THERAPEUTICE

SPECIALIS

AD

FEBRES PERIODICAS PERNICIOSAS.

LEODII,

APUD J. F. JALHEAU, BIBLIOPOLAM, IN VICINIA UNIVERSITATIS.

PARISIIS,

APUD J. B. BAILLIÈRE, BIBLIOPOLAM, IN VIA SCHOLÆ MEDICÆ.

BONNÆ,

APUD ADOLPHUM MARCUS, BIBLIOPOLAM.

GENEVÆ,

APUD PASCHOUD, BIBLIOPOLAM.

TAURINI,

APUD BOCCA, BIBLIOPOLAM.

F. TORTI

PHILOSOPH. ET MEDIC. DOCT. MUTINENS. IN PATR. LYCÆO PROF. PRIM. SEREN. REYNALDI I, MUTINÆ, REGII, MIRANDULÆ, ETC. DUCIS MEDICI, A CONSILIIS QUATUORVIR. PUBLIC. VALETUD. ET SOCIET. LOND. SODALIS,

THERAPEUTICE
SPECIALIS

AD FEBRES PERIODICAS PERNICIOSAS.

NOVA EDITIO,

AUCTIOR, ACCURATIOR, CUI SUBNECTUNTUR EJUSDEM AUCTORIS RESPONSIONES IATRO-APOLOGETICÆ AD CLAR. B. RAMAZZINI; ADDITIS AUCTORIS VITA A L. A. MURATORIO CONSCRIPTA, ET NOTIS EDITORUM.

EDENTIBUS ET CURANTIBUS

C. C. J. TOMBEUR ET O. BRIXHE, M. D.

TOMUS PRIMUS.

LEODII,

EX TYPIS C. A. BASSOMPIERRE.

MDCCCXXI.

WELLCOME
LIBRARY
INSTITUTE

MANIBUS

EXCELLENTISSIMI, DOCTISSIMIQUE VIRI, NOSTRATIS ET AMICI,

P. H. NYSTEN,

MEDICINÆ DOCTORIS, MATERIÆ MEDICÆ PROFESSORIS PARISIIS, INFANTUM NOSOCOMII, DISPENSARIORUMQUE EJUSDEM URBIS MEDICI, SOCIETATIS MEDICÆ FACULTATIS, ATHENÆI PARISIENSIS, SOCIETATIS PHILOMATHICÆ, ACADEMIÆ SCIENTIARUM TAURINENSIS, SOCIETATIS MEDICÆ BARCINONENSIS, SOCIETATIS ÆMULATIONIS LEODIENSIS, SOCII,

SACRUM ESSE JUBENT

EDITORES.

LECTORIBUS EDITORES.

Litteraturæ medicæ inservire credidimus, hac Torti *editione : operis præstantia, successus antecedentium editionum, eruditorum comprobatio, difficultas operis acquirendi, sive inopiâ sive enormi pretio, hæc cuncta in ejus gratiam militant, undè laudibus non indiget. His omnibus innixi, opus, de novo, typis mandavimus; ex eo defluunt cuncta quæ à* Torti *temporibus de febribus perniciosis vulgata sunt. Missis divisionibus febrium, et* Torti *opinionibus tùm de naturâ febrium intermittentium, tùm de Chinæ Chinæ modo agendi, quæ cuncta physiologicis sententiis hujus temporis nituntur, quæcumquè de his stupendis affectionibus prolata sunt, in* Torti *opere reperiuntur.*

Ratiocinia, hodiè futilia, tùm necessaria fuêre, cùm medicina speculativa unicè existeret; nam etsi experientiâ comprobata, fidem non sibi vindicabant, nisi ratiocinio suffulta, quod abundè probatur difficultatibus quas expertus est Torti, *ut usus Chinæ Chinæ febrium intermittentium curationi adaptaretur. At auctor de necessitate remedii certior factus, chaos febrium intermittentium omnibus modis extricare tentavit, et etiamsi experientiæ magis quàm hypothesibus crederet, meras observationes absque ratiocinio effectu carere censuit, et sæculi sui ingenium et na-*

turam nactus, logicam arctissimam in subsidium advocavit, et eâ apprimè usus est.

Auctoris textum sanctè intactum reliquimus, mendis typographicis quibus scatent variæ editiones sedulò deletis, et etiamsi quædam in nostrâ editione sine dubio irrepserint, hæc tamen correctior apparebit quàm Lipsiana et Francofurtiana anni 1756, *quæ aliis anteponitur.*

Torti *opus subsequentibus ideas præbuisse jam diximus, attamen nuperrimi observatores multa invenerunt quoad varietates, et ex nostrâ sententiâ, extendi adhùc possunt, nam sine dubio, modificationes pathologicæ proprietatibus vitalibus organorum numero referuntur.*

Notas addidimus ut opus ac quisitis ditesceret quo ad historiam naturalem et medicam Chinæ Chinæ, ad modum agendi et administrandi Herculeum remedium; quàm brevissimas effecimus, tùm è scriptis, tùm è variis auctorum sententiis inter se collatis excerptas, et si quandoquè opinionem propriam proferimus, ex collisione opinionum exsurgit.

Quoad curam febrium intermittentium sive perniciosarum, sive benignioris naturæ, ad Chinam Chinam unicè respeximus, ut textus scriptoris integer remaneret. Plura ideò medicamenta quibus virtutes antiperiodicas tribuunt; utì coffeæ non torrefactæ pulverem, ab auctore Meglin *prædicatam, arsenicum à pluribus medicis, etc., silentio prætermisimus.*

Quid multa! Utilitati publicæ unicè consuluimus, felices, si metam attigimus.

FRANCISCI TORTI
MEDICI MUTINENSIS
VITA.

Non ea fortassè postrema laus fuit regionis illius, cui dominantur serenissimi Duces Atestini, egregios nostris potissimùm temporibus procreâsse viros, qui medicam artem editis libris aut illustrârunt, aut novis subsidiis juvârunt. In chirurgicis præcipuè versatus est D. A. Sancassanius Scandianensis, Magadi viri celebris discipulus; in anatomicis A. Pacchionus Regiensis. Præter alia ad praxim medicam, ac regimen sanitatis spectantia, adversùs pharmacopϾ imposturas scripsit F. Gherlius Mutinensis. Utilem insupèr tractatulum de potu vini calidi, aliaque opuscula nobis reliquit J. B. Davinius Garfaniensis, Raynaldi Ducis medicus. Præterea ad curandas febres malignas et contagiosas methodum habemus traditam à vivente J. B. Monreali medico Saxolensi, quæ utinàm aliorum quoque experientiâ probetur; nihil enim moror theoriam, sine quâ remediorum utilitas consistere potest. Neque reticendus eximius vir A. Leprotus medicus Corrigiensis, cujus curæ anteà Clementis XII Pontificis Maximi, nùnc Benedicti XIV, valetudinem (utinàm diutissimè felicissimam) commendatam novimus. Suâ quoque laude minimè fraudandus H. Van-

DELLIUS medicus Mutinensis, nùnc in academiâ Patavinâ cathedram chirurgicam tenens, et longè latèque ob felicissimam chirurgiæ praxim expetitus. Sed qui præcipuè magnam sibi celebritatem nominis in physicæ et medicinæ studio ubiquè conquisierunt, fuêre B. RAMAZZINUS Carpensis in lyceo Mutinensi, àc demum in Patavino primarius medicinæ practicæ Professor, cujus vitam B. RAMAZZINUS medicus ex fratre nepos concinnavit; et deindè A. VALLISNERIUS Regiensis eques, in eâdem Patavinâ academiâ nunquàm delendæ memoriæ professor, cujus vitam litteris consignavit, atque universa opera collegit A. VALLISNERIUS junior ejus filius et eques, publicus et ipse in eâdem academiâ philosophiæ professor. Tertius accedat nunc F. TORTUS medicus Mutinensis, cujus vitam mihi delineandam proposui tùm ad præstantissimi viri, patri æquè decus, tùm ad excitandos in æmulationem ejusmodi exemplo medicinæ tirones.

Inter antiquos ac nobiles Mutinensis urbis cives TORTORUM familia recensetur, et vel ipso seculo XV et duobus subsequentibus quosdam ex eâ illustres nostræ Urbis conservatores reperio. Parentibus autem F. TORTO, Tribuno militum (nùnc *Colonello*) et Columba Marchesia, natus et Mutinæ F. TORTUS, de quo nùnc agimus, pridiè kal: decembris anno 1658 et in S. Johannis Evangelistæ sacro fonte regeneratus, paterno nomine donatus fuit. Latinæ linguæ, atque humanioribus litteris in patriâ operam dedit. Philosophiam quoque aggressus, abso-

luto curriculo, ejus theses publicè proposuit, ac pro iisdem propugnavit anno Ch. 1675. Ad jurisprudentiæ studium deindè se contulit; at quùm in illius agro nihil amænitatis conspiceret, plurimùm tœdii sentiret, ad medicorum castra convolavit, exemplo etiàm ductus Alexandri Torti doctoris medici, cujus nomen occurrit in veteri matriculâ adjectâ statuto collegii medicorum Mutinensium. Desiderabatur tunc publica medicinæ cathedra in hâc Urbe. Quarè editi medicinæ libri in præsidium adsciti fuerunt, eorumque ope factus sibimèt ipsi magister Tortus, theoricam indè sibi parabat. Neque diù pòst se in disciplinam tradidit Antonio Frassonio magni nominis eo tempore apùd Mutinenses medico, ut practicæ medicinæ compos fieret. Erat Torto elegans vividumque ingenium, tenax memoria, perspicacia judicii suprà ætatem. Proindè tantæ spei discipulo delectatus Frassonius, eum sine morâ ad scrutandum ægrotorum pulsum admisit. Nequè pluribus opus fuit, ut Tortus sententiis àc præceptis medicinæ jàm non levitèr imbutus, in Bononiensi gymnasio lauream doctoralem philosophiæ et medicinæ anno 1678 consequeretur. In patriam regressus, dùm non segnis plura artis suæ documenta sibi procurat, ad eandem aliis tradendam repentè adigitur, vix annos XXIII natus. Iisdem nempè temporibus Franciscus II. Dux, utpotè litterarum amantissimus, et patrii decoris avidus, Mutinense gymnasium restaurandum curavit, delectis scientiarum et artium magistris, ne quid

doctrinæ superesset, quod in posterùm alienis in urbibus studiosæ juventuti conquirendum foret. Geminæ cathedræ ad tradendam medicinam, præter alias institutæ fuerunt; altera B. RAMAZZINO viro doctissimo, nupèr mihi memorato, commendata, altera F. TORTO; et uterquè frequenti auditorum concursu, multâque cum laude suo munere fungi cœpit. Amborum quoque studio et curâ factum est, ut abrogatâ dominante à tot annis Galenistarum methodo, tutior medendi ratio in Urbe nostrâ succederet, indignantibus frustrà antiquioribus medicis, et pharmacopolis, quorum plerisque pixidibus exitium grandè inlatum fuit. Parùm prosperâ valetudine intereà conflictabatur FRANCISCUS Dux, quàmquàm in juvenili ætate constitutus: propteràque TORTUS, ac deindè RAMAZZINUS, ordinariis illius medicis tamquàm subsidiari; adjuncti fuerunt, ut inito simùl consilio concorditèr, quùm opus foret, illius morbis mederentur. Angebatur interdùm præmaturâ prodagrâ optimus Princeps; nullum ei tùnc erat præsentius levamen, quàm litteratorum virorum lecto suo adsidentium colloquio frui, inter quos potissimùm emicabat RAMAZZINII multiplex eruditio, et F. TORTI festivitas, qui non minùs ad seria, quàm ad leporem compositus, ingenii sui alacritate omnibus præstabat. Is prætereà in amorem poeseos ab ineunte ætate ferebatur, et in latinâ æquè atquè in Italicâ elegantibus sæpè versibus ludebat, idcircò in aliquot academicorum cætuum catalogum inlatus. Quùm verò Atestinus

Princeps suavitate musices in primis oblectaretur, quam in rem selectissimos omnium cantores ex Italiâ conquisitos alebat, aliquot sacra dramata (nos *oratori* appellamus) TORTUS juvenis composuit, quæ typis tùnc tradita, et musicis modis illigata, non mediocrem eidem plausum peperêre.

De mercurii motibus in barometro difficilis quæstio tùnc inter philosophos fervebat. RAMAZZINI in mentem venit, ejusmodi motuum ephemerides contexere, suamque sententiam de illorum occultis hactenùs causis publici juris facere. Ad eamdem quoque spartam exornandam invitavit ille J. B. BOCCABADATUM mathematicum Ducalem, et F. TORTUM, invenitque obsequentem utrumque. Nemini vel ex ipso vulgo nunc ignotum est, sùb nebuloso cœlo mercurium in barometro deprimi, sub sereno ascendere. Contrarium fortè visum fuerat J. A. BORELLIO philosopho clarissimo, reluctante tamèn omnium experientiâ, et præsertìm RAMAZZINI, qui pèr complures menses singulis diebus mercurii varios motus diligentissimè spectatos in commentarium suum retulerat. Nihilo seciùs desperatam rem ingenii exercendi causâ TORTUS suscepit, videlicèt ostendere, posse excusari, imò et quodammodo defendi errorem facti, in quem BORELLIUS prolapsus fuerat, et rationationem ab eo adhibitam consistere posse. Paradoxa hæc dissertatio locum habuit intèr *Ephemerides barometricas mutinenses* RAMAZZINI, anno 1694, typis Capponii editas. Quo anno quùm FRANCISCO II. Mutinæ Duci à morte sinè

liberis sublato successisset RAYNALDUS S. R. E. Cardinalis ejus patruus, delectus est F. TORTUS novi Ducis medicus pari honoris gradu cum DAVINIO mihi nupèr memorato, quo ad tuendam valetudidem suam idem Princeps uti priùs cœperat. Intèr laudanda sui regiminis primodia, hortante potissimùm et instante TORTO, curavit Dux ipse RAYNALDUS, ut Mutinensis Respublica theatrum anatomicum in publico palatio excitaret, àc decenti honorario doctum quempiàm virum conduceret cujus esset medicinæ tirones ad perfectam anatomes cognitionem perducere. Ad id muneris advocatus TORTUS, anno 1698, nulli diligentiæ pepercit, ut civium desiderio et expectationi responderet, tùm publicis lectionibus, tùm universi corporis humani sectione membratìm identidèm expositâ. Anteà verò, hoc est anno 1695. Mutinæ prodierat institutio physico-astronomica auctore P. D. CAJETANO FONTANA, clerico regulari Mutinensi, in quâ is obitèr insurrexerat adversùs RAMAZZINI et TORTI sententias de variis mercurii motibus in barometro. Simili conatu contrà easdem pugnavit J. CAMERARIUS Gottingensis. Verùm quià neuter ex iis adversariis hypothesim aliquam statuerat de hujusmodi abstruso philosophiæ arcano, et dumtaxàt impugnando Mutinensium systemate tota res steterat; nihil eis repositum fuit. Majoribus animis deindè in controversiam istam invasit G. C. SCHELHAMERUS Kiloniensis Dissertatione editâ, in quâ pòst multa in Mutinensium opiniones congesta, solutionem demonstrati-

vam, ùt is aiebat, sibique persuadebat, problematis barometrici exposuit. Calamum tùnc rursùs arripuit RAMAZZINUS, nulloque negotio ostendit, SCHELHAMERII demonstrationem in leves auras resolvi, quippè quæ immani æquivocatione laborabat, et certissimis hydrostatices regulis apertè adversabatur. Quâ occasione TORTUS quoque scholastico stylo non solùm ad dejicienda malè jacta SCHELHAMERI fundamenta se contulit, sed etiàm propositis à P. FONTANA et CAMERARIO difficultatibus virilitèr occurrit. Idcircò unâ cum RAMAZZINI novâ lucubratione anno 1698, edita fuit TORTI *Dissertatio epistolaris altera triceps circà mercurii motiones in barometro.*

Italicis Poetis parùm æquum se præbuerat P. BOUHOURSIUS è soc. Jesu Gallicus scriptor. Istorum autèm tutelam susceperat J. J. URSIUS Marchio clarissimus Anno 1703 edito libro, cui titulus *Considerationi* etc. Pugnam posteà redintegrâsse visi sunt Trevoltienses PP. soc. Jesu. Quamobrèm URSIUS altero libro Gallicorum insultum repressit, et pro communi causâ commilitones etiàm habere decrevit quosdam ex amicis suis. Tunc TORTUS quoque expetitus in aciem descendit, et quemdam TORQUATI TASSI insignis epici poetæ locum à Gallicâ censurâ vindicavit, eum simùl ostendens cum honestâ poetarum licentiâ rectè componi, et philosophicis placitis Aristotelis, Cartesii, et Gassendi omninò respondere. Legitur etiàm in Tomo II pag. 175. operum ejusdem URSII à B. SOLIANO Mutinæ typis traditorum epistola latina sub nomine L. A. COTTÆ

Ejus auctor TORTUS fuit, ut ex autographo adhùc existente, et ex præfatione ad URSII Opera, constat. Verùm levia hæc fuerunt, ne dicam nulla, experimenta doctrinæ, quâ TORTUS pollebat. Quod ei famam deindè comparavit, eamque grandem ac perennem, uti sperandum est, fuit illius *Therapeuticæ specialis*, opus videlicèt, cujus pretium si ex utilitate metiaris, vix estimare possis. Febres quasdam periodicas jamdiù animadverterat vir sôlertissimus, et in medicam praxim intensissimus, miti aspectu primò procedere, tùm repentè per teterrimum dolum in malignas converti, ac postremam ægris perniciem adferre. Tunc aut nullum ex Chinæ Chinæ usu præsidium petebant stupentes ac delusi medici, aut ministratæ hæc vulgari methodo, viribus destituta deprehendebatur ad subigendum lethale venenum. Ineluctabilis proindè mors consequebatur. Verùm TORTO in mentem venit, ex quo ejusmodi febris intermittentium typum primo acceperant, etiàmsi in perniciosarum pomœria erùmperent, Peruviani corticis virtute posse expugnàri, dùm tamèn inopinato febrilis maligni fermenti augmento uberior vis et copia corticis ejusdem opponeretur. Egregii viri consilium è vestigio felix probavit eventus. Complures deindè sublimis atque infimi subselli homines certæ mortis faucibus hâc methodo erepti fuerunt; eoque res perducta est, ut TORTUS tot exemplis fretus pronunciare potuerit; quemcumque hominem à periodicis febribus in malignas delapsis correptum, dummodò

XXIV horæ vitæ ægrotanti supersint, oblatione Chinæ Chinæ nupèr memoratâ methodo, etiàmsi frigidus, anhelosus, ac ferè cadaverosus appareat, periculum omne evasurum, et brevi etiàm pristinæ sanati restitutum iri. Vulgata jam erat, Civibus nostris gratulantibus, utilissima hæc methodus; sed minimè fines ipsius Urbis excedebat. Quamobrèm TORTUS, ut benè de omnium salute mereretur, eamdem litteris consignare, illustrare, publicique juris facere in animum tandèm induxit. Prodiit annò 1709 libri ipsius *Synopsis*, tum anno 1712 typis B. SOLIANI liber ipse cum hocce titulo : F. TORTI Mutinensi, etc. *Therapeutice specialis ad febres quasdam perniciosas, inopinatò àc repentè lethales, unâ verò Chinâ Chinâ peculiari methodo ministratâ, sanabiles* etc. Multa ibi de corticis Peruviani usu, multa de naturâ ac varietate febrium periodicarum, quæ hominem produnt theorices nòn minùs, quàm praxeos medicæ scientissimum; sed hæ disputationibus abnoxia. Non illud certè, quod potissimùm libro originem dedit, hoc est lethalium febrium felicissima ac certa curatio. Hoc autèm beneficium in universam Rempublicam collatum tanti ponderis reputabat interdùm TORTUS, ut in litteris (1) ad me datis, quas post hanc vitam lector accepturus est pluris faciendum suum librum diceret, quàm innumeros alios de re medicâ tractantes. Quod sanè

---

(1) Litteras de quibus hìc fit mentio impressioni non tradimus quià italiano ideomate sunt vulgatæ.

ille aiebat non ad ostentationem ingenii sui, non cœco sui amore præreptus, quippè modestissimus homo sempèr fuit, et de se nunquàm gloriabundus loquebatur; sed quià rem, uti erat, contemplatus plùs utilitatis è libro suo agnoscebat emanaturum, quàm ex tot aliis Jatrosophiæ libris de morborum qualitate, et curâ, multa tradentibus, sed nihil certi remedii adferentibus. Quid enim aliud medicorum ars præcipuum sibi scopum finemque statuit, nisi læsam hominis sanitatem reparare, atque ægros, quantum fieri potest, ab interitu arcere? An id præstent tot systemata, tot disputationes, tot de rebus medicis atque remediis commentarii, probè ii norunt, qui medicinam intimè nôrunt. Atque utinàm nemo unquàm periret medicorum et medicinæ ipsius vitio, qui sinè medicis, naturâ ipsâ curante, fortassè convaluisset. Chirurgiæ propterea major aliquâ ex parte laus est, quòd homines certè morituros vitæ non rarò restituat; hoc autèm de medicis tot lethales morbos curantibus vix affirmes, si sapis. Hinc habes quanti faciendus sit Torti liber.

Atque is profectò omnium plausu non in Italiâ tantùm exceptus fuit, sed per Germaniam quoque, Galliam, Hispaniam, atque Britanniam. In Galliis celeberrimus Hecquetus, viso, libro sibi amicitiam Torti conciliavit, illiusque nomen non semel in suis libris commendavit; eum Regia academia Londinensis suum socium adlegit: sunt etiàm nobis litteræ clarissimi Lancisii; sunt cele-

berrimi in Germaniâ medici F. Hoffmanni: sunt medicorum in Valentinâ Hispaniæ academiâ degentium, qui Torto tamquàm Hippocrati Mutinensi gratulantur. Atque ut multos prætercam, qui in editis suis operibus honorificam Torti mentionem fecerunt, hoc eodem anno 1741 doctissimus vir P. Valcarengus Medicus, Cremonensis, eidem Observationes suas *de Aortæ Aneurismate* dicavit, qui liber Mutinam delatus Tortum jàm postremo fato sublatum invenit. Repetitæ insuper editiones Therapeutices ipsius tum Mutinæ, tum Venetiis ejus utilitatem luculentiùs confirmarunt. Attamen, quod sæpe inter litteras usuvenit, non defuit, qui ad versus laudes à Torto contributas cortici Peruviano in arenam descendit. Atque is fuit cl. Ramazzinus, anteà non semel à me laudatus, qui tunc in Lyceo Patavino cathedram primariam medicinæ practicæ suo nomine illustrabat, et anno 1714 (quo etiam vivere dessiit) dissertationem edidit *de abusu Chinæ Chinæ ad* B. Ramazzinum *nepotem*. Ità verò in remedium hoc tanti usus, tantæ celebritatis apud medicos, vires ingenii sui exercuit vir ille doctissimus, ut majora inde incommoda, quàm beneficia, effluêre indè contenderet, ac pænè videretur prorsùs ejus usum à praxi medicâ proscribere. Torti nomen in eâ lucubratione minimè legebatur: ille tamen præsertìm se ibi impetitum ab amico viro facilè intellexit. Ægrè autem ferens ejusmodi remedium, quo nihil præstantiùs habemus inter pauca, imò paucissima, quæ hactenùs

ad expugnandas febres periodicas medicina, seu ut meliùs loquar, divina beneficentia, suppeditavit, tanto conatu deprimi, tantâ invidiâ onerari, ejusque abusum unis fermè Mutinensibus medicis probro dari : sibi silentium imperare nequivit. Jam in suâ therapeuticâ satis ipse eos improbârat, qui febri correptis immaturè nimis Chinam Chinam ministrant, naturæ industriam prævertentes, intentam nempè ad noxios humani corporis humores febrili æstu expurgandos; tum qui sine ullâ febrium distinctione corticem quoque offerunt, quùm febres ab exordio suo continentes et acutæ ejus indolis sint, ut numquàm ab illo sese edomari ac sisti patiantur. Cæterùm non semel inculcârat, febrifugum hoc ex diuturnâ experientiâ sibi notissimum, suapte naturâ innoxium esse, et tùnc etiam quùm non prodest, minimè nocere. Hæc latiùs exponere, hæc novis rationibus atque experimentis uberiùs confirmare, suum duxis TORTUS, prælo traditis Mutinæ, anno 1715, *Responsionibus iatroapologeticis* suis *ad criticam dissertationem* RAMAZZINII. Certamini finis jàm factus videbatur, quùm ex vitâ ejusdem RAMAZZINI 1717, publicis typis evulgatâ, et ex J. J. MANGETI v. cl. RAMAZZINO patrocinantis sinistro de medicis Mutinensibus judicio, sopiti ignis scintillæ aliquot eruperunt. Hisce primò nonullis volantibus foliis occursum fuit; deindè libro edito, cui titulus; *Mutinensium medicorum methodus antipyretica, vindicata, sive ad nonnullorum scriptiones eidem methodo succen-*

sentes, etc. Notæ ferrantis Ferrarii Mutinensis medici, collegarum jussu exaratæ : Mutinæ, anno 1719. Nullus deindè hiscere est ausus. Ipse etiam Mangetus, anno 1720, litteras ad TORTUM dedit excusatorias et summi erga ipsum obsequii testes.

Porrò optandum erat, ut aliis etiam scriptis medicinam juvandam TORTUS susciperet ; quid enim expectandum non foret ab homine acerrimi ingenii, incomparabilis judicii, et per tot annos in praxi medicâ exercitato? Ad hoc idem ego ipsemet amicum virum non semel solicitaveram ; et quùm ille infirmitatem artis, et abstrusas morborum causas, et medicamentorum ineptiam identidem objiceret : reponebam ego, bene etiam mereri posse de medicinâ, qui eosdem defectus prodat, viamque tradat, quâ medicus si non sanare ægrum suis pharmacis certò potest, ei saltem opituletur, et minimè obsit. Et ille quidem pollicitus mihi fuerat tractatum *de febribus continuis acuti generis*, earumque methodica cura principiis simplicibus naturæ et diuturnæ praxis observationibus innixa : cujus etiam fragmenta quædam post ejus mortem deprehensa fuerunt. Sed sive negotiis et curâ ægrotantium præpeditus, sive rei difficultate, atque adversâ valetudine territus, spem ille meam fraudavit. Fateri quippe non pudet, TORTO in more fuisse (quod et aliis eximiis medicis familiare est, imò ne verus quidem medicus esse quisquam potest, qui secus sentiat) artis suæ incertitudinem atque impotentiam præcipuè in

gravibus plerisque morbis arguere, et nonnumquàm etiam ridere. Agnoscebat et ille circulatorii aliquid inesse cuivis medici munere fungenti, dùm ad morbos curandos accitur, quorum vim et pericula fortassè novit, remedia non novit; et fingere intereà cogitur, se naturæ periclitanti succurrere, quùm tamen ab ipsâ unâ naturâ, si vires adsint, non à suis medicamentis, medicus vitæ necisque incertus, ægrotantis levamen expectet. Prætereà quàm parùm fidendum sit tot pharmacis, quibus integra volumina saturantur, et ægrorum crumenæ, fortassìs etiam saluti, interdùm officitur, omnium maximè is intelligebat. Temperare mihi non possum, quin hùc inferam TORTI ipsius carmen in cujusdam equi sui mortem.

Il mio cavallo è morto. Il poverino
Per soverchia bravura è alfin crepato:
E sol nel suo morir m' ha sconsolato
La perdita di lui, non il quattrino.
Egli era bravo come un paladino,
Spiritoso, galante, e ben formato,
Veloce, agile, docile, garbato,
Che parea giustamente un barbarino.
Un doler gli si mosse. Il mariscalco.
Gli diede un beverone, allor diss' io:
In sedia io più non vò, ne più cavalco.
Ipso facto crepo. Gridai: per Dio:
Le medicine alfin (col suo diffalco)
Fanno nel tuo mestier, come nel mio.

Hæc TORTUS ludens; vix enim alium inter medicos reperisses, qui ipsum æquaret, nedum supe-

raret, doctrinâ, perspicaciâ, et circumspectione præsertìm in præscribendis medicaminibus, ne incautus unquàm perimeret, quos juvare vellet. Praptereà Mutinenses medicos sigillatìm describens, de se lapide ajebat;

Lancetta, e China China,
O almen poc' altro. Il suo più forte sta.
Nella gran panacea del *passerà*.

Neque hoc obstitit, quominùs in praxi medicâ apud nos præsertim excellentissimus haberetur. Nam quamvìs quid sua ars possit, et non possit, probè teneret, ejusque imbecillitatem rotundis verbis non raro fateretur: attamen ad ægros accitus, tam accuratâ consideratione pulsum, symptomata, habitum corporis, oculorum, vocis, et vel minutissimas præsentis rei circumstantias metiebatur, ut ferè semper indolem morbi detegeret, et in præsagiendo vix falleretur; et si qua erat ratio sanandi, hanc impigrè adhiberet. Quâ in re præsto ei semper fuit admiranda ingenii ac memoriæ velocitas; nam ubi perspexerat, quali morbo decumbens premeretur, et quæque ad propositum casum spectantia animadverterat, singulari agilitate mentis illicò recolebat, quid in paribus ægrotorum casibus aut secundi aut sinistri legisset; aut sibi vel antè annos plures successisset, ut quid in præsentia agendum videretur, decerneret. Hinc Torto fama ingens parta non in Urbe nostrâ tantum, sed et in aliis regionibus: eaque

latiùs aucta, ex quo illius therapeutice apud exteros quoque rari viri meritum virtutemque celebriorem effecit. Vacabat ab aliquot annis primaria medicinæ practicæ cathedra in Patavino lyceo. Ad eam, anno 1720, per B. ZENDRINUM v. cl. à sapientissimis illius moderatoribus invitatus est TORTUS, nihilque præmiorum omissum, ut ad consensum illius animus traheretur. Hæc sane speciosa; sed longe majora oblata ei fuerant, anno 1717, et subsequentibus à Taurinensi aulâ. Erat in eâ Urbe perquam illustre TORTI nomen, amici non pauci, inter quos potissimum eminebant aut ex editis libris, aut ex multâ doctrinâ BLANCUS, FANTONUS, GAGNA, RICHA, CICOGNINUS. Quùm verò Victorius Amedeus Sardiniæ Rex, immortalis nominis Princeps, nobilem academiam illam à se excitatam celebri aliquo viro primario medicinæ practicæ professore ornare vellet, conjectis in TORTUM oculis, cujus tum in theoricâ, tum in praxi medicâ satis perspectam habebat peritiam, per F. SIMONIUM, medicum Bononiensem præstantissimum curavit, ut eumdem ad cathedram hujusmodi adduceret. Neque tantummodo offerebatur magnificum exedræ illi adnexum emolumentum, sed et præclarum protophysici munus, cujus longè lucrosior auctoritas per universam ditionem Subalpini Regis excurrit, et cujus est Regis ipsius valetudini præesse. Sed hic tantus lucri et honoris prospectus, uti nequaquam prælaudatum SIMONIUM à Bononiâ, ità neque TORTUM à Mutinâ distrahere potuit.

Patriam

Patriam iste suam amabat, in quâ non minùs quàm ruri commodas ædes et fortunas possidebat. Carus erat Duci Raynaldo, Benedictæ viduæ Ducissæ Brunsvicensi heic degenti, amplissimo collegio nobilium juvenum, et præcipuis religiosorum civiumque familiis, quibus omnibus multo cum honore medicinam faciebat. Major profectò alibi captandi lucri spes; sed heic major quies. Proindè TORTUS nutantem valetudinem suam aliaque imimpedimenta causatus, oblata munera recusavit, patriumque cœlum hilaris Patavino ac Taurinensi prætulit. Et is quidem ne ejusmodi tentamenta resrescitentur, solicitè caverat, veritus indignationem Principis, ac civium querelas. Sed quùm ne sic quidem impedire potuerit quominùs res vulgaretur, ejus constantiæ fideique ergà patriam nemo fuit qui non plauderet, gratique animi signa præberet. Tunc ei serenissimus Dux nobile immunitatis privilegium spontè concessit, tunc ipsum Mutinensis Respubliea in medicum consultorem magistratûs sanitati publicæ præfecti, delegit, decenti salario eidem constituto. Tunc. ejus cathedræ duplicatum honoratium fuit; atque is emeritus professor pronuntiatus cum facultate substituendi; substituitque *Ferrantem Ferrarium* medicum, inter discipulos suos ingenii et doctrinæ laude florentem.

Tanto publicæ beneficentiæ favore recreatus TORTUS, quùm non, uni valetudinis incommodo jam obnoxius foret, tremulæque præsertìm manus exactam, dùm ad ægrotantes accederet, pulsum

sensationem impedire sibi viderentur : fermè dimisso quotidianæ practicæ exercitio, honestum otium reliquæ vitæ destinavit. Erat illi in villâ Curli ampla domus, aer saluberrimus. Ibi per aliquot anni menses considebat, otiosam tamen vitam numquàm passus. Venatione plurimùm vel ab adolescentiâ delectabatur, corporis etiam exercendi causâ. Hanc in senectute quoque continuavit, mirantibus interdùm sociis, quià tremente manu is lepores et coturnices exploso tormento conficere posset. Sed quod potissimùm tàm in Urbe, quàm ruri, TORTUM occupabat, copia fuit consulentium de variis hominum morbis. Per universam nempè Italiam vulgata insignis viri peritia in rebus medicis effecerat, ut ad eum undiquè velutì ad nostri temporis Æsculapium ægrorum et medicorum quæsita confluerent. Complures hinc natæ TORTO medicæ consultationes, pars latinis, pars italicis litteris consignatæ. Instabam ego, ut saltèm hasce in omnium utilitatem publici juris faceret. Quibus de causis morem mihi minimè gerendum arbitratus fuerit, imò heredibus, ne ederentur, in mandatis reliquerit, ex litteris ad me datis, quas subjiciam lector accipiet. Anno 1731, qùum ex multis laboribus atque itineribus jussu principis Parmam susceptis, ut Henrichettæ Estensi, Ducissæ Parmensi viduæ adsisteret, gravem contraxisset æstum, improvisâ paralysi correptus fuit in templo Mutinensium servorum Deiparæ. Delatus in ædes suas, quamquam subtracta vox esset, et offuscatæ nimiùm mentis

vires, tantum tamen sibi cognitionis relictum fuit, ut oblatum à medicis speciale illud medicamentum, quod *Goccie d'Inghilterra* appellant, nutibus rejecerit. Convaluit deindè, et quoniam relictum nervorum torporem in dexterâ corporis parte, Saxolensis luto disiecit, vegetus ut anteà apparuit. Æquè ac Raynaldo Duci, acceptissimus postea fuit Francisco III. Duci ejus filio et successori, atque ab eo insignitus est titulo et munete *protomedici*, *et præsidis collegii medicorum.* Eo tamen duntaxât est usus ad tollendos cum sociorum consensu abusus quosdam ab adolescentibus medicis et pharmacopolis invectos.

Jam suprà monui, TORTUM à naturà compositum fuisse ad poesim. Magna vis in illo ingenii, mira phanthasiæ vivacitas. Juvenis multis carminibus lusit, in postremis etiam vitæ annis, quùm otio frueretur, in musarum contubernium rediit, usque adeò ut vel postremo morbo decumbens, vigore mentis numquàm interrupto, versus, eosque laudabiles, effunderet. In seriis nihil ex eo vidi, quod mediocritatem superet. At in satyrico lepidoque stylo cum celebrioribus quibusvis certare poterat. Multa ego id genus vel ab eo audivi, vel scripta legi, in quibus peregrina inventio, crebri sales, et invidenda versuum et rhythmorum facilitas. Verum ex his nonnulla vivens ipse flammis dedit. Reliqua carmina, et quædam latinæ lucubrationes, aut epistolæ in satyram inclinantes, qualis inter cæteras fuit scripta adversùs librum quemdam

risu planè dignùm, quod sanguinis circulationem in meridie positam inficiaretur, minimè quidem perierunt, sed causæ sunt, cur suis relinquenda sint tenebris.

Annum octogesimum tertium vitæ suæ jam attigerat TORTUS, quùm ad reliqua valetudinarii ac debilitati corporis incommoda accessit hydropisis. Imperterritus ille in lecto jacens mortem intuebatur lentis gradibus ad se accedentem, imò advenientes amicos festivo, utì semper consuevit, vultu excipiens lepida cum iis colloquia miscebat. Sed nihil interìm prætermittebat ex iis, quæ ad animæ suæ curam apud Deum pertinebant. Is enim (fatendum est) religionis et pietatis christianæ observantissimus semper fuit; neque eorum philosophorum insaniam sibi imitandam censuit, qui illa tantùm speculantur, quæ ad nihil credendum perducere possint, sed eorum sapientiam, qui speculationes suas ad altius in se stabiliendam religionis venerationem sollicitè convertunt. Propterea à sanctissimo Pontifice BENEDICTO XIV, cui perspectissimum erat TORTI meritum, ex singulari gratiâ impetravit, ut sibi adspicienti, sed vix præ surditate audienti, quotidie sacrum in proximo conclavi celebraretur. Denique sacramentis non semel anxiè experitis, et ritè ac devotè perceptis, tandem die XV Kal. Martias, anni 1741, finem vivendi fecit. Erat Franciscus TORTUS liberali vultu à naturâ exornatus, omnibus comis, benignus, humanus. Ejus consuetudine nihil jucundius, quippè qui gravis,

quùm res poscebat, hilaris in reliquis, promptus et acutus in respondendo, sermonem suum crebris jocis et leporibus, amœnis narrationibus, cavillator etiam ſestivus condiebat. Ejus aspectu et verbis mirum quantùm recrearentur ægri. Gloriam et laudes spontè oblatas amavit; nullâ arte, nullo studio venatus ſuit, aut emendicavit. Pecuniæ numquàm avidus imò penè contemptor, propterea quòd liberis careret, nullam aut exiguam rei augendæ operam dabat, in suum et amicorum commodum proventibus suis ſerè semper eſſusis. Ergà quemvis in beneſicia proclivis, amicos potissimùm omni oſſiciorum genere prosequebatur; acerrimus contrà in controversis sive litterariis, sive *alterius* speciei, nisi victor numquàm quiescebat. Duas uxores habuit, ex quibus nullam prolem suscepit, scilicèt Ersiliam Rubeam anno 1721 è vivis sublatam, tùm Blancam Quatroſratri, quam viduam, et postremis tabulis heredem usuſructuariam reliquit. Pauperes verò (hoc est *il desco de' poveri*) patrimonii sui hæredes proprietarios decrevit. Tertiam quoque medicinæ cathedram in patrio liceo institutam suo ære dotavit. Elatum est ejus cadaver ad eremitarum S. Augustini *templum*, in quo illius majores quietis locum invenerant; sepulturæ tamen traditum extrà proprium sepulcrum eo in loco, ubi subsequens inscriptio, marmoreæ tabulæ commendata à geminis illius amantissimis discipulis legitur.

FRANCISCO. TORTO.
IN. PATRIO. MUTIN. LYCÆO.
PRIMARIO. MEDIC. PROFESSORI.
OB. ADINVENTAM. METHODUM. PROFLIGANDI.
PERNICIOSAS. FEBRES. PERIODICAS.
BENE DE. OMNIUM. SALUTE. MERITO.
PROTOMEDICO. AULICO.
COLLEGII. MEDICOR. PRÆSIDI.
A. CONSILIIS. IV. VIRUM. PUBLIC. VALETUD.
REGIÆ. SOC. LONDIN. SODALI.
EX. MEDICA. PRAXI. EDITISQ. LIBRIS.
VIRO. CELEBERRIMO.
QUEM ANNOS. LXXXIII. NATUM.
MORS. SUSTULIT. ANNO. CH. MDCCXLI.
XV. KAL. MART.
PRÆCEPTORI.
ET. BENEFACTORI. AMANTISS.
JACOBUS JATTICI.
SERENISS. FRANCISCI III. DUCIS.
PROTOMEDICUS.
ET. CAJETANUS. ARALDI.
IN MUTINEN. UNIVERS. MEDIC. PROFESSOR.
MOERENIES. POSUERE.

Ejus autem solemne funus ibidem est habitum trigesimâ post ejus mortem die, magno populi Mutinensis concursu. Honoris causâ interfuerunt serenissimi Ducis sorores Principissæ, Benedicta, et Amalia; hinc assidebant professores publici academiæ Mutinensis, inde medicorum collegium. Sacris operatus est illustrissimus Julianus Sabatinus Apolloniensis Episcopus; et funebri oratione laudes celeberrimi viri prosequutus Bartholomæus Sassarinus, congregationis S. Caroli, ejusdemque academiæ et collegii nobilium rector, communem

mœrorem ob tantam jacturam in auditorum animis renovavit. Deniquè idem Sassarinus, et Ferrarius mihi suprà laudatus, ne in publico Gymnasio tanti viri memoria desideraretur, elogium hoc marmore incisum ibi collocârunt.

D. O. M.

FRANCISCO. TORTI.
FRANCISCI. TRIBUNI. MILITUM. FILIO.
PATRICIO. MUTINENSI.
IN HOC. GYMNASIO. ANNOS. LX. PRIMARIO. MEDICINÆ LECTORI.
ARCHIATRO. AULICO. COLLEGII. MEDICORUM. PRÆSIDI.
A CONSIDIIS. IV. VIRUM PUBLICÆ. VALETUDINIS.
SOCIETATIS. REGIÆ. LONDINENSIS. SODALI.
ET MEDICORUM. SUA. ÆTATE. FACILE. PRINCIPI.
QUOD. MUTINENSEM. SCHOLAM
INVENTA MAXIME. PROFLIGANDI. PERNICIOSAS. PERIODICAS.
FEBRES. METHODO. CELEBRIOREM.
ET. TOTATA. MEDICARUM. LECTIONUM. CATHEDRA. TERTIA.
AMPLIOREM. FECERIT.
BARTHOLOMÆUS. SASSARINIUS. GYMNASII. RECTOR.
ET. FERRANTES. FERRARIUS. PRIMARIUS. MEDICINÆ. LECTOR.
GRATI. ANIMI. MONUMENTUM. POSUERUNT.
OBIIT. XV. KALEN. MART. ANN. MDCCXLI.
NATUS. ANNOS. LXXXII. M. II. D. XV.

AUCTOR
LECTORI SUO.

Habe iterùm, ac ea denuò, quâ primo usus es, excipe humanitate *Specialem* hanc *therapeuticem* meam, Lector benevole. Cùm suum de illâ rursùs edendâ consilium mihi aperiret bibliopola, eidem mox sciscitanti, num quicquam haberem, quod adderem; me plura potuis habere quæ delerem respondi: quippè qui supervacanea prænoscebam, tædioque posthoc futura legentibus tot, quæ ad vendicandam ab effætis humoristarum oppositionibus febrifugam, innoxiamque virtutem *Peruviani corticis* modo nemini suspectam, aut dubiam, prolixiùs olìm sum persecutus: neque meliorem sortem probabilitèr obventuram theoreticis quoque meis, quotquot sunt, ibidem aggestis, mihique ipsi (ut sum fassus vel tùm cùm protuli) parùm acceptis; quorum supellex versicolor, et ruditèr consarcinata, merx quædam est jam obolescere incipiens, ut proindè in recentioris, ac speciosioris concursu paucos hodiè apta sit ad se licitatores allicere, ac fermè nullos emptores. His de causis, atque ut simul qui severiorem oculis, non minùs quàm humaniorum rursum exponendus est liber, non superinductâ quidem ullâ venustatis, sed quâdam saltèm depositâ vetustatis specie in novam lucem

prodiret, quicquid in eo extrà nudæ praxeos pomeria vagatur, videturque quodammodò superfluere, illud omne resecare optassem, ac penitùs amovere. Ast tantùm inde molis sine pari ad pondus supplemento detrahi minimè passus est idem bibliopola, librum, ut aiebat, mutilum iisdem typis detrectans recudere quibus olìm cuderat integrum, maximè cùm memetipsum æquè detrectantem audiret nova condere, quæ veteribus substituerem, selectioris ordinis succedanea. Qualem ergò Scriptionem meam, quantacunque illa fuit, anteà tulisti, talem et modò, quin et nonnullis hìc illìc appositis additamentis paulò actiorem, æquum est ut paritèr feras. Sed et aliud quippiàm tibi ultrà ferendum superest : exigit siquidem abs tę condecens institutio tua quisquis indiges pleniùs institui, omnemque tùm usum admittendum, tùm abusum vitandum *Peruviani febrifugi* perfectè callere, exigit inquam, non modò ut tractatum hunc, etsi sublimibus meditationibus cassum, vel ex asse integro, vel saltèm quatenùs circà praxim, (versatur autem et sparsim ubi agit aliud) non renuas attentè pervolvere; sed et insuper exigit, ut meas quoque non graveris expendere *Responsiones jatro-apologeticas* ad criticam, quæ illis membratìm inserta visitur, *dissertationem cl. Ramazzini* de usu recto Chinæ Chinæ nimìs strictè, de abusu nimìs latè sentientis. Neque verò laborem istiusmodi te pigeat suscipere, cujus postmodùm suscepti te, ut reor, non pœnitebit. Haud equidem vana ulla me tangit elati animi affec-

tio, cujus stimulis actus mea perlegi tam sollicitè inculcem, quasi hucùsque idem hoc opus, minùs forte quàm par fuerit, minùsve saltèm quàm mea tulissent vota, de medicâ republicâ benemerens fuerit habitum, vel reipsà neglectum; cum potiùs ex adverso suprà expectationem quoque meam illud noverim plenis statìm ulnis ab ingenuis exceptum humanitèr, viderimque subindè ad metam universalis approbationis felicitèr vela faciens, etsi ventis tunc undiquè adversis medico pelago recens commissum; sed tantùm me movet rationalis metus, ne quanta forsitàn opus erat ad circumspectam methodum capessendam, habita fuerit à plurimis illius ratio. Arrisit quippè magis, fervidæ præsertìm juventuti (cujus ausis nequivit sæpè non respondere, saltèm primâ fronte, felix eventus) arrisit, inquam, magis ea pars quæ admirandam, et ex se innocuam Chinæ Chinæ virtutem latè complectitur, quàm ea, quæ animadversiones, et cautiones omnes pro usu illius recto, tempestivo, et tuto particulatìm indigitat, simulque noxas, quas pharmacum hoc, suâpte cæteroqui naturâ saluberrimum, et innocens, inconsultè verò, ac intempestivè adhibitum, nonnunquàm valet inferre. Ædepol putassem nunquàm, id me vivente eventurum, quod seris tantùm nepotibus *libro tertio* ad calcem *cap.* 5 fueram vaticinatus: nempè, remedio huic olìm rejecto, atque proscripto, mox verò cunctis sensìm placituro, suam ipsam tandèm obfuturam esse, deprehensa cùm fuerit, efficaciam, atque in despec-

tionem abiturum usum illius, quippè promiscuum nimìs, et ultrà leges artis intemperantem. Sanè quicumque incedit hâc viâ, non plùs sapit; quàm sapiat quævis è trivio lippiens anicula, emergitque interìm à tumultuariâ, et inconsultâ hujusmodi, praxi, modò præproperè, modò præposterè, adeòque sæpè inutilitèr, aut præter rem, nonnunquàm et damnosæ exercitâ, egregii remedii immane proluvium, cui posthàc, ni malè conjicio, vix suffectura est tota Quitensis regio. Ut huic dispendio parùm laudabili, atque in dies crescenti sufflamen aliquod, priusquàm ultima fâta subeam, pro viribus coner imponere, te monitum velim, prudens lector, ut postquàm methodum ad sanandas copiosâ et celeri *Peruviani corticis* oblatione febres periodicas verè *perniciosas*, et planè lethales, etiàm cùm mors præ foribus est (dummodò postridiè tantùm ægri cubiculum ingressura) postquàm, inquam, methodum illam exactè perspexeris, et curationem illarum dignaveris in iis circumstantiis, ut loqui mos est, omninò *coactam*, ad ea etiàm, quæ de administratione ejusdem remedii in aliis quoque febribus toto tractatu abundè prostant, animum diligentèr advertas, et præcipuè ad cautiones, quibus eodem utendum pluries indicavi ad istarum quoque rationale, ac prudens regimen; quod sanè secundùm varia præsertìm illarum tempora, et secundùm variam ipsarum naturam, diversasque habitudines, variè admodùm debet institui. Harum porrò cautionem non paucò specimina me

prodidisse scio, tùm olìm *Lib.* 1, *cap.* 3, 8 *et* 10, *et Lib.* 4, *cap.* 5, tùm nupèr in hâc postremâ editione *Lib.* 5, *cap. ult.* Verùm hæc omnia incassùm, amice lector, nisi simul naturam, species, et differentias febrium curandarum probè dignoscas, et ab invicem per sua signa discrimines : itèm nisi particularia earum tempora, in nonnullis breviora, in aliis longiora futura prænoscas, et ad normam præexistentis fluidorum apparatus per sua stadia metiaris : tandemque nisi symptomatum pondus æquâ lance, justâ videlicèt, ac prudenti estimatione perpendas. In hoc studio tibi primus impendendus labor; tùm verò rectam, et rationalem, non merè empiricam, *Peruviani corticis* administrationem ex hujus operis lectione percipies; sin minùs de tuo profectu actum est. Vale.

LECTORI BENEVOLO.

QUISQUIS hujusce tractatûs molem cum præmissâ illius synopsi, potioremve tituli partem cum adnexis, comparas additamentis, vereor, ne lusu in oppositum verso Horatianum illud obtrudas,

—— Amphora cœpit
Institui, currente rotâ cur Urceus exit?

Mihi namque Urceus, quem cœperam instituere, currente rotâ excrevit in amphoram; nec tantùm fortuitò quidem, sed et consultò, ut inde scilicèt commodiùs imbui possent, quibus præcipuè

ac fermè unicè scribo, artis medicæ candidati. Neque enim ut fatear, refectam hanc à suo toto adhùc indigesto, et informi, universalioris therapeutices partem, pyretologicâ simplicioris ordinis immixtâ suppellectile, connexâque historiarum congerie (utinàm non suprà modum) pinguefæctam, styloque humili, ac plano, in morem scholasticum exaratam, ausim exponere nisi tyronibus. Stetissem autèm promissis, illamque antè biennium circitèr edidissem, proùt exigere videbatur, quæ anno 1709 præcessit, ejusdem synopsis, in Italicis non modo, verum et in Trevoltiensibus, ac Lipsiensibus ephemeridibus subindè evulgatâ, ni typographi morâ, operis jamdudùm inchoati complementum, interposita non semel plurium, ac plurium mensium interstitione, in hanc usque diem protraxisset : quo sanè temporis tractu, quantùm veritatis, à crebriore experimento petitæ, in dies accessit eidem operi, tantundem novitatis demptum videtur.

Ideam hujusmodi condendi tractatus indidis quondàm menti meæ, præter publicam utilitatem fidentèr præsumptam, monitum quoque sapientissimi Baconi 4 de augm. scient. cap. 2, dicentis, *plurimum referre, si medici aliqui* (loquebatur ille quidem de aliis à me) *opus aliquod conficiant de medicinis probatis, et experimentalibus ad morbos particulares ;* censebat enim vir magnus, therapeuticem hanc particularem, et desiderari adhùc in arte medicâ, et ipsi arti fore perutilem :

quandoquidem, aiebat ille, *medici hujusce ætatis particulares medicinas, quæ ad curationem morborum proprietate quâdam spectant, aut non benè nôrunt, aut non religiosè observant, experientiæ scilicèt non satis tribuentes, judicio plùs nimis.* Cùm itaque nostris quoque temporibus, quibus sanè plurimus est, cùm luxus inopinando, tùm cultus in scribendo, aliquis tamen, si fas est dicere, sit rerum practicarum neglectus, intantùm, ut earum tractandarum ratio in quamdam velutì desuetudinem abire cœperit, ipse, declinatis plerumque abditioris doctrinæ theoreticæ, ac penitioris eruditionis recessibus posthabitoque simul omni, qui materiam minimè deceret, verborum fuco, hanc medicinæ partem quadantenùs, et pro modo virium, illustrandam, ac promovendam suscepi, selectâque ad id dogmaticâ, vulgari, et fusâ, quæ tyrones erudire valeat, scribendi formâ, malui utilitate elegantiam, quàm elegantiâ utilitatem supplere. Quod si quid incomptum morosis censoribus carpendum occurrat, omnem rudioris culturæ notam æquo animo feram; ubi ex hujus, etsi minimè perpoliti, tractatûs evulgatione vel unum tantùm hominem, cæteroqui periturum, aliquandò servatum sciam, qui plurimos jam pereuntes, vixque alia, quàm quæ hic prostat, methodo sanabiles, favente Deo servatos novi: id, quod suo loco fidelitèr descriptæ, luculentèr patefacient historiæ.

Impulit quoque animum meum ad hanc ipsam

minùs tritam methodum aperiendam (quam pro summâ operis reputo, et quæ circà specialem Peruviani corticis oblationem in perniciosis quibusdam febribus versatur) firma credulitas, me rem prolaturum, ut plerisque non antè obviam, ità scitu necessariam, reique idcircò publicæ non parùm proficuam. Quamvis enim ea collegiis quoque meis, saltèm nonnullis, quibus pluries vel in consultationibus proposui, vel in colloquiis communicavi, vel in praxi oculis subjeci, nota sit, et usu jam capta; cùm tamen illorum non paucos etiamnùm lateat, imò forsitàn sit quibusdam, alio sensu præoccupatis, minùs accepta, quibusdam aliis, haud satìs appositè utentibus suspecta, illam ideò publici juris facere libentèr decrevi, ut sic concivibus saltèm meis, si non alienigenis, prosim: eo scilicèt animi candore, eaque boni exitûs securitate pandens, quæ sum centies, ac centies expertus, ut nullus sanè hinc mihi sit metus subeundi notam fædissimam, quam sui ævi medicis Plinius inussit, eos nempè *famam novitate aliquâ aucupantes, animas statìm nostras negociari.*

Sed quoniàm ægrè poterat methodus hæc, pro variâ casuum exigentiâ, secundùm circumstantias omnes congruentèr tradi, nisi febrium, eâ mediante curandarum, graphica præmittebatur descriptio, hoc ideò quoque pensum pro virili parte absolvendum suscepi. Quâ tamen in re, si perniciosarum intermittentium descriptionem respicia-

mus, cùm unus eminuerit *Ludovicus Mercatus*, practicus sui ævi celeberrimus: si verò respiciamus earum curationem, ope Chinæ Chinæ institutam, excelluerit *Richardus Morton*, professor Londinensis experientissimus, primi proindè auctoris *tractatulum* integrum, secundi verò singulare quoddam *caput*, ab eorum scriptis excerpta, ac recusa, et scholiis quibusdam meis interpositis explanata, huic ipsi tractatui libuit inserere: mox, utroque lumine prævio, propriam quoque earumdem febrium, ad peculiares species redactarum, descriptionem aggredi, simulque curationem, mediâ Chinâ Chinâ absolvendam, tradere: ac tandem methodum ipsam specialem exponere, strenuum istud febrifugum aptè, ac utilitèr in iisdem administrandi.

Paritèr, cùm non desint adhùc mediculosi quidam, vel præjudiciis imbuti (pauci sint licèt) quibus, generalitèr loquendo, suspectus redditur usus Chinæ Chinæ vel in ipsis benignis; diuturnisque intermittentibus, non abs re censui, medicaminis ipsius innocentiam, operandi modum, et proportionem illius cum febrium quarumlibet intermittentium causis, tàm secundùm veterum, quàm secundùm recentiorum principia consideratis, examinare, illiusque, in iisdem benignioribus intermittentibus tempestivè exhibendi, tùm cautiones opportunas, tùm formulas vulgatiores præmittere, priusquàm peculiarem illius usum in perniciosis, non modò intermittentibus, sed et subcontinuis, describere aggrederer.

Denique,

Deniquè, cùm nimia sit ex adverso apud alios ejusdem medicaminis æstimatio, tantaque interdùm, ut illud cæteris quoque indiscriminatìm febrium generibus, plurimisque aliis morbis, præsertìm periodicè recurrentibus, insignitèr proficuum censeant: propterea his quoque, in proprio sensu nimiùm abundantibus, post statutam in perniciosis methodum, occurrendum censui. Quamobrem, quasi corollarii loco, singulas seorsìm febrium cujusque generis species, aliosque insuper, sed compendiosiùs, morbos libuit perpendere, et quibus China China rationabilitèr conveniat, vel non conveniat, prælucente simul experientiâ, decernere, ne scilicèt tyronibus erudiendis ulla desit circà remedii hujus rectam administrationem notitia.

Febrifugum equidem istud, quantùm ex se, vulgatissimum est, usitatissimum, simplicissimum, et in primâ inventione suâ merè empiricum, arboris nempè cujusdam Indicæ, *Gannaperide* nuncupatæ *liber*, seu *cortex*, quem *Chinam Chinam* dicimus; ejus tamen *peculiarem* in *peculiaribus* casuum planè deploratorum *circumstantiis* administrationem, neque simplicitèr empiricam censeo neque vulgarem, sed selectiora inter artis præsidia reponendam, quam scilicèt ratio quondàm dictavit, suasit analogismus, et constans experientia felicitèr confirmavit; atque ità quidem, ut vi illius intrà paucas horas datum sit, ægrotantes non paucos ab orci faucibus facilè eripere, et pristinæ, dictum factum, incolumitati restituere,

Gloriosiore forsitàn, quàm par sit, vocabulo uti videar, methodum istam identidem *meam* appellans, sed haud indecentèr hoc me mihi tribuisse crediderim, probè gnarus, me, præeunte nemine, illam in recensitis *casibus*, ac *circumstantiis* propriâ tantùm observatione ac experientiâ comperisse, eamque non semel, favente Deo, vel minùs credulis suspiciendam præstitisse. Hinc, veritate rei palàm cogente, factum est, ut ipse qui cæteroquì remediis plurimis communitèr receptis (quibus nihilominùs utor) sæpè non multùm tribuere consuevi, usu tamen istius certo *loco*, *modo*, et *tempore* adhibiti, plurimos constantèr credam absolutè servatos, mortique imminenti subtractos, per curationem scilicèt huic remedio sic administrato, non verò soli naturæ, aut prægressis auxiliis, ut in morbis tardioris motûs, et lentioris periculi frequentèr assolet, adscribendam.

Quid in hujusmodi casibus extrà civitatem nostram agatur, præcisè non novi. In finitimis certè urbibus, iis etiam, quibus plurimi usûs est China China, methodum hanc exerceri, saltèm ut eam fama circumferat; etsi quæsierim, non audio: an quisquam privatìm teneat, ignoro. Cum longinquioribus haud satìs intercedit commercii, ut probè exploratum hoc habeam. Non me quidem latet, scripta quamplurima eruditissima circà actionem, usumque Peruviani corticis, et à remotis, et à propinquis provinciis, ac urbibus (inter quas et nostra) etiam dùm hæc scriberem, imò post editam

synopsim tractatûs mei, in lucem prodiisse, ut sileam, antè paucos quoque dies me subaudisse, hujusce ordinis quidpiam fuisse recentèr editum à Transalpino quodam viro celebri; cujus tamen rei nullam usquè adhùc, sive in exteris, sive in nostratibus diariis, mentionem reperi. Hæ autem illustrium virorum lucubrationes omnes, vel earum plurimæ, saltèm quas mihi videre contigit, in id præcipuè collineant, ut corticem ipsum, et vulgatiores illum exhibendi formulas ad omne indiscriminatìm febrium genus, præter intermittentes, absque peculiari specierum earumdem, vel methodi in illis usurpandæ delectu, ampliare conentur. Præ omnibus stat febrifugi Anglici antè annos 32 circitèr promulgatio in Galliâ, cujus remedii usus hodiè ibidem est ferè promiscuus in quibusvis febribus, et cujus tota vis in uno cortice Peruviano, larvâ quondàm impositâ nunc spoliato, planè consistit. Sed ut verum fatear, plura, quæ de ipso à pluribus prædicantur febrium continuarum continentium, acutarum, inflammatoriarum, et malignarum à primordiis, aliorumque insuper morborum longè disparatorum, curationem, nisi magnâ cum limitatione intelligantur, partìm apertè falsa in usu practico, partìm dubia admodùm deprehendi. Et propterea, ut suprà monui ne quis error obrepat in hâc non levi materiâ, ad complementum tractatûs, singulas etiam aliarum febrium species (præter perniciosas pro scopo primario constitutas) placuit examinare, et quibus utilis sit, quibusque frustraneus cortex innuere.

Quòd autem scriptores febribus quoque malignis remedium istud *genericè*, nec proindè semper cum utilitate, accommodantes, minimè loquantur, aut possint intelligi de febribus illis malignis, de quibus impræsentiarum ego, vel exindè constare videtur, quòd illorum methodus lenta nimiùm, enervis ac languida, vel per solam corticis percolatam infusionem, vel per illius quidem substantiam, sed non satìs largâ dosi, nec satìs aptâ distributione oblatam, par non sit, teste experientiâ, extinguendis *illicò*, prout sæpè necessitas exigit, hujuscemodi febribus: adeòque, vel de his verè locuti non sunt, vel adæquatam curationem earum non omninò calluerunt, vel si calluêre, haud satìs perspicuè docuerunt.

Unus, quod sciam, rem propè attigit, meque, inscium licèt, quodque nondùm promulgatum erat sciendi incapacem, in hac materiâ præcivit, citatus *Morton*, nunquàm satìs laudatus. Hujus auctoris scripta, quorum non pauca est cum meis circà hoc symboleitas, licèt antè duodecim circitèr annos ad manus meas pervenerint, non priùs tamen quàm antè triennium attentè pervolvi, eo nimirùm tractatu, ubì methodum videtur indicare, à meâ non longè dissimilem. Neque alio nomine pyretologiam illius percurrere sum aggressus, nisi ut, priusquàm hæc, quæ tunc scriptabam, publicè luci exponerem, omnes, quotquot possem, hac de re scriptores, consulerem. Cùm autem viri istius accuratissimi opera (saltèm, quæ apud me extant) impressa fuerint Genevæ ann. 1696., ego autem methodum

meam in febribus perniciosis anno 1695. plurimâ cum notione exercuerim, nullus, apud nos saltèm, suspicioni locus esse potest, quod actorum meorum regulam à *Mortono* (quamvìs id mihi non indecorum foret) vel ab ullo alio scriptorum desumpserim. Sed quorsùm hæc? Neque enim gloriosam inventionis hujusce, quantulacumque illa sit, aucupor apud universam rempublicam medicam, eique sponte nuncium remitto, quam assequi datum foret apud nostrates. Tantùm mihimetipsi gratulor, quòd cogitatis aut inventis meis, viri famigeratissimi auctoritas robur adjungat, et gratulor eidem quòd illius inventa et cogitata, nimiùm fortè hucusquè neglecta, mea (qualiscumque ego sim) fidelis experientia confirmet.

Hanc ergò febres hujusmodi perniciosas curandi methodum (sive mea tantùm dicatur, sive alteri cuipiam communis) hanc, inquam, tyrones doceo, eosque omnes, qui doceri apti sunt : infulatis verò professoribus per transennam indigito paratus ego cæteroquì doceri ob omnibus. Id unum interìm stat, quòd, omni et quolibet, sive Mortoni, sive aliorum scriptorum præeunte lumine, qualecumque illud sit, adhùc in tenebris non exigua pars medicorum versatur; quodque magis dolendum, propemodùm inermis visitur, pro repellendo, cùm maximè oporteret, præcipiti hujusmodi febrium perniciosarum periculo : et egomet video passìm, nimiùmque video, dùm ægrotantes methodo mox declarandâ curati (*ignoscas mihi, lector, de me*

ipso aliquid prædicanti, aiebat *Tullius*) alacres surgunt, video, inquam, alios iisdem planè correptos morbis, sed eodem remedio, eâdemve methodo destitutos, pretiosiore licèt, aut etiam sæviore medicamentorum apparatu instructos; inevitabili fato succumbere. Sanè istiusmodi comparatio haud minimo mihi incitamento fuit, ut hunc facilè tractatum ederem seorsùm à reliquâ, rudi quidem, atque confusâ, cæterorum, quos condere tunc meditabar, nunc abs me sepònere cogor, materiâ: præcipuè cùm plura in dies de hoc remedio, modò nimìs elata et expansa, ad modulum scilicèt scribentium ideæ, impetûsve illorum ingenii, minimè verò ad normam solidæ praxeos constituta, non sine veritatis, et publicæ utilitatis detrimento, videam promulgari.

An ipse pro vòto scopum attigerim, et an meus hic labor omnibus acceptus futurus sit, adhùc ignoro; hoc ipsum tamen, quod ignoro juvat sperare. Etenim, si penès medicam rempublicam non malè meruit *Talbotius*, tumultuariam ut sic dicam, licèt non prorsùs inutilem, methodum exhibendi Peruvianum corticem, callidâ quâdam, ac mercenariâ olìm liberalitate tradens, cur mihi longè utilioris, ut reor, magisque ingenuæ methodi oblatori gratuito, gratia quædam non erit ineunda? Id verò si apud omnes non liceat assequi, liceat saltèm apud te, lector amice, quem à cæteris fortè segregat comitas major. Tu ergò, quem præ aliis mihi benevolum spondeo, pro tuâ ergà bonarum

artium cultores, promotoresve facilitate, hosce conatus meos, qualescumque, fore ut humanitèr excipias, confido, si non alio titulo, saltèm, ne ulteriora molienti (si quandò manum, quam plura interìm retrahunt. operi rursùs admovere datum sit) quam indidisti fidentiam, eripias. Vale.

THERAPEUTICES
SPECIALIS
LIBER PRIMUS.

PRÆSTANTIAM, AC VIM PERUVIANI CORTICIS adversùs febres intermittentes, et earum causas, illius paritèr tutelam; usumque methodicum in iisdem intermittentibus, saltèm vulgatioribus, aliaque hujuscemodi comprehendens.

CAPUT PRIMUM.

Historia primùm invecti apud Mutinenses *Chinæ Chinæ* usûs, innocuum illa præstansque febrifugum, recursus febrium post eam parciùs assumptam contingens, ex adverso perperàm allegatus. Pro usu illius, præter experientiam, et rationem, auctoritas multiplex.

Quam olìm spontè impolitam edidi, talem etiamnùm recudi sum passus, nonnullis tantùm hìc illìc additamentis appositis, peculiarem methodum à septem jam lustris mihi perspectam, exibendi Peruvianum corticem, vulgò *China China*, vel *China Chinæ*, aliis Gallico more *Quinquina*, seu *Kinkina* appellatum, pro curandis malignis quibusdam febribus subdolis æquè ac exitialibus, adversùs quas, postquam etiàm hominis vitam in extremum discrimen adduxerint, eximiis illum pollere viribus, animadversum anteà non fuerat apud nostrates.

Priusquàm tamèn rem propiùs aggrediar, operæ pretium me facturum puto, si ad sternendam mihi planiorem viam, nonnulla communiorem febrifugi hujus usum in *benignis* tantùm, et diuturnis intermittentibus respicientia præmittam. Licèt autem hæc, et plura istiusmodi, quæ toto fermè hoc primo libro persequi lubet, supervacanea fortè cuipiam videri possint, ea tamèn, si probè spectentur, ad intentum facere, atque ad innuendam congruam, ut decet, completamque egregii hujusce medicaminis administrationem non parùm conducere, poterit, ut reor, haud difficultèr dignosci. Etenim, vindicato ab oppositionibus fieri solitis tàm salubri remedio, nec non inquisitâ proportione, quam potest habere cum febrium expugnandarum causis multifariam consideratis, sensìm ducentur ad tutam. et rationalem methodum eodem utendi in iisdem intermittentibus, saltèm *benignioribus* (quod gradum faciet ad methodum quoque, quam pro *malignarum* curatione spopondi, suo loco pandendam) et ad seligendas è vulgatioribus utiliores ipsum præscribendi formulas, dignoscendamque insimul opportunitatem tempestivæ oblationis illius.

Non tamen ideò hìc est in animo historiam sive originis, sive inventionis, sive translationis Chinæ Chinæ in Europam à primordio repetere; id enim cùm solertissimus vir S. BADUS jam luculentèr præstiterit peculiari libro anno 1663. Genuæ impresso, genesim universam remedii, tunc orbi nostro nascentis, legere potest curiosus quilibet, tùm apud

eumdem, tùm apud alios, qui vel mediatè postmodùm, vel immediatè facti seriem decerpserunt à Bado. Neque paritèr mihi mens est inneffabilem saluberrimi hujusce pharmaci virtutem febrifugam, ac operandi modum, sicut nec abditas febrium intermittentium causas, per eamdem depressas, ex professo, atque intimiùs ad unguem usque rimari; arduum siquidem opus hoc cùm omnes hactenùs incassùm tentârint, non minùs inanitèr et ipse tentarem. Sat fuerit suo loco, ubi nodus iste planè intactus relinqui non poterit, tenuia quædam abstrusæ utriusque rei specimina, sive generaliores quasdam considerationes tantùm non oscitantèr proferre. Impræsentiarum verò liceat historiam omnem Chinæ Chinæ ab ingressu, atque progressu illius intrà Urbem duntaxat nostram, pro exercitâ à me in rebus medicis praxi, obitèr auspicari, ne vel à notione intrà spatium temporis valdè modicum acquisitâ, vel à parciore, quàm par sit, successuum numero animadversiones meas sumpsisse credat.

Ex quo innotuit Europæ cortex Peruvianus (cujus planta integra propè *Loxam*, seu *Lojam* humili proceritate abundè succrescens, ab incolis *Ganapride*, seu *Guananepide*, *Chinanepide*, vel *Guananegide* dicitur) (1) ex quo, inquam, *liber* istius arboris

(1) Tempore quo huic operi lucem dedit TORTI unica species Chinæ Chinæ anno 1638 in Europam vecta, tantùm dignoscebatur. De hujus caracteribus dissident botanici : ad spe-

innotuit Europæis regionibus, Hispaniæ videlicèt primùm, mox Italiæ, opera quidèm, et pietate emin.

---

ciem *Cinchonæ lancifoliæ* (C. *aurantiæ*) à celeberrimis MUTIS et ZEA; C. nitidæ à RUIZ et PAVON refertur; hi autores, celeberrimi quidem, invicèm in errorem inciderunt, propterea quòd in regionibus ubì nascitur huic studere nequiverunt, et sic diversarum specierum comparatione destituti fuerunt. Hunc errorem eluerunt HUMBOLD et BOMPLAND qui in regione natali huic speciei studuêre, illamque *condamineam* vocarunt à celeberrimo viatore DE LA CONDAMINE, qui illius accuratam descriptionem primus edidit; ipsi vulgò *Chinæ Chinæ griseæ*, (C. officinalis LINNÆI) nomen est sacratum.

Hâc specie inventâ multæ aliæ quarum historia apud D. ALIBERT, *Traité de Thérapeutique et Dict. des sciences méd.* refertur, à naturæ investigatoribus repertæ fuerunt; de ipsis tantùm quibus utitur therapia, secundùm inventionis ordinem nunc agitur, sunt :

Cinchona aurantia, C. *tunita*, LOPEZ; C. *lancifolia* MUTIS; *nitida*, RUIZ et PAVON.

Cinchona rubra; C. *oblongifolia*, MUTIS; C. *magnifolia*, RUIZ et PAVON.

Cinchona lutea; C. *cordifolia*, MUTIS; C. *pubescens*, VALH; C. *micracantha* RUIZ et PAVON. Hâc specie ab anno 1740 utitur therapia.

Cinchona alba; C. *ovalifolia*, MUTIS; C. *macrocarpa*, VALH.

Cùm nostro non sit in animo Chinæ Chinæ edere historiam quæ apud ALIBERT *Op. citat. et Dict. des Sciences Méd.* locuples legi potest, auctorum opiniones de specie hujus medicaminis in curandis febribus intermittentibus anteponenda brevitèr investigare conabimur.

Prima opinio de specierum Chinæ Chinæ præeminentiâ à DESBOIS de ROCHEFORT emissa videtur.

Card. de Lugo, aliorumque patrum inclytæ soc. Jesu, de utroque orbe plurimis certè nominibus,

---

Hic auctor *rubram* omnibus aliis anteponit; *griseam* tamen *luteæ* atque *albæ* pluris facit.

CULLEN nullam præ cæteris anteponit, quià, si ipsi creditur, medicamen quodcumque, virtutibus amarâ insimul stipticâ præditum optimè febrem intermittentem curat, hâc opinione nixus febres illas curari propter virtutem tonicam à Chinâ Chinâ ventriculo impressam; hæc opinio experientiâ quotidianâ refellitur.

SWUILGUE omnes species æquè conducere censet, dummodò quidem dosis ad qualitatem accommodetur.

ALIBERT cum MUTIS præ cæteris *aurantiam* anteponit *Chinam*, quoàd febrium intermittentium essentialium, periodicarumque quarumdam nevrosarum curationem, principici aromatici ipsâ coherentis gratiâ; dùm *rubra* febribus adynamicis, scorbuto, gangrænæ præcipuè opponitur, ob virtutem stipticam. Auctor nullum de virtute *luteæ* ac *albæ* verbum facit, nec minùs *griseæ*, quam præ cæteris in intermittentium curationem anteponebat NYSTEN; vir illustris in doctis lectionibus de materiâ medicâ publicè proferebat se mediante *Chinâ griseâ* sæpè intermittentes debellasse quæ cæteris speciebus obstinatè obstiterant.

LAURENT et MERAT (*Dict. des sciences médicales*) *griseam Chinam* cæteris speciebus multò pluris faciunt, persuasi quidèm illam majore virtutis febrifugæ copiâ præditam principiis heterogeneis meliùs esse exutam, ceteroquin præferentiam uni potiùs quàm alteri concessam ab arbitrariis idæis sæpiùs quàm sanâ experientiâ pendere fatebitur.

Quamvis ad febres intermittentes pertinaces debellandas *griseam Chinam* præferamus, omnes species æquè conducere arbitramur, dùm dosis ad speciem accommodetur, cautè opportunoque tempore medicamen ministretur; hanc opinionem suo loco evolvemus.

sed insupèr ob hoc ipsum de nostro optimè meritæ, statim excellentia novi febrifugi, certo, ac multiplici apud exteros experimento comprobata, sedulitatem allexit præstantissimi viri A. FRASSONI, præceptoris quondam mei dilectissimi, ut illud pro bono publico, et pro breviori, certiorique ægrorum curatione in usum deduceret. Et sanè recensendus ille inter primos corticis receptores, cujus rei testimonium exhibet idem C. BADUS in citato libro, cui titulus — *Anastasis corticis Peruviæ*, ubì epist. FRASSONI ipsius inserit sibi inscriptam sub anno 1656, in quâ idem FRASSONUS refert, se antè annos aliquot de cortice felix periculum fecisse in pluribus, ac signatè in splendido viro D. Comite Alexandro eminent. Card. Facchenetri fratre. Cum ergò circà annum 1649 translatum fuerit è regione *Quitensi* in Hesperiam remedium, nemo neget, quin inter primos, qui illud admiserint, verè sit connumerandus FRASSONUS.

Cœpit ille uti Chinâ Chinâ (quam etiam *Gentianam Indicam*, *Antiquartium Peruvianum*, *pulverem Comitissæ*, *pulverem Card. de Lugo*, *vel Jesuiticum pulverem* vocitârunt nonnulli) post administrata præsidia universalia, et particularia, in quartanis ultrà provectis, quo tempore tùm ægri,

---

An cortex juniorum, cortici crassiorum ramorum vel trunci sit anteponenda, an recens vetustiori aeri quidem humiditatique obnoxiæ sit præferenda? C. MUTIS his duabus ultimis assentire videtur opinionibus.

tùm medici tædio affecti ad remedia quælibet empirica, atque etiam anilia solent confugere. Cùmque illi curationes ex voto succederent, ad tertianas quoque spurias, ut aïunt, tùm simplices, tùm duplices, benignas tamen, seu saltèm non perniciales, nec non ad alias quascumque febres intermittentes (diuturniores scilicet) curandas, pari successu transitum fecit, fretus auctoritate *Badi* antè memorati, aliorumque ævi sui illustrium medicorum, quorum testimoniis quamplurimis, iisque gravissimis, *Badus* ipse opus suum pro tutelâ Peruviani corticis roboravit. Reluctabantur interìm, et, quoàd vixit idem *Frassonus*, semper obstrepuêre omnes ferè civitatis medici, adeò ut ad evitandum severum eorumdem tribunal, profugus, et exul cortex non ausus fuerit in pharmacopœas introire, sed quasì clàm intrà claustra quarumdam monialium fuerit coactus sese recipere undè posteà illum petebat vir solertissimus, ut ægris sibi commissis subministraret.

Dabat autèm adultis initio paroxysmi, quemadmodùm tunc solemne erat, ex præscripto Romanæ schedulæ, *drachmas duas* corticis in subtilissimum pulverem redacti, dosim verò exiliorem natu minoribus, habitâ ætatis ratione, sive deindè in formâ haustûs, ut plurimùm quidem in vino, modo tenuiore, modo generosiore, ad *uncias quinque*, plùs minùs factâ, vel etiam omissâ præviâ infusione (quod perindè est) sive in formâ boli, sive alio consimili artis ritu, superepoto paritèr vini

momento. Hâc methodo à primo adventu corticis, ut dictum est, in Italiam, usque ad annum 1677. (quo tempore ad praxim sub ipso addiscendam me contuli) febres omnes intermittentes longiusculas supprimebat, iisdemque non rarò, ut mos est, redivivis, repetito semel, aut bis febrifugo, finem imponebat. Quod millies ac millies sine ullo unquàm sinistro eventu sibi contigisse, mihi pluries asseruit vir ille fide dignissimus, ac omni exceptione major. Et egomet postmodùm, testis de visu, id ipsum illi perpetuò accidisse deprehendi usque ad annum 1680. (nec enim quispiam, nisi planè vitilitigator, adversetur ob singularem casum, de quo infrà *cap.* X. *hist.*. XIII.) quo nempè anno diem suum obiit, lacrymabili sanè jacturâ, vir experientissimus, ac de Urbe nostrâ admodùm benemeritus, qui vel moriens et in hoc profuit, quòd eo extincto, extinctæ cum eodem, vel saltèm sopitæ fuerint nostratium ferè omnium, qui tunc aderant, medicorum in corticem inimicitiæ, pluries enim ex iis Chinæ Chinæ anteà osores, ac hostes, eâdem paulo post, semotis cavillationibus, uti cœperunt. Quæ sors nonnullis quoque aliis peculiaribus obtigit post ejus obitum. FRASSONI remediis, dùm viveret, improbatis; eâ namque communibus sensìm suffragiis fuêre subindè adeò recepta, ut ipso etiamnum FRASSONI nomine insignita circumferantur. Atque hisce incidentèr occurrentibus liceat amantissimi Prœceptoris manibus parentâsse.

Ab eo autem tempore cœpit adeò clarescere in

dies hujusce fama febrifugi, ut jam nostro ævo nil notius sit in medicinâ, nil certius, quàm febres intermittentes Chinâ Chinâ depelli. Communis iste mos est omnibus fermè Europæ nationibus, quod innumera undique scripta luculentèr testantur. Hinc est, quòd ex tam liberali illius impendio detur ansa pravis hominibus, iniquum de corio humano lucrum facientibus, eamdem adulterandi, de quo passìm jure merito (quandoquidem verum sit) conqueruntur auctores, ut proindè alicubi in publicis nosocomiis in locum genuini corticis jam propè deficientis, suffectus fuerit pulvis ex nucibus, aut ex corticibus Cupressi, et malorum aureorum dulcium, item ex radicibus arboris Persicæ, Fraxini, Gentianæ, et hujusmodi, referente præ aliis eruditissimo *Lucâ Tozzi* : quibus remediis ter exhibitis, ait quandoque tolli febres, quæ cæteroqui unicâ tantùm oblatione cortici Peruviano semper cedere consueverunt.

Enimverò succedanea quævis, sive naturalia illa sint, sive artificialia, nimiùm distant viribus ab hoc cortice, ut qui inter omnia hucusque nota, febrifugum præstantissimum est, ac summè innocens. (1) Præstans equidem præ omnibus, quià præ omnibus infallibilitèr, et celerrimè febres omnes intermittentes abigit, dommodò nulla partis alicu-

---

(1) Hæc Torti opinio nimìs extensa nobis videtur; reipsà quidem febres intermittentes securè aliquoties aliis medicaminibus debellantur, dùm Chinæ Chinæ diù repugnarunt.

jus solidæ læsio organica sit morbi fomes. (1) Inde fit, ut propinatis semel cuilibet quartanario, aut tertianario *drachmis duabus* corticis, more maximè vulgari, in principio, vel declinatione febrilis accessûs, possit medicus absque ullâ hæsitatione spondere, ultimum fore paroxysmum illum, nec rediturum alterum. Quid citius? Quid certius? Veritatem hujus asserti, si quis, cui notum non sit quod notum est omnibus, habeat suspectam, provoco ad experimentum; nec alium testem, aut judicem, volo, nisi qui contrà hucusque senserit. Ad me quod attinet, testari possum de experientiâ quinquaginta circitèr annorum, quo temporis tractu semel tantùm, vel bis, quod memor sim, in casu febris quartanæ (absque ullo tamen ægri detrimento) expectationem meam fefellit cortex, siquidem ille genuinus fuerit, quod nihilominùs credere non recuso. Sed quid tum? Quandoque per accidens materiam combustibilem non comburit ignis: numquid propterea non erit idoneus ad comburendam, cùm millies combusserit? Quòd verò innocuus, et insons ille sit, experientia paritèr mihi satis demonstrasse videtur. Quidquid enim aliis contigerit, cùm non tenear de facto alieno, loquor de proprio, testorque coràm Deo, et ho-

(1) Febres intermittentes, irritatione viscerum præcipuè tollendâ ante Chinæ Chinæ administrationem vel complicatas, vel ab eâ productas esse nemo nunc nescit; tempus Chinæ ministrationis ad hujus irritationis intensitatem perpendatur.

minibus (quod et plures testantur de suis ægrotis gravissimi scriptores) nullum unquàm ex meis ægrotantibus periisse, quod sciam, ob usum corticis, neque in morbum graviorem, sed in leviorem ferè semper, etiam cùm reciderit, incidisse; idque paritèr mecum perpetuò animadverterunt quot quot sub me praxim medicam exercuêre, et propriâ dein experientiâ sejunctìm noverunt. Si quid verò unquàm incommodi accidisse fortuitò visum sit, ut in nonnullis historiis referam; id certè non culpâ remedii tunc contigit, suâpte naturâ insontis; sed ob intempestivam suppressionem (1) febrium planè salubrium, et depurativarum, culpâ videlicèt medici, remedium febrifugum, ubi progressus febrium stabat remedii loco, incautè offerentis. Quod de substantiâ corticis semper innoxiâ à me deprehensâ tam fidentèr assero, haud ita facilè proferre possem de ullo alio medicamento usitatiore, præsertìm in lineâ solventium, quorum tamen tanta esse solet apud osores corticis æstimatio.

Si quâ nihilominùs alicundè quærenda sit, ac opponenda cortici criminatio, ea petenda est à *recidivis* (utor hoc vocabulo ad sensum artis, aliis-

(1) Sæpissimè diathesi inflammatoriâ datâ, medicus, sive, ignorantiâ sive imprudentiâ, febre intermittente laborantibus Chinam Chinam præbet; hujus medicaminis ope gignitur inflammatio; irritantur viscera; generalique irritatione necatur æger.

que utar in progressu minùs excultis) post fugatas ab eodem febres identidem recurrentibus. Neque hìc ego inficias ibo, ut inficiantur quamplurimi, omnem culpam in errata convalescentium, nec semper immeritò, refundentes, quin ultrò fatebor, exhibito semel, ac unicâ tantum dosi, Peruviano cortice, febrem sæpesæpiùs redire. Nisi hoc unum obstaret, arborem vitæ in Chinâ Chinâ superstitem divinâ clementiâ crediderim. Adhùc tamen fidentèr respondeo (plura circà hoc alibi prolaturus) primò, quòd non semper recidunt ægri ab assumpto cortice, ut experientiâ constat, si presertìm ritè, ac per repetitas justo ordine vices exhibeatur. Secundò, quòd ex opposito sæpissimè recidunt ter, quater, et quinquies, etsi corticem nunquàm assumpserint, sed aliâ methodo medicâ fuerint curati, undè posset contrà talem methodum retorqueri eadem censura. Sed reverà solutis etiam spontè, nullius omninò remedii interventu, sed solius naturæ ope, quandoque febribus, in easdem denuò, citrà ullius culpam, relabuntur ægri. Quid tunc dicendum? Loquamur ingenuè. Recidunt ægri, sumpto, et non sumpto cortice, frequentèr autumno (1), quâ tempestate contuma-

---

(1) Hâc quidem anni tempestate febres intermittentes pervicacissimæ sunt, usumque corticis Peruviani potissimùm poscunt.

Quandò rarum magnique pretii erat hoc medicamen, huic cel. SEGUIN mediante *gelatinâ* supplere tentavit; et reipsà febres intermittentes vernales ab eâ satis facilè debellabantur

ciores sunt ſebres. Recidunt rarò sumpto et non sumpto cortice, tempore veris, et in principio æstatis, quibus tempestatibus quælibet methodus ſelix est, cùm ſebres tunc temporis etiam suo marte citò solvantur. *Non igitur medicamentum* (inquit egregiè MORTONUS hæc omnia complexus in responsione suâ ad objectionem à recidivis petitam) *sed ſebris indoles in culpâ est, si à perenni humorum fonte enutriatur, nec non ab aere, aut alio accidente externo. Sive enim naturâ, sive arte quævis sanetur, ad revirescentiam valdè proclivis est. Multâ enim experientiâ ſretus* (perpendantur quæso verba hæc digna consideratione practicorum, imò et eorum assensu) *fidentèr affirmare audeo, ſebrem à corticis usu ſugatam, et demùm recidivantem, licèt quâcumque aliâ methodo, vel ſebriſugo, vel viribus naturæ subacta fuisset, nihilo seciùs redituram fuisse.* Neque minùs nervosè similia protulerat antê Mortonum RESTAURANDUS in præſatione tractatûs sui, cui titulus — HIPPOCRATES *de usu Chinæ Chinæ.* — *Quid enim iniquius* (inquit ille) *quàm à Chinâ Chinâ extorquere, ut nequaquam ab eâ assumptâ revertantur ſebres? Numne sæpesæpiùs animadvertitur illarum reditus, postquàm ſuerint curatæ, ab*

---

sed, stupente auctore! autumnales febres novo remedio omninò reluctabantur.

De cæterò, cap. 7 recidivarum post mediorum ministrationem, investigabimus rationem.

assumptis catharticis, (1) *aliisque remediis? Præterea, an China China tenetur prohibere, ne qui reduce fruitur valetudine, errata in diætâ committat, ne causæ externæ et animi pathemata febrim exulem revocent? etc. Nonne quid simile accidere videmus ab efficaciâ solstitii hyberni, si quandò eo tempore febris aliqua remissit: namque unus, vel alter paroxysmus in vere redivivus est, nisi priùs revocata fuerit, præsertìm per cathartica? Sed interìm in medium prodeat remedium pari efficaciâ febres profligans, quâ China China. Nullum certè suppetit.* Dico tertiò, quòd quandò contingit ab assumpto febrifugo recidiva, non semper accidit vitio ipsius febrifugi, fermentum febrile imbecillitèr, aut imperfecti subigentis, sed sæpè etiam, si non semper, culpâ convalescentium sibi nimìs fidentium. Quartò, quòd quoties recidunt, etsi febris nonnunquàm de simplici possit fieri duplex, semper debilior illa est: idque ferè perpetuum observavi, ut idcircò rarò vocetur medicus pro tali curandâ recidivâ, adeò levis illa est, et spontè evanescens. Quintò denique, quòd per repetitam, et opportunam corticis oblationem potest eadem recidiva non modo semper curari cùm venerit, sed, quod magis est (dummodo congruum id censeatur) etiam priusquàm

(1) Purgantium fortiorum usus inter causas recidivarum validissimas adnumerari meretur: ad hoc meritò animadvertendum, quià in quibusdam casibus recidiva opportuna sæpè desideratur.

adveniat, penitùs, ut in progressu videbimus, præcaveri. Propterea cùm sit ut plurimùm in potestate nostrâ malum islud pro libito avertere, ferè nonnisi volentes afficere potest hujusmodi objectio. (1)

Solutâ, ut reor, hisce responsionibus potiore difficultate, cui et alibi validè occurram, non est cur hìc inutilitèr tempus teram in refellendo, quod nebulones quidam scurrilitèr blaterant, ad territandum popellum, nempè quòd corticem potantes, intrà annum, vel, quòd magis ridiculum est, intrà septem annos moriantur, sopito videlicet, et posteà ferociùs recrudescente eodem, vel alio pejore morbo : itèm quod China China pinguibus obsit, et tantùm graciles sanet, aliaque hujusmodi prorsùs exsibilanda. Nam præterquamquod nullus medicus, quod sciam, quibuslibet adhibitis in curatione remediis, cuiquam per annum, multoque minùs per septennium, sanationem ratam facit (quasì teneatur ad tempus de manutenendâ ægri salute, ut faber murarius de consistentiâ domûs constructæ) facillimum insupèr est, experientiâ ipsâ impostores istos mendacii convincere. Plures etenim (quos ob digniorem causam aliàs sum relaturus) ac præterea plus centum alios, et pingues, et macilentos, per corticem curatos à decem, et quindecim retrò an-

(1) Inter multas alias recidivarum causas, primum locum vomitorii usus obtinet : in nosocomio quodam Parisiensi quartanam Chinâ Chinâ quater sublatam, quater etiàm post vomitorii exhibitionem recrudescere observavimus.

nis, hucusque tamen incolumes, possem adducere: quin memetipsum, qui anno 1696, epotis uno haustu sex drachmis illius, à morte imminente illicò evasi, et etiamnum vivo, et etiamnum scribo. Ast hanc zizaniam nullius ponderis ab ullo, qui medici nomen mereatur, satam, vix adducor, ut credam.

Sed præter experientiam, quæ sola sufficit ad ostendendum corticis usum prorsùs innocuum, id ipsum etiam, vel nudâ ratione spectatâ, evincitur ex eo, quòd nullam verè, quâ possit nocere, vim in se contineat cortex, sive de primis illius, ut aiunt, qualitatibus, sive de secundis, sive etiam de occultis sit sermo. *Calidus* enim *ex. gr.* et *siccus* est? Calidiora sunt, atque sicciora Zinziber, Piper, semen Sinapi, Mithridatium, Theriaca etc. *Amarus* est? Amariora sunt Absynthium, Ruta, Gentiana, Chamedrys, Fumaria, Centaurium minus etc. *Stipticus* nonnihil est? Stipticiora sunt nucum putamina, nuces, Cupressus, Verbena, Aurantiorum cortices etc. quæ sunt usitatiora, nec prorsùs contemnenda febrifuga, intercedente tamen inter illâ, et corticem hoc uno discrimine, quòd illa, etsi ut plurimùm calidiora, ac proindè magis suspecta, febrim vix unquàm tollant et cortex semper. Quoàd occultas verò facultates, nullam in eo reperiri datum est, nisi antifebrilem. Neque enim ullam *narcosim* præsefert, cùm nullum soporem, quin potiùs vigilantiam, et mentis alacritatem, etiam copiosè assumptus, inducat: undè, secundùm plurimos, Opii consortium

consortium facile admittit, quod secùs fieri deberet, si cortex ipse eâdem polleret narcoticâ facultate, quâ Opium; rationabilis quippè subesset de nimio sopore incutiendo suspicio. Insuper si China China (ut clarè demonstrabimus in historiis) soporosas febres, atque *lethargicas* momento temporis solvit, et cum illis submovet soporem adjunctum, satìs patentèr constat, illam vi potiùs pollere contrariâ : tantùm abest, ut causam febrilem hýpnotico veluti vinculo obstringat, præsertìm ad tot hebdomadas, quot sunt induciæ inter morbum et recidivam, quotiescumque ista contingat, cùm, ne per horam quidem, nodum hujusmodi narcoticum injiciat spiritibus. Quod si contendatur, illam exercere narcosim, et quidem diuturniorem, adversùs solum fermentum febrile, hæc, ut patet, dici nequit vera narcosis, sed potiùs absorptio, illaqueatio aut retusio fermenti, vel quid his analogum, in quo facilè conveniemus, quippè in re semper innocuâ. Ad hæc nullas cortex intrà viscera, vel intrà fluida excitat turbas, nullum cit vomitum, (1) secessum nullum (quod illi perperàm vitio vertitur) non sudores

---

(1) Omnes fere auctores chinam chinam, uti cætera amara, intempestivè aut largâ manu exhibitam, vomitum cire fatuitur. Irritatio gastrica ferè semper febres intermittentes comitatur; tunc hujus medicaminis ingestio sensibilitatem ventriculi ultrà modum excitat, ægerque vomitu levatur. In hoc casu, Chinâ Chinâ vomitum citum se vidisse asserit VANSWIETEN. Hoc principium evolvemus, quandò de febrium intermittentium naturâ loquemur.

prolicit per vim expressos, non urinas immodicas, non ullam aliam sensibilem, saltèm ut plurimùm, promovet evacuationem, quarum tamen aliquam si quandò (quod haud infrequentèr accidit) habeat adjunctam, placida illa est, modica, ægro facilis ac saluberrima. Uno verbo, China China citrà omnem molestiam, excepto deglutionis incommodo, materiam febrilem, quæcumque illa sit, undecumque procedat, quocumque tendat, aut ubicumque moretur, materiam inquam febrilem (1) directè petit, corripit, intercipit, aut subigit, eodemque temporis momento celebrem illam, ut aiunt, humorum coctionem, diù, sæpè tamen frustrà, quæsitam, et à plurimis pro dextero usu cujuscumque febrifugi requiri creditam, quotiescumque non præextiterit, ipsa facit, vel saltèm ut fiat efficit, correcto fermento febrili, vel sublato illius affluxu, quæ concoctio statìm in urinis alterâ ipsâ die ab illius assumptione

---

(1) Omnia sæcula de materiâ febrili dictâ diversimodo sentiunt: sectatores Galeni (qui humorum doctrinæ honorem sibi vindicavit, quamvìs in libro *Hippocrat. de naturâ hominis* accuratè descripta reperiatur) quatuor humoribus, vel vitiosâ plurium mistione, qualitate quidem vel quantitate peccantium, omnes febres pendere arbitrabantur, ergò, sanguine febres ardentes, bile tertianæ, atrabile quartanæ, petuitâ lentæ gignebantur. *Fizes*, *Chirac*, *Barbeirac Galeni* discipuli in *primis viis* omnium febrium causas collocabant, et indè immodicè purgantibus abutebantur. Hæc opinio hoc usque sæculum superstitit; nunc autem, plerasque febres ab irritatione organicâ pendere nemo negat.

manifestatur, estque phænomenon perpetuum, sicuti summâ dignum observatione, ità et facillimè observabile; ut propterea in hâc re, quæ non de *conjecturâ*, sed de *facto* est, et cuilibet obvia, diutiùs immorari non liceat.

Quòd si quispiam de arcanâ istâ corticis facultate, de quâ tamen plura in progressu, adhùc ulteriora quærat, ut eâ fidentiùs utatur, is quærat potiùs ab expertis, quid illa præstare consueverit, quemadmodùm de febrifugis, sive alexipyretis hujusmodi faciendum monet doctissimus *Mercurialis*: *de præsidiis*, inquit, *operantibus arcanâ qualitate minimè loquendum est; siquidem, ut scribit Galenus, medicamenta hæc cum solâ experientiâ sint inventa, cogimur fidem iis adhibere, qui longâ et debitâ experientiâ testantur, sese ipsa cum fructu usurpasse.* Quid autèm dicant, qui millies usurpârunt, jam proximè disquirendum. Sex idcircò in medium prodeant, universalem totius Reipublicæ medicæ approbationem secum trahentes, testes eximii, experti, ac omni exceptione majores, videlicèt laudatus *Badus*, *Restaurandus*, *Monginot*, *d'Acquin*, *Sydenham*, et *Morton*, qui omnes præ cæteris mihi dehinc in hâc materiâ sempèr erunt antesignani.

Badus corticis innocentiam testatus: *sanctè*, inquit, *id juro coràm Deo meo; nec nisi aliundè damna resciscam, profectò ego nescio quid unquàm, uspiàmve attulerit detrimenti: scio immò semper egregiam operam navasse, et reportatis trophæis in-*

clytum, et manubiis admirandum fuisse et gloriosum. Hæc ille non minùs ingenuè, quàm cùm ibidem fatetur corticem *ter, quaterve illum fefellisse, in quibusdam scilicèt tertianariis, quibus tamen copulati alii morbi, Gallicis potissimùm, et tabidis*, quòd est extrà activitatem illius. Auctoritas unius *Badi* fœcunda est insuper plurimis celeberrimorum virorum testimoniis ab eodem adductis, quos inter eminet doctissimus *Conygius*, sive *Honoratus Fabri.* Hic auctor, paulò post primum corticis adventum in Europam, peculiari libro suo testatus est, *Romæ*, ubi moram trahebat; *intrà annum aliquot hominum millia pulverem Peruvianum adhibuisse, et non modo innoxium, sed saluberrimum quoque fuisse probatum.* Nostris temporibus, eadem orbis jam penè universi assertio est.

Restaurandus post plurima enucleata Peruviani corticis præclara facinora : *id verò*, inquit, *addidero, me nunquàm hoc remedium citrà successum exhibuisse, hoc est ejus ope semper curatas fuisse febres : ac maximam partem me ad ejus usum confugisse in illarum pertinaciâ, aut cùm symptomata verenda comitarentur.* Clariùs verò ipsam securitatem remedii antecedentèr testatus : *ad illud auxilium*, dixerat, *citrà ullum periculi metum confugiendum est, nec permittendum ut vivi comburantur ægri, ac discerpantur.*

Primarius paritèr regis christianissimi medicus cl. *D'Acquin* de remedio Anglico, cujus basis China China est, sic scriptum reliquit : *Nulli unquàm reme-*

dio potiori jure specifici remedii nomen, quàm prædicto adscriptum est; nec enim hactenùs ullum nobis innotuit, quòd febres pari celeritate, et securitate profligaverit. Reverà Quinquina, quæ illiùs est basis etc. Et inferiùs ad ostendendam innocuam operationem remedii. — *Locus non est*, subdit, *ut credam ab illius usu imminere discrimen aliquod : æconomiæ naturali nullam vim infert, cùm, non secùs ac cætera remedia amara temperata, nihil noxium corpori humano inurere valeat.*

Monginotius quoque de præstantiâ corticis verba faciens, remedium hoc talis esse indolis asseverat, ut ; *Nullum hactenùs*, sunt ejus verba, *præstantius fuerit à naturâ productum*; ac de eodem in aliis quoque morbis ; in quibus nondum usurpatum est; periculum esse faciendum incunctantèr insinuat. — *Quandoquidem*, ait, *extrà omnem damni aleam usurpari potest medicamentum qualitatis noxiæ omninò expers.*

Sydenham autèm hæc habet de cortice : *Verè affirmare possum, non obstante tàm vulgi, quàm perpaucorum è doctis præjudicio, me nihil mali ægris accidisse ab ejus usu vidisse unquàm, vel cum ratione suspicari potuisse.* Paulò verò post : *Et profectò, si tam effectorum durationem quàm corticis hujus innocentiam, exploratam haberem, principem illi locum inter omnia, quotquot sunt remedia, deferre nullus debitarem, cùm non tantum in hoc morbo insignium esse virium deprehendatur, sed et in uteri, et ventriculi etiam affectibus : tantùm abest, ut de*

ejus insalubritate meritò quis conqueratur. Addamus et acrem hujusce magni viri querelam in *dissertatione epistolari* ad *Cole* petentem eos præcipuè (si qui tunc fuerint in eâ regione) qui cortice pro se, et domesticis suis utebantur, et interim eos pigebat (quod et per extensum confirmat *Mortonus* testis de auditu) eos, inquam, pigebat idem remedium aliis ægrotantibus præscribere, quin et ipsum corticem ibidem innotescere. Quam querimoniam prodit his verbis vir iste clarissimus : *Quamvis verò in febrium intermittentium curatione egregiâ præstet, ne dicam miraculâ, dictus cortex, atque eodem tùm ipsi nos libentèr utamur, tùm uxoribus, liberisque usurpandum imperemus, quoties res postulet* (en testimonium innocentiæ remedii) *sunt tamen quibus haud minùs jam displicet, quòd tàm certò, subitòque morbos expugnet, quàm olìm displicebat, quod non nisi nuper his terrarum oris innotuerat.*

Mortonus deniquè : *Me quod attinet*, inquit, *ego fidentèr dico, idque postquàm jam ad 25 annos quotidiano usu ejus vires explorando expertus sum, me nunquàm novisse aliquid mali ab usu corticis cuiquam evenisse, prætèr surditatem aliqualem* (quod tamen ego, hisce nostris in regionibus saltèm, non sum expertus) *quam spontè illicò à morbo evicto, vel pulveris omissione cessare semper observari. Me hujus remedii nunquàm pœnituit, nunquàm aliquem cachecticum, tabidum, aut quocumque alio morbo affecium, multò minùs quasi toxico interfectum novi. Atque ter tantùm* (ut olìm

innui) *optato eventu, in febre intermittente ope ejus sananda, destitutus sum.* Alibi quoque hæc eadem nervosiùs repetit his verbis : *Ego sanè, qui jam ad quatuor lustra, et quod excurrit, hoc polychrestum remediis ferè quotidiè præscripsi, vix aliquid incommodi ægrotantibus ortum indè observavi (quidquid clamosè, atque falsò oggerant malè feriati quidam, atque ignorantes) quin etiàm non nisi ter, uti sincero animo priùs asserui, in febribus intermittentibus spem meam frustatus est. Utinàm idem dicere licuisset de quoquam alio, quantumvis celebri remedio, in cæteris humani corporis affectibus debellandis decantato.* Quibus assertionibus nondum contentus, sed universali insuper approbatione munitus, in hæc alibi tandem prorumpit : *Suffragio jam professorum penè universali in censum medicaminum salubrium, et maximè efficacium adoptatus est cortex. Nec de suo jure apud doctos, et probos viros decedet antè consummationem sæculorum, ut ut ex astutiâ, malitiâ, temeritate, aut ignorantiâ non desinant aliqui hucusque obstrepere, et oggannire.*

Demonstratâ jam satis secundùm experientiam, rationem, et auctoritatem præstantiâ Peruvianæ corticis, nocendi nesciæ, superesset adhùc ex mente citati *Mercurialis* hanc ipsam experientiam ulterioribus, præter adducta, gravissimorum auctorum Chinâ Chinâ utentium testimoniis confirmare. Sed cum ex unâ parte plusquàm quinquaginta illustrium medicorum attestationes, ut dictum

est, circà hoc olìm protulerit *Badus*, quibus modo universa subscribit Respublica medica, sivè Italiam respicias, sivè Galliam, sivè Angliam, sivè Germaniam, sivè Hispaniam, sivè aliam quamvis (ut verbo tandem dicam) mundi, saltèm politioris, regionem: ex aliâ verò parte, cùm ego tractatum hunc, animadversiones tantummodo meas, præsertìm practicas, continentem, quovis tùm Philologico, tùm affectatæ auctoritatis ornatu destitutum, ut et toto semper margine lævigatum velim, ideò ab enumeratione scriptorum Chinam Chinam totis ulnis amplexantium (quorum series numerosa latè ultrà plurimum existimationem extenderetur) lubens abstineo, eosdem doctis viris satìs superque notos jàm sciens, aliis verò, si velint, inventu faciles. Non enim apud *Garamantas, et Indos* hujusmodi notitiam quærere est opus, quandoquidem nullus ab inventione remedii fuit hucusque, qui de febribus scribens, siluerit de cortice. Sed et eamdem notitiam, si non integram, saltèm luculentam, atque præcipuam colligere quisque poteris ex notis clarissimi *Nigrisoti* professoris Ferrariensis in editione per eumdem repetitâ opusculorum *De Blegny*, *Monginot*, *Restaurandi*, *et Sponii*, ex zodiaco *Medi Gallico* excerptorum, et ab eo in unum congestorum in libro, cui titulus: *febris Chinâ Chinâ expugnatâ*, ubi, præter non vulgarem ipsius eruditionem, solidam insuper praxim in usu talis remedii, et observationes summè veras, ac utiles, meisque

(experientiâ utrinque teste) omninò consonas, deprehendere est : ut propterea virum istum inter saniores, et magis expertos hujusce remedii patronos jure merito lubeat referre.

Id unum monitos velim osores corticis, ut priusquàm eumdem damnent, quid de ipso scriptum sit, quid ab expertis assertum legere non recusent : neque enim æqui judicis munere fungi potest, qui antequàm judicium ferat, integram rei causam, aut defensionem renuit audire. Huic, quæso, quem facilè pro tribunali sedentes exercere queunt, ne parcant labori, ut labori crurum non parcunt ad supervacuè palpandos ægros, quibus sæpenumerò acceptior est sanatione blandimentis cassa, officiosa jugulatio.

Liberum hunc loquendi modum, quem in decursu quoque identidem offendit lector, et à quo cæteroqui cavere mihi religio est, ne quis mibi vitio planè vertat, is attendat velim, procedere hoc ipsum, non ex dicacitate, aut malitiâ, sed ex ipsius necessitate materiæ, ad apologeticam nonnihil vergentis ; quippè crimen istud (si vera hæc pandere crimen reputatur) familiare est auctoribus omnibus, quotquot sunt, qui de hoc remedio scripserunt experti, et non tantummodò per conjecturas, aut ex aliorum relatu : ii namque, ut obvium est cernere, temperare nequeunt à ludibus, neque à tutelâ fervidiore tanti medicaminis, sicut nec ab amarâ, et acri querelâ, neminem tamen specialitèr impetente, quod ei tot futiles objectiones, tot

somnia totque figmenta frequentèr opponantur : signum evidens, quod hujusmodi scriptores referentes ex intimâ conscientiâ, quæ vera sunt, et experta sibi, sine querimoniâ, et indignatione quâdam ferre nequeunt vanas, et apertè falsas hujusmodi hominum inexpertorum, fallacique ideâ præoccupatorum cavillationes, dato etiàm quod nonnulli corticis patroni, in illius usu minùs temperantes, abundent aliquo excessu credulitatis, orto nihilominùs ex admirabili et innocuâ, quam pluries deprehenderunt, illius virtute.

Ob eamdem causam, veniam aliquam me assecuturum facilè credam, etsi trita nimìs interdùm inculcem circà usum hujusce remedii, quæ ceteroqui puderet efferre in doctorum conspectu, quorum oculis vulgaria quædam fortassè vilescent; sed qui lustrabit historias meas, in iisque, nonmodo inexpertorum incredulitatem, et tergiversantium diffidentiam, sed et identidem adversantium animositatem, mucidarumque rationum, ac doctrinarum oppositionem animadvertet, parcet insimul impugnationi minùs conquisitæ, triviali, et Minervæ repugnantium accommodatæ. Quo pacto enim, quæso, dabitur mihi usum validum, et liberalem Chinæ Chinæ in febribus quibusdam exitialibus suadere iis, qui vel in benignis illam abdicant, atque proscribunt, ex indelebili inanium principiorum præventione, nisi illis, datâ etiàm eorumdem rancidorum principiorum positione (quæ refellere nimìs tædiosum foret, ac tandèm inutile) ostendam

innocentiam remedii junctam infaillibilitati felicis eventus?

Sunt namque et hodiè (pudet ferè hoc in propatulo ponere, licèt ità sentientes nec pudeat, nec pigeat palàm profiteri) sunt, inquam, vel apud nos, qui contrà totius orbis experientiam, atque consensum, damnant Peruvianum corticem; æquè ac si arsenicum foret, aut sublimatum; neque usque adhùc sibi suadere possunt, illum febres intermittentes fugare, vel id innoxiè saltèm præstare, neque norunt (etsi plura norint altioris indaginis) quâ dosi præcisè ad ipsas abigendas vulgò usurpetur: adeò scilicèt exosum illis est nomen corticis, et gravis ipsa cogitatio de eodem; crescitque in dies illorum aversatio eâ proportione, quâ crescit ex præclaris operibus fama remedii. Quod autem in hâc regione contigit, viris cæteroqui doctissimis, eruditissimis, et ingenuis professoribus abundè referta, puto rationabilitèr contingere posse et in aliis. Liceat itaque minùs doctos ad modulum captus eorum erudire, salvâ integrâ eruditorum existimatione; etenìm (ut aliàs sum protestatus) tyronibus scribo, iisque tantùm, qui tyronibus æquiparari merentur, non maturis, doctisque professoribus, quibus peculiarem tantummodò Chinæ Chinæ administrationem in arduis quibusdam casibus, meamque simul experientiam in historiis expressam, fidentèr exhibeo, ut eam fugaci saltèm, humanoque intuitu, donare non dedignentur. Cætera, si lubet, ad lusum percurrant, et jocum.

CAPUT II.

Pervicax antipathia, quâ nonnulli abhorrent ab usu *Peruviani corticis*, illumque proscribunt; ratio recursui febrium tempestivè occurrendi.

SUNT igitur hodiè nonnulli (perpauci licèt) præjudiciis vetustioris pathologiæ nondum exuti, qui reluctantibus insimul experimento, ratione, atque orbe toto, adhùc malè sentiunt de cortice, et, quod turpiùs est, crimen istud tangit præcipuè nos Italos, cùm tamen omnem fermè quam intrà totius Europæ confinia nactus est famam, ab Italis scriptoribus primùm traxerit cortex; ut proindè stupidus exclamet auctor quidam anonymus (*Helvetius* creditur) in libello gallicè conscripto, cui titulus: *Les admirables qualités du Quinquina*, nobisque exprobret, quod in Italiâ, unde antiquiorem melioremque deduxit China China nominis sui propagationem, ibi pauciores, quàm alibi, inveniat patronos, cùm in Galliâ, ubi seriùs apparuit, tantam existimationem etiàm propter Italorum testimonia, sit assecuta. Illius ideò verba hùc referre non piget: *C'est une chose assez surprenante, que le Quinquina, qui fait aujourd'hui tant de bruit en France, par la guérison d'un nombre infini de personnes, auxquelles il a rendu la santé, trouve si peu de partisans en Italie, où il commença à paroître, il y a près de quarante ans, sous le nom de la poudre du cardinal de Lugo es-*

pagnol, et qu'on n'y peut encore croire qu'il soit un remède spécifique pour toutes sortes de fièvres. Quæ quidem querela justissima est, dùmmodò plurimùm restringatur, neque credulitatem nostram extensam velit ad omnes æqualitèr febrium, etiàm continuarum, species, in quam exceptionem alibi consentire videtur idem auctor; quandoquidem, febres intermittentes (et quæcumque, subdo ego, ab initio tales fuêre, necdum omninò à suâ naturâ desciverunt) esse verum objectum actionis Peruvianæ corticis, asseverat dùm inquit : *les plus admirables effets de ce fébrifuge paroissent dans toutes les fièvres intermittentes qui en sont le véritable objet.* Quod verò etiàm in istis perpetuò ablegetur à quibusdam idem remedium sanè, si non in fatum quoddam, non in aliud, quàm in ingenitam quandam eorum antipathiam potest refundi; sed et hanc ipsam satis mirari nequeo quoties hæc, quæ cogitanti occurrunt sæpiùs, mecum ipse revolvo.

A primâ medicinæ origine ad hæc usquè tempora, maxima fuit medicorum sollicitudo, longo sæculorum tractu incessantèr exculta, ut febrifugum aliquod invenirent, ad sistendos febrium intermittentium paroxysmos. Nil intentatum reliquit illorum solertia, triplex regnum naturæ animale scilicèt, vegetabile, ac minerale, susquedeque volventium, ut vel aliquid naturale ad hoc aptum detegerent, vel artis adminiculo redderent tale. Usquè eò devenit artis tentamen audax, ut ad dracones, ut vocant, mitigatos, hoc est ad ipsa

venena præparata, et nonnihil retusa, experiunda confugerit. Hinc Antimonium et Mercurius (quæ, ut notum est, nocentiora sæpiùs sunt præparata, quàm cruda) Arsenicum ipsum, (1) Vitriolum, Scammonium, Colocynthis, et hujusce farinæ sexcenta alia, paulò antè accessionem exhibita, crebro in usu fuêre. Ex his, et similibus fabrefacta sunt febrifuga *Riverii*, *Muscochii*, *et de Clos*, Hercules *Bovii*, Arcanum duplicatum *Mynsichti*, pulvis *Algorethi*, *Cornacchini*, et id genus alia, nomen veri febrifugi nequaquàm merentia, quorum omnium valdè periculosorum, ut et aliorum mitioris ordinis, sed planè inutilium, si vellem catalogum texere, tractatus iste in amplum volumen excresceret.

De prioribus ergò tantùm, scilicèt de energeticis loquendo, si ea bis, ter, vel quater fuissent exhi-

---

(1) Pharmacum illud calamitosum volentissimumque manu prudenti expertâque exhibitum, in nonnullis casibus, vel deficiente, vel incassùm adhibitâ Chinâ Chinâ, quasi potens febrifugum felicitèr administrari potest. Vide *journal complémentaire du Dictionnaire des sciences médicales.*

Expertissimus vir *J. M. Calès*, medicinæ Doctor nobis familiarissimus, hoc medicamento, peractis jam 35 annis, ad quartanam perniciosam profligandam, apud matronam 83 annis natam, usus fuerat, cujus adeò violentes erant paroxysmi ut ægrotans vitâ valdè fuerit periclitata. Chinâ Chinâ frustrà exhibitâ ad Arsenicum album in spiritu vini solutum confugit. Quo parvissimis dosibus in vehiculo proprio propinato, à primâ accessione febris sublata fuit, matronaque sanitati restituta est.

bita, fama erat, quòd periodus febrilis tandem inhibebatur. Interìm vomitus immanes, enormes secessus, tormina, cruciatus, anxietates ægrum torquebant, quandoque non sine vitæ discrimine, et, quod pejùs est, sæpesæpiùs (dato quod nonnunquàm res ex voto cesserit) febris pari passu, si non etiàm pejore, progrediebatur, cum insigni interìm virium jacturâ, et vitalis œconomiæ detrimento. Proponebantur nihilominùs, atque ultrò propinabantur, etsi spem pluries fefellerint, constantèr, et absque ullâ trepidatione aliis ægrotantibus, quibus postmodùm si febris de more inexpugnata, processisset, sat erat dixisse, eos saltèm à pravis humoribus esse purgatos (veriùs dictum foret melioribus destitutos) quos nisi febrifugum illud adeò strenuè, licèt cum aliquo incommodo, evacuasset, maligna, lethalisque illis ægritudo imminebat. Sed tandem à medicis sanioribus, ac ingenuis, imò vel ab ægrotantibus cognitâ proprio sumptu fallaciâ, ab hujusmodi remediis feriari cœperunt.

Cum verò hanc ipsam auxiliorum penuriam malè ferrent utrique, clinici verò eamdem supplere pro virili contenderent, idcircò, incassùm licèt, *In varias abiêre vias*, quas inter peculiari mentione digna videtur methodus propinandi paucis antè accessiones horis medicamentum conflatum ex diaphoreticis calidioribus, sudore insimul externis adminiculis provocato, mox offerendi horâ paroxysmi catharticum, misturâ quâdam spirituosâ, et diaphoreticâ solutum, vi quorum remediorum, in medio

febris impetu, omnes illæ oppositæ simul coincederent operationes, ut nimirùm æger jam algens sudare, et è lecto surgere ad alvum deponendam cogeretur; sicque paroxysmi progressus confunderetur, atque interturbaretur. Cujus animosæ methodi, quæ paucos habuit sequaces, auctor fuit celeberrimus practicus Londinensis *Thomas Sydenham* ad curandas tertianas intermittentes, priusquàm in iisdem vires corticis, quas in quartanâ tantùm noverat, experiretur. Perspectâ namque paulò post integrâ illius virtute, de eodem tàm benè sensit, ut purgationibus, cæterisque evacuationibus planè posthabitis, nullum aliud remedium illi æquiparandum, duxerit, quoàd tutum usum, ac effectûs promptitudinem, ut nupèr vidimus.

Irreparabili itaque deprehenso utilium febrifugorum, vel methodi cujuspiam certæ, tutæque defectu, factum est, ut magna pars medicorum, arti consuetæ, plùs quàm par sit, fortassè fidentium, quartanas febres et tertianas diuturniores, crebris, ac usualibus purgationibus, sanguinis missionibus pluries repetitis, julapiis, jusculis, pulveribus ad nihilum, nisi ad ægri nauseam, tædiumque facientibus, pertinaci usu curare tentaverit; quibus demùm nil proficientibus, ad simplicia vegetabilia, febrifuga reputata, ut Centaurium minus, Camedrym, Gentianam etc. itèm ad alia specifica, sic dicta, carpis apposita, vel digitis alligata, ad amuleta de collo suspensa, tandemque ad puerilia, et planè ridicula confugere cogebatur. Quòd si beneficio

ficio temporis in horum remediorum administratione inanitèr consumpti, spontè naturæ non convalescebat æger, ad aeris, tempestatis, vel regionis mutationem relegabatur. Altera verò pars medicorum magis sincera, et arti fidens tantummodò quantùm decet, vel febres contumaciores nullo pacto attingebat, vel administratis potioribus remediis, et tentatis rationabilioribus, præscriptoque congruo victûs regimine, easdem aliquantulùm enervatas solæ demùm naturæ curandas, præmisso tantùm ingenuo de diuturnitate prognostico, relinquebat.

Affulsit intereà beneficum lumen cæcutientibus, detecto Peruviano cortice, in quo vis illa febrifuga, tot diù quæsita laboribus, eminentèr emicuit. Sed (mirum dictu) reperitur ex voto remedium omnis omninò pravitatis expers, febres momento temporis fugans, nullos in corpore tumultus excitans, nullam penitùs molestiam pariens, ac si nihil sumpsisset æger, et statìm repertum rejicitur, imò cæteris jamdudùm rejectis, noxiis, ac inutilibus, quasi deterius foret, postponitur. Numquid fortè illud audax quidam chymiater ex Antimonio, vel ex Mercurio sublimatis eleganti periculo fabrefecit? minimè gentium. Non alium opificem habuit China China, quàm Deum, et à solo Deo omnem, quam nacta est febrifugam virtutem recepit. Anne ergò Deus illâ utitur in humanum genus, specie juvaminis in ultionem peccatorum? Cur illi tantam vim indidit, ut eâ demùm deluderemur, ut ea

nos perderet? Absit hæc à nobis ingrati animi blasphemia. Si reliquis plantis, et earum cuilibet injunxit creator virtutem suam, quâ postmodùm à nobis detectâ, si salubris appareat, fidentèr utimur, quarè virtute corticis febrifugâ eidem impressâ, et à nobis evidentèr detectâ, pari fiduciâ non erit utendum? Ast quid dixi, medicos fidentèr uti consuetos, herbis et rebus, quarum virtutem perspectam habeant? Quin iis utuntur ut plurimùm in fide parentum, de quarum naturâ, et viribus, nullam, nisi confusam incertamque habent notitiam. Illis tantummodò velut egregiis utuntur, quià semper utuntur inutilitèr; cortice verò, cujus virtus perspicua est, et incomparabilis, quandoquidem cum fructu adhibetur, uti piaculum est.

Viguit perpetuò (liceat paululùm digredi, et seriò ridere, siquidem quandoquè

—— *ridentem dicere verum*

Quid vetat?) ——

viguit, inquam, perpetuò immortalis, et cavillosa garrulitas inter pharmacopolas non modò, verùm et inter medicos quosdam pharmacopolarum more philosophantes, acriterque disputantes, an res quamplurimæ refrigerent, an calefaciant. Vetus theorema est, acida omnia refrigerare, amara calefacere. Dubitatur tamen, an acetum, aut spiritus vitrioli in lineâ acidorum refrigeret, et an cichorium, in lineâ licèt amarorum, ullo pacto calefaciat. Recentior modò dissensus est inter neotericos, an voluptuosæ quædam nuper in orbem nostrum,

mox et in usum medicum invectæ potiones, quicquam sanitati, generalitèr loquendo, conferant, an detrahant, ut potus Chocolatæ, Thè, Coffeæ, similiave.

Pocula, ab Odrisio multùm laudata tyranno.

Laudant promiscuè inter medicos ii, quorum palato nova hæc, et exotica arrident : improbant, qui iisdem minimè oblectantur, *juris* antiqui sequaces. Laudo ego, quià saltèm sorbillantibus anteà vini spiritum (1), potiones hujusmodi in illius locum suffectæ, graviùs delinquendi ansam præcidunt. Pariter divisa sunt vota; an camphora, ut semen extinguere credita, frigefaciat intensè, an, ut facillimè inflammabilis, impensè calefaciat. Idem pari contentione quæri solet de opio, de viperâ, ac de mille aliis rebus maximi ponderis in praxi, quarum scilicèt usus præposterus insignitèr potest obesse, ut oblatio *v. g.* purgantium in principio, aut fine morborum, præsertìm acutorum, nunquàm satis damnata, sed nondùm satis ab usu seposita, et hujusmodi. Medicus ergò quilibet, pro captu ingenii sui, prædictis omnibus utitur, unus quidem ad calefaciendum, alter verò ad refrige-

---

(1) Quod ad usum moderatum harum pertinet, nostri auctoris opinioni lubentèr assentimus, quemadmodùm et auctores art. *Nourriture*, *Dictionnaire des sciences médicales*, qui medici Mutinensis opinionem summoperè explicaverunt. Jamque ab usu quotidiano coffeæ infusi in quasdam regiones invecti, plebem magis ab ebriositate temperare, animadvertere juvat.

randum etc. Sed veritas una est. cichorium, acetum, spiritus vitrioli, camphora, opium, vipera, vel refrigerant, vel non refrigerant (2). Alter de duobus medicis infaillibilitèr errat, æger verò pœnas luit.

Delirant reges, plectuntur Achivi;

Neuter tamen culpatur, etiamsi error, qui in alterutro est certus, sit in materiâ quandoquè gravi, ut in opio stupefaciente (neque enìm semper in solo calore, vel frigore, vel in solo cichorio, aut aceto consistit, quod parùm referret) neuter, inquam, culpatur, quià in materiâ incertâ, suâ quisque ductus ratione, et suâ fultus auctoritate, conscius licèt de oppositâ opinione, et de errandi probabilitate, operatur. Culpabitur fortè tanquàm de

---

(1) Hasce duas opiniones etsi diversas conciliare licet; nullum enim medicamentum specificum esse propriè, roborantiaque inopportunè adhibita ægrum sæpè potiùs debilitare, et vice versâ, hoc nunc nemini ignotum credimus. Etenim exempli gratiâ, in casu affectionum istarum quibus *febris biliosæ*, *putridæ*, *atactæ*, etc. nomina adscribuntur et in quibus ventriculus persæpè et intestina inflammatione laborant, si medicus fallaci symptomate *adynamiâ* dicto deceptus, corticem Peruvianum exhibet, antequàm inflammationem primarum viarum priùs paccaverit, tunc vires vitales in iis congestæ, aliis remotis partibus desertis, violentissimam inflammationem excitant, indè virium prostratio seu *adynamia* et brevì mors ægri sequitur. Ideoquè de præscriptione alicujus medicamenti ex omnibus quæ ad ætatem, sexum, temperamentum ægrotantis, attinent, medico solerti cantoque auspicandum est.

crimine, si Chinam Chinæ offerat, quià virtus illius certissima est, et indubia, nec potest controverti, an febrem tollat, nec ne. Dixi, errorem sæpè contingere in materiâ gravi, quià sæpè in materiâ gravi gravissimæ sunt controversiæ, et nihilominùs lubricæ determinationes. Quænam, quæso, non vigent quæstiones circà generalem usum *phlebotomiæ,* quæ à pluribus doctis medicis, nostri etiam sæculi, ferè perpetuò ablegatur? Quænam non leguntur dissidia circà usum illius particularem in variolis, morbillis, peticulis et hujusmodi? Quænam lites non sunt, ut nuper aiebam, circà usum *purgantium* in acutis, et in illorum principiis? Hoc non obstante, quotidiè præscribitur fidentèr utrumque, aut alterutrum, cum scientiâ contrariæ sententiæ (quæ, si vera foret, proh quantùm noxia foret, nostra præscriptio!) licèt pro alterutrâ parte, quantumvìs probabiliore, nulla constans stet, aut indubia experientia, ut in usu corticis certo febrifugi, et nihilominùs adhùc pro suspecto habiti.

Procedamus ulterius. Non modò in rebus incertis hallucinantur aliquot saltèm medici, sed ultrò errant (donetur veritati hæc libertas, parùm fortassè cauta, quippè nimìs ingenua) errant, inquam, etiam scientèr, si modò velint animadvertere, se nonnullis uti rebus, quibus vel invalidam, vel nullam inesse virtutem, pro obtinendo fine, in quem usurpantur, mille anteà experimentis (quidquid in contrarium scripserint vafri quidam, vel nimiùm creduli) luce clarius deprehenderunt. An

graviter peccent, sive ob imperitiam id fiat, sive ob socordiam, palatum simul, et crumenam ægrorum, quandoquè pauperum, malè multando, videant theologi. Ego sanè remedium, quod pro me ipso non usurparem, alteri numquàm præscribam. Non hìc præcisè loquor de tot confectionibus cardiacis, de tot pretiosis medicamentis inutilibus, quibus abutuntur nonnulli fortassè corticem improbantes, ac illiusmodi medicamenta inertia corportici activo perperàm, et frustranea impensa antepònentes, quos proindè incurrere in legem *repetundarum* autumat *Badus*. Neque sermo mihi est de celeberrimo lapide Bezoartico à medicis potiùs ægrorum sudores frustrà expectantibus, quàm ab ægris ipsis sudores eliciente; cujus nihilominùs (etsi spem millies frustraverit tam creber, tamque inanis est usus, absque eo quòd, illo etiam nil operante; quidquam metuant, qui præscripserint; sed de abusu loquor magis vulgari, minùs forsàn notato, et maximè universali.

Atque, ut cum assumptâ hactenùs comparatione procedam, nonne illi iidem medici, quibus tantùm est curæ, ne tractu temporis noceat cortex, quem cæteroqui vident statìm prodesse, præbent pro curandâ *v. g.* Scabie, post repetitas supervacaneas purgationes, et phlebotomias, tantùm succi cichorii crudi, quantùm vix uter caperet, tantùm seri lactis, quantùm vix labrum, tantùm pulveris ex testaceis, quantùm vix admitteret bulga, licèt post longam experientiam certò didicerint, hujus-

modi remediis vix umquàm scabiem sanari, quam cæteroqui sanant. Viperata intùs, et sulphur extùs, tempore idoneo, et cum regimine adhibita? Neque tamen, ex tam copiosâ succi illius ingurgitatione, ullam metuunt cruditatem in stomacho; cùm ex adverso illud idem cichorium in acetariis, oleo, sale, et modico aceto correctum, ac conditum, à pastibus religiosè proscribant: neque ullam à tantâ seri acescibilis, aut corruptibilis illuvie læsionem, ullamve à tot pulveribus terreis, crustâ (1) quâdam ventriculum, ac intestina obducentibus, obstructionem reformidant, cùm cæteroqui sciant terrea hujusmodi ingesta chlorosim, et malum habitum inducere, præbeantque incunctantèr, licèt de non curandâ intrà annum hisce remediis scabie moralem habeant certitudinem. Non est tamen,

(1) Usus immodicus diùque prorogatus, medicaminum à *Torti* hìc relatorum gastricam sæpissimè procreat colluviem; sed quæso, an membranam mucosam *crustâ* obducendo hanc affectionem medicamina gignunt; an illa, utì causæ phænomenorum physiologicorum in ipsis membranis productorum, sint considerandæ? Hanc colluviem gastricam utì corpus alienum, œconomiæ exitiale, citòque tollendum ab antiquis et plerisque recentibus habitam esse non ignoramus; sed medicus in physiologiâ anatomeque pathologicâ versatus, hæc phenomena pro certâ viscerum irritatione habet. Celeb. *Bichat* à cryptorum mucosorum irritatione et clar. vir *Broussais* ab irritatâ ipsâ membranâ mucosâ illa pendere censent. Nos verò alterutrius opinioni, individuæ quidem susceptibilitati accommodandæ assentimus.

quod planè improbem enarrata remedia, quibus, defectu meliorum, utor et ipse, moderamine tamen, atque fiduciâ viribus eorum satìs perspectis correspondente; sed dico, ridiculum esse, quòd illis tam fidentèr utamur, Chinâ Chinâ verò tam trepidantèr, cùm illinc irritus ut plurimùm, hinc faustus semper succedat eventus.

Dicam amplius. Nedum remediis, quorum virtus incerta est, et iis, de quibus certum est, quòd non sanant, utuntur medici, corticem tanto horrore metuentes, sed et insuper aliis, quorum noxa præsens certissima est, incertissimum verò futurum levamen. Exemplo sint cucurbiculæ, (1) remedium pro rusticis, ac bajulis ob assuetudinem, et vessicantia (2) pro capucinis ob amorem crucis, quemad-

---

(1) Sæculo quo vitam degebat *Torti* veterum medicinæ principum præcepta negligebantur, qui ab irritatione viscerum omnes febres pendere arbitrabant; imò *Erasistratus*, (utì apud *Celsum* reperitur) *H. Screta*, *L. Riverus*, *Baglivi*, etc., hoc perspicasissimum habebant. Non ergò mirum est quin auctor noster cucurbitulis palàm adversetur, quibus tam felici cum successu *Hyrudinum* ope suppletur, ex quo anatome pathologica harum affectionum naturam patefìcit.

(2) Vesicantia in febribus continuis sunt perniciosa, etenim irritationem internæ externis irritationibus semper exasperantur; imò verò, proferre non timemus, membranas mucosas nonnumquam irritantur irritatione quâdam externâ, dùm hæc motum febrilem excitare valeat. Vesicantia tamen therâpiâ non removeamus, exemplo *Torti* qui de his tam malè sentiebat, quià immodicè inopportunèque ab Italis applicabantur, con-

modùm dicere consueverat, cùm viveret, nostræ numquàm memoriæ moriturus *Malpighius* : quorum epispasticorum acrimonia dolorifica ex cantharidibus, euphorbio, etc. præter partes externas, ad internas usque, dysuriâ teste, prógreditur; et tamen de illorum juvamine res adeò controversa est, ut ab innumeris auctoribus, tùm antiquis, tùm recentioribus, velut absolutè, ac perpetuò noxia damnentur. Hæc, inquam, quæ sanis febrem inducere apta sunt, febricitantibus gravitèr decumbentibus affiguntur ab iis identidem medicis (quos tamen non ob id semper damno) qui levitèr febricitantibus renuunt præscribere corticem, cujus juvamen præsens certum est; incommodum verò, quod ex febrium suppressione ominantur, somniatum, et ab expertis millies nunquàm deprehensum.

Hujusmodi equidem terriculamenta imaginaria circà usum corticis, facilè condonarim, *Chifletio*, *Plempio*, *Serponto*, *Magneno*, *Paravicino*, *Casato*, *etc.* sicuti nimiam fortè circumspectionem suam censeo condonandam *Jo. Forti*, suam, ut levissimam, cunctationem *Villisio*, suam cautelam *Malpighio*, omnemque tandèm trepidationem aliis

---

tempto præcellenti tractatulo *Baglivi*, *De usu et abusu vesicantium ;* quin etiam eorum usus prodest sæpissimè adversùs chronicas quorumdam viscerum inflammationes, quas mirum in modum sedant; nec non adversùs membranarum serosarum thoracis, et præsertìm pericardii inflammationes, præmissis quidem *sanguinis* missionibus necessariis.

quibuscumque magnis viris, qui vel tempore tantùm primi adventûs, et nascentis usûs hujusce febrifugi floruerunt, vel saltèm nondùm plenam experimentorum illius notionem habûere. Æquum enim tunc erat novitatem remedii examinare, discutere, ac de inusitato eventu, fausto licèt, nonnihil dubitare: nec ipse quidem tunc egissem alitèr, donec prima paucorum experimenta longior tandem usus comprobasset. At postquàm diuturna, et crebra medentum experientia, votoque unanimi recepta est, ceu utilis, ac innocens illius operatio, nec consensu minùs universali rejecta est scholarum humoristarum doctrina, cui præcipuè innitebantur quotquot inventa fuêre contrà corticem machinamenta, nullus profectò ampliùs trepidationi, aut hæsitantiæ locus potest superesse, nisi larvatâ sub specie panici timoris lateat pervicacia.

Atque his positis equidem fateor, me intelligere non posse, cur China Chinæ improbetur, nisi fortè eo solùm nomine improbetur, quòd prosit; reliqua verò approbentur, eo quòd non prosint. Memet explico. Adeò assueti sunt medici uti remediis, quorum virtus creditur potiùs, atque supponitur, quàm dignoscitur, ut de hoc, cujus virtutem in omni sexu, ætate, temperamento, ac climate sensibilitèr tangunt, præ admiratione metuant (quasi foret aliquid in naturâ præstigiosum) ne quid mali, vel doli subsit. Reverà qui Chinam Chinæ pro fugandis febribus intermittentibus respuunt, utuntur constantèr, etsi semper frustrà, Absyn-

thio (1), Centaurio, Chamædryo, Gentianâ, Fraxini cortice, et hujusmodi, quærentes sanationem à plantis, quæ nequeunt illam præstare, et ab eâ, quæ præstare valet, nancisci nolentes. At bone Deus! cortex Fraxini pro febrifugo proponitur ab antiquis, à quibus Peruvianus cortex proponi nequibat, utpotè nondùm notus. Cortex Peruvianus, detectus postmodùm, proponitur à neotericis. Uterque est *liber* arboris à Deo datæ; uterque dicitur febres fugare, et quidem uterque sine ullâ sensibili evacuatione. Cortex tamen Fraxini, dùm exhibetur, semper, aut ferè semper, exhibetur incassùm; cortex verò Peruvianus numquàm, aut ferè numquàm. Quid? ille laudatur adhùc, et usurpatur; iste damnatur adhùc, atque rejicitur. Quænam quæso cæcitas est isthæc? forsitàn si in Fraxini cortice parem medentes virtuti nostri corticis reperirent virtutem, illam paritèr haberent suspectam, adeòque fallant eos remedia necesse est, ut illis adhibeant fidem.

Si verò Chinæ Chinæ eandem denegent, quià illius assumptio, febre depulsâ, relinquat homines in recidivam pronos, præter ea, quæ superius dixi, addo fidentèr, quòd etiamsi soli Chinæ Chinæ imputare velimus recidivas, quæ à tot aliis occasionibus pendere possunt, et frequentèr pendent,

---

(1) His tamen substantiis mediantibus, febres intermittentes persæpè debellatæ fuerunt et præsertìm vernales quæ Chinæ Chinæ repugnaverunt.

adhùc tamen non posset eadem culpari, nisi ob imperfectam morbi judicationem, nequaquàm verò ob noxam; quod equidem incommodum, quâcumque aliâ etiam methodo sanentur ægri, sæpissimè solet contingere, imò etiamsi sanentur spontè, nulloque remedio prorsùs adhibito. Duplici autem modo possumus his recidivis occurrere, ut aliàs tetigi, scilicèt vel eas ocyssimè iterùm curando, quoties redierint, (quemadmodùm in omnibus aliis recidivis independentèr à cortice contingentibus conamur facere) vel easdem in totum, si velimus, præcavendo, quorum tamen neutrum tam facilè vulgari medendi methodo valemus assequi. Apposui conditionem — *Si velimus* : tam levis enim, est sæpesæpiùs accessionum recursus, ut nonnumquàm expediat febrilis fermenti reliquias ipsi effervescentiæ febrili duobus, vel tribus accessibus dissipandas relinquere, quo demùm non ritè succedente, ad artis ministerium fas est denuò confugere.

Pro curandâ itaque febre iterùm recurrente, quemadmodùm cortice non utentibus mos est iterùm atque iterùm easdem phlebotomias, et purgationes, eosdem syrupos, et pulveres, cum quibus morbus anteà fuerat imperfectè judicatus, repetere, cum eventûs etiam diuturnioris incertitudine, cur non poterit eâdem de causâ, præmissâ etiam, quotiescumquè redierit febris, si cui lubeat, aliquâ ventris expiatione, iterùm atque iterùm repeti oblatio corticis, usquè ad perfectam judicationem, cum certitudine et promptitudine eventûs? Sanè in

pluribus morbis, ut dysenteriâ, colicâ, nephritide, aliisque doloribus, præscribuntur remedia narcotica, eaque identidem repetuntur, ad impetrandas tantùm inducias, cum certitudine recrudescentiæ fortioris, causâque morbi non modò superstite, sed et sæpiùs ob id ipsum contumaciore redditâ; cur ergò tutiùs non poterit adhiberi cortex in eumdem, vel potiorem finem, eodem jure, quo cum discrimine in aliis morbis usurpantur narcotica?

Pro inhibendo autem etiam penitùs, priusquàm ingruat, febris recursu, in promptu est modus, isque tutissimus, facillimus, atque ut plurimùm certus, repetendo scilicèt, febre statìm fugatâ, et per plures postmodùm dies continuando, imò, post aliquod temporis intervallum, iterùm ad aliquot dies renovando lentum usum ejusdem corticis, sive magis extracti illius, juxtà præparationem, quam *Charas* instituit, per quam spoliato (si auctori sit adhibenda fides) partibus inutilibus, et febrifugarum activitatem remorantibus, aut infringentibus, remedio, adeò efficax illud redditur, ut, eo congruentèr assumpto, omnis omninò recidivæ tollatur occasio; quâ de re idem, si placet, consulatur auctor. Potest ne leviore incommodo, minore impendio redimi hoc infortunium? Qui cortice non utuntur in febribus, nonne præscribunt syrupos ad septimanas, et menses, ut sensìm per viam alterationis, ut aiunt, morbum expugnent? Nonne passìm in febre quavis periodicâ lentiore, apoze-

matis per epicrasim purgantibus per hebdomadas pariter ægrum fatigant, et sæpiùs incassùm? Nonne in aliis casibus extrà febres usurpant decocta aliorum lignorum et corticum, eamdemque protrahunt ad quadraginta, et sexaginta dies, imò illa quotannis repetunt, ut in curatione luis venereæ, post plures prophylaxes iterùm atque iterùm facilè reviviscentis? Cur ergò cortex Peruvianus, qui tam strenuum alterans, tamve specificum absorbens est, ut quàm citò febrile fermentum componat, ac tandèm domet, non debebit aut poterit, pro totali febris eradicatione, ad aliquot dies, ut alia omnia alterantia, repetitis vicibus usurpari? Sanè *judicio nostro*, inquit egregiè *Baconus*, *opinio fuerit magis blanda, quàm vera, si quis existimet, medicamentum aliquod tam potens, aut felix fieri posse, ut usus ejus simplex curationi alicui grandiori sufficiat*, subditque paulò post: *Quæ in naturâ eximiè possunt, ac pollent, sunt ordo, prosecutio, series, et vicissitudo artificiosa.* Quâ igitur ratione cortex debebit sanare perpetuò, dùm semel tantùm offeretur? Anne cætera febrifuga vegetabilia offeruntur semel? Offeratur ut reliqua, et sanabit longè certiùs, ac reliqua. Numquid id illi onus incumbit, unâ, vel alterâ oblatione tollendi febres, et inhibendi recidivas, cùm aliis remediis concessum sit per menses ægrum torquere, angere, et expectationem deludere? Discant ergò priùs corticem exhibere qui damnant; ritè experiantur, et damnent.

CAPUT III.

Princeps oppositio in *Chinæ Chinæ* usum, ex carentiâ sensibilis evacuationis post eamdem assumptam petitâ, diluitur : Experimenta quædam tentata ad explorandam illius vim febrifugam exponuntur.

UNA superest tollenda difficultas plurimi habita, et obtrudi solita contrà usum Peruvianæ corticis, in cujus objectionis examine paulisper immorari necesse est. Id autem duplici ratione, quià nempè hujusmodi objectio multa, et varia simul complectitur, et quià omnia, quæ ex illius solutione resultant, ac facere possunt pro usu innocuo Chinæ Chinæ, generalitèr loquendo, multò magis facere potuerunt pro eodem, loquendo in particulari, nempè in casibus, in quibus nullum aliud asylum suppetit, quod est intentum meum, in cujus gratiam cuncta, quæ dicta sunt, et plura, quæ mox dicentur, placet præmittere.

Opponitur itaque, quòd ab assumpto cortice nulla sequatur sensibilis evacuatio, adeòque causa febris, illiusve fermentum figatur, et intùs detineatur pro recidivâ, vel alio pejore morbo indè imminente.

Vulgatissima hæc oppositio gratìs supponens ab usu Chinæ Chinæ intùs coercitas jugulatarum intermittentium causas, æquè gratìs supponit, eas pro curatione semper indicare evacuationem, non verò solam absorptionem, aut correctionem sui,

Fundatur insuper illa in absonâ satis illatione, quandoquidem ab incertissimis febrium causis (de quibus nil certius habemus, quàm quòd sunt incertæ) ad impugnandam certissimam corticis operationem procedit : oppositis enim planè gressibus est incedendum, ab infaillibili videlicèt, ac uniformi ejusdem actione, in varias febrium species sine manifestis evacuationibus exercitâ, ad rimandam occultam, et molis sæpiùs inconspicuæ, earumdem causam, semper æqualitèr expugnatam ; ne scilicèt ab ignoto ad confundendum notum, sed ut à noto ad detegendum ignotum ordinatâ methodo convertamur. Hanc methodum philosophandi, in hac speciatìm re, discere nos non pudeat â celeb. *Jo. Alphonso Borello* Mathèseos professore, qui de febris, et de fermenti, seu causæ febrilis extinctione verba faciens, et ab hoc opere sensibiliores evacuationes excludens, suum assertum ex actione Peruviani corticis confirmat his verbis : — *Hinc deduci posse videtur quòd febres numquàm, aut rarò curari queunt ob copiosas humorum purgationes, et ejectiones, cùm fermentum exiguæ molis esse soleat ; quòd evincitur ex curatione febrium cum rigore advenientium à cortice febrifugâ, ab Indiâ nuper advectâ, quæ absque ullâ ejectione, aut per alvum, aut per sudores, vel per urinas, febrem tollit.*

Non tamen universalitèr certum est quod *Borellus* primis hujusce remedii temporibus facilè concessit, et quod nimiùm supponitur ab opponentibus, nempè quòd nulla unquàm post epotam Chinam Chinæ

sequatur evacuatio sensibilis, cùm nonnunquàm aliquæ per sudores, per urinas, et per secessum observentur, ut indicabo in historiis, insignes evacuationes, licèt (quod ingenuè fateor) ut plurimùm non succedant. Sed si non succedunt insignes, nonne adsunt evacuationes consuetæ, post debellatas per corticem febres insignitèr mutatæ, quæ possunt sufficere? Nonne alvi fæces sunt manifestâ corticis tincturâ infectæ? Nonne urina semper copiosior nonnihil redditur, croceo ut plurimùm, vel alio quovis morboso colore in citrinum converso, et crassâ, vel tenui consistentiâ in mediocrem, cum signis coctionis, statìm mutatâ? Numquid sub istis solis evacuationibus, etsi consuetis, latere non poterit fermentum febrile, vel portio saltèm illius activior à cortice absorpta, vel quomodolibet secreta, ac inde cum reliquis quotidiè excernilibus more solito foràs detrusa? De evacuatione, seu dissipatione insensibili, quæ haud improbabilitèr cum cl. *d'Acquin* et aliis, posset in medium afferri, ne verbum quidem hìc facio, ne videar latibula quærere, ac diverticula. Istam tamen non adesse, vix ullus impugnator probare posset.

Sed demus, quòd uti sæpè non adest sensibilis copiosa, ità nunquàm adsit ulla, vel sensibilis, vel insensibilis evacuatio. Demus insuper, quòd causa febrium debilitata tantummodò, non debellata intùs remaneat, sitque veluti portio fermenti restitans quasì sopita, ut iterùm reviviscat. Quid tum? Anne semina peponum asservata gignent cu-

curbitas? (1) Sic et semina tertianæ, vel quartanæ residua, si per incuriam, dimisso curationis progressu, sibi sinantur, ad summum tertianam iterùm, vel quartanam reproducent. Neque enim, si res examinetur, quicquam deterius succedere consuevisse demonstrant ipsæ, quæ nonnunquàm subsequi solent, recidivæ consimiles, ut hydropes, cachexias, apoplexias, et mille alia infortunia, post seculum adventura, inde præsagiant, reclamante licèt quotidianâ experientiâ, nonnulli vaniloqui.

Vaniloquos appello hujusmodi homines, qui hæc, et similia effutiunt de cortice, tamquàm de re ab intrinseco noxiâ, nec nisi pravos effectus postquàm febriles paroxysmos inhibuit, producere aptâ. Non tamen ideò planè negaverim, ex illius quoque (non secùs ac ex cujusvis alterius selecti medicaminis, cibive ipsius) incongruâ, aut intempestivâ oblatione, inopportunâque inde secuta febrium suppressione, suboriri forsitàn nonnunquàm posse quidpiam incommodi, ut *Cap.* 8 *et* 10 *hujusce libri*, *et Cap*, 5, *lib.* 4, seriò perpendemus. Neque enim semper hoc remedio, quantumvìs egregio, indiscriminatìm, et absque methodo, seu cæcâ quâdam libidine febres illicò quomodolibet supprimendi; quovis earum tempore, et in quâvis circumstantiâ forsitàn uti licet : sed tantummodò ad certas leges, et regulas toto hoc tractatu in hunc finem descriptas,

---

(1) Faceta comparatio seminum peponum cum seminibus tertianæ febris vel quartanæ residuis!

extrà quas, si illud prorsùs empiricè præscriptum, videlicèt præter tempus, et ordinem sibi debitum, optato et bono careat successu, id illi minimè vitio vertendum, sed inconsultæ, aut intempestivæ oblationi, ut suis locis peculiaritèr adnotabimus.

Cæterùm, ut redeamus in viam, per hoc etiam quòd depulsâ tempore idoneo per usum corticis febre, aliquod forsàn illius semen intùs remaneat, nil aliud tandem probatur, etsi totum, quòd opponitur, concedatur, nisi quòd, vel antè oblationem corticis debeat priùs corpus exactè purgari, quòd fidentibus purgationi permittitur, vel ad summum, quòd à cortice semel tantùm exhibito, nec satìs priùs purgato corpore, immineat ejusdem morbi recidiva, quod nequaquàm negatur. Hæc ipsa verò quàm levis in tali casu regularitèr esse soleat, et suâ radice mitior, quàm citò iterùm curari valeat, impetratis interìm languenti robori induciis, quàm facilè deniquè possit etiam penitùs præcaveri, et portio reliqua fermenti febrilis, seu causæ morbificæ radicitùs averruncari, jam satìs, ut reor, præcedenti capite demonstravimus.

Quoniàm verò de causâ istâ febrium intermittentium eliminandâ tanta est anxietas, liceat de eâdem, quæcumque illa sit (de quo fusiùs infrà) generalitèr quærere, an sermo sit de causâ, ut aiunt, conjunctâ, quæ scilicèt paroxysmum præsentem actu producit, an de antecedente, quæ futuros est productura, et, vel secundùm paucos universæ massæ sanguineæ intimè confusa est, vel secundùm plu-

res alicubi latet in corpore veluti in suâ fodinâ, ut statis periodis affundatur sanguini, illumque in motum effervescentiæ febrilis ad tempus cieat, ut ab eo postmodùm mediâ tali effervescentiâ illum despumante segregetur, et hâc ipsâ arte foràs per consequens eliminetur. Si itaque de causâ conjunctâ protrudendâ sit sermo, cùm accessio quælibet sit particularis judicatio, cui regularitèr sponte naturæ subsequitur particularis aliqua, sive insensibilis, sive sensibilis evacuatio, aut crisis, per sudores utplurimùm vel per urinas, (undè paroxysmus actu solvitur) non est cur à Chinâ Chinâ id optemus, quòd jàm nobis naturâ ipsâ fermentationis, aut ebullitionis ministerio spontè largitur. Si verò loquamur de causâ antecedente, cùm ista, ut verbo antiquorum utar, nec sit, nec possit esse in suo foco concocta, (sive dicatur minùs probabilitèr in sanguine dispersa, illique citrà tumultum confusa, sive probabiliùs in alio loco distincto congesta, conclusa, nec adhùc excarcerationi, aut excretioni matura) cùm, inquam, non sit concocta intrà quamcumque, ut aiunt, mineram, nec queat concoqui, usquequò non subjacet fermentationi sanguinis; itèm cùm non lædat, nisi quatenùs cum illo ebullit, aut effervescit, nec, nisi quatenùs ebullit, aut effervescit, queat segregari, hinc est, quòd nulla utilis exigi possit citrà fermentationem, aut effervescentiam febrilem ejusdem evacuatio.

Porrò ea ipsa medicamenta arte parata, evacuantia per secessum, per vomitum, aut etiàm per

sudores, quæ, perperam licèt, febrifugi nomine solent audire, paulò antè paroxysmum exhibita, si plùs expellant, quàm sit pro illo paroxysmo congestum, atque excretioni jam sponte dispositum, tantùm abest, ut prosint, quin potiùs absolutè noceant, et morbum augeant (sintque hodiè idcircò ferè obsoleta) agitando videlicèt, confundendo, irritando ac perturbando quod quiescens adhùc et inconspicuum, ut verbo *Hippocratis* utar, nondùm lædebat. Id ipsum, quòd à medicamentis materiæ incoctæ vim inferentibus dictum est fieri, quotidiè paritèr observamus (quæ nobis est regula infaillibilis à naturâ constituta, ne crudos adhùc succos exagitemus) in spontaneis illis excretionibus, quæ per vomitum, et per secessum in accessionum principio, et per sudorem, vel per urinam in fine, copiâ nonnihil exuberante contingunt. Ab illis namque profusis evacuationibus, non modò in principio, sed in ipso etiam paroxysmorum fine subortis, nonnisi longos morbos, aut difficultèr solubiles, omnes quotquot sunt practici experientiâ ducti ominantur.

Cum ergò qui febres intermittentes curare aggreditur, nil aliud possit intendere, nisi submovere paroxysmos, et ad coctionem, (verbo iterùm usitato sit venia) causam perducere; et cùm postremum istud per viam evacuationis, ut notum est, nequeat obtineri, reliquum est tantummodò, ut, sublatis per Chinam Chinæ accessionibus, ipsa demùm antecedens causa, quæcumque sit, ad intes-

tinam secretionem, et inde secuturam spontaneam excretionem paulatìm disponatur, per viam alterationis, in ipsâ quoque minerâ, ut aiunt, vel foco suo, ne lædat, cùm sanguini advenerit; quod ab eâdem Chinâ Chinâ diutiùs usurpata haud infirmè præstari, dummodò congrua servetur proportio inter vim, aut copiam peccantis materiæ et remedii dosim, cuilibet in hâc palæstrâ, vel mediocritèr exercitato quotidiè fit obvium.

Si ergò febrifugum, sive alexipyretum istud de genere alterantium est, vel, si mavis, medicamentorum agentium, ut aiebant antiqui, à totâ substantiâ, et ex specificâ proprietate, cur ab eo quærimus evacuationem, quam à nullo alio quærimus aut quærere possumus alterante, à nullo alio specifico, à nullo deniquè alio simplici febrifugo etiàm imperfectiùs agente? Quid, quæso, evacuant celeberrima illa febrifuga unanimi tot sæculorum concensu ex classe vegetabilium petita, et aliàs memorata, Centaurium nempè, Imperatoria, Camædrys, Pentaphyllus, Gentiana etc. quid earumdem plantarum sales, quid Theriaca antè accessiones exhibita, quid cor leporis comestum, quid animalcula de collo suspensa, quid tot alia carpis apposita, à quibus nihilominùs citrà ullam evacuationem subita paroxysmorum fascinatio, fustrà licèt, speratur? Cùr igitur uni cortici Peruvianæ imputatur febrilium accessionum supressio cum nullâ sensibili evacuatione conjunctâ, quandò cætera quoque febrifuga non modò solventia non sunt, aut ullo pacto sen-

sibilitèr vacuantia, sed maximâ etiàm ex parte adstrictoria, et stiptica, ut vidimus?

Minùs inverisimilitèr forsitàn nonnulli, censentes cum *Frider. Hoffmanno* fieri à Chinâ Chinâ præcipitationem quamdam materiæ febrilis, objiciunt posteà carentiam successivæ evacuationis illius: qui equidem operandi modus, scilicèt per præcipitationem, ab ipsis antiquis fuit tributus febrifugis quoque suis specificis, inter quæ numerabatur *pulvis è cochlearum testis à Crollio* descriptus, *è conchis margaritiferis, seu matre perlarum calcinatâ, ex oculis cancrorum etc.* Quæ medicamenta *præcipitatione quâdam vim illam effervescendi, et paroxysmum excitandi ab humoribus tollere posse* (*ut cerevisiæ acescenti cretâ injectâ ădimitur aciditas*) vel ipse explicare conatus est verbis modò relatis suo tempore, *Daniel Sennertus*, quem nec latuit, *effervescentia acidi, et alcali*, nec *fermenti febrilis* nomenclatura.

Sed neque ista fortassè præcipitatio (quæ physicè explicata, ut absorptioni succedanea, contemnenda non est) neque, inquam, ipsa inducit necessitatem insignis atque conspicuæ evacuationis. Etenim, si hujusmodi præcipitatio supponatur fieri intrà sanguinem, ea non poterit attingere materiam antecedentem, quæ probabilitèr nondùm sanguini confusa est, nec cum eo effervescit, sed solummodò illam portiunculam, quæ eidem pro uno tantùm paroxysmo est mixta, siquidem partitis tantùm vicibus censenda est fieri hæc qualiscumque affusio

novi fermenti, et sic non alia requiritur evacuatio, præter illam ordinariam, quam accessio quælibet, dùm solvitur, secum ferre solet, et quæ reverà contingit. Si verò talis præcipitatio, ad hoc ut tollere possit materiam plurium paroxysmorum qui per Chinam Chinæ inhibentur, supponatur contingere in ipsâ (ut vocant) minerâ, seu foco extrà sanguinem, quatenùs materia febrilis ibidem velutì congesta, ob immediatum remedii illùc pertingentis contactum, cum eodem remedio effervescat, inde uniatur, ac postmodùm præcipitetur, quandocumque etiam hoc fieret, quod non absolutè negatur, id ipsum absque aliâ tunc factâ sensibili evacuatione, saltèm suprà consuetas (intrà quas, ut vidimus, latere potest hostis depulsus) id ipsum, inquam, planè sufficeret. Neque enim quidquam ampliùs ab arte, vel à naturâ extorquemus per viam alterationis atque coctionis in succis febrilitèr effervescentibus, (imò et in non effervescentibus, ut in acido venereo per usitatas decoctiones absorpto, et successivè præcipitato) dùm defæcationem eorum promovemus, mediâ secretione particularum subsidentium, et præcipitatarum, quæ respectu totius fluidi sunt molis admodùm exiguæ, illarum posteà excretionem seriùs nonnihil, sed tutiùs à naturâ, expectantes, quàm arte tentantes, sæpesæpiùs quo natura ipsa vergat incerti. Quod idem prorsùs faciendum est, curatis per Chinam Chinæ febribus, ne materia febrilis (si ità etiam lubeat) præcipitata, nec adhùc excreta, intempestivè iterùm commota exal-

tetur potiùs, quàm educatur, ut luculentèr testatur experientiâ.

Multò minùs (ut et hoc obitèr tangam) assentiri possum censentibus, quòd eadem China China febrilem causam, in totâ suâ latitudine sumptam, præcisè figendo, succos nempè effervescentes unà cum Fermento febrili, ipsumque simul cruorem constipando, vel ex opposito eosdem nimiùm strictos, aut ad stagnandum dispositos præcisè rarefaciendo, vel dilatando suum munus absolvat, in quo nobiscum quoque sentit *Villisius* clarè inquiens : *annotetur, quòd hoc remedium, non quemadmodùm vulgaria febrifuga sanguinem figendo, aut etiam fundendo, accessiones febriles sistit.* Nam, præterquàmquod non est cur China China dicatur causam febris potiùs figere, quàm solvere cum *Conygio*, vel eamdem retuntendo tantùm, aut alitèr subigendo, enervare, ac tandem devincere, malè insuper infertur ex eo, quòd illa fermentum febrile absorbeat aut præcipitet, et hoc nomine, si sic lubeat, etiam figat (quod in hoc sensu est totum id, quod exquiritur ab arte) malè, inquam, infertur, quòd alios etiàm figat, aut vitiosè constipet humores, ipsumque cruorem, qui ejusdem extranei fermenti accidentale et insons subjectum est. Novi etenim per experientiam, quòd, si uni febricitanti pulsus sit magnus et plurimùm elatus, ac effervescentia febrilis æqualitèr expansa, cum vaporoso undiquè calore, alteri verò sit parvus atque omninò depressus in ipso etiam febris vigore, quæ proindè se-

pultam habeat effervescentiam, et calorem absconditum, utrique nihilominùs propinata China China pulsum in naturalem mediocritatem, fugatâ æqualitèr febre, illicò restituit (1), illi quidem arteriam nimìs elatam veluti deprimendo, ac fluidum contentum constipando; isti verò illam nimìs depressam elevando, contentumque cruorem veluti rarefaciendo: ut sileam, quòd illa tàm febres (uti videbimus suo loco) quæ sunt de genere colliquativo, quàm quæ sunt de genere coagulativo, indiscriminatìm sanat. Qui duo effectus oppositi nequeunt directè præstari ab unâ, et eâdem Chinâ Chinæ uniformitèr agente, nisi quatenùs illa absorbendo causam febrilem, quæ pro diversâ fluidorum dispositione, modò unum, modò alterum effectum producit, eosdem paritèr, licèt oppositos, indirectè et alternatìm producit effectus.

Hinc est, quòd illa nihil intrà corpus nostrum sensibilitèr innovando, præter expulsionem febris ejusque symptomatum, sicuti nullas sensibiles excitare solet, ità nec ullas soleat cohibere evacuationes *criticas* inchoatas, sive per secessum illæ sint, sive per aliam quamlibet viam: supprimat verò

---

(1) In duobus hisce adeò oppositis casibus, non nobis videtur corticem hoc simili modo agere ut autumat *Torti*, nisi vis pulsùs differentia, in duobus his suppositis ægris, vigente tantùm paroxysmo, manifesta sit; pulsùs enim in apyrexiâ quidem, vi elevationeque persistente, irritatio cujuscunque visceris quam verisimilitèr corticis exhibitio non sedaret, certò testatur.

symptomaticas tantùm, et à febribus demùm sublatis anteà pendentes, supprimatque præcisè per hoc, quòd febrem illarum productricem deleat, non quià illas vi quâdam adstrictoriâ cohibeat. Ob id gravidis non modò, sed et puerperis, vel menstruas purgationes patientibus tutò exhibetur; neque tamen menstrua, vel lochia naturalitèr fluentia sistit, aut nimiùm promovet, ut videbimus in historiis. — *Quo pacto ergò*, inquit *Mortonus*, *pharmacum, quod in* puerperio *salubritèr ministratur inter* obstruentia *numerari potest? Veteres isti philosophastri, qui ætiologiam omnium morborum ex humoribus et manifestis qualitatibus petendam esse duxerunt, ubi sine aliquâ evacuatione sensibili, febriles fermentationes illicò à justâ dosi* corticis *exhibitâ, sopitas viderunt, inde experientiâ reclamante, et rei ipsius naturâ: nescio quam omnipotentem* constringendi, *et* obstruendi, *facultatem pharmaco inesse commenti sunt. At sanè* cortex *febriles fermentationes neque facultate obstruente, neque deobstruente sistit, verùm vi suâ* alexipharmacâ, *quâ eximiè præpollet. Quocircà non est, quòd quisquam hisce terriculamentis, insomniis, et deliramentis philosophicis ab usu polychresti hujus pharmaci terreatur.*

Quoniàm verò hæc suspicio, aut opinio, quòd China China suum munus cohibendi febres exerceat per hoc, quòd figat illarum causam, admodùm communis est in ore medicorum quorumdam, non secùs ac in ore vulgi, ut propterea hinc recidi-

vas graviores, et mille mala ominentur, lubet idcircò opinionem istam nonnihil examinare, et (semotis etiam plurium auctorum tali sententiæ ex diametro oppositorum validis rationibus, quas referre supersedeo) illam blandiusculè excipere in bono sensu, non in eo videlicèt, in quo intelligitur ab opponentibus, sed in eo in quo congruentèr potest intelligi, et in quo verosimilitèr puto eam esse veram, et admittendam, utpotè effectus Chinæ Chinæ satìs naturalitèr explicantem.

Recolligendo itaque hìc, quæ sparsìm dicta et dicenda sunt, extrà dubium est, Chinam Chinam non agere in fluida, ut ea in universum figat, neque hoc ab ullo asseri posse; sed ad summum, quòd figat causam febrilem fluida ipsa perturbantem, et effervescere facientem. Non figi sanguinem, aliosque succos utiles, ostendit perfectio actionum naturalium, vitalium ac animalium statim à febre depulsâ ope corticis. Ostendit idem, ut modò dicebam, criticarum evacuationum cujuscumque generis inchoatarum continuatus progressus à Chinâ Chinâ assumptâ pulsus solutus ac liber, cùm priùs depressus esset atque conclusus, evanescentia fixationum ipsarum, seu tumorum lienis, aut hepatis à febribus productorum et mille alia, quæ circulationem perfectam, et inculpatam fluiditatem succorum evidentèr patefaciunt, non modò conservatam assumpto cortice, si antecedentèr adfuit, verùm et restitutam, si defuit.

Ad solam itaque causam, seu materiam febrilem,

humores nostros, antè mixtionem talis materiæ cæteroqui benè se habentes, agitantem, perturbantem et effervescere facientem, tota contrahitur decantata fixatio. Sed ecquis certò novit materiam illam, quæ fermenti febrilis nomen sortitur, non esse aliquid in sanguine, vel alio quolibet succo nimìs exaltatum, aut à vinculo mixtionis solutum, quod figi idcircò debeat, ac deprimi? Hoc sanè à probabilitate non multùm abludit. Verùm, quoniam ignota natura talis fermenti, nequit circà hoc quidquam præcisè determinari, fas sit pro nunc indeterminatè tantùm, sed simul valdè verosimilitèr sic ratiocinari.

Hæc causa febrilis nobis incognita, ubicumquè delitescat, et quantacumquè sit, non erit, saltèm utplurimùm, molis, aut quantitatis insignis, imò, sepositis jam, atque exsibilatis humoribus imaginariis antiquorum, fas est credere cum doctissimo *Borello*, quòd sit succus vel humor quidam molis sæpiùs exiguæ, quem fortassè coclear unum caperet, per intervalla sanguini affusus, illumque in motum febrilem concitare aptus. Qui enim quandoquè exeunt copiosè per vomitum aut per secessum, humores, præsertìm in tertianarum principio, non sunt veræ febrium, causæ illis enim exeuntibus, febris solveretur, vel saltèm mitesceret, cùm tamen contrà potiùs augeatur ac exacerbetur; sed sunt effectus causæ febrilis, molis, ut aiebam, exiguæ, ut ut tumultum illum, et immaturas excretiones inducentis. Certè quicumque perfectè sanus, et bonis humoribus

scatens comedat ova piscis barbi, vel fungos noxios, vel emeticum vehemens, aut catharticum, paulò post copiosissimos per vomitum, et per secessum, effundet humores. An propterea exigua non fuit moles causæ suscitantis tantam evacuationem humorum minimè peccantium, sed à violentâ irritatione expressorum, et ab assumpto tantùm pravo cibo, vel pharmaco corruptorum? Ad vitiandam magnam molem fluidi sani, sufficit immixta exigua moles fluidi vitiosi. Una vini mucidi, acidi, aut inclinantis pinta potis est inficere, aut currumpere dolium integrum vini meraci. Portiuncula spiritûs vitrioli injecta in phialam olei therebinthinæ totum liquorem effervescere facit. Cur et totum sanguinem non poterit inficere, ac in effervescentiam ciere immixtus illi paucus liquor febrilis? (1)

Hoc rationabilitèr posito, supponamus hujusmodi succum febrilem (quem præ activitate magnâ in parvitate molis nomine fermenti donârunt auctores) à Chinâ Chinâ verè defigi, sed simul examinemus quo pacto verè defigi possit. Non profectò per veram narcosim, ut vidimus, ut patet experientiâ, et ut patere cuique potest ratione. Non ergò aliâ viâ, nisi per modum illaqueationis et vin-

(1) Hæc *Torti* ratiocinia ad Chinæ Chinæ præ cæteris corticibus præeminentiam probandam instituta, nihilum probant; nostris quidem temporibus, quamvìs chemia ad naturam substantiarum naturalium investigandam auxilia nobis suppeditetur, nihil tamen aliud scimus de *Chinæ Chinæ* præeminentiæ causâ, quàm quod experientia docet.

culi, seu per coalitum et coaptationem particularum fermenti cum particulis febrifugi, hoc est per ingressum illarum intrà poros istius, eo pacto, quo acida alchalinorum prositates subeunt, ut *Lemeryo* placet : uno verbo, per absorptionem fermenti factam à cortice illud *combibente*, *absorbente*, atque hoc pacto à reliquis humoribus, quos inquinabat, vel inquinaturus erat, *separante*, et in hoc tantummodò sensu, si loqui sic lubeat, *figente*.

Sed hoc est unicè quod quæritur à medico, hæc est intentio primaria, quam adimplere studemus cæteris omnibus febrifugis specificis in curatione febrium intermittentium, omnibus alexipharmacis in curatione malignarum, omnibus antidotis in correctione venenorum, omnibus chalybeatis in refermentatione succorum stagnantium, omnibus antivenereis, antiepilepticis et antiscorbuticis in medelà talium affectionum, omnibus deniquè generalitèr alchalicis in absorptione quorumvis acidorum. Istiusmodi ergò fixatio, seu potiùs separatio, et specifica castigatio febrilis fermenti tantùm abest, ut prava sit, quin potiùs sit omne id, quod ab arte potest exquiri, ut notum est, pro curatione ipsarum febrium. Et sicuti in morbis antedictis non sumus solliciti de successivâ evacuatione causæ peccantis absorptæ, molisque paritèr perexiguæ, sed illam committimus naturæ, eamdem causam sic absorptam, vel perfectè subigenti, vel per consuetas ut plurimùm excretiones, sive sensibilitèr, sive insensibilitèr evacuanti, ità paritèr non est cur

major sit in casu depulsarum febrium nostra sollicitudo, maximè cùm quotidiè videamus febres gravissimas, et periculosissimas spontè sine ullâ sensibili evacuatione per viam coctionis, ut aiunt, ab ipsâ naturâ integrè ac perfectè sanatas.

Et sicuti etiam quandoquè contingit in prædictis morbis, ut tractu temporis illorum causa, etsi antecedentèr absorpta, per accidens reviviscat, vel quòd vitio viscerum, aut fluidorum universali iterùm regeneretur, sicque chlorosis, scorbutus, lues celtica et hujusmodi sæpiùs repullulescant, quo fit, ut eodem chalybe, cochleariâ, guajaco, etc. rursùs curentur, absque eo quòd istis medicamentis imputetur vitium de *fixatâ nec evacuatâ* causâ illorum productrice, deque inde secuturis recidivis, aliisve morbis deterioribus : ità etiamsi fermentum febrile semel absorptum aliquandò reviviscat, ac veluti à cortice illaqueante iterùm dissocietur ac sejungatur, vitio vel naturæ diutiùs illud foventis, nec promptè subigentis, aut expellentis, vel alimentorum fermentescibilium ingestorum, vel aeris, vel tempestatis etc. quæ omnia illud rursùs exaltare valent, (ut ope solius aeris vim emeticam iterùm resumit stibium diaphoreticum) aut si vitio viscerum, fluidorumque universali idem fermentum denuò reproducatur, non propterea culpandus est cortex de *fixatâ*, ac veluti in visceribus sequestro positâ, sine ullâ retusione, causâ febrili, vel de eâdem insimul *non evacuatâ*, vel de cruore *constipato* paritèr atque *fixato*, ut perperàm intelli-

gunt

gunt, blaterantque nonnulli opponentes. Atque hic, meo judicio, est probabilior modus agendi Peruvianæ corticis, seu generalior, ac crassior, congruentior tamen illius explicatio. Non enim suppetit animus perscrutandi penitùs modùm planè admirabilem, quo præcisè febrifugum istud agit in fluida, vel in reconditas febrium intermittentium causas, cùm me imparem agnoscam intimæ explicationi sensibiliori, qualem nostri seculi eruditio, et solida ejusdem non verbalis, philosophandi consuetudo exigeret.

Haud inficior, me aliquandò tentasse experimentum aliquod, vi cujus possem Chinæ Chinæ actionem in varia fluida à longè saltèm subolfacere, sed incassùm; neque enim quicquam suprà id, quod retuli, licuit deducere. Dicam tamen quod contigit. Illam superinjeci diversis liquoribus, modò sejunctis, modò conjunctis, putà succis limonum, ac aurantiorum, aceto, aquæ, tùm dulci, tùm salsæ, oleo, bili bovinæ, lymphæ caninæ, urinæ humanæ, salivæ, etc. Parùm autem, ac ferè nihil alterari ab immixto cortice talium liquorum sapores dignovêre, qui gustaverunt, nisi quantùm adjuncta illius amarities, atque stypticitas ferebat, perindè ac quodlibet aliud amarum, et stypticum, minimè tamen febrifugum, iisdem confusum, tulisset. Paritèr sapor corticis, postquàm liquores illos absorpsit, iterùm exsiccati non magis alteratus est, quàm par fuerit, habito ad liquorum absorptorum sapores adjunctos respectu; quod cuilibet similitèr

E

amaro, et styptico non febrifugo illis immixto contigisset.

Sed quià non satìs actum videbatur, explorando quid ageret cortex immixtus fluidis brutorum animalium, quæ febribus intermittentibus non videntur obnoxia, ut homines (fortassè ob maximam victûs illorum diversitatem, quæ maximam quoque diversitatem succorum procul dubio producit) placuit ideò eamdem corticis commixtionem instituere cum aliquot succis humanis præter jam dictos et præcipuè cum sanguine, ac bile. Quoàd primùm, videlicèt sanguinem, nihil animadversione, dignum datum fuit intueri, neque verum id reperire, quod ab aliquibus traditur, Chinam Chinam nempè sanguini recentèr educto commixtam, illius coagulationem impedire. Haud diffiteor, quòd diviso intrà quatuor vitrea vasa *sani* hominis sanguine per unam phlebotomiam extracto, tardiusculè concrevit portio, cui cortex peruvianus inerat, quàm duæ portiones, quibus ille non inerat; sed hoc ipsum procedere à ruptione fibrarum factâ per agitationem sanguinis, requisitam ad commixtionem illius cum cortice, nec non ab ipsâ pulvereâ materiâ (idem enim præstitisset alius quivis pulvis injectus) quæ fibrarum earumdem distractionem, propter sui intermixtionem producit, me satìs certum reddidit idem phenomenon, quod in aliâ portione sanguinis æquè observavi, in quâ videlicèt Mali arboris corticem pulveratum immiseram, quæque tardiùs etiàm concrevit, et concreta flaccidior apparuit ac

portio, quæ Chinam Chinam admiserat. Ob id etiàm tenaciùs adhærebant parietibus vasorum portiones sanguinìs impermixti, quàm portiones utroque pulvere scatentes.

Quoàd secundum verò, nempè quoàd bilem humanam, idem quodammodò mihi sum visus observasse, ac in bubulâ, hoc uno excepto, quòd absorptio bilis humanæ cysticæ, nequaquàm morbosæ, instituta per infusionem corticis, et descensus istius intrà eam, longè lentior, et observatu difficilior apparuit, ac intrà bubulam, quià longè crassior, opacior, ac densior est bilis humana cystica (saltèm quæ fuit ad manus, et quam áliàs etiam licuit inspicere) quàm bubula paritèr cystica. Quod igitur observabilius mihi visum est in cortice respectivè ad bilem bovinam (humanâ pro nunc sepositâ) et respectu habito ad alios liquores eâdem bile tenuiores, fuit modus, quo inæqualitèr diversos liquores istos absorbebat ipse cortex in pulverem redactus. Cùm enim ille acida omnia, itèm aquam, et dulcem, et salitam, urinam etc. ægrè admodùm absorberet, bilem tamen celeritèr combibebat, adeò ut in reliquis illis liquoribus bile minùs crassis, minùsque ponderosis, siquidem bilis eadem illis immixta subsidebat, pulvis Chinæ Chinæ, ut mos est, diù innataret, cùm in bile crassiore, atque graviore mergeretur, ac fundum peteret, celeritate non multùm absimili, licèt non tantâ, ac subsidebat in oleo omnibus illis fluidis longè leviore. Eadem verò China China imposita bili cum aceto mixtæ, imò etiam

mixtæ cum aceto simul et salivâ (quæ duo fluida à bile sejuncta ægrè combibebantur à cortice) visa est celeriùs adhùc, vel saltèm æqualitèr mixturam illam absorbere ac solitariam bilem. Sed istæ qualescumque observatiunculæ vix aliquid effatu dignum suggerùnt, pro explicatione etiàm remotâ, operationis admirandæ Peruviani corticis in febrium causas, tùm quià idem spectaculum modò parùm absimili, licèt non planè eodem, observabatur in corticibus pulveratis aliarum plurium arborum, et fruticum, aquæ, aceto etc. diù innatantibus, in bile verò celeritèr subsidentibus (levi tantùm inter illorum, et Chinæ Chinæ descensum intercedente discrimine) tùm quià parùm refert observare quid China China operetur intrà bilem qualemcumque, cùm nos lateat quinam sit, vel esse possit ad causam intermittentium constituendam bilîs concursus. Interìm tentamen meum, etsi irritum, fas sit curiosioribus retulisse.

Si quid autem ex his licet arguere, illud est fortassìs, quòd China China (et ad illius normam aliarum proportionalitèr arborum cortices) intrà suas porositates faciliùs admittat minimas humoris biliosi particulas, illasque promptiùs combibat et absorbeat, quàm particulas minimas aquæ, aceti etc. quod constare videtur ex faciliori illius intrà bilem ponderosiorem atque crassiorem descensu, quàm intrà aquam minùs ponderosam bile, minùsque crassam. Suppono etenim, seu potiùs ex re ipsâ deduco, nudam corticis, ut et aliorum lignorum materiam,

semotis omnibus interclusis porositatibus, esse specificè graviorem tùm aquâ, tùm bile suis adhùc poris, si quos habet, scatente, omnemque intrà eadem fluida innatandi vim, quam suâpte naturâ habent omnia ferè ligna (quæ proindè specificam gravitatem, talium fluidorum gravitate minorem, datâ scilicèt paritate molis, habere dicuntur) procedere ex multitudine atque amplitudine eorumdem pororum intrà ipsa ligna copiosissimè latitantium; sive hujusmodi poros vacuos dicamus, sive aere aliâque subtiliore materiâ repletos, quod parum refert : adeòque quò laxior est lignorum compages, illa eò faciliùs emergunt, difficiliùs verò, quò strictiorem habent texturam, ut in Ilice aliisque lignis densioribus observare est, si mergantur, fundum petentibus. Hoc supposito, dicendum est, quòd Chinæ Chinæ pulvis porosus impositus tùm bili, tùm aquæ, in utroque liquore ideò sensìm mergatur, et fundum petat, inquantum intrà illius porositates tantùm bilis, et tantùm aquæ subintrat (præstante id potissimùm circumambientis aeris pressione) quantùm sufficit ad tollendam levitatem, non quidem absolutam, quam nulla obtinent corpora, sed respectivam, quam scilicèt nudis ejusdem Chinæ Chinæ particulis adjungebant interspersa spatiola, sive inania, sive aere tantùm referta, aliâve quâvis materiâ leviore, tùm bile, tùm aquâ subingredientibus. Et licèt gravitas adjuncta particularum subintrantium non sit major gravitate specificâ suorum liquorum, quibus imposita est China China, sed æqualis:

cùm tamen sit major gravitate materiæ intrà corticis poros præexistentis, et ab iisdem exclusæ, adeòque juncta nudæ corticis materiæ, quæ aquâ et bile gravior est, componat novam gravitatem, mole nequaquàm adauctâ; majorem specificâ gravitate subjectorum fluidorum, hinc est, quòd in utroque liquore China China descendit atque submergitur, ut in aquâ mergitur navis per ingressum ipsius aquæ intrà cavitatem illius. Cùm itaque faciliùs, atque celeriùs id fiat in bile, licèt graviore, ac fiat in aquâ, licèt minus gravi, concludendum est omninò, quòd faciliùs, et citiùs absorbeatur à cortice bilis, quàm aqua, adeòque quòd pori corticis habeant figuram magis dispositam, et aptam ad suscipiendas minimas bilis, quàm aquæ particulas.

Quænam verò individualitèr sit ista proportio, quam habent particulæ bilem constituentes, magis ac habeant particulæ componentes aquam, acetum etc. cum poris Peruviano cortici inexistentibus, arduum est definire, ignotâ nobis genuinâ talium particularum, ut et pororum hujusmodi particulas admittentium, figurâ. Præscindendo tamen ab hâc specificâ determinatione, videtur ista major facilitas posse refundi in illam, quam bilis (præsertìm bubula, in quâ experimentum clariùs emicuit) manifestè præsefert unguinosæ oleositatis speciem, quæ analogam quodammodò bilis et olei structuram videtur indicare, licèt olei et bilis tam diversum sit pondus, ut olìm mihi hæc, et similia curiosè inquirenti, non injucundum spectaculum

licuerit observare. Immissis intrà vitreum tubum æquis circitèr portionibus primò bilis humanæ crassioris, densioris, fuscoque, ut dictum est, colore, præditæ; secundò bilis bovinæ longè minùs crassæ, minùsquæ fuscæ; tertiò aquæ; quartò tandem olei: omnes illi liquores sedem sibi à primordio, ordineque antedicto assignatam retinuêre. Concusso postmodùm, et moto susquedequè tubo, ac proindè confusis omnibus, quilibet liquor paulatìm suam sedem spontè repetiit, ibique substitit, humanâ scilicèt bile immediatè suprà tubi fundum, bile bubulâ suprà humanam, aquâ suprà bilem bubulam, et oleo suprà aquam locum tenente. Cùm ergò, ut suprà retuli, ferè æquè facilè mergatur cortex intrà bilem longè graviorem oleo, ac mergatur intrà oleum ipsum, mergatur verò difficillimè intrà aquam oleo quidem graviorem, sed leviorem bile, satìs patet id præcisè non pendere à majori, vel minori gravitate illorum fluidorum comparativè ad gravitatem corticis, sed à faciliori, vel difficiliori ingressu particularum cujuscumque fluidi intrà poros illius, undè facilius redditur augmentum ponderis ejusdem corticis, ac proindè etiam facilior illius submersio in bile graviore, quàm in aquâ minùs gravi. Itaque, cùm submersio hujusmodi ferè æquè facilis sit in bile ac in oleo, bilis autem et olei plurimùm analoga sit structura, licèt utriusque fluidi plurimùm diversa sit gravitas, hinc est, quòd bilis potest habere majorem proportionem cum poris corticis, ut eos subintret, ac habeat aqua, et con-

sequentèr hujusmodi proportio potest haud irrationabilitèr refundi in quasi oleagineam bilis structuram poris corticis ferè æquè facilè aptabilem, ac sit iisdem aptabilis structura olei.

Hanc bilis et olei similitudinem in structurâ plurimi suadent effectus utrinque similes. Sic licèt fatear cum *Glissonio*, bilem non minùs quàm aquam extinguere ignem, neque flammam facilè concipere, æquè tamen certò expertus assero cum *Ettmullero* et aliis, eam, si vehementiori igne urgeatur, absumptâ aqueâ humiditate, plurimùm, unguinis exhibere, inflammabilis olei adinstàr. Paritèr ab oleo et à bile alvus redditur lubrica, et ab utroque liquore solvuntur colores. Deniquè sicuti gutta olei suprà panum *v. g.* laneum decidua illum statìm pervadit, ità gutta bilis eumdem penetrat, sed paulò segniùs, gutta verò aquæ hæret globuli ad instar in ejusdem panni superficie, nec illum pervadit; undè quod levius est in hoc casu citiùs penetrat, penetrat paululùm tardiusculè; quod graviùs, nullo pacto penetrat quod medio modo se habet inter utrumque in genere gravitatis. Non ergò varia præcisè liquorum gravitas, sed varia partium illos componentium figura, variaque illarum in casu nostro cum poris Chinæ Chinæ proportio faciliorem, vel difficiliorem reddit illorum absorptionem, et consequentèr submersionem ejusdem Chinæ Chinæ, quæ proindè ferè æquè facilè mergitur in bile, etsi graviore, ac mergatur in oleo leviore, minimè verò facilè in aquâ, aceto, etc. licèt liquores isti sint ut graviores oleo,

ità bile leviores. Symboleitas autèm nonnullarum partium bilis cum oleo sicuti fortassè sufficit ad hoc, ut bilis admixta aceto, salivæ etc. reddat liquores illos, utpotè sibi arctè implicatos, faciliùs aptabiles poris corticis, cùm cæteroqui sejuncti à bile ægrè admittantur ab eodem: ità ex adverso non sufficit ad tribuendam bili nec levitatem, nec promptam inflammabilitatem olei, proptèr consortium aliarum partium conjunctarum, et illam integrantium, putà terrestrium, aquearum etc. quæ id tandèm efficiunt, ut bilis, quamtumvìs quoàd apparentiam plurimùm, et quoàd substantiam non parùm oleaginea, nullatenùs tamen sit oleum, sed bilis.

Quod de bile et oleo constat per experientiam, potest fortassè per conjecturam credi de fermento febrili, sive ad illud constituendum bilis concurrat, sive aliud fluidum oleosæ forsitàn naturæ particeps. Potest enim contingere, quòd tale fermentum æquè facilè, et fortè faciliùs absorbeatur à cortice, saltèm quoàd particulas magis noxias, et febrilis tumultûs reas, ac ab eo absorbetur ipsa bilis, effætâ postmodùm, ac enervi remanente ejusdem fermenti sic retusi portione superstite: sicuti contrà potest minùs felicitèr exerceri talis actio in idem febrile fermentum ab aliis corticibus, atque pulveribus febres infirmiùs pellentibus, quemadmodùm illi idem pulveres bilem ipsam, oleumque nonnihil diversimodè absorbent, ac illam absorbeat cortex noster, etsi in illa non longè

absimilitèr submergantur, atque præcipitentur. Ratio autèm tàm insignis diversitatis inter actionem Peruviani corticis, et actionem aliorum corticum, non admodùm insigni diversitate bilem ipsam absorbentium, videtur aliquo modo elici posse ex ipsâ partium Chinam Chinam componentium analysi, et notabili ejusdem ab aliis corticibus diversitate: siquidem (admisso quod asserunt artifices fide digni) China China, prætèr alias peculiares suæ texturæ prærogativas, habet hanc insupèr ut quadruplum circitèr salis contineat, exhibeatque comparativè ad aliarum arborum cortices. In quâ fortassìs etiam salis copiâ, simul ac peculiari configuratione, ea potest eminentèr contineri virtus febrifuga, quæ in aliis corticibus minori salis, etiam debilioris, quantitate præditis, infirmior est, ad hoc, ut febrile fermentùm ab iisdem salibus retundi possit, atque dulcescere.

Et hâc occasione nequeo planè subscribere doctissimo *Fabri* ex inclytâ societate Jesu viro celeberrimo, qui sub nomine *Antymi Conygii* Chinam Chinam propugnaturus, inquit illam componi ex minimis talem determinatam figuram habentibus, quæ porositates fermenti febrilis per vim, et cunei adinstàr pervadens, ac ipsum triturans (non absimili ritu, ac ferrum solvit aqua Stygia) reddit illud, et impotens ut lædat, et dispositum ut excernatur. Potiùs enim ob rationes dictas crediderim, fluidas fermenti particulas ingredi, saltèm sensibiliùs, poros corticis, sicque à cortice absorptas illaqueari

et infringi, quàm particulas corticis ingredi poros fermenti, eâ præsertìm vi, quæ valeat illius texturam nervosè solvere, licèt ingressum etiam reciprocum particularum corticis in porositates fermenti nequaquàm rejiciam, cùm non minùs à cortice, quoàd maximam licèt sui partem præcipitato, saporem aliquem mutuentur fluida, ac humectationem paritèr, et saporem à fluidis cortex infusus. Utcumquè, sive absorptum dicatur, sive distractum febrile fermentum, facilè posteà est intelligere, quomodò, si opus sit, possit illud foràs protrudi: id siquidem nullo negotio fieri poterit, ut aliàs diximus, per ordinarias naturæ vias, per alvum scilicèt, per urinam, per sudorem, aut per insensibilem transpirationem, non quidem criticâ, copiosâ et repentinâ semper evacuatione, (id enim paucula sæpè illius moles non exigit) sed modicâ, et sensìm, sub velamine scilicèt consuetarum excretionum, non quantitate notabilitèr adauctâ, sed qualitate tantùm mutatâ, licèt, vix dignoscibili, mox prodeuntium.

Et in hoc solo sensu concedere non renuo, aliquam quandoquè exigi posse, et probàbilitèr etiam sæpè contingere, causæ morbificæ evacuationem ab assumpto cortice; hanc ipsam tamen absolutè necessariam esse non æquè concederem. Posse enim per solam variationem texturæ partium, liquores plurimos à suâ crasi desciscere, et per novam earumdem partium coaptationem in pristinùm restitui, absquè eo quòd ab illis quicquam dematur

aut sensibilitèr separetur, satìs ostendunt vina æstate morbida facta, et fugientia, autumno verò nonnumquàm spontè redeuntia; idemque confirmat urina à solo frigore corruptionem patiens, per calorem verò iterùm clarescens, ac restituta, et alia id genus, mutatâ scilicèt in iis solâ particularum componentium texturâ et situ. Quòd idem, datâ proportione, succo aut humori febrili, per contactum intimum Chinæ Chinæ posse quandoquè accidere, citrà ullam omninò illius evacuationem, non est cur absolutè negemus.

Huic opinioni non parùm videtur favere *Borellus* aliàs citatus, qui pro febrium curatione solam salium fermenti febrilis retusionem, edulcationem et contemperationem requirit, mediante commixtione salium diversæ naturæ, qualia sunt quæ in Chinâ Chinâ delitescunt. *Potiùs igitùr*, inquit, *eò quòd salium separatio ab humoribus, et expulsio frustrà speratur* (et hìc notetur insperata salium morbosorum extractio et eductio) *prædicti sales contemperari, et dulcorari possunt, vel admiscendo fluida menstrua appropriata, vel adhibendo salia contraria, ut experimur in aquâ forti, quæ acredine salinâ vitrioli et aluminis componitur adeò validâ, ut possit argentum corrodere et dissolvere in atomos minutissimas. Huic verò aquæ forti si addantur sales ammoniaci multò magis acres, quàm sint vitriolum et alumen, nedùm vim majorem corrodendi non acquirìt, sed è contrà eam vim quam habebat, amittit; adeò enim retunditur et debilitatur, ut nequeat*

ampliùs argentum corrodere. Similitèr mistura salis nitri et sulphuris accensibilis est, et addito sale ammoniaci, accendi nequit. Alibi posteà sal prunellæ ex eisdèm nitro et sulphure combustis compositum, inflammationes tollit, et fusionem succorum coagulatorum promovet. Sal quoque et pulvis cornu cervi et cancrorum, acredinem acidissimam retundunt et tollunt : et ipsum acetum distillatum plumbo affusum, dulcedinem saccharo similem acquirit. Ex his ergò, et ex aliis exemplis, quæ adduci possunt, constat acredinem salinam fermenti febrilis retundi, dulcificari, et destrui omninò posse ab aliis salibus admistis contrariæ naturæ. Sed jam satìs concessimus hisce minutulis disquisitionibus, ex quibus nihilominùs obvium est conjicere non modò quàm difficilis, et dubia sit explicatio ulterior modi individualis (de genericis enim notionibus quilibet novit loqui) quo alexipyretum istud agat in causam febrilem; verùm etiam, quàm parùm consistens sit eorum opinio, qui ut à cortice reportatam de febribus credant victoriam, opima evacuationum spolia ostentanda requirunt.

CAPUT IV.

Ad placita Humoristarum et Galenicorum accommodata evacuationum prædictarum sensibilium carentia.

RESTITANTE adhùc intrà caligines mirabili agendi modo Peruviani corticis, iterùm monuisse non erit

inutile, quòd, quemadmodùm nulla, ut vidimus, potest adduci congrua explicatio actionis illius, nisi dilucida habeatur cognitio causarum febres intermittentes materialitèr, ac efficientèr producentium, ità sine eâdem dilucidâ cognitione, nulla contrà illam potest adduci nervosa oppositio. Cùm verò omnes, quotquot circà intermittentium naturam et causas circumferuntur hypotheses (si candidè velimus fateri) nondùm scopum attigerint, quælibet objectio proindè contrà certam operationem corticis perpetuò laborat suppositione quâpiam fundatâ suprà hypothesim aliquam saltèm incertam, imò probabilitèr falsam. Sic difficultas, quæ tanti fit de carentiâ evacuationis post assumptum corticem, supponit, quòd causa febrium sit aliquid, quod debeat absolutè *sensibilitèr* eliminari, non solummodò temperari, aut retundi; non aliquid stagnans, quod tantùm egeat moveri; non aliquid fixum, quod expetat exaltari; non quicquàm exalltatum, quod exigat deprimi; non quid intempestivè influens, quod debeat inhiberi; non quid obstructum, quod indicet reserari, etc. quæ tamen omnes, et similes hypotheses, nullius sensibilis evacuationis necessitatem inferentes, suâ nequaquàm carent probabilitate. Sanè causas aliorum plurium morborum periodicè recurrentium, in asthmatis, arthritidis, epilepsiæ, et hujusmodi, præmissis (ut loqui consuetum est) universalibus, non evacuatione semper sensibili, sed alterantibus, temperantibus, edulcantibus, decoctis exsiccantibus, etc. ra-

dicitùs extirpare pro viribus artis conamur, pensum posteà evacuationis materiæ dispositæ uni naturæ liquentes.

Exemplo sit inter vulgaria, sed maximè proficua medicamenta, aqua stibiata *Pomponacii*, ex antimonio crudo, lapide pumice, salsaparillâ, et visco querno infusis, atque decoctis confecta, quæ ad morbos innumeros, eosque gravissimos, tùm venereos, tùm alterius analogæ, contumacisque naturæ curandos, quàm felicissimè solet usurpari. Nonne illa, licèt quandoquè notabiles excretiones habeat adjunctas, sæpiùs tamèn absque ullâ insigni evacuatione, imò fæcibus et urinis aquæ epotæ quoàd quantitatem vix correspondentibus, humorem ischiadicum *v. gr.* absumit, ulcera sanat, scabiem pustulosam emendat, cachexiam tollit, etc. reflorescente quàm citò vivido faciei colore, et maturescente simul fructu optimæ renutritionis? Et tamen sæpiùs, ut dixi, vel nil excernitur, vel, si quid excernitur, id fit non raro per modicam succi alicujus pravâ qualitate peccantis quantitatem, qui sub consuetis evacuationibus, quoàd apparentiam vix immutatis, delitescens, cùm reliqua excrementorum turba indiscriminatìm foràs abigitur.

Nollem itaque suspicari, allatam objectionem, adhùc inniti mucidæ suppositioni à scholis jamdudùm exsibilatæ ac explosæ, de celebri quaternario humorum tùm alibilium, ut vocabant, tùm excrementitiorum numero, quibus putrescentibus

attribuebantur febrium causæ, biliosum scilicèt humorem tertianæ assignando, pituitosum quotidianæ, melancholicum quartanæ, etc. quod figmentum anteactis sæculis vix condonandum. Sat sit eos humores admittere quos cernimus, et quibus humectamur, non quos per metaphysicas abstractiones imaginabantur antiqui. Sunt autèm isti, chylus, sanguis ipse et ab eo secreti liquores, iique, sivè in usus digniores reservati, sivè ut inutiles foràs protrusi, sivè post longa itinera in eumdem reduces, quorum generum diversorum sunt latex nerveus, seu mavis spirituum animalium continuatum syntagma, serum ipsius sanguinis, lympha eumdem cruorem duplici flumine perluens, pinguedo, cæterique peculiares succi, ut pancreaticus, salivaris, stomachicus, biliosus, aliique complures tùm à conglobatis, tùm à conglomeratis glandulis prodeuntes, quorum catalogus hujus loci non est, et quorum nihilominùs compositio, ac integralis constructio ab innumeris salibus pendet, ex quorum variâ combinatione, tùm saporis alteratio, tùm motûs eorum inordinatio, tùm deniquè actionum et naturalis œconomiæ læsio paulatìm emergit. In his ergò humoribus alteratis, et vitiatâ illorum crasi, seu mavis structurâ, compage et motu quærendæ sunt febrium causæ, non in fictitiis et imaginariis.

Talia quidem commenta etiamnùm amplectentes, absit ut aggrediar refellere; nam, præterquamquòd hodiè sinè stomacho nequit audiri hujusmodi controversia, illudprætereà certum est, quòd pror-

sùs

sùs incassùm hanc provinciam adornandam susciperem. Neque enim sperare fas esset, quòd hujusce tractatûs vel lectioni vacare vellent, vel rudi admonitione resipiscere, qui tot gravissimorum scriptorum opera, ex quibus propriæ hallucinationis medelam addiscerent, vel legere neglexerunt, vel iisdem præoccupato jam animo inspectis, nondùm resipuêre. Sanè istos, omnia per consequens artis medicæ recentiora incrementa, quantumvìs certa, quantumvìs utilia, cæco quodam ac irrationabili instinctu respuentes, haud levitèr peccare crediderim, ut qui plurimos antiquorum errores crassos atque palpabiles, quibus nonnunquàm curationes morborum innixæ sunt, adhùc retinent, adhùc sectantur: cùm tamen ubiquè prostent apud neotericos tot experimenta, et dogmata inconcussa, ex quibus hujusmodi errorum correctio, saniorque proindè medendi methodus, à verioribus *Hippocratis* præsertìm imò et ipsius *Galeni* placitis nequaquàm aliena statìm emergeret. Scrutetur medicus necesse est, et examinet quidquid, saltèm cum plausu et cum aliquâ non contemnendæ novitatis famâ, scriptum est hinc illinc; facitque ad majus complementum artis, quod prisci medicinæ patres integrè præstare non potuerunt, licèt innumera æternum venerabilia præstiterint, plura fortassè daturi, quàm ii, à quibus nihilominùs corriguntur, si diutiùs vixissent. Si quid autèm certum ac evidens, sive ex antiquis, sive ex recentioribus noverit quispiam depromere, id alacritèr seligat; si quid verò

in alterutris, vel in utriusque rationi, aut experientiæ minùs consonum repererit, id totum animosè respuat; priùs tamen expendat, ac trutinetur antequàm judicet. Nisi hoc pacto se gerat medicus, vereor, ne sibi ac conscientiæ suæ inexcusabili defectu desit; neque enìm id peragit, quod ab eo strictè consuevit exigere quisquis se illi committit, ut nempè rectè pro viribus pensitet quidquid bonæ valetudini conservandæ conducit. Talis autèm omissio, ut patet, est de re admodùm gravi tùm ratione subjecti, tùm ratione rei ipsius, cùm ex vi talis omissionis medicus quandoquè terat iter, oculo ipso judice, omninò fallax, à quo tamen, si quæ scriptis undiquè tradita sunt, probè calleret, procùl dubio deflecteret. Sed hæc tyronibus tantùm. Jam verò claudamus hos rivos,

— *sat prata biberunt.*

Quandocumquè igitur veteri doctrinæ de humoribus superstructa sit objectio corticem culpans de sensibilis evacuationis defectu in febrium expulsione, licèt hoc nomine audienda non sit, lubet tamen, datâ etiam tali hypothesi, respondere quòd febrium, ut et aliorum plurium morborum solutio duplicitèr, ut aiunt ipsi humoristæ, solet contingere, scilicèt, vel per *crisim*, cui de more adjuncta est aliqua evidens evacuatio, vel per *pepasmum*, per quem absque ullâ evacuatione solvitur morbus. Atque postremus iste modus est admodùm frequens, et consistit secundùm *Galenum* in quâdam vel *maturatione vel deductione in mediocrem temperiem*,

quam idem Galenus *coctionem* vocat, seu *pepsim*, eamque docet, ut modò dicebam, *in solâ succorum alteratione* consistere. Hujusce doctrinæ semina priùs jecit in *lib. de affect.* magnus *Hippocrates*, eamque insuper remediis antifebrilibus nil evacuantibus, adaptavit, dicens : *ea vim habere in his febribus* (loquitur de tertianis ac de quartanis) *ut pote corpus conservent in consuetâ caliditate ac frigiditate, et neque prætèr naturam calefiat, neque frigefiat.* Quid obstat ergò, quominùs dicatur China Chinæ istam succorum moderationem, istam deductionem in mediocrem temperiem, istam corporis in consuetâ caliditate ac frigiditate, quam diebus à paroxysmo vacuis sortitur, conservationem inducere, seu mavis illam bilem, vel melancholiam, in quibus putrescentibus causa febrium somniatur, à putredine vindicare?

Fortè obstat celeritas illa, quâ momento temporis jugulatur febris, cùm cæteroqui *pepasmus* lentiorem consuescat habere progressum? At cur vitio vertere volumus Peruvianæ cortici ipsam celeritatem et energiam operandi, humoresque tumultuantes citò compescendi, quam in omnibus aliis specificis adeò quærimus et commendamus? Deniquè, si nimia illi virtus obest, in promptu est remedium. Cortex sanat æquè, si lubeat, illicò ac per longiusculas moras. Una dosis paroxysmos sistit, et pluries paulatìm repetita eosdem præcavet : eadem verò diminutè ab initio ac sensìm exhibita, diutiùs nonnihil humorum coctionem et morbi solu-

tionem protrahit. Sic qui metuit torrenti è directo aggerem opponere, eodem obliquè ac sensìm opposito impetum illius infringit, ut cursum paulatìm deflectat. En ergò, quo pacto per Chinam Chinæ lentam humorum alterationem, præparationem, ac *pepsim* assequi possumus. Hùc fortè respiciens acerrimus humorista, et ipsius circulationis sanguinis injurius osor *Restaurandus*, etsi *bilem* à reliquis humoribus *secretam* pro febrium causâ conetur stabilire, attamen loco evacuationis (quam experientiâ ductus, ut mox videbimus, maximè improbat, Chinam Chinam ideò impurgatis ægris præscribens) loco, inquam, evacuationis, id potiùs à Peruviano cortice quærit, et assequi semper gloriatur, nempè, ut *talis humor*, ex vi remedii, *massam iterùm subeat, quâ secessum fecerat, undè temperetur ac nutritioni aptus evadat, non secùs ac aqua desèrti* (sunt illius verba) *ex amarâ dulcis facta fuit à ligno, quod Moyses injecit ex mandato Dei ad alendos Israelitas.* Hæc auctor ille de Chinâ Chinæ experientissimus, qui idcircò illius usum *Hippocratis* doctrinæ summè consonum demontrare contendit tractatu peculiari in hunc finem edito.

Hanc ipsam succorum attemperationem absque sensibili evacuatione multò magis admittit, atque tuetur in Chinâ Chinâ *Monginotius*, qui licèt immunis à præjudiciis humoristarum, datâ nihilominùs eorum suppositione, ait : *Sæpè fieri, ut pauca subsit materia evacuanda, id quod illi supponunt, deferente humorum æstu, maximam illorum par-*

tem contemperari, et ad idoneum statum à naturâ deduci quæ in rectum usum remedium adaptavit; affertque in confirmationem, exempla eorum qui *paroxysmos experti vehementissimos, nullis usi remediis, nullâque manifestâ naturali, aut artificiali humorum exclusione, febre tamen subitò defunguntur, nullo indè secuto verendo symptomate.* Cui proindè textui appositas hasce notas subdit cl. *Nigrisolus in lib.* aliàs citato: *Nonnè pepasmo mitificantur humores? Nonnè juxtà divi præceptoris effata, libro de veteri medicinâ, concentratione et permixtione meliora ac mitiora omnia fiunt in homine? Cur etiam acidum febrile superstes in sanguine mortificari similitèr ac dulcificari concentratione non poterit?* Idem quoque dixerat cl. *D'Acquin*, qui dans paritèr per modum concessionis, aliquid restitare in corpore et vasis, post depulsas ope corticis febres, subjunxit: *At verò, etsi reliquiæ quædam in corpore delitescerent, illæ hujus* (nempè corticis) *ope temperantur, ac naturæ gratiam recipiunt vel saltèm per reiteratas et continuas digestiones concoquuntur, maturantur et discutiuntur.*

Quòd si nihilominùs hujusmodi temperationi sive coctioni succedentem quis optet evacuationem, is sciat, eam non posse cum fructu, quantùm novi, per artem tentari, sed necesse esse, quòd illam moliatur, atque perficiat natura. Quorsùm enim vergendum est, ut causa morbifica expellatur? An per vomitum, vel per secessum? At, si fermentum febrile sæpesæpiùs emeticum est atque catharticum,

ut experientia testatur, et ob id ipsum contumacius: itèm, si fugatis per corticem febribus, quodlibet catharticum, vel leniens, ut ut leve, febrem revocat, quo jure speranda est expulsio causæ morbificæ à medicamentis eidem causæ analogis, et morbum eumdem priùs depulso certò certiùs revocantibus? Deindè, si humor peculiaris, qui febres intermittentes gignere creditur, stabularetur intrà cavitates intestinorum immediatè, aut stomachi, quasi iisdem vel innatans, vel adhærens, undè purus et impermixtus citrà opus secretionis posset educi, atque insuper à tali suppositione non multùm abluderet experientia, in tali profectò casu aliquis rationabilior, primo aspectu purgantibus, vel emeticis locus esse posset: quemadmodùm iisdem, saltèm levioribus, locus est, illisque identidèm utimur ad educendum noxium venenatumve cibum ingestum, priusquàm ille lactearum valvulas prætergrediatur. Sed jam clarè dignoscimus rem alitèr se habere, hoc est, vel fermentum febrile in talibus cavitatibus verè non esse, vel saltèm ab iis per hujusmodi medicamenta, et tentamina de more nequaquàm educi: constat enim experientiâ, neque à naturâ per repetitas vomitiones, aut alvi dejectiones in paroxysmis febrium sæpissimè contingentes, neque ab arte cuncta hæc provocante, febrium causam vel tantillùm submoveri (1) qui-

(1) In errorem versat *Torti*, quandò fermento peculiari in febribus intermittentibus existente innixus, paroxysmos eva-

nimò sæpesæpiùs fortiorem et contumaciorem reddi. Cùm itaque probabilitèr hinc deducamus, vel idem fermentum longè altiores radices habere, saltèm quoàd scaturiginem suam, licèt adhùc occultam, vel illud alteratione potiùs, atque attemperatione solâ demulcendum esse, quàm irritâ expulsione tentandum, non est ideò, cur hujusmodi fidamus evacuationibus, easve à Chinâ Chinâ, per solam alterationem febrifugâ pertinacitèr velimus exquirere.

Dicant ingenuè, si velint, ipsimet qui opponunt, quot quartanas, quot tertianas *autumnales* (de *vernis* enim non loquor, quâlibet methodo, etiam minùs rectâ, sicut multò meliùs si sibi relinquantur, citò solubilibus) per repetitas purgationes sanaverint; vel, si renuant ipsi fateri, dicant tot scriptores, à crebro catharticorum usu spirituum dissolutionem, succorum perturbationem ac viscerum enervationem, loco sanationis, succedere clamitantes. Inter hos unus audiatur iterùm *Monginotius*,

---

cuantibus non posse removeri asseverat. Nonne quotidiè emeticum accessionem supprimere vidimus, non fermentum illud febrile illaqueando, ut censebat *Torti*, vel expellendo, secundùm humoristas, sed (ex nostrâ opinione) per totam œconomiam motum tonicum excitando, qui vires vitales omnibus organis æqualitèr dispertit, et in eo casu, eodem modo ac China China agere videtur? Attamen verum est usum evacuantium in omnibus febribus intermittentibus non æquè conducere, sed tantùm in principio vernalium in quibus abdominis viscera non inflammatione laborant.

qui purgantium effectus cum effectibus Chinæ Chinæ conferens, hæc habet: *ab his* (loquitur de purgantibus) *atteri vires, robur ventriculi aliarumque partium infringi, concoctiones imperfectè obiri, hinc perennem pravorum humorum generationem* (inquit generationem, non extirpationem) *subsequi, experientiâ patet. Quamobrèm febres ab illis potiùs sæpenumerò foventur, quàm abolentur, cùm ex opposito, si in usum ducatur hoc remedium*, videlicèt cortex, *sæpè uno ictu declinantur accidentia ab aliorum usu plerumquè metuenda.* Super quo textu dignæ sunt, ut per extensum lustrentur solidæ, doctæque animadversiones citati *Nigrisoli.*

An ergò per urinam tandèm, vel per sudorem sollicitanda erit humoris peccantis expulsio? At per istas vias soli humores, qui sunt in sanguine, atque in coctione subacti solent excerni. Quo pacto ergò materia antecedens (conjuncta enim quolibet paroxysmo subigitur et expellitur) quæ vel sanguini citrà ullam secretionem confusa est, vel probabiliùs eidem nondùm immixta, sed adhùc extrà illum degens in loco particulari, poterit per glandulas renales, vel per cutaneas evacuari? Sed frustrà est, quòd diutiùs de postremis hisce excretionibus verba faciam, pro quibus obtinendis, quandocumquè etiam possent prodesse, ars est remediorum inops, et effectuum incerta. Tota fiducia, jam scio, reposita est in catharticis, quæ tamen, quantùm observare licuit, vix aliud unquàm ægrotantibus præstare novi, quàm quod illis præstaret fungorum

noxiorum esus. An et istos pro intermittentium medelâ loco Peruvianæ corticis malimus præscribere ? claudamus hoc caput textibus duorum vel trium auctorum satìs oppositis, quos etsi prolixiores, contrà quod proposueram, non piget transcribere.

Nemo miretur, inquit *Morton* de intermittentibus verba faciens, *veteres medicos futilem atque inanem operam navasse huic morbo debellando ; sensibus enim magis quàm par est confisi, humores in receptaculis nescio quibus stagnantes fomitem morbi fuisse somniârunt, indeque toto cœlo errantes, utramque curationis paginam longo apparatu medicaminum* deobstruentium et evacuantium *impleverunt, idque methodicè, licèt absque certâ aliquâ indicatione à naturâ rei ipsius desumptâ, sed in propriis ipsorum musæis excogitatâ. Cùmque morbificum hunc fomitem penitùs eradicari impossibile crederent absque sensibili humorum evacuatione, copiâ medicaminum* incidentium *humores præparabant, ut remediis evacuantibus magis obsequentes fierent. At hos ipsos medicos appello, noverint ne unquàm, nisi fortuitò, hâc methodo, utut diutiùs protractâ, quemquam perfectè sanatum? Me quod attinet, ego simplicem* tertianam, *eamque admodùm benignam et legitimam inde non raró in* hemitritæam *vel* quartanam *mutatam esse, cum* hydropisi, *aliisque duris symptomatis sociatam observasse memini, naturâ hisce venæ sectionibus et purgationibus incassùm lacessitâ. Hujus malæ et infelicis praxeos (quæ per*

multa sæcula cum magno ægrotantium incommodo intèr nostræ artis professores invaluit) πρῶτον ψεῦδος *est falsa ætiologia. Non enim, nisi ex accidenti, ut in* plethorâ, cachexiâ *insigni etc.* (*de quibus posthàc dicetur*) *ulla omninò evacuatio indicatur; verùm ut plurimùm istæ evacuationes, naturam inanitèr lacessendo, veræ curationi multùm officiunt, saltèm copiam antidoti* (videlicèt Chinæ Chinæ) *admodùm ingratæ multò majorem necessario requiri faciunt.* Hæc ille philosophicâ libertate, nimiâne, an nimium veridicâ?

Neque ab eodem dissentit experientissimus *Sydenham*, qui licèt post solutas (et quidem sine ope corticis) autumnales et diuturnas intermittentes, aliquam purgationem admittat per epicrasim institutam, *morbo tamen* (quòd palàm inculcat) *penitùs depulso, eo nimirùm tempore, quo,* ut ait, *non tantùm paroxysmi perceptibiles, sed etiam alteratio ista, qualis ea fuerit, quæ diebus illis, in quos paroxysmus incidere debuerat, persentiscitur, omninò evanuerit, atque unus insupèr mensis fuerit elapsus:* eamdem tamen purgationem, durante vel insensibilitèr febrium motu, prorsùs abdicat; ea siquidem tunc temporis instituta: *Id tantum*, inquit, *lucri à purgatione fecerimus, ut morbus contumacior evadat*, subditque: *Quotidiana id nos docent eorum exempla, qui in morbi* παρακμῇ, *ut theoriæ isti morem gerant, quæ in tollendis obstructionibus et evacuando humore melancholico* (loquitur enim præcipuè de quartanâ) *qui mali fons*

et origo vulgò habetur, curationis spem omnem ponit, repetitis purgationibus miserè plectuntur; quibus sanè quicquid id demùm est humorum, quod à corpore divellitur atque eliminatur, compertissimum est nobis, febrem altiores exindè radices agere, et pertinaciùs stationem suam tueri, quàm si non fuerit proritata. Quapropter religio mihi est catharticum propinare etc. additque tandem, quòd, etsi post elapsos à fine morbi duos vel tres menses potionem aliquam identidèm *ex lenitivis vulgaribus* consuescat præscribere, singulis tamen vicibus haustulum aliquem paregoricum horâ somni assumendum, finitâ jam medicamenti operatione, successivè porrigit, *ut nempè*, inquit, *paroxysmo se de novo ingerendi* (etiam post tàm insigne spatium temporis) *ansam præscindamus, quam alitèr fortè arriperet ex occasione tumultûs atque orgasmi, quos vel mitissima excitant cathartica.*

Idipsum confirmat aliàs citatus *Restaurandus* Monspeliensis universitatis professor, qui licèt, utì Galenicorum principiis imbutus, causam febrilem reponat, ut diximus, in *bile* à reliquis humoribus *secretâ*, et intrà venas *accensâ*, adeòque licèt in ipsius peccantis, et secretæ bilis purgationem videatur esse debere propensus; nihilominùs solâ ductus observatione experimentali candidè inquit: *Experientiâ quotidianâ constat, si febris intermittens desinat, nullâ prægressâ purgatione, (id quod sæpenumerò contingit, præsertìm in febribus tertianis) convalescenti autèm catharticum datum fuerit,*

eâdem die febrem resurgere. Quià verò locum aliquem ipsi nonnunquàm purgationi reservare vellet, en, dùm aliquod quærit latibulum, quo se condat, en, inquam, quomodò ineluctabili convictus experientiâ, eidem purgationi ipsam rursùs anteponat omissionem purgationis hoc alio textu : *Nec tamen purgationem improbaverim, si modò ejus indicans, cacochymia, adfuerit ac febris character nullus omninò supersit* (observentur quæso hæ conditiones). *Porrò id ut securiùs succedat, concedendum est aliquod temporis spatium præterire, imò die uno vel altero antè usum cathartici, et die subsequente, utile est infusionem Chinæ Chinæ assumpsisse in aquâ frigidâ factam, quod nisi factum fuerit, postliminio redit febris; quarè satiùs sit abstinuisse, quàm periculo ægrum exposuisse; satìs fuerint plebotomia, enemata refrigerantia et proba diæta, quæ illis præferenda.* Videant ergò, qui tantùm fidunt solventibus in febrium curatione, quid testentur ab experientiâ coacti auctores ipsi à purgatione minùs alieni, in ipsâ febrium intermittentium (ex quibus illatio fiat à fortiori de eo, quod dicendum est in acutis) diuturniorum medelâ. Quâ igitur ratione accusatur cortex, intermittentes hujusmodi fugans, eo quòd non pollet purganti, aut aliâ insignitèr evacuante virtute, cui febrium earumdem possit adscribi sanatio?

Reverà quo pacto sanitas hominis febricitantis, sanguinemque proindè (quæcumque hujusce rei sit causa) immodicè tumultuantem habentis, poterit

obtineri ab ullo remedio vim purgandi, majoresque idcircò tumultus excitandi possidente? Mucet jam fœtetque in scholis commentitius putrescentium humorum et in latrinas ablegandorum quatuorviratus, cujus auctoritate jam penitùs collabescente, corruit paritèr, quæ illi famulabatur purgatio. Satìs nôrunt omnes, cathartica, etiam *minorativa* dicta, imò et quæ *lenientia* vulgò appellantur, omnia secundùm magis et minùs acria esse, et irritantia, mediamque quodammodò rationem habere inter alimentum et venenum, plùsque accedere ad istius, quàm ad illius naturam, et propterea id, quòd ab illis expellitur, de more excerni per expressionem violentam, et immaturam succorum sæpiùs utilium, ferè ac si veneficum poculum quis sive sanus, sive febricitans assumpsisset, undè noxa plurima, levamen nullum potest emergere. Nôrunt paritèr pharmaca ista *corruptiva* ingesta, quæ primam vim suam in fibras solidorum exercent, secundùm aliquam saltèm portionem sui, necessariò lacteas ingredi, et massam sanguineam subire, cùm illis non minùs, ac aliis esculentis pateat indesinentèr hujusmodi aditus. Quinam autèm inde tumultus, quænam confusio et agitatio sanguinis, nemo non videt? Neque enim imaginaria illa sympatica attractio, quæ ipsi hodiè denegatur magneti, potest ampliùs sustineri, præsertìm cùm tormina, tenesmi, convulsiones et alia hujusmodi, quæ difficilem non raro purgationem comitantur, manifestè suadeant oppositum. Nôrunt tandem, quod ad utiles, *conferentes*,

et facilè tolerabiles instituendas evacuationes, necessaria est prævia intestina secretio, maturitas, atque concoctio. Harum nullam (siquidem differant inter se) nullum potest efficere, nisi ea præextiterit, solvens medicamentum. Si præextiterit, nullo negotio, vel levi adjuta clysmatis usu, quæ secretionem fecit, faciet et expulsionem natura. Usus in contrarium siquis fuit, præsertìm verò in *acutis*, ut abusus delendus et abolendus.

Non hæc sanè docuit, nisi per vim trahatur ad id, quod verè non docuit, magnus *Hippocrates*, imò ausim dicere, nec *Galenus* ipse, qui licèt aphorismum primæ sectionis *Hippocratis* vigesimum quartum exponens, purgationem quodammodò admittat in acutorum principiis (in solo tamen casu *materiæ turgentis*) dùm verba nihilominùs tanti præceptoris perpendit videlicèt : *in acutis passionibus rarò, et in principiis medicinis purgantibus, et hoc cum præmeditatione faciendum : per hæc verba*, inquit, *quantùm hujuscemodi vereatur purgationes, manifestat Hippocrates. Neque enim*, subdit idem Galenus, *minimum periculum est in morbo acuto uti purgante medicamento, cum omnia id genus medicamenta sint potentia calida ; febris verò, quatenùs febris est, et sui ratione, non calefacientibus atque exsiccantibus, sed potiùs contrariis, hoc est humectantibus et refrigerantibus egeat. Non igitur ob igneam febris caliditatem purgationem abhibemus (hanc enim scimus sui ratione nocituram) sed proptèr humores illam efficientes. Quarè majorem opportet ex noxiorum humo-*

rum evacuatione fieri utilitatem, quàm id, quod necessariò consequitur ex purgantibus medicamentis, detrimentum. Ut autèm ista subsequi possit utilitas major, quàm noxa, tot tantasque subjungit *Galenus* cautiones, ut ferè impossibilis sit casus, in quo liceat, juxtà hujusmodi regulas, instituere purgationem. Cùm itaque *detrimentum, et periculum* ex purgatione in febribus, tanquàm duo mala certa, fateatur *Galenus*, stetque etiàm in febribus non acutis : quæ tamen facilè in acutas migrare possunt, ac solent : firma ea ratio, prætèr tot alias longè potiores, quòd purgantia omnia ut calida, febri cuilibet, ut calidæ et igneæ, malè congruant; addo ego (1), quòd non in fluida immediatè, ut perperàm censet imperitorum vulgus, sed in solida, seu fibras agant : et cùm ex aliâ parte cesset nostro hoc sæculo ratiocinatio opposita de humoribus putrescentibus evacuandis, ut cessavêre tot alia non minùs erronea, non aliud superest dicendum, nisi, quòd mens *Hippocratis* et ipsius *Galeni* (qui suis quoque temporibus purgationem vix trepidantèr admittebant, in conspectu majoris, quod falsò imaginabantur, mali) nisi, inquam, quòd mens eorum sit, quoties malum illud, quod timetur, timeri non debeat, toties ab omni purgatione, in

(1) *Torti* qui hypothesim de humoribus putrescentibus non admittebat; demonstrat erroneas opiniones veterum de humoribus et de modo agendi purgantium; *non in fluida immediatè*, ait, *sed in solida, seu fibras agunt.*

febribus quoque non acutis, esse abstinendum, vel saltèm ea, quotiescumquè aliundè indicetur, non-nisi summâ cautione atque circumspectione nobis utendum.

CAPUT V.

Perpensis circà febrium intermittentium causas placitis neotericorum profitentium fluidorum systema, decernitur, ab assumptâ Chinâ Chinâ nullam sensibilem evacuationem fieri debere. Idem multò magis asseritur in solidorum systemate, de quo, et de nonnullis eidem cohærentibus pauca obiter.

QUEMADMODUM, ut nuperrimè vidimus, nulla, secundùm principia humoristarum, expectanda est, vel expetenda insignis evacuatio post corticem exhibitum, ad hoc, ut per eum febres credantur cum ratione sublatæ, ità nec ulla talis exigi debet ad normam aliarum thesium, saltèm magis famigeratarum, quæ circà febrium intermittentium causam et earum genesim frequentiùs resonant in recentiorum scholis. Has ideò quoque sententias, saltèm plurimas, cursìm recensere operæ pretium est, ut ad modulum earumdem corticis actionem successivè metiamur.

Primò igitur, si cum *Villisio* hujusmodi causa refundatur in diathesim vel acrem, vel acidam sanguinis, succum nutritium, seu chymum non ritè subigentis, sed in materiam periodicè, citiùs quidem, aut tardiùs, fermentescibilem convertentis,

sat

sat erit, quòd China Chinæ absque ullâ excretione talem diathesim emendet, cruoremque in nativam *crasim* quasi dulcorando reducat, sive ut eidem auctori placet, in novam quamdam fermentationem compellat.

Si secundò cum *Sylvio* succus pancreaticus, ob moram in ductibus pancreatis lateralibus obstructis nimiùm acescens, obice demùm perforato, intrà tenue intestinum, vitiosè cum bile illùc confluente effervescat, cruorique per viam chyli periodicè instillatus paroxysmos febriles producat, sufficiet quòd China China, posthabitis evacuationibus, eidem succo pancreatico nimiam adimat aciditatem, vel motum ei naturalem reddat, viscidam forsitàn pituitam in ductibus pancreatis lateralibus incidendo, ad hoc, ut idem succus liberè fluens, ac blandè cum bile effervescens, blandam quoque et naturalem in sanguine foveat fermentationem.

Si deniquè cum *Borello*, intermittentium causa ex nervoso potiùs, quàm ex arterioso genere petita, reponatur in glandulis obstructis ad apices nervorum appensis, undè succo nerveo, à materiâ aliquâ viscidâ ibidem detento, aciditas, vel alia quævis acrimonia accedat, vi cujus idem fermentescens, cerebro priùs, mox et fibris cordis motricibus irritationem communicet, et excandescentiam febrilem successivè producat, illud à cortice præstandum erit tantummodò, quod auctor ipse pro curatione febrium exposcit, nempè quòd reserentur glandulæ, attenuatâ crassâ ma-

teriâ obstruente, et temperetur, seu diluatur fermentum, ut à naturâ ipsâ vel per sudores, vel per insensibilem, ut idem innuit, transpirationem, penitùs dissipetur.

Tres istæ sunt potiores circà hanc materiam sententiæ, quarum prima causam febris agnoscit intrà ipsum sanguinem, altera extrà illum in succis aliquot eidem refundendis, tertia deniquè in latice nervoso ab eodem dissito. Sed præter illas, sunt aliæ complures quæ iisdem, veluti matribus, videntur subordinari, et quarum, utpotè nonnihil diversarum, aliqua obitèr habenda est ratio, ut illis quoque operationem corticis ordinariam demonstremus congruere.

Sic opinioni *Borelli*, ut ordine inverso suas unicuique consentaneas referamus, affines sunt hypotheses *Mundii*, et *Cole*, febrium intermittentium causas in nervoso paritèr systemate, diversa licèt nonnihil via, quærentium; sed actum agere pergam, si hujusmodi placitis accommodare coner actionem corticis citrà ullam evacuationem febres fugantis, cùm ipse *Cole* peculiari capite, *de corticis Peruviani, circà febres intermittentes sistendas, facultate*, hanc quoque circumstantiam minutìm examinando, rem totam planè confecerit, imò ab ipsâ evacuationum sensibilium carentiâ hypothesim suam confirmare sategerit, ut ideò supervacaneum sit hìc idem repetere.

Sylvianæ autem hypothesi, cujus exemplar retroactis seculis velut in nube, delineare visus est

perspicacissimus inter humoristas *Fernelius*, cùm in mesenterio, pancreate reliquisque imi ventris visceribus, eorumque peculiari succo intermittentium focum agnoverit, quodammodò divinando, utpotè veris anatomes luminibus destitutus (nondùm enim ductum pancreatis *Virsungus* detexerat, sicut nec lacteas inferiores *Asellius*, multòque minùs thoracicam *Pecquctus*, laticemve lymphaticum *Rudbechius Bartholinus* aut alius quispiam) Sylvianæ inquam hypothesi, cui subscribit *Graaf* et alii, consonant, imò et eamdem ampliando, magis illustrant opiniones *Nigrisoli* et *Tozzi*, quorum primus in glandulis omnibus succos suos sanguini, sive mediatè, sive immediatè suggerentibus, febrium intermittentium mineram reponit: alter verò in succis paritèr omnibus astruit, ad tenuia intestina confluentibus, iisque vitiatis ac incongruè mistis, quin et in aliis fluidis, qui à glandulis lumbaribus ac mesentericis prodeunt, et chylo, atque allabenti lymphæ commiscentur; tandèmque concludit febrium fermenta, non modò ab his, quæ dictæ sunt partibus, sed ab innumeris penè aliis suggeri posse. Hujusmodi autem sententiis quàm benè quadret operatio corticis sine evacuatione contingens, vel exindè patet, quòd idem *Nigrisolus* usquè contendat, per actionem remedii febrile fermentum, absque eo quod per vim illud extrahere tentemus, tùm in ipso sanguine, quatenùs jam eidem accesserit, tùm in suo ipso foco, extrà vel ultrà sanguinem extingui, sive nempè fermentum illud in ventriculo et in-

testinis (1), sive in glandulis remotioribus hospitetur.

Hypothesi verò Villisianæ, quæ plures habuit plaudentes, quàm asseclas, haud parùm conformis videtur opinio *Sydenhami*, qui totam ponit in sanguine, seu in illius particulis non probè assimilatis, febrium intermittentium ut et continuarum causam, licèt non mutuatis à chymo recenti, sed ab ipsâ minerâ sanguineâ pro novâ accessione suppe-

---

(1) Ex variis hypothesibus auctorum à *Torti* relatis, *Fenelii*, *Sylvii*, *Borelli*, *Mundii*, *Cole*, etc., febrium intermittentium sedem in abdomine ab iis locari vidimus; juxtàque cujuscumque opinionem, aut in pancreate, aut in mesenterio, vel secundùm *Borellum*, *in glandulis obstructis*, *ad apices nervorum appensis*; in eoque congruunt opiniones *Lasari Riveri* et recentiùs Præclarorum virorum *Bichat* et *Broussais*. *Riverus* enim, in libro de febribus putridis dicit : « In febrium acutissimarum et perniciosarum curatione, hoc diligentèr advertendum, rarissimè eas fieri sine internâ et peculiari visceris cujusdam affectione, et plerumquè inflammatione. Et infrà : Quod ad prognosin (febris hemitritæi) attinet, periculosa est ista febris et in eâ ventriculus, partesque nervosæ plurimùm afficiuntur. Dicit etiam cl. Broussais : Lorsque les causes d'irritation opèrent sur le systême nerveux, il n'est jamais isolément affecté ; c'est dans ses expensions, qui s'entrelassent avec les capillaires sanguins, lymphatiques, sécréteurs et autres, que les mouvemens morbides ont lieu. Ce fait est prouvé par l'augmentation d'action qui se remarque dans ces vaisseaux, quelque soit la région du corps affectée de névrose active. — *Examen de la doctrine médicale.* »

tiis. Eidem quoque quadantenùs videtur accedere ea, quam protulit *Jones*, quatenùs et ipse, si non puri sanguinis dyscrasiam, saltèm particularum aliquot intrà ipsum degentium, et ægrè cum ipso circulantium pravam habitudinem, nec non improportionem chymi partiumve illius crudiorum, nec benè subactarum, sed acescentium, et cum sulphureis sanguinis tumultuantium, pro causâ intermittentium accusat: mutuato tamen ex aliâ parte modulo suæ opinionis ab antiquis, eamdem causam in corporis habitu collocantibus, quatenùs et ille suprà dictum febrile fermentum in eodem corporis habitu, sive in arteriarum extremitatibus hærere atque acescere statuit; illincque posteà partibus sensibilibus primam vellicationem inferre, ut dein febrilem commotionem sanguini imprimat universo. Ad eamdem Villisianam propiùs adhùc accidit opinio *Sponii*, qui ex improportionatâ itidèm chyli cum sanguine misturâ et fermentatione, febrium causam deducit, licèt radicem talis improportionis non in ipso sanguine collocet, ut *Villis*, sed in chylo, proptèr aciditatem eidem impressam à succo glandularum tunicæ pannosæ ventriculi, atque intestinorum, nec non à latice salivari et pancreatico, (circà quod cum *Sylvio* coincidit) intrà quas glandulas primariam fermento febrili sedem assignat. In quibus sanè sententiis pro febrium curatione, nil aliud à Chinâ Chinâ expetendum erit, nisi, si de primâ sit sermo, ut, semotis evacuationibus, vel sanguini universo robur addat, undè faciliùs par-

ticulas miuùs assimilatas possit ille subigere, vel ut easdem haud satìs subactas ad talem recipiendam actionem, sive coctionem disponat. Si verò sermo sit de secundâ, sat erit, si chylosim juvet, ac particulas ejusdem chyli crudiores, et ad motum segniores, quæ in extremis hærent, atque acescunt arteriis, ab acore contracto vindicet, et pari cum aliis velocitate circulationi restituat. Si deniquè sermo sit de tertiâ opinione, sufficet, quòd China Chinæ eamdem chyli aciditatem retundat, vel impediat, correcto glandularum ventriculi, et intestinorum fermento, ob nimium paritèr acorem peccante. Quæ omnia sine sensibili evacuatione obtineri facilè possunt, ut fusiùs videre est apud eosdem auctores, Peruviani corticis etiam patronos.

A vitiatâ paritèr digestione, sive id fiat culpâ assumptorum, sive fermenti digestivi, remotiorem intermittentium causam in stomacho fabricari putat *Ettmullerus*, qui posteà sensìm in Sylvianam sententiam descendere non refragatur, licèt nec eam voto satisfacientem existimet, ut qui ordinatos febrium, recursus inexplicabiles censet, illorumque rationem se prorsùs nescire, ingenuâ et magno viro dignâ confessione fatetur. Si ergò prima tantùm ex allatis causa spectetur, suas in curatione febrium partes satìs absolvet China Chinæ, si absque ullâ evacuatione digestionem simplicitèr corrigat, et fermentum ipsum stomachi digestivum restauret. Quòd si spectentur causæ magis propinquæ ad mentem *Sylvii*, de his jam suprà

facta est mentio, quantùm opus est, et difficultas sublata.

Huic sententiæ affinis est alia, quam tradit *Monginotius*, fermentum febrile acidum adstruens, à pravo chylo, vel alimentis assumptis suppeditatum; ex quâ suppositione posteà deducit, Chinam Chinæ directè pravum ejusmodi fermentum in febribus alterare, alienam illi naturam imprimere, illudve destruere, et in nihilum redigere, ac etiam insensibilitèr, si non sensibilitèr, è corpore eliminare.

Ità quoque *D'Acquin*, aliud acidum febrile statuens in sanguineis particulis, ab ipsis acquisitum in venâ portæ, intrà quam, velut intrà amnem, lentiùs excurrant, in solo sale fixo Chinæ Chinæ verum ejusmodi acidi correctivum agnoscit, nullâ postmodùm inde quæsitâ sensibili evacuatione: quam quoque multò minùs in suo systemate exigit *Blegnius*, quippè qui autumat Peruvianum corticem stypticitate ,et adstrictione suâ, sanguini justam particularum cohæsionem, quâdam veluti constipatione, redintegrare.

Sed et ex præcipuis saltèm hactenùs allatis opinionibus, earumque veluti combinatione, ac commixtione, suam peculiarem condidit cl. *Sacchus*, fermenti febrilis radices constituens in obstructione tali viscerum imi ventris, factâ ab humore viscido et lento, quæ valeat sanguini per obstructam partem transitum ad tempus impedire, donec, superato obice à nisu ipsius cruoris, proptèr sui occlusionem effervescentis, idem vicissim recurrat, et superetur

impedimentum, et in hoc quoque casu totum corticis Peruviani pensum erit, vel crassum illum humorem vasa obstruentem, et impulsui sanguinis validiori cedere solitum, immediatè attenuare, atque dissolvere, vel ipsi cruori tantam volatilitatem, et penetrationem injungere, quanta par est ad perterebrandum, superandum, vel omninò tollendum illud obstaculum.

Sententiam quodammodò huic oppositam visus est priùs protulisse *Barbette*, inquantùm, non in alicubi præpeditâ, ut *Sacchus*, sed in auctâ per omnes corporis partes sanguinis circulatione, febrium essentiam generalitèr constituit. Sed ex aliâ parte, cùm intermittentium causam fundet in pravâ chyli crudioris, bilis et succi pancreatici misturâ, et inde ortâ ejusdem bilis regurgitatione per cavam ad cor, patet, eum non longè distare à *Sylvii* placitis; adeòque sat esse, si China Chinæ tollat improportionem, quam ii succi inter se habent, ut dictum est: quaproptèr neque in istâ, sicut neque in superiore sententiâ, ullâ evacuatione est opus ad amovendam causam febris.

Multò minùs eâdem est opus in sententiâ *Dolæi*; licèt enim in quâcumque parte corporis solidâ, etiam in digito, febrium intermittentium fomitem existere posse contendat, ordinariâ tamen lege, ab obstructione ductuum chyliferorum et stagnatione ipsius chyli, easdem intermittentes oriri decernit. Quo casu in promptu est dicere, sat esse, quòd China Chinæ in expugnatione fe-

brium absque eo quòd quidquam sensibilitèr excernat, ductuum chyliferorum obstructiones simplicitèr aperiat, et eidem chylo, ne in posterum stagnet, occasionem tollat; ut propterea vanum sit et amethodicum, velle ad fugandam simul febrem et evacuandam causam illius, eidem Chinæ Chinæ, quam cæteroqui summè commendat hic auctor, purgans aliquod admiscere, ut ipse nonnunquàm, vim illius infringendo potiùs, quàm roborando commiscet, siquidem experientiâ testatur, per repetitam Chinæ Chinæ solventibus associatæ oblationem, vel nullatenùs febres depelli, nisi per accidens actio diuturna febrifugi prævaleat viribus enervantis adjuncti, vel seriorem saltèm, debilioremque subsequi curationem, nisi ea per simplicem tandem impermixti corticis exhibitionem absolvatur, ut præmissis sejunctìm de more purgationibus solet contingere. Neque tamen in mitioribus intermittentibus hujusmodi methodum planè improbarem, si quid boni à solventibus solitariis cæteroqui observassem. Utcunquè sit, ubi morbi benignitas det inducias, quilibet ad modulum suæ credulitatis potest hac in re sequi methodum, quæ sibi magis arrideat; non sic in casu arduo, ac præcipiti febrium perniciosarum, de quibus *libro tertio* sumus acturi.

Nullius deniquè sensibilis evacuationis necessitatem à Chinâ Chinâ excitandæ infert ingeniosa sententia famigeratissimi *Bellini*, ut quæ lentorem alicujus viscidi, sive ingeniti sive adventitii sanguinem inqui-

nantis, pro causâ intermittentium statuit: hoc siquidem paritèr casu sufficit, ut eadem China China solâ vi suâ abstersivâ lentorem illum, seu viscidum lentescens incidat, abstergat, et ultrò urgeat, illudque sic fluxile redditum motui sanguinis universali, ac æquabili sensìm restituat, nullâ sensibili factâ suprà ordinarias illius evacuatione.

Omnium verò expeditissimam, et operationi corticis facillimè adaptabilem, sed intellectui discendi cupido minùs acceptabilem hypothesim prodidit experientissimus *Morton*, vir longè felicior in usu remedii, quàm in explicandâ illius actione, vel abditâ febrium expugnatarum causâ: Putat hic (præeuntibus quodammodò *Bado*, *Protospatario*, et *Josepho Donzello*) Chinam Chinæ esse verum antidotum, adeòque sine ullâ sensibili evacuatione fermentum febrile corrigere, seu mavis extinguere; quo nomine specioso occultam verè, ac admirandam illius virtutem designare contendit. Ab antidoto, de quo nequit reddi ratio præter experientiam, progreditur ad statuendum, febrile fermentum esse verum sui generis venenum, seu, ut inquit, *delecterium quid in spirituum systemate delitescens, quod adinstar fermenti eos adoriens, atque œstro primùm exagitans, deindè humoribus, secundo quasi momento, varias mutationes, atque qualitates morbosas, nobis sensibiles impertit.* Quâ explicatione, obscuriore adhùc re ipsâ explicatâ, vix ulla paritèr potest reddi ratio essentiæ ipsarum febrium, vel periodorum, vel causarum earumdem.

Subjectum autem talis veneni, ut dictum est, solos spiritus esse asseverat, et hanc ipsam assertionem lætatur in uno *Protospatario* se reperisse, quin et in eamdem sententiam conatur alicubi *Badum* trahere, eò quòd nomine antidoti utentem videat, licèt planè adversantem in re videre potuerit, quin et asserta *Protospatarii* sic opinantis expressè refellentem. Reverà tamen in hâc parte *Protospatarium* ipsum *Campanella* præcessit, causam videlicèt cujuscumque febris, primam et antecedentem esse quærendam, non in humoribus, inquiens, sed in spiritibus accendentibus, et agitantibus humores.

Quòd verò iidem spiritus miasmate quopiam venefico inficiantur in febribus intermittentibus, etiam *benignis*, singularis, quod sciam, est opinio *Mortoni*, atque, si lubeat, etiam *Protospatarii* (siquidem iste nomen *miasmatis* pro vero veneno, et non pro quâcumque spirituum, minimè quidem vitalium, sed mixto cuilibet nullatenùs etiam viventi, inexistentium excandescentiâ, morbosam massæ sanguineæ fermentationem suscitare aptâ, usurparit, quemadmodùm, ex dicto ipsius *Protospatarii*, *Donzellus* explicat) ni velimus illis adjungere eumdem quoque *Josephum Donzellum*, *Protospatario* quodammodò subscribentem, necnon etiam *Talbotium*, qui, referente *anonymo* quodam aliàs citato, dicere consueverat, corticem Peruvianum operari adversùs febrem, ut antidota adversùs venena. *Ayant reconnu*, sunt illius verba, *par les expériences innombrables, qu'il avoit faites en An-*

gleterre et en France, qu'il opérait, videlicèt China China, *sur les fièvres ainsi que font les antidotes contre les venins, lorsqu'ils sont donnés à temps :* quod quidem verum est, quoàd effectum clarum in se, sed obscurum in causâ, et productionis modo. *Mortonus* tamen, dato quod obscuriùs, aut infirmiùs (ut et alii eumdem prægressi) febrium causam exposuerit, satìs tamen virilitèr suprà eos utilissimam illarum curationem, per usum animosiorem atque methodicum Peruviani corticis, indigitavit, ut suo loco videbimus. Pro nunc ex istâ hypothesi, non secus ac ex cæteris omnibus hucusquè recensitis, sufficiat colligere cum illis auctoribus, nullam requiri pro fermenti, aut miasmatis, ut vocant febrilis extinctione evacuationem, quemadmodùm in omnium antidotorum, et communium alexipharmacorum usu, pro edomando malignarum febrium veneno, sicut et in administratione reliquorum febrifugorum vegetabilium, quæ dicuntur specifica, pro eodem vincendo intermittentium fermento, qualecumque illud sit, quotidiè succedit.

Nec alitèr quidem potest evenire; nec alitèr quoque potest medicus se gerere in praxi. Etenim, si ulli unquàm specifico febrifugo locus est (loquor de quovis communitèr recepto) semper adversùs eum militare poterit ratio, quòd causam febris non evacuet, sed intùs detineat. Licèt enim plures præmissæ fuerint purgationes, aliæve evacuationes artificialitèr institutæ, quandò tamen post eas omnes febris perseverat, ità ut pro sui depulsione, aliquo

specifico indigeat, semper stat, quòd causa febris perseverantis perseveret et ipsa, et consequentèr, quòd à specifico illo nil evacuante non expellatur, sed intùs detineatur. Si ergò aliquandò non tenet hujusmodi ratio, quandò scilicèt alia præscribuntur specifica, sive id dicatur non officere, eò quià sufficientèr jam purgatus sit patiens (cùm tamen haud ità purgatus sit, quin adhùc febricitet, causâ videlicèt febris nondùm eductâ) sive ob aliam quamvis emèndicatam excusationem, quarè sub iisdem excusationibus eadem ratio seponi non poterit, ut citrà culpam Peruvianum specificum efficacissimum possit exhiberi, quemadmodùm alia citrà culpam quotidiè exhibentur imbecilliora, et inania sæpè specifica? Satiùs ergò sit, evacuationes nil proficientes dimittere, utpotè parùm congruentes cum experientiâ et minimè cum allatis opinionibus vulgatiorum hujusce materiæ scriptorum.

Vulgatiores consultò dixi post Galenicam sectam, quos nuper retuli de hac materiâ scriptores; cæteros, utut doctissimos, sed vel minùs notos, vel minùs acceptos, libentèr prætergressus, non ideò cum Paracelsistis, aut Helmontianis hìc mihi res est; quorum tamen ideis apprimè congrueret actio corticis sine sensibili evacuatione exercita, sive illa dicatur sulphur, et nitrum peccans corrigere, sive archæi indignationem compescere, sive alio simili modo turbas febriles componere. Eos namque præcisè selegi, qui ab exoletâ humoristarum scholâ deflectentes, usquè tamen in

perturbatâ, vel assiduè ex principiis intrinsecis, vel periodicè extranei cujuspiam laticis affluentis culpâ, particularum sanguinem integrantium dispositione, ac texturâ, et in vitiato proindè multifariàm earumdem motu, solidis secundariò tantùm affectis, febres omnes, quas essentiales vocant, et conjunctam illarum causam, seu fermentum ipsum febrile mecum reponunt. Supervacaneum quippè credidi, pro eâdem actione corticis nil nos cogentis excernere, in novissimo *solidorum*, ut vocant, *systemate* apologiam texere; tùm quià hujusmodi remedium unanimi consensu amplexantur in febribus antedicti systematis conditores primi, eorumque sequaces; tùm quià reverà sufficit in eorum sententiâ, quòd cortex, absque eò quòd quicquam sensibilitèr deturbet è corpore, congruas vasorum oscillationes, vel mediatè, vel immediatè, restituat, eisque adnexum fluidorum æquilibrium et harmonicam circulationem.

Neque verò miretur quispiam, qui me à vacuis quibuscumque vocabulis, rem minimè declarantibus, cæteroqui alienum sciens, in designandâ tamen intermittentium causâ, metaphorico *fermenti* nomine etiamnum utentem videt : quo certè nomine nil hodiè magis exosum mechanicis, iis præsertìm, qui antedictum *solidorum* systema profitentur, cujusmodi sunt famigeratissimi viri, *Pitcarnius*, et *Boerhaavius*, necnon doctissimus *Hecquetus*, mihi plurimis humanitatis, ac benevolentiæ suæ argumentis semper colendus, aliique non pauci,

tùm transalpini, tùm cisalpini scriptores, quibus omnibus præclaro suorum theorematum lumine præivit (ipsis quidem non diffitentibus) celeberrimus Italus noster *Laurentius Bellinus*. Ne inquam præmaturè nimìs quispiam miretur de servatâ hucusquè à me, et in posterum etiam servandâ *fermenti* nomenclaturâ; sciatque idcircò, malle me inscitiam meam ingenuè prodere, dùm vocem *fermenti*, quidpiam mihi reapsè ignotum connotantis, usurpo, quàm provinciam novam suscipere, cui plenè administrandæ sim impar; non quidem quòd systema hujusmodi planum non sit, et captu facile vel iis ipsis qui geometricen vix à limine salutârunt; sed quià per illud, etiam usquequaquè adoptatum, nondùm satìs doceor, ut explicandis sufficiam *ordinatis* intermittentium *periodis*; quo sanè defectu laborat et illud systema non minùs quàm cætera. Cùm ergò per illud reddi satìs nequeat, aut explicari ratio periodi, consequens est, ut neque satìs explicari queat ratio causæ, quæ cùm obscura, et inexplicata remaneat, æquè potest appellari *fermenti* nomine, ac quovis alio, dummodò eo nomine causam eamdem nos indicare tantùm, non explicare fateamur. Insuper cùm causa hujusmodi, seu primum principium motûs febrilis, quodcumque illud sit, à fluidis primariò affectis de more, ut suprà, petendum putem, non autem à solidis, nisi forsàn in symptomaticis febribus; idcircò systemati *fluidorum* inhærere satiùs duxi, quàm *solidorum*, etsi hoc ipsum (quotiescumquè

per illud peculiari quoque fluidorum texturæ quidpiam activitatis tribuatur, ut à scriptoribus medico-mechanicis potiùs quàm mechanico-medicis, solet attribui) laude non modicâ dignum censeam, illique in sensibili explicatione rerum verè sensibilitèr explicabilium, quoàd plurima libentèr assentiar.

Caveat nihilominùs (siquidem in hanc messem sit quasi furtìm, et cursìm obrepere) cadatum veat, inquam, qui artem verè medicam satagit exercere, ne ad lectulum ægrotantis accedat mathematicus nimiùm, seu mathematicus magis, quàm medicus, ni fortè sibi gloriosius putet meliorem in medicinâ faciendâ mathematicum dici, quàm medicum. Rationalis equidem medicinæ professorem omnis esse matheseos expertem, nedùm indecorum censeo; sed et hominem ejusmodi, nisi acri admodùm polleat ingenio, facilè dixerim ad ritè capessendas omnes physico-mechanicas artis notiones haud sufficientèr dispositum. Alium tamen interìm universa instructum mathesi, sive junior ille sit, sive in virili etiam constitutus ætate, monitum velim, ne nisi post exercitam assiduè quadragenariam in rebus medicis praxim, crebramque, ac sedulam institutam sine præoccupatione observationem, rationali medicinæ mathesin applicet; siquidem unâ tantùm ex his conditionibus deficiente, res, nullatenùs ex voto succedet. Hinc fit, ut passìm præ medico plùs mathematicis, quàm medicis disciplinis imbuto, excellat rudior: sed in operibus artis magis versatus, diagnosimque imprognos, et curationem

curationem morborum per triviales indicationes, ex ipsâ rei naturâ, et observationes depromptas, præ illo feliciùs absolvat, etsi eorumdem causas, et productionis modum ad regulas geometricas nequeat explanare: quòd ex adverso ingeniosissimè præstabit bonus geometra: hic ipse tamen, utut elegantiorum reddere sit aptior rationem eorum, quæ evenêre postquàm evenerint, et quæ profuêre, aut obfuêre, postquàm profuerint, aut obfuerint; certissimam nihilominùs fateatur necesse est præcognitionem à priori, et præordinationem eorum, quæ sunt eventura, profutura, vel obfutura: quo facilè evenient, ut fortè medelam morbi (utinàm satìs cogniti) per indicationes à remotissimis suæ matheseos fontibus conquisitas tentet absolvere, ad quas tandem implendas, vel media deficient, vel si præstò sint, sæpesæpiùs aberrabunt à scopo. Ob id ipsum (si exemplo rem liceat illustrare) in sanandis infirmis cujuspiam torrentis aggeribus, vel dirigendis tortuosis ejusdem fluctibus, præ viro mathematicis disciplinis imbuto nonnunquàm præstat rudis homuncio omni jejunus mathesi, sed ad ripas fluminis natus, et diutinus illius loci incola, qui nempè sollertem observationem adhibuerit ad cuncta, quæ fiunt variè tumescentibus, et variè detumescentibus aquis. Id equidem (fateor) non accidit ob ineptitudinem principiorum viri mathematici; hæc enim in se ipsis vera sunt, et infallibilia; sed ob applicationem eorum haud satìs appositè institutam, seu mavis ob implexam, nec satìs dignoscibilem,

rei, cui applicantur, materiam, et ob diversas, incertasque circumstantias concurrentes in facto: neque enim mathematicus, quantumvìs peritissimus, mistos, reflexos, repercussos, et intercisos aquarum fluentium motus, ac impetus, fluctusve ipsos interiores diversis lineis se decussantes, et intersecantes, potest ad leges mechanicas exactè metiri, sicut nec resistentias lateralis soli hìc illìc varias, multòque minùs inæquales hìc illìc alvei inclinationes; propter quas circumstantias haud satìs patentes, factumque ipsum occultè variantes, torrens ipse per artem nonnunquam coactus rectà progredi, veteremque alveum deserere, haud longo temporis tractu per absconditas, ac fermè imperscrutabiles, sed veras hydrostaticæ leges, obliquo, ac tortuoso cursu spontè reddit ad consuetum iter, argilla, et sabulo illud idem incile recensìm opplens, ac obruens, quod planum, rectum, declive, et amplum illi non multò antè mathematica aperuerat industria; quem sanè eventum expectationi contrarium à rudi homine per solam experientiam docto tempestivè prævisum, constantèrque prænunciatum ipsemet non semel vidi, nec sine meâ admiratione, alienoque dedecore ipsâ re comprobatum. Propterea tamen nequaquàm inficiabor, quin datâ utrinque paritate observationis per diutinam experientiam comparatæ, rudi quovis homine, utut experto, rem longè meliùs sit confecturus bonus geometra.

Idem datâ proportione dicas de re clinicâ; plura

quippè sunt in physiologicis etiam sensibilioribus, quin et in ipso architectonico humani corporis ædificio, nedùm mathematicis omnibus, verùm et anatomicis ipsis etiamnum incomperta et ex compertis obscura non pauca; plurima in pathologicis circà morbos, eorumque symptomata et causas fermè incomprensibilia; innumera in semeioticis, iis præsertìm, quæ ex *Hippocratis* observatione præsagia respiciunt, admirabilia potiùs, quàm perscrutabilia; infinita propemodùm in therapeuticis, nempè in remediorum inventione, et compositione incertâ, sive materiam eorum consideres, sive usum ipsum, propter circumstantias etiam identidèm diversas, ancipitem : circà quæ profectò omnia expertissimus mathematicus sine consummatâ in rebus medicis praxi, non potest quin ingeniosè nugetur. Cuncta hæc ergò priùs experiatur, expendatque exactè prudens medicus mathesi instructus : dein sobriè, temperantèr et cautè, quantùm fert artis incertitudo, et observatio phœnomenorum illius, rationali medicinæ mathesin applicet.

Certè animadversiones istiusmodi ex diuturnâ naturæ, artisque observatione prognatæ, impulêre me non parùm, ut systemati fluidorum semper adhærerem in praxi : ubì enim contendatur, quòd in hydraulico-pneumaticâ humani corporis machinâ, cui præter vectes, trochleas, funes, tubos, fistulas, incernicula, cola et organa hujusmodi, insunt insupèr diversi generis fluida, quibus intercluditur spiritus summè activus, capaxque tribuere illis om-

nibus momentum, et vim ad exercendas functiones suas idoneam, ubì inquam, contendatur, quòd in machinâ sic conformatâ eadem solida primariò ex se ipsis se ipsa moveant, ac exerceant, et ab ipso exordio se movere cœperint, ac exercere, sintque ea tantummodò, quæ fluida urgeant, triturent, ac pinsitent; neque quicquam ferè aliud præstent fluida ipsa, nisi suum esse fluxile, et fluxile quidem à solâ solidorum vi quaquà versùs motum, et actum, plura pro certis in hac hypothesi supponere necesse est, quæ talia fortassè non sunt, quæque tamen nisi pro certis assumantur, mathesis nequit per medicinam universam tam latè spatiari, ut eam architectonice regat, efficiatque, ut conjecturalis hæc ars, quæ simplici est, utplurimùm probabilitate, et nonnumqnàm divinatione contenta, sepositis, neglectisve humilioribus conjecturis, quas longus usus ad cujuspiam certitudinis gradum evexit, valeat pari passu cum mathesi procedere, illive arctè semper inhærere, aut ancillari quasì pedisequa: etenim si vinculum hujusmodi nimium sit, ac fermè individuum, res facilè inauspicatò finietur propè lectulum ægrotantis, etsi in exortu suo speciem prætulerit magistrali è cathedrâ auspicatissimam. Ubì verò solidorum motus à liquido fluidorum elatere dicatur emanare, et ab eodem primitùs emanasse, ità ut eadem fluida non merè passivè se habeant, meliùsve, aut infirmiùs operentur præcisè per hoc, quòd magis, vel minùs fluxilia sint, sed radicitùs, et principalitèr per hoc, quòd talem, vel talem sor-

tientur texturam intimamque compagem, latior rei medicæ campus patet tàm pro intelligendis ordinariis, quàm pro corrigendis extraordinariis naturæ phœnomenis. Licèt enim secundùm congruam, vel incongruam sanguinis, aliorumque laticum fluxibilitatem, et secundùm proportinatum, vel improportionatum eorumdem motum, exerceantur immediatè secundùm naturam, vel præter naturam solidorum actiones; attamen proportio, vel improportio isthæc à justâ, vel alteratâ crasi, seu mavis determinatâ compage, ac texturâ ipsorum fluidorum radicitùs pendet; ad quorum proindè alterationem, ac restitutionem in pristinum statum, si ab eodem deflexerint, tota convertitur medicinæ intentio, et opera, cùm non nisi mediâ fluidorum correctione possint medelam suscipere ipsæmet solidorum alteratorum fibræ. Quâ dubio procul in re felicitèr peragendâ, opus est ut mathesis arti medicæ quodammodò famulari non renuat, ut reverà quadantenùs decet, nec nisi usquè ad certos progrediatur limites, subsistens deindè nonnihil, ac locum conjecturis concedens, ubì progressui verè scientifico, ipsique adeò mathesi non est, ut sic dicam, commensurabilis proteiformis materia.

Non tamen ideò sibi quisquam persuadeat, me nullam in ipsis fluidis, et naturalibus eorum motibus mechanicen admittere, quin potiùs eam elegantissimam in iisdem suppono, sed nobis inexplicabilem, ob varias, et multiplices particularum fluida nostra, præcipuè verò sanguinem, naturalitèr componen-

tium, et mole, figurâ ac pondere differentium, combinationes, multòque magis ob diversos, et mistos earumdem motus in unum æquabilem conspirantes. Longè minùs ad regulas mechanicas explicabilis est vitiata in febribus, ac interrupta earumdem particularum dispositio, ac textura: cum enim tunc sanguis præcipuè, ob errores in rebus, quas non naturales vocant, et ob præpeditas subindè secretiones, confundi incipiat, ac tumultuari, simulque alicubi lentescere, vel torpescere, alicubi exorbitare, et inflari, dubio procul præposteri hujusmodi motus certis regulis nostræ mechanices non sunt determinatè explicabiles; sed indeterminatè solummodò, ac generalitèr, quippè non à solidis primàriò affectis, sed à fluidis intestino tumultu commotis pendentes, à fluidis, inquam, ipsorum tunc solidorum vim vi propriâ superantibus, ac in usum ab officio suo sæpiùs alienum cogentibus. Cæterùm in statu naturali mechanicam sanguinis, et succorum præcipuè alibilium, dispositionem, occultam licèt, talis elegantiæ, ordinis, ac dignitatis reputo, ut in uno *vitalium fluidorum* mechanemate intimo, nobis abscondito, latere credam principium illius mechanices, quæ solis adscribitur solidis, inquantùm scilicèt solis *vitalibus* fluidis æthere et aere turgidis, radicitùs saltèm, et primitùs inesse reor principium illud viventibus omnibus insitum, quod negari æquè, ac explicari non potest, et ab Hippocrate dicitur *impetum faciens;* quodque per participationem intimam à fluidis derivatur in solida,

ut in solidas molendini rotas derivatur motus ab aquâ jugitèr influente; qui sanè molendini motus æquè diceretur illius rotis communicatus ab eâdem aquâ, aliundè licèt perennè adveniente, si molendinum talibus organis instructum foret, quæ valerent vi sibi ab aquâ motrice, principalitèr saltèm, impressâ, eamdem aquam ultrò pellere eo nisu, qui potis esset illam reduci gressu in ipsum molendinum artificiosâ circulatione referre. Machinæ humani corporis hydraulico-pneumaticæ, cui fert suppetias assiduas inspiratus aer, et affluens chylus, haud longè dispar est ratio: eamdem siquidem vim, quam ratione suæ gravitatis, majus semper in descensu momentum adeptæ, pro movendis solidis molendini partibus habet aqua, per apertos, ac liberos canales excurrens, eam habet sanguis intestino spiritu pollens, ac intrà canales undiquè clausos coercitus, assiduoque torrentis insequentis appulsu ultrà venarum valvulas, regressum vetantes, adactus, ut medio spiritu in nervos transfuso, ipsi demùm cordi eumdem sanguinem impulsuro, quam à principio vim dare cœpit, indesinentèr pergat suppeditare. Ad normam itaque collationis hujus, aliarumve elegantiarum, quas subministrare possent tot hydraulica, et pneumatica simul, quæ passìm visuntur in aquis artificiosè ludentibus, ingeniosa spectacula, quibus quoque continuatus, hinc flatus immissi, illinc aquæ subeuntis influxus, eam quodammodò diuturnitatem posset impertiri, quam machinæ nostri corporis impertiuntur hinc inde-

sinens aeris, illinc repetita alimentorum ingestio; ad normam inquam crassiorum hujusmodi artefactorum facilè dixerim, proportione hinc inde habitâ, omnem vim suam motricem, suumque intimum elaterem à solis fluidis vivifico spiritu imbutis mutuari (animâ quidem immortali, nunc jubente, nunc etiam insciâ, etsi jugitèr informante) fibras ipsas oscillantium vasorum, et contractilitate ab ipsis fluidis medullitùs receptâ, fluida eadem ulteriùs urgentium; non autem fluida (si rectè conjicio) in circulum acta merè passivè se habere, ut à solis solidis, tanquàm à motoribus sibi prorsùs extrinsecis, primam originem sui motûs agnoscant.

Haud equidem diffiteor, mutuam dari inter solida, et fluida actionem, et reactionem, et à justâ proportione impulsûs, et resistentiæ inter utraque, emergere congruam naturalium actionum habitudinem, ab æquilibrio virium, et potentiarum hujusmodi resultantem, ut ab earumdem virium improportione resultant actiones morbosæ, ac læsæ; nihilominùs, quamvìs ad eas concurrant mutuò tùm solida, tùm fluida, atque idcircò non tam facilè videatur in simultaneo hoc, et utrinque necessario concursu decernere, cui debeantur primæ; fermè non dubito, quin intrà corpoream animalium machinam principium motûs sit petendum à fluidis primò actuantibus solida, à quibus deindè sic actis *diuturnitatem* sui motûs ipsa fluida recognoscant, et sic deinceps vicissitudinario utrinquè subsidio: intelligendo semper nomine *fluidi* quidquid actu

fluit, vel aptum est fluere; cùm cœteroqui me non lateat, prima ipsorum fluidorum componentia solida esse; quod tamen veræ fluidorum denominationi nil detrahit, quemadmodùm nil officit veræ solidorum appellationi, quòd solida ex fluidis sic compositis fuerint à principio suo coagmentata: notum est quippè, solidiores quasque humani corporis partes ab exordio fuisse in embryone mollissimas, mucosas, et fluxiles; cùmque in adulto nutriantur illæ, et conserventur assiduè in suo vigore à fluidis, ex illis quoque credendum est, fuisse conflatas, primamque suam vim systalticam et oscillatoriam à fluidis recepisse, eamdemque ab illis per influxum perennem jugitèr mutuari, animâ semper, quandiù corpori jungatur, mechanicos illius motus, saltèm quos ipsa imperat, modo ineffabili per spiritus exercente. Hunc ergò ordinem in movendâ universalitèr humani corporis machinâ libentèr dixerim à naturâ assumptum, et constantèr servatum à primâ ipsâ humani cujuscumque fœtûs conformatione usquè ad interitum illius, sive deindè prima hæc conformatio dicatur fuisse coæva mundo à principio creationis illius, et nova tantummodò quotidiè nobis apparens per solam *evolutionem*, sive *explicationem* partium jam constructarum, latentium in ovo muliebri, latente paritèr cum prædecessoribus omnibus, et cum totâ posteritate nasciturâ æquè ac non nasciturâ in primæ parentis ovo, specie integrâ etiam possibili turgido, ut post *Malebranchium*, opinantur neoterici non pauci, iique doctissimi;

sive reverà in quocumque humano conceptu fabrefiat de novo structura ejusdem corporis, magisterio quidem haud planè explicabili, sed tamen mechanico, et verò, ut ego libentiùs opinor, utque magis cohærentèr fert, quod nuper innui, fluidorum systema, cui superstructam volui therapeuticen hanc meam ad febres intermittentes, ut et aliam compendiariam, quam præ manibus habeo ad continuas; siquidem hanc ad umbilicum perducere sinant vires, quæque pluries ab opere manum dimovit lubrica nimiùm, et labilis valetudo.

Cæterùm etsi vulgato *fluidorum* potiùs, quàm *solidorum* systemati adhæream, iterùm fateri non renuo, plura in postremo quoque reperiri, tùm laudabilia, tùm ingenuorum assensum promerentia: usquequò enim possumus sensibilitèr, et mechanicè progredi, dubio procul faciendum, dummodò caveamus, ne machinam alitèr ac ea est, constructam, vel motam nobis fingamus, eamque ideò nostris aptemus regulis, non regulas ipsæ machinæ, ut omninò opporteret. Sic exempli gratiâ dùm in eo systemate ablegantur *fermenta* (quæ re et usu verè sint talia) ab opere naturalium secretionum, quotiescumquè sine hujusmodi fermentis, per solam secernentium organorum, et liquidorum secernendorum dispositionem, eædem secretiones commodè queant explicari, profectò hæc opinio alteri anteferenda, quippè magis consona simplicitati naturæ. Quòd si fortè hujusce modi secretionum opus magisterio, vel analysi fièret veluti chy-

micâ, cui præter dispositionem instrumentorum, suis, ut sic dicam, opus esset igniculis resolutoriis, saltèm occultis, eo casu parùm differret à fermentistarum hypothesi mechanica hæc explicatio; siquidem ipsi fermento pistorios suos igniculos, ipsisque igniculis peculiarem suam mechanicen inesse nullus dubito, quæ videlicèt panis massam, ejusque particulas sibi arctiùs invicèm adhærentes à nimio contactu liberat, atque disponit, quò faciliùs in stomacho subigantur, et vertantur in chylum.

Atque in hoc quidem opere, quod digestionis est, non secretionis, esto quòd minùs rectè usurpetur *fermenti* nomen, cui meliùs substituitur vox *menstrui;* attamen quidpiam aliud ad hoc munus peragendum requiri præter ventriculi, et viscerum circumprementium motum, cibos triturantem, pinsitantem, et comminuentem, rationi consentaneum videtur. Certè sola saliva in masticationis actu cibos solidos vix dentibus contritos ità dissolvit, ut eos non æquè dissolveret, inerti quopiam liquore madidos, pistillum ullum in ullo mortario; quamobrèm salivam saltèm, et probabilitèr alios latices salivæ congeneres in ventriculum influos, et menstrui cujusdam gerentes munus, eamdem dissolutionem principalitèr efficere, et promovere crediderim, ut leguminum coctionem faciliorem reddit non tàm leguminum eorumdem in lebete ferventium, ac susdequè actorum tumultuaria agitatio, quàm prævia eorum maceratio in lixivio dulci: quidpiam namque lixivio analogum inesse salivæ, aliisque suc-

cis, existentibus in ventriculo, et intestinis, præsertìm tenuibus, pro ciborum chylificatione, persuasum habeo; vixque quicquam ad hoc præstare autumo actionem viscerum circumprementium; quam tamen minimè inficior, conferre nonnihil ad ulteriorem chyli jam elaborati attenuationem, primasque tenere in adjuvandâ, et promovendâ protrusione illius in proximas lacteas. Vix enim adduci possum, ut credam, prædicta legumina integra cum corticibus deglutita ab animalibus pennatis, ne dicam lapillos, et limaces, ipsumque adeò ferrum, posse per simplicem ventriculi, et adjacentium viscerum compressionem ac motum, in chylum redigi absque menstrui alicujus concursu, quod actione suâ in cunei morem exercitâ, intimam earum rerum solutionem efficiat, saltèm ut solutionem colorum efficit bilis, quæ crassiora ipsius chyli recrementa naturalitèr solet fluxiliora reddere. Hujusmodi *menstrui* sublato subsidio, difficile est, intrà ventriculum debitam chylificationem fieri, quantacumque vis extrinsecùs premens per potentias mechanicas, in corpore nostro cæteroqui validissimas, ac admirabiles, superpositis musculis, et circumpositis visceribus tribuatur. Pari ratione difficultèr crediderim, ab eâdem *mollium solidorum* actione et motu, posse peragi in ventriculo hominis dissolutionem et chylificationem ovi gallinacei ad duritiem cocti, et detracto tantùm putamine, ac investiente, quippè asperiore pelliculâ, integri deglutiti, (quod ab helluonibus nonnullis

joci gratiâ non semel peractum vidi) nisi dissolvens aliquod *menstruum* in potiorem causam hujusmodi effectus vocetur. Cujus profectò rei conjecturam augent retrimenta ipsa, et fæces per alvum excretæ, nihilque propemodùm de manso cibo referentes, tàm in volucribus, et quadrupedibus, quàm in hominibus. Idipsum, inversâ regulâ, videntur confirmare alimenta, quæ in lienteriâ et cœliacâ passione, imò et in nonnullis quandoquè febribus, inconcocta redduntur, etsi motus molarius ventriculi, et actio pinsitantium viscerum, ac prementium musculorum in suo vigore maneant, vixque, quoàd solida, trahi possit in partem culpæ, fibrarum pyloro inservientium laxitas quædam; nisi ab omnimodâ illarum paralysi velimus harum ægritudinum causam gratìs emendicare. Cuncta tamen hæc, et quotquot ex antedictis physiologiam respiciunt, nolim ità lector accipiat, ut me illis planè acquiescentem putet: non enim tam facilè mihi prætereunda est plurium illustrium virorum, et geometrarum alitèr sentientium auctoritas; in quorum tamen castra me nondùm sinunt descendere, donec meliùs erudiar, non modò aliorum plurimùm in physicis, et mathematicis haud minùs illustrium virorum mihi faventium auctoritates, verùm et plurimæ, nescio an rationes naturales dicam, an præoccupationes intellectûs mei, quas aliquandò forsàn in medium proferam, dummodò vita, et otium suppetat, easque vel refellam ipse, si à probabilitate alienas agnoverim, vel, si judicii tantùm

ancipitis, sanioribus expendendas, et ne hiscens quidem, castigandas dabo. Jam verò de his satis, quæ hujus loci non sunt, nisi quatenùs *fermenti* nomen à me in febribus metaphoricè usurpatum, et cæteroquì ubì non benè sonat, aut ubì superfluit, rejectum, longiusculæ huic digressioni occasionem præbuit.

CAPUT VI.

Theoremata ex diversarum opinionum examine, aliaque cogitata circà intermittentium originem. Indè usus *Chinæ Chinæ* stabilitur absque ullâ necessitate insignis evacuationis.

Ex collatione vulgatiorum opinionum hactenùs allatarum idem dicendum de similibus, quæ possent afferri : (1) quarum unicuique quædam plùs

(1) In totius hujusce capitis decursù, modum agendi *Chinæ Chinæ* in enodandis febrium intermittentium causis proximis, ipsisque debellandis, animum intendit *Torti*. Successivis temporibus, innumeræ vulgatæ sunt hypotheses, quarum dissensio illas causas nunquàm penitùs comprehendi ultramodùm probat. Autorum qui de istis affectionibus scripserunt, opiniones breviter investigemus.

Huxham censet causis prædisponentibus febrium intermittentium fibras relaxari, transpirationem cutaneam perverti, quod sanguinis lentorem gignit, et inde obstructiones, in ultimisque ramis stagnatio gignuntur : hæc opinio refelli non meretur ; etenim cùm sudor sæpè copiosus accessum febrilem sequatur, primo accessu obstructiones reserarentur ; undè febris finem obtineret.

minùs inest veritatis portiuncula, licèt earum nulla rem integrè complectatur, crediderim, erui posse

---

Boerhaave et *Vanswieten* aiunt : « causa proxima febrium » intermittentium constituitur viscositas liquidi arteriosi, fortè » et nervosi tàm cerebri quàm cerebelli, cordi destinati. »

Pringle febres intermittentes à fibrarum laxitate, humorumque propensione ad putredinem pendere concludit ex causis anterioribus : attamen hypothesim de febrium naturâ se nullam statuere fatetur.

Cullen qui intermittentes aut remittentes (non immeritò quidem fortassè) omnes febres esse arbitratur, inertiam cerebri, ex quâ omnium functionum procedit debilitas, sed præsertìm in actione minutâ superficiei vasculorum sistens, pro causâ proximâ febrium intermittentium habendam esse contendit : ait enim in spasmo à causâ quâdam cor arteriasque irritante producto, totum accessum versari; spasmumque ac frigoris accessum esse naturæ conamina morbi sanationem promotura. Vidimus ergò spasmum à debilitate procedentem ; vidimus causam à suâ naturâ alienos promoventem effectus; quæso an hæ ideæ insociabiles conciliari possint?

Cel : J : F : Franck his verbis de naturâ intermittentium suam exprimit opinionem : „ quæcumque verò intermittentes „ legitimas causa produxerit, non unica hæc dicenda, licèt „ effectus, quem plures causæ habere queunt, specificus esse „ videatur. Peculiarem generis nervosi morbum intermittentes „ constituere docet actio purgantium, venæ sectionis, quæ febrem jam cessantem frequentissimè revocant; docet pathe- „ matum animi ad gignendas, reproducendas intermittentes ap- „ titudo; docet corticis Peruviani ex astringente, amaroque „ principio minimè derivanda mira actio, opiique virtus; docet „ observatio facilioris, quo tempore mulieribus menstrua im-

generalia quædam asserta sat probabilia, quæ Peruviani corticis usui plurimùm conferre, illiusque actioni

---

„ minent recidivæ, et hujus in horam, quâ pridem accessio
„ fiebat à minimis causis derivanda incidentia, et tandem il-
„ lorum quæ imaginationem feriunt, ineptissimorum aliàs
„ remediorum, amuletorumque probata credulis potentia. »

Celeb. Pinel, typum intermittentem ut symptoma febribus variorum ordinum ligatum considerat, undè febris intermittens *mucosa*, *biliosa*, *adynamica* procedit. Discipulus ejus *Fiseau* huic opinioni assentit; attamen, febrem intermittentem accipit simplicem quam *Selle nervosam* appellavit.

Asserit *Cel. Broussais* brevem congestionem febrium intermittentium essentiam constituere; intermittentes tùm benignas tùm perniciosas inter se tantùm quoàd formam, causarum quidem intensitate obnoxiam, discrepare.

Auctores articuli: *fievres*, *Dict. des sciences médicales*, causis intermittentium perpensis, illas systematis nervosi morbum esse arbitrantur; hæ verò causæ, ut suprà diximus, inflammationes gignere possunt.

Quamvìs his opinionibus nec adscribere, nec ullam de naturâ intermittentium proponere sententiam nobis veniat in animum, hæc tamen in mentem haud inutile revocabimus, illas viscerum internorum vitæ exageratione semper implicari, quæ quidem exageratio per accessum manifestè augetur; et reipsâ symptomata accessus concomitantia in viscera interna vires vitales repelli sat manifestè demonstrant. Sequentia hoc assertum corroborant: 1°. Crises antè *Chinæ Chinæ* exhibitionem expectandæ, irritationem præexistentem denotant: 2°. Causæ febrium intermittentium ad inflammationes viscerum gignendas omnes aptissimæ sunt: 3°. In cadaveribus febre intermittente necatorum, inflammationis intestinorum, mesenterii, pancreatis, jecoris, pulmo-

actioni apprimè respondere videntur: Hæc autèm, spectatis phœnomenis, quæ febres omnes intermittentes, et singulas earum species, à principio ad finem comitari solent, sunt quæ sequuntur.

Primò, quemadmodùm febrium continuarum continentium radix stationem suam agere videtur in sanguine potiùs, quàm in quolibet alio fluido, ità fermentum intermittentium consideratum ac sumptum, ut scholasticè loquar, in suo esse completo, ut proximè aptum ad excitandam febrem, non verò respectu habito ad remotam materiam illius, videtur paritèr esse aliquid, quod sanguini potiùs vel accedat, vel insit, quàm alteri succo, *v. g.* nerveo, quandoquidem talis succus (bona venia opinantium alitèr) est potiùs terminus, *ad quem* quandoquè progreditur prava febrium dispositio, quàm ter-

---

num, cerebri etc. signa non dubia patent; quæ virorum clarorum *Spigel*, *Morgagni*, *Broussais* observationibus sunt manifesta: 4°. Læsiones organorum patentes, jamjam degenerescentiâ quâdam afflictorum febris intermittentis, quotidianæ, quartanæ, tertianæ etc., accessus proferunt; hæc asserta quotidianâ experientiâ illustrantur.

In hac quidem notâ, observetur nos de febribus periodicis perniciosis non agere, quæ tamen signa congestionis sæpissimè medico offerunt, putà *peripneumonicæ*, *hemoptoicæ*, *apoplecticæ* etc.; nam non intelligimus quomodò *China China*, solum in has febres debellandas remedium hucusquè efficax, harum accessiones vinciret congestionum, hæ si legitimæ forent. Hìc theoria observatione inflectatur, hìc cum *Socrate : hoc unum scio me nihil scire.*

minus, *à quo* proximè soleant, ut reor, ipsæmet exordium capere.

Secundò, quemadmodùm in continuis memorata radix in sanguine pullulat ab intrinseco, seu ab ipsius particulis constitutivis, sed incongruis, olìmque suâ alterius amici laticis larvâ, putà chyli, lymphæ, aeris, etc. introductis, ac post diutinam tantùm moram fermentescentibus: ità in intermittentibus fermentum illud sanguini probabilitèr advenit immediatè ab extrinseco, velut aliquid extraneum, quod statìm lædit, per totum nempè tempus tàm exhorrescentiæ, quàm effervescentiæ febrilis, donec per tempus despumationis subigatur, ac secernatur.

Tertiò, sicuti in illis, videlicèt continuis, materia febrilis sensìm ac sensìm, lentâque aggregatione congeritur in sanguine (cum quo secundùm minima integralitèr coit, circulaturque, etsi segniùs) illique tàm arctè miscetur, ut non secuta, per consuetas cribrorum naturalium filtrationes, debitâ ejusdem materiæ secretione tandem ob illius heterogeneitatem haud diutiùs sociabilem, suscitetur febrilis effervescentia, quâ mediante sensìm paritèr, lentoque progressu eadem materia ab ipso sanguine subigatur, et intrà tempus despumationi necessarium secernatur: ità ex opposito in istis, videlicèt intermittentibus, fermentum febrile videtur esse aliquid, quod alicubì aggestum, affatìm potiùs, successivi torrentis adinstar, sanguini advenìat, illique quolibet paroxysmo per commixtionem minùs intimam veluti confundatur, quàm

quod paulatìm tempore intermissionis aliundè stillans, ibidem ad turgescentiam colligatur vicissìm, et vicissìm paritèr dissipetur. Adèòque principium paroxysmi potiùs haberi crediderim *ab extra*, in actu primi ingressûs materiæ ſebrilis in sanguinem quàm *ab intra* in actu turgescentiæ ejusdem materiæ, sensìm antecedentèr aggestæ, etsi ab extrinseco, ut dictum est, paritèr procedentis.

Quartò, cùm in sanguinem latex nullus conspicuus soleat introduci, qui non deferatur per viam ductuum lacteorum, vel lymphaticorum sese tandem mutuo concursu exonerantium in subclaviam, non per alia vasa, nisi per ista possumus, ratione aliquâ præeunte, asserere, quòd ſermentum ſebrile devehatur in ipsum sanguinem, et consequentèr quòd vel intrà aliqua ex istis vasis, glandulisve, quas ipsa vasa pervadunt, congeratur, ibidemque ad tempus stagnet, et ad tempus ab iisdem excarceretur, vel quòd cum illis (etsi extrà situm) aliquo saltèm modo communicet, ut per intervalla possit in eadem insinuari. Etenim (ne vel hoc intactum relinquam) introductionem lentam, rariusculam, et indeterminatam rei cujuspiam exoticæ in torrentem sanguineum derivatæ ab interstitiis, si sint, extremarum arteriarum atque venarum, et ab iisdem venis potiùs, quàm à lymphaticis cum sanguine refluo absorptæ, de nihilo esse fermè crediderim, quantùm sit pro assignandâ planâ, ut requiritur, ac regulari fermenti ſebres intermittentes gignentis semitâ et scaturigine, ac pro celeri explicandâ,

ut opus est, illius irruptione, etsi hâc forte viâ pus *v. g.* ulceris alicujus absorptum, et sanguini affusum, accidentalis, ac vagæ cujuspiam febris causam esse posse, minimè inficier. Semotâ ergò postremâ hâc fermenti febrilis in sanguinem refluum, venis mediantibus, introductione, remanet, quod illud per vasa tantùm lactea, vel lymphatica, non ex duobus recensitis modis introducatur; nempè, vel quià intrà eadem vasa glandulasque interpositas stabuletur, vel quià cum illis, etsi extrà eadem positum, aliquo modo communicet.

Si itaque fermentum istud se habeat primo modo, sitque situm *ad intra*, nullus aptior locus collectioni illius, etiam temporaneæ, neque magis obstructionum facilè solubilium, et renovabilium capax intrà totum tractum lymphaticorum, et lacteorum reperitur, quàm glandulæ in mesenterio sitæ, ubì chyli et lymphæ fit inæqualis concursus et mutua commixtio. Neque ullum foret theatrum magis accommodatum ad explicandam scenam symptomatum, non modò horroris, rigoris et frigoris, sed et reliquorum omnium, quæ in tertianis præsertìm, exercetur in regione gastricâ, epigastricâ, hypogastricâ, lumbari atque dorsali; si nempè conclusum in mesentericis glandulis idem fermentum, primò vim faciens, ut suâ acrimoniâ, suoque nisu viam sibi paret, postmodùm sic furens, exclusum, et per propinqua loca, canalemque tandem thoracicum excurrens, ac successivè in sanguinem repens, consideretur.

Si verò situm *ad extra*, ità ut cum iisdem vasis communicet, eademque stato tempore subeat, non alibì possumus fodinam, seu focum illius constituere, nisi in locis, undè repleri incipiunt, osculisque suis hiant eadem lactea, vel lymphatica. Et sic vel respectu priorum ab intestinis exordium ducentium, dicendum erit, coacervari in ventriculo et intestinis ipsis, vel in illa saltèm confluere fermentum febrile, sive immediatè ab eorum glandulis stillans, sive mediatè à propinquis partibus, putà pancreate, aut folliculo fellis subministratum; vel respectu posteriorum credendum erit, ipsum latitare in partibus omnibus, artubus extremis, atque visceribus, undè oriuntur lymphatica. Atque in utroque casu eadem æquè facilè ac superiùs diximus, explicarentur symptomata. Si enim loquamur de primo, cùm parùm distent à mesenterio intestina, idem idcircò, quin imò magis extensum in tali suppositione esset iter fermenti febrilis per lacteas tùm primi, tùm secundi ordinis. Si verò loquamur de secundo casu, faciliùs adhùc explicarentur horror, rigor, ac frigus intermittentium per confluxum fermenti ab omnibus, extremisque partibus, et glandulis conglobatis universi corporis; reliqua autem symptomata ferè æquè facilè; quatenùs tandem eosdem ductus chylo-lymphicos, seu lacteas secundi ordinis, receptaculum nempè lumbare, lacteamque thoracicam pari passu (maximâ saltèm ex parte) subiret idem fermentum. Sola periodus, seu vicissitudinaria ista conclusio, et exclu-

sio, intromissio, et extromissio, generatio, et extinctio fermenti febrilis nodum maximum præ se fert, ac difficultèr solubilem.

Quintò, licèt ex omnibus locis in antecedenti theoremate recensitis, et consideratis ut talibus, ut in iis probabilitèr delitescere possit fermentum febrile, nullus à me determinatè approbetur, nec ullus paritèr determinatè excludatur; dico tamen, durum nonnihil videri, quòd materia febrilis, vel in intestinis, tamquàm in suâ sede cumuletur, vel per ipsa in lacteas primi ordinis excurrat in accessionum principio, per modum laticis transeuntis, sive à pancreate, sive à vesicâ felleâ, sive ab aliâ quâvis, si qua est, parte peculiaritèr cum intestinis communicante, suppeditari.

Hanc dubitationem suggerit crebra experientia, quâ videmus, nunquàm, aut ferè nunquàm, ut alibì dictum est, sive distante, sive instante, sive invadente febrium intermittentium paroxysmo, materiam febrilem egredi, vel educi per copiosas et repetitas vomitiones, ac dejectiones, sive à naturâ, sive ab arte institutas; quod secùs semper, aut ferè semper fieri deberet, si talis materia in cavitatibus intestinorum intermissionis tempore cumularetur, ibidemque pacificè oriaretur (quod paritèr arduum intellectu, nempè quod ibi subsideat quovis tempore, nec irritet sursùmve, aut deorsùm exeat, nisi fingamus in intestino cæco *v.g.* recondi) vel si in eadem intestina, instante accessione, per ductum pancreaticum, aut choledocum antecedentèr

obstructos, mox reseratos, irrumperet succus febrilis. Et hæc ratio non à fallacibus speculationibus, sed ab experimento petita, una est ex fortioribus, propter quas etiam in hisce febribus tam religiosè abstineo à purgantibus et emeticis, quæ tamen, fateor, si in ullis unquàm febribus possunt convenire, in intermittentibus potissimùm, nudâ quâdam et superficiali spectatâ ratione, convenire videntur; illisque sicuti olìm in gratiam talis indicationis inanitèr sum usus, et blandioribus etiamnum (rarò licèt, et cautiùs, aliisque solùm motus indicationibus) utor, ità semper uterer, nisi oppositum mea, et aliena infelicior me docuisset experientia.

Sed et alterum experimentum dat ansam huic dubitationi, nempè quòd intrà cavitates intestinorum nec stabuletur, nec fortè percurrat ab aliis procedens partibus fermentum febrile, cæteroquì per lacteas secundi saltèm ordinis, et per lymphaticas, in cruorem delatum. Istud autèm petitum est ab usu Peruviani corticis, qui, quocumque modo agat, et fermentum febrile corrigat, illud profectò meliùs, et faciliùs corrigeret, quatuor aut quinque horis antè febrilem accessum exhibitus, (quo tempore corriperet omni suâ vi idem fermentum proximè ingressurum in lacteas) quàm aliis temporibus à paroxysmo distantibus, quod tamèn secùs contingit: constat enim experientiâ, Chinam Chinam exigere pro suâ operatione tempus utplurimùm horarum vigintiquatuor, antè adventum

paroxysmi inhibendi. Cùm ergò China China etiam validè administrata, neque instante, neque invadente, benè verò distante, ut suprà, paroxysmo, suam exerat operationem, neque agat, in materiam futuræ accessionis, nisi post horas longè plures, ac exigat correctio rei existentis in cavitatibus ventriculi aut intestinorum, signum est, ab illâ non corripi eamdem materiam intrà intestina, sed ab eâ quæri in locis penitioribus, hoc est saltèm intrà ductus chyliferos secundi generis, (1) vel al-

---

(1) Modum agendi Chinæ Chinæ in febribus intermittentibus diù sed frustrà investigârunt practici ac physiologici, qui ad suam opinionem de harum febrium naturâ, hujus medicaminis actionem accommodârunt : alii alterando, attenuando alii suam actionem exercere putârunt. *Pringle* et *Cullen* illud thonicè in ventriculum agere censent. *Desbois de Rochefort* 1°. componendo systema nervosum adstringentis antispasmodicæque virtutis ope, 2°. totam œconomiam excitando principii amari gratiâ; doct. *Alibert*, vires vitales fulciendo, illud medicamen febres intermittentes sanare arbitrantur. *Celeb. Barbier* de Chinâ Chinâ verbum faciens, ait : « On „ pourrait trouver la cause de son efficacité curative, dans „ l'influence fortement tonique de cette substance ; et pré- „ senter la corroboration de tous les appareils organiques, la „ somme de vigueur que reçoit l'économie animale au mo- „ ment où l'on attend la fièvre, comme la cause qui s'oppose „ à sa naissance. » *Illust : Broussais* Chinam Chinam agere contendit, determinando actionem in ventriculo factitiam, quæ, sympathicâ ratione, in peripheriâ renovatur.

In notâ præcedenti, jamjam hujusce auctoris de febribus intermittentibus theoriam dilucidavimus : hæc si vera sit,

tiùs; et consequentèr, quòd in illis potiùs, vel alibì, quàm in cavitatibus ventriculi, et intestinorum lateat fermentum febrile.

Hâc in re si paritate aliquâ uti liceat, subit observare, quòd si in ventriculo, et intestinis, sive ad modicum, sive ad breve aliquod tempus moraretur succus febrilis benignarum intermittentium (de malignis enim alibì) vitiosus quidem, sed non venenatus, adeòque solum quadantenùs, et cum detractione, suscitaturus turbas, quas suscitare solet chylus aliquis veneno extrinsecùs propinato infectus, idem quadantenùs in curatione illi accidere deberet, quod isti. Sicuti itaque venenum

---

quoàd intermittentes simplices, de modo Chinæ Chinæ agendi opinioni, quæ cum ideâ *Celebris Barbier* consonat, jure merito adscriberetur: etenim physiologia docet, congestionem in viscere quodam æquilibrii vitæ perturbationem probare, hancque congestionem anteverti aut sanari, dùm æquilibrium restituitur; atqui, hâc hypothesi acceptâ, *cortex Peruvianus* omnia organa quodam modo excitando, in ipsa revulsionem promovet; sicque æquilibrium fulciendo, *China China* congestionem, accessûs causam, oppugnat.

Quamvìs hæc ultima hypothesis nobis verisimilis videatur, attamen assensum nostrum ab hâc materiâ cohibemus, usquedùm harum affectionum natura ab experientiâ dilucidetur; reflexionem tantùm proferemus, scilicèt: si Chinæ Chinæ actio ea esset à *doct. Broussais* concessa, ab aliis medicaminibus virtute thonicâ fruentibus febres intermittentes satiùs debellarentur, tuncque *cortex* in his morbis vincendis remediorum princeps non foret.

assumptum, quamdiù est intrà cavitatem ventriculi et intestinorum, (nisi sit summè deleterium) obsequitur utplurimùm vomitoriis, etiam mitioribus, et oleosis, sicuti et mollioribus laxantibus alvum, eoque sic educto, statìm solvitur omnis molestia; secùs verò, si ultrà primarum lactearum valvulas sit intrusum, adeòque irrevocabile; ità fermentum febrile benignarum intermittentium, pravum quidem, sed non venenosum, quamdiù in illis cavitatibus degeret, et non ultrà (quod profectò, instante saltèm accessione, infallibilitèr certum foret ob imminentem ingressum in lacteas) deberet obsequi emeticis, atque catharticis, sive mitioribus, sive fortioribus, et extrahi è corpore, et sic imminens saltèm accessus inhiberi. Paritèr, sicuti venenum propinatum longè feliciùs, ac citiùs corrigitur à suâ specificâ antidoto statìm ab epoto veneno, vel paulò antè ipsum epotum assumptâ, quamdiù scilicèt eadem antidotus immediato contactu intrà ventriculum, et intestina potest illud infringere, quàm si in penitiores chyli vias idem sese insinuarit: ità materia febrilis imminentis paroxysmi, noxia saltèm, ni venenata, longè fortiùs, ac meliùs corrigi deberet à specifico febrifugo Peruviano, si istud exhiberetur tempore illo, quo in dictis jam cavitatibus eadem materia est integrè cumulata, et lacteas ingressura, adeòque parata ad suscipiendam immediato contactu illius actionem, quàm si alio tempore propinaretur, dùm eadem materia in pancreatico, vel choledoco ductu adhùc

obstructis, intimè reconderetur, et fortè in ipsis pancreaticis, aut hepatis glandulis, tamquàm in suâ scaturigine, esset quærenda. Et tamen, ut diximus, alitèr evenit, meliùsque inhibetur quò magis distat, quàm quò propinquior est paroxysmus.

Non est tamen ideò, quòd excludam ventriculum, intestina et lacteas primi ordinis ab omni suspicione, quòd præbeant vel sedem, vel semitam materiæ febrili in sanguinem deferendæ, quià nempè neque per purgationes, neque per vomitiones, aut spontaneas, aut artificiales illa educatur: cùm me non lateat, etiam venena in ventriculo existentia neque per vomitum ab iisdem excitatum, neque per solventia, aut emetica propinata *semper* extrahi, aut impediri, ne migrent in lacteas; imò ab iisdem si fortiora sint, et acrioris naturæ, ipsum venenum acui, et deterius reddi. Quarè potiùs ex hoc deducitur, quòd febrilis quoque materia, etiam in primis latitans viis (cùm ex se ipsâ sæpè emetica, atque cathartica sit, etiam cùm benigna est) tantùm abest, ut ab emeticis et catharticis educatur, quin potiùs, tamquàm à similibus, ad nocendum adjuvetur; et, siquidem per eas vias sit educenda, potiùs tentandum id sit blandioribus remediis, ut oleo amygdalarum, sero lactis, et hujusmodi, quàm irritantibus, ut in venenorum eductione facere consuescimus; potiùs, inquam, infertur hoc, quàm quòd ullo pacto ibi non lateat talis materia.

Sed adhùc posito absolutè, quòd eadem ibi hospitetur, sive per modum permanentis, sive per

modum transeuntis, imò posito, quòd illa mediis solventibus, aut vomitoriis, educi non modò possit, sed et reverà educatur, datoque per consequens, quòd materia illa, quæ in exordio accessionis per vomitum exit, quæque, solutâ accessione, postridiè per catharticum educitur, non sit aliquid diversum à materiâ febrili, per vim expressum, et à quolibet sano homine, qui emeticum, vel catharticum (sæpiùs cum damno) propinetur, facilè educibile, sed sit ipsa materia febrilis accessionem proximam productura; cùm tamen eamdem accessionem verè non tollat, aut remoretur, quin potiùs intendat, ac augeat, signum est saltèm, quòd loco materiæ eductæ nova jugitèr ex perenni aliquo fonte succrescit, (ut demonstrat irrita quævis, etiam epicratica purgatio) nova paritèr gignens incommoda. Quamobrèm his stantibus cuique non præoccupato sat obviis, inferendum videtur, succum febrilem, etiamsi in ventriculo, et intestinis sedem teneat, nec posse radicitùs à remotiore aliquâ scaturigine suâ, intestinalem ipsam mineram instaurante, nec debere, etiamsi posset, educi. Est enim ille probabilitèr succus quidam naturalis, suumque circulum, et peculiaritèr, et cum universaliore sanguinis circulo, junctis invicèm fluminis, agens, qui tantùm per accidens à suâ crasi desciscit, et desciscit totus (sive acida, sive alius generis sit illius dyscrasia, et sive ex intrinsecorum principiorum vitio, sive ex heterogenearum, et alienigenarum particularum intimâ commixtione illa procedat) adeòque non

evacuari, non agitari, non exasperari, sed leniri, corrigi, et alterari tantùm indiget, sive per viam absorptionis, sive alio quolibet attemperationis modo, ut strenuè à Chinâ Chinâ fieri videmus, quotiescumquè constans est illius usus, nec maximè refractaria (quod in quibuslibet morbis nonunquàm contingit) totius succi peccantis, viscerumque illum perperàm elaborantium, dyscrasia. Posito itaque, redeamus in viam, non repugnare absolutè, quòd fermentum febrile in ipso quoque ventriculo et intestinis stabuletur; omnes propterea, quotquot sunt, primas vias comprehendemus inter loca, quæ probabilitèr sedem, aut semitam præbent eidem fermento febrili in sanguinem ingressuro. Interìm conjecturas, quæ favent illius ingressui per lymphaticas, et per lacteas secundi potiùs, quàm primi generis retulisse non pœnitet.

Sextò, cùm intrà vasa chylifera, chylo-lymphica (quo nomine lacteas secundi ordinis donare lubet) atque lymphatica, et intrà glandulas iisdem vasis interpositas, atque utrisque communicationem præbentes, non alii latices admittantur, quàm lympha et chylus, (forsàn et adeps) (1) dein cum chylo conjuncti, quin et ab eodem disjuncti, succus biliosus, pancreaticus, salivaris, et quotquot à glandulis intestinalibus, quas *peyerianas* vocitant, proficiscun-

(1) Haud facilè concipitur quomodò vasa de quibus loquitur *Torti*, adipe occuparentur; quippè cùm adipe carentem concurrant in locum; sed ponatur ipsam absorberi, ipsane absorptionis actio hujusce elementi naturam adulteraret?

tur : in istis porrò succis, vel omnibus, vel quibusdam præternaturalitèr alteratis, acescentibus, stagnantibus, fermentescentibus, aut alio quovis pacto vitiatis, periodicè autem, ac regularitèr (typo scilicèt variis febribus correspondente) influentibus, proxima intermittentium materia videtur probabilitèr debere constitui. Quod si verum foret, quod suprà suspicati sumus, nempè fermentum febrile, ne per modum quidem transeuntis, perluere cavitates intestinorum, atque ventriculi, in tali casu vix ullus locus esset imputandi causam febris aliis succis, quàm chylo, et lymphæ, iisque intrà peniora tantùm vasa vitiatis. Alios nihilominùs succos modò recensitos plurimùm conferre ad vitiandum ipsum chylum, et lympham, et consequentèr ad acuendum ipsum febrile fermentum, quin et ad multiplicanda, atque insignitèr intendenda febrilia symptomata ultrò crediderim.

Cùm verò succi fermentum constituentes, quicumque sint, non videantur posse ad tempus inhiberi, ne influant in sanguinem, nisi per interpositam obstructionem, neque in libertatem prisinam pluries vindicari, nisi per ejusdem obstructionis temporaneam sublationem, aut apertionem; hinc est, quòd vitium peculiare istorum fluidorum, et præ reliquis aliis magis certum, videatur esse *stagnatio* eorumdem, eaque *temporanea*, esto quòd postrema hæc qualitas, aut conditio adjuncta, quæ regularem ipsius stagnationis periodum includit, difficilillimè sit explicabilis.

Septimò deniquè, ex sententiis omnibus diversorum auctorum capite antecedente relatis, deducitur quidem veluti corollarium quoddam, mineram intermittentium, seu congestionem febrilis fermenti latere in aliquâ ex tribus hisce regionibus, nempè vel *citrà* sanguinem, vel *intrà* sanguinem, vel *ultrà* sanguinem; sed ex propositionibus à nobis hucusquè præmissis potiùs videtur, in alterâ ex duabus tantùm regionibus enumeratis eamdem fodinam esse constituendam, videlicèt, vel *citrà* sanguinem, vel *ultrà* sanguinem, non autem *in ipso* sanguine; licet postremum istud, ut minùs verisimile tantùm, nequaquàm verò ut absolutè falsum, hìc excludatur.

Ex unâ itaque parte, vel intrà totum tractum vasorum lacteorum, et chylo-lymphaticorum in sanguinem tendentium, sed alicubì fortè obstructorum, sive in loco aliquo propè lactearum oscula consito, et cum iisdem communicante, hujusmodi minera statuenda erit : vel ex aliâ parte, in puris lymphaticis, ab arterioso, quin et nervoso probabilitèr genere jam inebriatis, atque in ipsum denuò sangninem refluis, sive in eorum remotâ scaturigine, glandulisve longè dissitis, erit quærenda. Si tamen postremum istud seligatur, id saltèm oportet admittere, quòd, etsi à principio tam longinquo derivetur febrilis materia, maximâ nihilominùs ex parte, in memorata jam chylo-lymphatica influat, citrà sanguinem posita, ut iisdem mediis in ipsum tandem sanguinem asportetur, in quem cæteroquì minore dumtaxàt ex parte, à membris superioribus

immediatè potest influere. Ultrà hos limites progredi non audeo; licèt me non lateat, quantùm ad rectum usum Peruviani corticis, et ad definiendam litem instituendarum, vel omittendarum evacuationum, pro febrium intermittentium curatione, conferre possit ultima inquisitio causarum febres hujusmodi producentium. Imò fateor, me quondàm hâc de causâ, præviis iisdem theorematis, quæ suprà exposui, altiorem hujusce rei tentasse indaginem, Icario tamen ausu, nec fortè multùm absimili. Utcumquè, incertos aereosque ut sic dicam, mentis volatus, in medio demùm itinere collabescentes, qualitercumquè referre non piget.

Illusit itaque mihi aliquandò phantasma quoddam, quo, mecum ipse considerans, ab ulcere, vel abcessu glandularum mesenterii febres lentas et continuas fieri, quæ priùs glandulis iisdem tumentibus tantùm, et obstructis intermittentes fuêre: itèm animadvertens, quòd tuberculo in pede suborto, et tumefactâ subindè glandulâ in inguine, diaria febris exoritur, quæ dubio procul periodica fieret, si periodicè recurreret ejusdem glandulæ tumor: ad consimilia postmodùm conficienda ratiocinia circà febrium intermittentium causas, per analogismum quemdam transitum feci, hæc quæ mox subdam, commentus. Si aliqua viscida et glutinosa materia ex ipsis chyli, et lymphæ particulis crudioribus, et improportionatis genita, intrà loculos earumdem glandularum mesenterii ità *laxè* condensaretur, ut illàc transitum omnem, vel ferè omnem,

omnem, tùm chylo, tùm lymphæ impediret quidem ad tempus aliquod, sed tamen, accedente majore fluidorum momento, liberiorem progressum eisdem concederet, non ità, ut ab illis fluidis penitùs ablueretur (id namque non sineret illius visciditas, nisi repetito pluries eodem opere) sed ità, ut simpliciter perforaretur, transitum scilicèt pleniori torrenti concedens, eumdemque negans exiliori rivulo, aut stillicidio: si, inquam, positio hujusmodi, quam in pancreate olìm *Sylvius* adstruxit, ad glandulas aliquas mesenterii insigniores posset transferri, profectò longè facilior, et clarior foret hìc, quàm ibì, tùm symptomatum omnium etiam infrequentiorum, tùm ipsorum etiam circuituum explicandorum ratio.

Enimverò quòd glandulæ omnes, quæ chylum à vasis suis *deferentibus*, id est à lacteis primi generis, et lympham à solitariis lymphaticis recipiunt, ut liquorem utrumque simul mistum, quin et in iis adauctum, per lacteas secundi generis, seu per vasa chylo-lymphica *efferentia*, ultrò promoveant ad receptaculum commune, et indè ad canalem thoracicum, facilè possint infarciri, et obstrui quâdam veluti mucositate, glutine, aut pulte inficiabitur nemo, qui utriusque laticis inæqualitatem tùm absolutam, tùm respectivam animadvertat. Chylus siquidem ex diversis, et disparatis eduliis confectus, et ex pluribus succis intestinalibus illum integrantibus coagmentatus, lentorem facilè contrahit, atque crassitiem, quæ illum intrà sua vasa,

K

et successivè intrà glandulas mesentericas stagnantem potest efficere; lympha verò mille ob causas vel crassior, vel acidior reddita, non modò eumdem effectum producere potis est, sed et à chylo productum augere, adjungendo scilicèt eidem chylo concretionem ulteriorem, eo pacto, quo ulteriorem crassitiem aptus est adjungere lymphæ idemmet chylus: undè non modò sibi succus quilibet, sed et alter alteri, motum intrà glandulæ loculos valet præpedire, visciditatemque, ac stagnationem mutuam, ubì simul coeunt, impertiri. Adde tandem, ab ipsis succis, bilioso, pancreatico (fortassìs etiam adiposo) et glandularum intestinalium, solitariè quoque aliquandò influentibus per chyli vias, eamdem, si aliquo peccent lentore, aliâve ad simul concrescendum dispositione, in glandulis mesentericis obstructionem posse produci.

Quòd verò hujusmodi obstructioni, aut infarctui aliquæ peculiaritèr ex illis glandulis, et quidem officio insigniores, ac notatu dignæ, sint magis obnoxiæ reliquis, magisque dispositæ, sive ob intimæ structuræ compositionem, sive ob aptitudinem sitûs, sive ob exercitii majorem, vel minorem usum, sive ob succorum affluentium copiam pleniorem, aut parciorem, sive aliam quamvìs ob causam, facilè concedet qui observârit strumas frequentiùs oriri in collo quàm in inguine, obstructiones in glandulis lienis potiùs quàm hepatis, inflammationem pleuræ faciliorem esse quàm peritonæi, paraplegiam sæpiùs in sinistrâ quàm in dexterâ cor-

poris parte contingere, et similia, quorum ratio mechanica non est hujus loci.

Quòd deniquè æstate potiùs, et autumno, quàm aliis temporibus, ut facilis est febrium intermittentium generatio, ità facilis sit hujusmodi glandularum infarctus, et obstructio, suadent coctiones stomachi imbecilliores, ob enervata universalitèr fermenta chylificationis, et dispositio succorum acescibilium, quales sunt chylus, et lympha, ad ulteriorem acorem contrahendum, ut illum facilè per eas tempestates contrahunt vina. Adde et hìc concursum aliorum succorum intestinalium, aptiorum tunc temporis (etiam ratione ambientis externi, in nativâ temperie inæqualitèr excedentis) ad augendam in iisdem glandulis chyli, et lymphæ improportionem, undè et facilior in utroque latice ad vitiosas ibidem fermentationes excitandas, et successivas præcipitationes, hinc et ad obstructiones gignendas dispositio.

Pro glutinosæ autem obstructionis hujusmodi *alternâ* reclusione, atque occlusione, obvium est animadvertere, idipsum sæpiusculè (irregularitèr licèt) observari in ictero ab obstructis biliariis ductibus procedente, ubì scilicèt conclusæ bili aliquis nonnunquàm reservatur aditus, atque iterùm clauditur; perforatâ videlicèt quandoquè obstructione ab ejusdem bilis impulsu, eâdemque obstructione iterùm coalescente, quòd fæces modò flavæ, modò cinereæ, colorque faciei et oculorum, modò minùs, modò magis citrinus satìs patefaciunt. Perio-

dicæ verò, ut sic dicam, occlusionis, et reclusionis ipsius lymphæ à suis vasis, et glandulis, specimen aliquod nobis exhibent nonnulli coryzâ, vel rheumate laborantes, qui è naribus affatìm, et è pectore insignem lymphæ copiam emungunt, vel expuunt, quasì illam intrà capsulam aliquam coacervatam haberent, idque statis horis, putà matutinis, aut vespertinis; ut sileam similia fieri constanti ritu non modò in vasis, et glandulis infarctis, sed et in amplis quoque cavitatibus. Sic, etsi in plurimis inæqualis admodùm sit modus, quantitas, et hora assumendi alimenti, tamen in iisdem regularis admodùm est hora alvum deponendi, sive quotidiè, sive alternis diebus, itèm hora esuriendi, sitiendi, mingendi etc. in tantùm, ut et dormientes ob id ipsum expergiscantur, licèt id ipsum non exigat ulla necessitas, sed quædam potiùs naturæ consuetudo, ad certas tamen quamvìs occultas mechanices leges exercita. Sic paritèr menstruam mulierum excretionem integro lunæ spatio, quasì alicubì congestam, parùm guari suspicimus; eamdem verò (quod magis est) quolibet mense per eos institutam, et apud alios legimus, et in duabus fœminis ipse vidi, quarum altera phthysi tandem confecta obiit. Admodùm ergò mirum fortè non erit in casu nostro, quòd aperiatur, et vicissìm claudatur mollior, recensque obstructio glandulæ mesentericæ, ductûsve chylo-lymphici, quandò hoc idem, vel simile phœnomenon in aliis casibus observamus; sicut nec adeò mirum erit, quòd hoc ad regulam quamdam

ſiat, quotiescumquè hujusce regulæ mechanicum artificium, vel mechanici artificii probabilitas aliqua constare possit, ut infrà.

His præmissis, ponamus, dicebam tunc (modò verò dico : fingamus) aliquam ex memoratis glandulis mesentericis (1) insignioribus ità infarctam esse viscido illo, quod diximus, glutine, ut omnem, vel ferè omnem chylo, et lymphæ illàc fluentibus ultrà se cisternam versùs, progressum inhibeat. In hoc casu totum vas lacteum (sive autem unum sit, sive multiplex, parùm refert) quod ab intestinis ad glandulam protrahitur, chylo stagnante replebitur; paritèrque lymphaticum *inferens* integrum, quod in eamdem inseritur, ab exortu suo usquè ad eumdem terminum, lymphâ suâ similitèr stagnante, utpotè exitum non inveniente, sensìm repleri necesse erit.

Cùm autem chylus iste sic stagnans assiduè non urgeatur ab alio chylo, quippè inæqualitèr, et per interruptas vices influente, et cùm influit habente alios ductus patentes, per quos nullo negotio potest insinuari, nullum idcircò patitur conatum (excepto eo levi, quem potest recipere à compressione viscerum propinquorum, et à valvulis, tunc tamen feriantibus, vasis obstructi) nullum, inquam, patitur conatum, vi cujus possit ultrò promoveri ad supe-

(1) Has mesenterii glandularum obstructiones, non ex humorum lentore, sed ex irritatione lymphaticâ originem ducere nemo nunc nescit, quod physiologici probè docent.

randum obicem in glandulâ existentem. Necesse est ergò, totam vim ad hoc opus requisitam exerceri ab humore lymphatico, tùm fluidiore, tùm valentiùs, atque velociùs, ratione validioris impellentis, etiam perennè influente. Hoc facilè intelligetùr, si consideremus, quòd vas hujusmodi lymphaticum, ut suprà obturatum, naturalitèr quidem semper irrigatur liquore suo, sed non ità, ut patiatur repletionem, aut distensionem notabilem, qualem patietur, si per injectam ligaturam stranguletur, aut obstruatur. Itaque si vas istud tale quidpiam quodammodò patiatur intrà glandulam (quantùm sit pro intercipiendo illius liquore) quale patitur ab injecto extrinsecùs vinculo, necesse erit, quòd paulatìm totum vas, scilicèt interstitium omne, quod intercipitur à primo illius exortu, usquè ad insertionem in glandulam, lymphâ indesinentèr influente distendatur usquè ad turgescentiam insignem ejusdem vasis, seu usquequò capax illud est distentionis : cùm rivuli, si qui sint, per anastomosim, vel alitèr cum eodem vase communicantes non possint supplere omnem defectum causâ obstructionis illius resultantem. Et quoniam, repleto vase cessat quidem introductio liquoris in illud, sed non cessat, quin potiùs augetur circà primam illius originem conatus primi impellentis (arteriarum videlicèt, ac si lubeat, etiam nervorum ibì sese exonerantium) assiduam lymphæ secretionem, et introductionem in idem lymphaticum molientis, adeòque secretam antecedentèr, et in ipso præexis-

tentem lympham urgentis, ac indesinentèr prementis, accedente etiam aliquatenùs valvularum officio, et circumsitorum musculorum motu: hinc est, quòd multiplicato per repetitas vices hujusmodi potentiarum nisu, brevì cedat mucosum obstaculum in glandulâ lentescens adhùc, nec satìs solidum, transitumque idcircò prementi, atque acrimonia quoque sua perterebranti liquori concedat, usquequò durat illius impetus, atque vis perforans, et non ultrà.

Cùm itaque regularis, et continua sit secretio lymphæ ab arteriis (dicamus et nervis) fieri solita, itèm determinata, plùs minùs quantitas liquoris secerni soliti, et determinata paritèr capacitas vasis liquorem excipientis, sequitur per consequens, quotiescumquè fiat, renoveturque hujusmodi summa distensio, determinatum quoque, et ferè æquale semper esse debere tempus, quod requiritur tùm ad summe distendendum, replendumque ipsum vas, tùm etiam ad superandam resistentiam obstaculi extrema illius infarcientis: sumendo hoc tempus determinatum in aliquâ latitudine, prout scilicèt magis, vel minùs viscida est materia obstruens, et consequentèr prout citiùs, aut celeriùs communicatur extremo liquori glandulam intimè attingenti vis, atque pressio in primâ vasis origine indesinentèr exercitâ, ubì videlicèt impeditam ob incapacitatem vasis incassùm moliuntur arteriæ lymphæ secretionem, conamine semper fortiore, quo diutiùs repetito, et frustrà tentato.

Istud autem tempus determinatum intercedens à puncto transitûs inhibiti ipsius lymphæ usquè ad tempus summæ repletionis, seu ad tempus superati obicis, quod idem est ac dicere totum tempus morbosæ collectionis lymphæ fermentum febrile principalitèr constituentis, usquè ad tempus exclusionis illius è suo carcere, longius, aut brevius esse debebit, prout major, vel minor erit capacitas ipsius vasis, spectato diametro, et longitudine illius, et prout magis, vel minùs resistens erit viscida materia glandulæ impacta, quæ liquorem in extremo vase remorabitur.

Potest autem contingere, quòd inter plurimas glandulas, quæ huic vitio peculiaritèr sunt obnoxiæ, aliquæ (et quidem numerosiores) appendantur tali lymphatico, pro cujus extremâ plenitudine, et successivâ contenti liquoris excarceratione mechanicè, ut suprà, faciendâ, requiratur spatium temporis 48 circitèr horis circumscriptum, aliæ verò (minùs quidem frequentes) vas aliud possideant, sive longiùs protensum, remotiùsque derivatum, sive recipiens parciùs lymphæ secretæ stillicidium in suo principio, cui ideò pro eodem opere, summæ videlicèt repletionis, et, quod magis est, successivæ reclusionis, ob majorem primi impellentis distantiam, vel ob illius minorem nisum fortè difficilioris, necessarium sit intervallum horarum circitèr 72 et aliæ deniquè sint (nec ipsæ quidem numero plurimæ) quarum vas ad idem opus non exigat plùs quàm horas 24. Et sic periodus

tertianæ febris cæteris frequentioris, quartanæ minùs frequentis, et quotidianæ paritèr rarioris, poterit haud difficultèr intelligi. Quòd si duæ glandulæ sustinentes obstructionem horarum 48 seorsìm successivè obstruantur, ità ut una hodie, altera cras idem vitium capiat, tertiana duplex duplicem habens focum emerget. Si duæ aut tres glandulæ ex iis, quæ sustinent suum, ut sic dicam, infarctum ad horas 72 diversis successivè diebus infarctum similem suscipiant, quartana duplex aut triplex orietur; et hac proportione fient hemitritææ, aliæque febres complicatæ. Non tamen absolutè negaverim, pro variâ glutinis obstruentis visciditate, et consistentiâ, itèmque pro variâ humoris gluten ipsum perterebrantis acie, diversas febrium intermittentium species ab unâ forsàn, et eâdem insigniore glandulâ obstructâ posse pendere, sicut et varias forsàn ejusdem speciei, aut generis febrium differentias.

Hæc idea, qualiscumque sit, primam febris generationem complectens, circuitum paritèr illius ob oculos ponet, si perpendamus, quòd superato per vim, ut suprà diximus, obice, extremum vasis intrà glandulam obturante, liquor quidem excarceratus per viam recentèr apertam facilè dilabitur, nec sinit iterùm gluten illud coalescere, quousquè durat illius impetus, quin potiùs ipsi chylo intrà lacteum similitèr occlusum stagnanti editum reserat per eamdem glandulam, ut eum secum rapiat, et per chylo-lymphicos *efferentes* ductus cum eodem ad cisternam properet, et dein in sanguinem de-

labatur : attamen cùm brevis, et temporaneus sit hujusmodi torrentis etiam lentioris affluxus, necesse est quòd conniventibus denuò iisdem vasis, lacteo videlicèt, atque lymphatico, idem mucus tùm ipsi glandulæ, tùm vasis lymphatici antecedentèr obstructi oris extremis adhærens, ad novam concretionem disponatur, cessante, ut dictum est, impetu illum perforante solum, non abluente, vel abstergente, et succedente, loco torrentis lymphatici jamjam exhausti, lento tantùm, ac enervi lymphæ recentèr secretæ stillicidio, novam perforati anteà glutinis concretionem nequaquàm impedire, aut superare valente. Et quoniam idem vitium nativum, vel crassitiei, vel acoris in lymphâ à primitivis suis causis adhùc fovetur, sicut fovetur in chylo (præsertìm tempore morbi) eadem ac anteà prava dispositio multòque magis in fermentis et succis ipsum chylum actuantibus, et ex parte integrantibus : hinc est, quòd concesso per vim transitu liquori urgenti, et perforanti, paulò post idem facilè recurrat impedimentum et vitium, remanente scilicèt in parte obstructâ portione adhùc maximâ causæ conjunctæ, integroque etiamnum superstite in fluidis causæ antecedentis vigore. Cùm itaque stato tempore, ut suprà, eamdem fieri collectionem, et successivam effusionem febrilis fermenti necesse sit, stato quoque tempore renovari opus erit febrilem circuitum. Hujusce rei rude quoddam specimen in ictericis, in rheumate affectis, etc. passìm observari jam suprà notavimus.

Quo pacto verò lympha aliquo modo jam peccans, postmodùm diù detenta, itèm chylus tot succis fermentescibilibus (quales sunt in primis bilis et succus pancreatis) imbutus, diutiùs stagnans, quantulacumque sit illius portio; adeòque, dùm stagnat, fermè corruptus, possint, dùm chylo-lymphica pervadunt, receptaculum commune et canalem thoracicum, incommoda omnia producere, quæ febrem incipientem comitari solent, qualia sunt horror, rigor, frigus, dolor dorsi et lumborum, vomitus biliosi, alvi fluxus, etc. quilibet ex se facilè potest conjicere.

In sanguinem verò suâpte etiam fortassè naturâ tunc malè constitutum, delata hæc omnia, quomodò in eo effervescentiam febrilem excitare valeant, tamdiù duraturam, quamdiù succus febrilis subigatur et redigatur ad naturæ leges, extraneis jam salibus spoliatus, per diaphoresim, diuresim, aut aliâ quâvis viâ excernibilibus, optimè novit quilibet ex pauxillâ puris portione, ab ulceribus etiam externis in sanguinem absorptâ, febres quamdam quoque periodi speciem habentes identidèm suscitari observavit. Sed de his adhùc aliquid capite octavo.

Hæc, et alia plurima, Sylvianam quodammodò hypothesim à pancreaticis ad mesentericas glandulas transferentia, menti quondàm meæ obversabantur, quibus modò, cùm nimiam compositionem sapere, nec satìs simplicitati naturæ etiam errantis, respondere videantur, nequaquàm acquiesco; sed

illa, ut manca tantùm, et imperfecta profero. Sat sit eadem adumbrasse, ut, si rudem aliquam ac indigestam veritatis speciem in illis quispiam reperiat, ulteriori culturâ ad meliorem frugem reducat.

Posset equidem fortassìs adhùc ambigere non nemo, ut aliàs tetigi, an febrile intermittentium fermentum sit quid *exoticum* à partibus, vel quibusdam, vel omnibus proficiscens, *et à venis* cum sanguine refluo potiùs, quàm à *lymphaticis* absorptum, atque ad corporis interiora delatum: quod, licèt ægrè crediderim, aliquo tamen pacto congrueret cum iis, quæ dixi, et mox dicturus sum de probabili quoque illius sede in aliis glandulis, etiam circà corporis ambitum, et viscera consitis, cum discrepantiâ tantùm circà vias, per quas indè transferatur in sanguinem. Posset quoque suspicari quispiam alius, an fermentum hujusmodi sit succus quidam peculiaris nobis adhùc *ignotus*, qui vel per semitas ordinarias chyli et lymphæ *per vim*, *ac præter naturam* intrudatur, vel per *occultas* et *nondùm patentes* (quandoquidem sunt, ut reor, in corpore nostro succi adhùc ignoti, et ignotæ viæ) ut exindè paritèr deferatur in sanguinem. Sed hoc esset explicare ignotum per ignotius. Quamobrèm, sepositis iis, quæ nondùm patent, si reverà illius natura, et existentia *in succis*, *et locis notis* sit quærenda, præter ea, quæ suprà retulimus, non planè quoque displiceret materiam febrilem cujus germanam indolem designare arduum quàm

maximè semper erit, ab universo corporis ambitu in centrum ejusdem per vasa lymphatica derivare, hoc est à glandulis conglobatis, sive omnibus, sive saltèm aliquibus universi corporis, et viscerum illius, undè prima lymphaticorum origo; ut per hujusmodi semitas, ab eâdem corporis et viscerum periphe-riâ, in ipsum sanguinem, quasì in centrum, simultaneo quopiam, et periodico confluxu, difficultèr tamen explicabili, adduceretur, immediatè quidem respectivè ad lymphatica superiora, mediatè verò per ductus omnes chylo-lymphicos, respectivè ad inferiora, et media. Sic saltèm congrua haberi posset explicatio illarum febrium mitioris indolis, quæ cùm rigore et frigore, sine ullo alio intestino tumultu solent invadere, et universali demùm sudore facilè solvi. Sed, si cui non satisfaceret pro explicandis symptomatis tertianarum in infimo ventre maximè observabilibus ea, quæ posset adduci, irritatio facta à fermento febrili in cisternâ chyli, aliisque lacteis secundi ordinis, is ad salvandos enormes vomitus, motumque ventriculi inversum, et intestinorum antiperistalticum (1) ex-

(1) Quæritur an ventriculus actionem activam in vomitu exerceat, an ècontrà musculorum abdominalium ope passivè evacuetur? hanc quæstionem insolutam solvere minimè contendimus; attamen, factum medicinâ practicâ exhaustum ad actionem ventriculi activam admittendam in vomitûs actu summoperè tendit; enimverò, versùs hoc organum emetici ope congestiones cerebri sæpè convelluntur. Contractiones musculorum abdominalium revulsionem operari fortassè objicietur; sed omni

planandum, à lacteis primi ordinis, et à succis omnibus intestinalibus illàc fluentibus, præsertìm verò à bilioso, adjumentum quæret.

Si verò de explicandis perspicuè hujusmodi symptomatis in primâ paroxysmorum invasione ferè perpetuis, et circà infimi ventris confinia valdè conspicuis, sit minùs sollicitus, influxum succi febrilis in sanguinem, quem nos acervatìm fieri posuimus, ipse paulatìm factum (cæteroquì non improbabilitèr) statuat, succumque ipsum febrilem à quâvis affectâ corporis glandulâ, modò hac, modò illâ, modò unâ, modò pluribus, cum auctoribus non paucis derivet, stillicidio quidem assiduo, sed cruoris excandescentiam periodicam, noxiæque materiæ sensìm congestæ expulsivam non inferente, nisi donec succus peccans fuerit intrà cruorem ipsum ad turgescentiam collectus. Quod quidem pro diversitate loci, seu glandulæ suppeditantis, et pro variâ liquoris, pari postmodùm proportione in sanguinem influentis, quantitate, modò per breviora, modò per longiora, semper tamen ab invicem æquidistantia temporis intervalla, repetitis subindè vicibus, posse contingere, haud arduum erit intellectu.

Pro reddendâ autem ratione saltèm aliquâ symp-

---

probabilitate hæc objectio destituta videbitur, si attendatur vasa cerebri sanguine expurgari, statìm ac nauseæ manifestantur, ergò antè musculorum abdominalium contractiones, quod facilè faciei palore judicatur.

tomatum in infimo præsertìm ventre locisque propinquis invadente paroxysmo apparentium, poterit is fortassè dicere, sanguinem tunc prætèr naturam fermentescere incipientem, in primo illo conatu ità turgescere intrà sua vasa, ut valeat obsistere novo succo febrili, sive per lacteam thoracicam, sive per solitaria lymphatica perennè affluenti, prohibendo scilicèt, ne tunc temporis succus iste recentèr adveniens superare possit obstantem valvulam, ad ostium canalis thoracici in subclaviam tendentis appositam, vel aliam quamcumque excipiendo lymphaticorum tributo destinatam, atque ab eodem fermentescente, et contranitente cruore compressam. Sic Padus tumens, furens, et ad latera premens, nec Gabelli, nec Scultennæ consuetum facile admittit vectigal, sed illud repercutit. Sicuti autem minora illa flumina intrà aggeres suos repulsa et detenta, plurimas in circumsitis locis excitant turbas, ità et succus febrilis sic repercussus, et intrà occlusum canalem thoracicum chylique lacunam, vel intrà quævis solitaria lymphatica per vim coercitus, cùm neque ultrò proptèr inhibitum illius progressum, ut suprà diximus, neque retrò proptèr inferiorem portionem sursùm urgentem, et proptèr obstaculum valvularum regressum prohibentium, viam sibi parare queat, interìmque à stagnatione suâ ulteriorem acrimoniam adipiscatur, potis erit suscitare in præcordiis, stomacho et alibì, angores, vomitus, irritationes, aliaque incommoda, quæ in iisdem locis tunc temporis

observantur. Enimverò tumultus non longè mino-
res, immò illis non parùm analogos ob eamdem
ſortassè rationem, nonnunquàm excitare ibidem
solet simplex chylus, si quandò ex cibo paulò antè
accessionem exhibito contingat intempestiva pro-
trusio illius in sanguinem, ſermentescere, ut suprà,
atque tumescere incipientem, ipsique propterea
chylo, quo minùs liberè possit ingredi, aditum præ-
cludentem. In universâ hac rerum serie atque con-
gerie, veteribus ipsis, cæteroquì colligantibus, non
prorsùs ignotâ, tota ratio intermittentium posita
videtur, et hanc persequi fortassè non ſoret inu-
tile, si omnium humorum peculiarem motum, sta-
tumque tempus circuitùs particularis eorumdem
distinctiùs nosceremus : indè namque explicandæ
quoque periodi modus forsitàn aliquis plausibilior
elucesceret. Sed hic est scopulus ad quem infeli-
citer allidunt omnium opinantium naves in hoc
mari vela ſacientium.

Retentâ itaque pro nunc hypothesi probabiliore
et universaliore scilicèt, quòd humor ſebrilem ef-
ſervescentiam periodicè inducens, sit succus aliquis
per accidens tantùm vitiatus, et vel præviâ stagna-
tione per intervalla *statim* sanguini affusus, vel
congestione *paulatìm* aliundè suppeditatâ, per in-
tervalla paritèr in eodem turgescens, qui prop-
tereà suam sedem aut semitam habeat vel citrà ip-
sum sanguinem, hoc est circà pylorum, intestina
et lacteas utriusque generis, (ut omnia primæ re-
gionis loca indiscriminatìm comprehendamus) vel
ultrà

ultrà eumdem sanguinem, hoc est in glandulis vasisque lymphaticis, haud difficile erit conjicere, quomodò China China possit (quod est intentum nostrum) materiam febrilem vel alterare ac emendare in ipso suo foco, vel intercipere atque corripere in medio itinere, priusquàm in sanguinem deferatur, nullâ sensibili prætèr consuetas factâ illius evacuatione.

In primo siquidem casu, cùm China China diutiùs immoretur intrà cavitates ventriculi et intestinorum, quod segnior ramentorum illius excretio, et fæcum tinctura satìs patefacit, itèm, cùm ductibus omnibus chyliferis secundùm minimas suî particulas adhæreat, eosque lentiùs pervadat, poterit nullo negotio febrilem laticem ibidem conditum infringere, combibere, retundere, et ad naturalem crasim reducere, vias ipsas, glandulasque chylo-lymphicas abstergere ac reserare, aliaque hujusmodi diuturno usu præstare, quæ materiam et occasionem febrilem, nec non *ipsius* quandoquè *occasionis initium*, ut verbo *Hippocratis* utar, sine ullâ excretione admodùm sensibilitèr adauctâ, valeant submovere.

In secundo verò casu, ubì fermentum febrile supponatur radicari ultrà sanguinem, videlicèt in glanduloso lymphaticoque systemate, cùm istud è suâ, ut aiunt, minerâ duplicitèr possit in sanguinem influere, nempè, vel mediatè (et quidem magis abundè) per chyli vias secundarias, vel immediatè (et parciùs) per ipsa lymphatica, statìm

in eumdem sanguinem se exonerantia, duplicitèr quoque poterit suscipere extrà ipsum sanguineam actionem corticis, et ab eo debitam alterationem recipere, uno nempè loco intrà receptaculum chyli; cæterosque illius ductus lymphæ communes in sanguinem tendentes, in quibus idoneam paritèr, ut in primo casu, potest recipere à cortice alterationem; et siquidem minera ipsa remotior non planè attingatur, correctâ tamen assiduè per continuationem remedii novâ fermenti illùc affluentis portione, à glandulis etiam longinquis subministratâ, ipsa demùm corrigi potest, aut exhauriri remota scaturigo. Altero verò loco correctionem suam potest à cortice sortiri febrile fermentum ultrà sanguinem stabulans, videlicèt in ipsis glandulis, viscerum et corporis ambitum, aliumve quemvis locum occupantibus, undè lymphaticorum origo, vel propagatio : quandoquidem ad extremam hujusmodi glandulosam provinciam potest pertingere ipsa tenuior substantia, tinctura et actio corticis, mediantibus arteriis in glandulas desinentibus, quæ arteriæ ipsum forsitàn febrile fermentum (non excluso si cui lubeat nervorum ministerio) iisdem glandulis anteà subministrârunt. Facilè namque concipere possumus, non modò, quòd materia lymphatica in sanguine (majore saltèm ex parte) residens, quæ febrilis quoque fermenti glandulis imprimendi materia futura est, per corticem alteretur atque demulceatur; verùm etiam possumus intelligere (quod mihi quidem magis arridet) quomodò eædem mi-

nimæ corticis particulæ, sub chyloso vehiculo etiamnùm integræ, suâque virtute pollentes, sanguinem transmeent, illo intacto, videlicèt eum notabilitèr non immutando, suamque vim integram soli fermento imprimant ultrà ipsum sanguinem, sive in glandulis, sive ubivìs existenti, atque ibidèm pereas absorpto. Quòd si etiam ipsi sanguini talitèr impressam quis velit corticis virtutem, ut illum balsamico quopiam robore muniat adversùs fermentum ab extrinseco undelibèt adventurum, is, licèt me planè consentientem non habeat, actioni tamen corticis citrà sensibilem evacuationem febrifugæ planè favebit. Et hæc quo ad virtutem corticis agentem contrà fermentum, suum focum, sive, ut aiunt, suam mineram agnoscens, vel citrà, vel ultrà provinciam sanguineam.

Quotiescumquè verò intrà ipsum cruorem immediatè *orta* simul, atque *congesta* ad turgescentiam credatur, quousquè effervescat febrilis intermittentium materia (etsi hoc minùs verisimile reputem), adhùc facilior erit explicatio actionis Chinæ Chinæ in ipsum cruorem, nullâ sensibili evacuatione subsequente; sive id fiat per hoc tantummodò, quòd illa fermentum febrile combibat ac absorbeat, sive illud juxtà *Conygium* disgreget atque dispergat, ut aquæ salsæ retundit aciem aqua dulcis affusa, (quo pacto non ineptè fortassìs explicaretur dispositio cruoris ad remorbescendum, quatenùs scilicèt eadem facilè renovetur; ni impediatur per continuationem remedii, salium febrilium coacer-

vatio, priorque unio) sive alio quovis modo ejusdem fermenti energiam reprimat; quæ res, cùm multifariàm possit contingere, difficile est definire quo pacto præcisè contingat, interque varias probabilitates veritatem, quæ una est, exactè seligere.

Cùm tamen aliquò ex prædictis modis se habere fermentum febrile certum videatur, æquè certum per consequens est, aliquò ex iisdem modis haberi correctionem illius à Peruviano cortice. Cùmque vitiosus latex, qui tale fermentum constituit, vel in se continet, debeat redigi ad naturæ leges, vel per effervescentiam febrilem (restitante plurimâ illius portione utili, secretâ verò inutili) vel per alterationem medicamentosam, quæ ipsam portionem inutilem magnâ ex parte rectificet per solam contrariarum qualitatum alterationem, seu per vim occultam provenientem à totâ substantiâ, ut aiebant antiqui; sive deniquè, ut sensibiliùs loquamur, per variationem texturæ particularum minimarum febrile fermentum componentium, habitam quomodolibèt à commixtione particularum minimarum corticis; hinc est quòd nullâ vel paucâ evacuatione sit opus. Etenim, quandocumquè etiam ad correctionem fermenti aliqua requiratur particularum ejus absorptio, præcipitatio et excretio, benè possunt hæc omnia integrè haberi à Chinâ Chinâ; cùm enim malitia fermenti febrilis consistat in paucâ mole (quod benè novit qui novit quàm pauca sint magnorum etiam morborum semina) potest ultrò excerni, quod excernendum est per

illas evacuationes, modò sudoris modici, modò alvinæ dejectionis, modò (quod frequentiùs est) urinæ notabilitèr adauctæ et immutatæ, quæ post depulsas ope corticis febres quotidiè observatur. Sanè postrema hæc evacuatio, lotii scilicèt sensibilitèr aucti atque concocti, evidens est ac perpetua, sanguinisque defervescentiam, atque defæcationem apertè testatur; non quidem fortassè quià China China agat immediatè intrà ipsum sanguinem, sed quià agit intrà ductus chylo-lymphicos, quorum latices dùm corrigit, et primam sic coctionem juvat, mediatè saltèm juvat et alteram, quemadmodùm videmus ex solâ fermenti stomachici correctione debitam statìm urinarum coctionem subsequi. Quod eò faciliùs in hoc casu succedit, quoniam, impeditâ per Chinam Chinam novâ sanguinis conspurcatione, ille faciliùs se expedit ab inquinamentis anteà susceptis, undè urinarum concoctio, earumque uberior proventus emergit. Quid ergò de aliis copiosis excretionibus, quæ secundùm *Hippocratem*, *non multitudine sunt æstimandæ*, sumus solliciti, cùm, quid illæ per artem institutæ conferre possint ad curationem intermittentium, planè ignoremus?

Propterea (iterùm repeto) nunquàm mirari desinam, quomodò in tantâ rerum, et opinionum caligine circà intermittentium causas earumque sedem, quomodò, inquam, virtus febrifuga corticis per experientiam clara, tuta, certa, et evidens, quibusdam suspecta reddatur, eo quià nihil in-

signitèr evacuando, doctrinæ ſebrium causarumque earumdem non satìs videatur quadrare. Hoc sanè nonnisi ex defectu experientiæ potest procedere, et ex defectu fidei ergà experientiam alienam, ne dicam etiam ex carentiâ peritiæ in administratione remedii, si quandò illud, vel unicâ tantùm vice, vel bis ad summum, vel pluries quidem, sed parciùs quàm par sit, præscribant, vel si exhibeant admixtum catharticis, ad evacuandam, ut opinantur, simul et semel materiam morbificam, vel si eadem cathartica propinent postridiè, aut paucis elapsis diebus ab exhibito cortice : signum evidens infirmioris experientiæ, tùm in illis, tùm in auctoribus omnibus, qui talem methodum docent, utpotè quâ nil certius ad revocandam febrem, ut aliàs diximus, utque luculentèr testatur *Restaurandus* his verbis : *Si nonnulli Chinam Chinam usurpantes, ejus ope febres non expugnant, id illorum imperitiæ adscribendum est. Hodiè Chinam Chinam exhibent, postridiè purgans porrigunt. Quâ die illa data est, febris desinit; purgans autem de novo paroxysmum accersit, adeò sibi invicèm adversantur. Ego illam absque successu nunquàm exhibui. Si cæteri medici voto exciderint, procul dubio id illorum culpâ contigit.* Si non hanc culpam, saltèm cautelam abstinendi à quocumque solvente vel levi post usum corticis; fassus est *Sydenham* ipse, purgationi quondàm addictus, in postremis suis epistolis clarâ istâ protestatione : *Advertendum autem quòd, cùm de febribus intermittentibus olìm agens, ægrum sublato*

morbo sedulò purgatum iri admonuerim, hoc intelligi velim de iis solùm febribus (rectiùs forsàn de nullis) *quæ, vel sponte suâ, vel alio, sive medicamento, sive methodo, præter corticem Peruvianum, erant debellatæ. Etenim curatio, cùm huic remedio de quo jam loquor, innitatur, purgatione nec eget, nec eamdem planè fert. Ità potentèr dictus cortex sine ope catharticorum non solùm paroxysmis, sed et dyscrasiæ, quam corpori iidem inflixerunt, subvenit. Vitandæ itaque antè omnia evacuationes qualescumque, cum vel blandissima catharsis, quinimò enema è lacte saccharato* (hæc autem cautela est nimia) *in morbi discrimen certissimè, fortè in morbum ipsum, denuò ægrum conjiciet.*

Quòd si nihilominùs quispiam contenderet, succum febrilem lacteas alicubì subeuntem non esse liquorem per accidens tantummodò vitiatum, solitumque in statu naturali illàc cæteroquì confluere, cujus proindè crasis solùm indigeat alterari, illiusque elaboratio, secretio, aut motus redigi ad naturæ leges; sed potiùs vellet, illum esse aliquid planè præternaturale, vel merè excrementitium, insuperque tale, quod omninò debeat ac possit affatìm è corpore, et *electivè* ut aiunt, educi, etsi illius extractionem è minerâ irritam experiantur quotquot catharticis, vel alitèr evacuantibus medicamentis, quartanarum *v. gr.* (idem dic datâ proportione de tertianis, ac quotidianis) curationem tentant: in hoc casu unicuique mordicùs ità sentienti, relinquendo in primis methodum suam po-

sitam in manu consilii sui, luberet tandem palpum obtrudere, et ad dirimendam litem cum eodem mitiùs deinceps agere. Quamobrèm in rejectam hucusquè sententiam per modum concessionis quodammodò descendendo, antagonistam hujusmodi, si quis fortè esset, sic alloquerer : Estne purgandum? Eja, purgemus. Mittendus etiam est sanguis? Mittamus. Omnifariàm evacuandum adhùc est? Evacuemus, extenuemus, excarnificemus. (Non sic forsàn suprà corium suum luderet antagonista) At post tot lanienas, saltèm incassùm, ni cum detrimento patratas, quandò tandem rutam, serpillum, verbenam, chamædrym, quandò mithridatium, aut theriacam, aliave febrifuga specifica, invalida tamen, et inertia comparativè ad corticem, præscribimus, quandò carpis bursam pastoris, vel auriculam muris contusam, quandò telas aranearum, vel ovi pelliculas digitis admovemus, quandò deniquè animalcula insontia ægrorum collo suspendi jubemus, et alias hujusmodi, vel aniles, vel dolorificas nugas, antè Chinæ Chinæ adventum jam familiares (quarum tamen nullæ materiam febrilem evacuant) usurpamus, tunc saltèm, nisi citiùs, exhibeamus corticem, ut solemne erat vel ipsis meticulosis auctoribus, qui tantùm superficie tenùs Chinam Chinam noverunt orbi nostro primùm nascentem : exhibeamus, inquam, tunc corticem, si non alio titulo, certè ob remediorum inopiam ; quoniam non sine pudore fateri cogimur, ad conterendas, ni sponte solvantur, diuturnas intermit-

tentes, si corticem demamus, artem propè deficere.

CAPUT VII.

Usus methodicus *Chinæ Chinæ* in vulgaribus intermittentibus diuturnioribus, variæque illam præscribendi formulæ.

STATUTO in antecedentibus Peruviani corticis usu, tanquàm innocuo, utili, et nonnunquàm necessario ad profligandas febres intermittentes, consequens est, ut vulgatiores selectioresque illum præscribendi formulas methodicè prosequamur, in gratiam saltèm candidatorum artis: cùm cæteroquì satìs notæ sint, prostentque ubiquè variæ ac multiplices eumdem præparandi ac propinandi regulæ.

Atque, ut à primævâ praxi meâ exordium ducam, ipse quidem, statìm ac per obitum præceptoris evasi mei juris in arte medicâ, methodum, quam didiceram, præcisè prout didiceram, et prout à Romanâ schedâ docebar, sæpissimè in usum deduxi. Itaque, præmissis omnibus ex arte præmittendis, pro certâ subindè febrium adhùc vigentium curatione, dosim integram *duarum drachmarum* corticis, ex vino, ut mos erat, exhibebam horâ ingruentis paroxismi, et quidem die vehementioris insultûs, si febris *v. g.* tertiana duplex erat, quippè observâram, quòd si die minoris cortex fuisset exhibitus, correspondens tantùm paroxismus, levior

videlicèt, inhibebatur, graviore superstite, ac tertianâ duplici in simplicem mutatâ : si verò die gravioris accessûs propinatus fuerat, minor quidem immediatè subsequebatur paroxysmus, gravior autem correspondens non modò supprimebatur, sed et post illum alter minor; nec ullus alius deinceps visebatur. Quòd si eadem tertiana, aliave febris intermittens simplex erat, nulla animadversioni huic erat occasio.

Quià verò, fugatis febribus, frequentes recidivas quæ suboriri consueverant ægrè ferebam, easdem quodammodò mihi reputans indecoras, de iisdem quoque præcavendis, seriò, ac sollicitè intrà memetipsum cogitare cœpi. Quamobrèm ad repellendum pro viribus febrium reditum, per octo circitèr subsequentes dies, omni mane *Semidrachmam* pulveris exhibebam per modum alterantis cujuspiam, ratus, me probabilitèr inter paucos dies consecuturum à cortice illam humorum, ut aiebant, præparationem, quam aliàs per plures menses à centum julapiis, et jusculis frustrà quæsieram; imò, quò certior fierem de prohibendâ recidivâ, elapsis iterùm quindecim, plùs minùs, diebus, utut optimè convalesceret æger, per alios saltèm sex dies *scrupulum unum* ejusdem corticis singulo mane sumi jubebam, quâ repetitione, juxtà exigentiam casuum, quandoquè etiam pluries institutâ antè reditum febris omnem fomitem, ac omne fermentum pro recidivâ superstes non rarò penitùs tollebam. Et hac methodo etiamnùm utor, si quandò febres inter-

mittentes longiusculas per Chinam Chinam curare aggredior.

Non absimili admodùm viâ incedunt hodiè cautiores quamplurimi, qui ad tollendam semsìm, nec uno quasi ictu comprimendam febrilem effervescentiam, ipsum corticem exhibent à principio per modum levioris alterantis, imminutâ scilicèt semper, ac parcâ dosi, (putà ad *Semidrachmam*, vel circitèr) idque semel tantùm in die, tempore quo accessio deferbuit vel omninò cessavit, sive in formâ solidâ, sive in aquâ etiam aliquâ stillatitiâ, putà card. b., scorzoneræ, etc. potiùs quàm in vino; quam dosim semper æqualitèr ad plures, et plures dies protrahunt, usquequò nempè febris extincta sit, ac ultrà etiam, ut præcaveatur regressus. Atque hanc quoque methodum in naturis, palatisve delicatulis, et *in debiliorum febrium diuturnitate* haud infrequentèr, et ipse teneo.

Sed si caussa febrium valida sit, uberior, et contumax, ob metum verò imminentium symptomatum, vel ob aliam justam rationem congruum videatur, febrem longas admodùm moras non admittentem, supprimere, tunc satius est priùs exhibere dosim integram *duarum drachmarum*, posteà sensìm imminutâ dosi procedere; sic namque citiùs et infallibiliùs effectum consequimur. Neque enim *sex scrupuli v. gr.* pulveris, per sex successivos dies assumpti æquivalent activitati, licèt æquivaleant ponderi duarum drachmarum uno haustu assumptarum; quod, ut maximè verum est, ità et maximè

notandum in praxi. Hinc est, quòd unus medicus, cum *drachmis sex*, vel cum *unc. j.* Chinæ Chinæ, quamlibet febrem intermittentem diuturniorem sanet, et recidivam etiam præcaveat : alter verò cum *unc. iij.* vel *iiij.* vix, ac ne vix quidem, id assequatur; si videlicèt primus *drachmas duas* primâ vice porrigat, (quibus solis febrem immediatè supprimit) dein post unam vel alteram diem, *drachmam unam* iterùm propinet, ac sequenti die alteram similitèr *drachmam*, demùmque interposito octo circitèr dierum spatio, *semidrachmam* quotidiè per alios octo dies continuos exhibeat, quâ methodo omnis ferè semper inhibetur recidiva : alter verò *tres uncias* integras ad *scrupulum unum* quotidiè (propè inutilitèr) impendat. Sanè una tantùm libra aquæ affatìm effusa par est extinguendo ignorum carbonum cumulo ; duæ verò libræ guttatìm, et longiusculis intervallis stillantes tractu temporis difficilè idem præstant. Sic purgatio per epicrasim instituta, quamquàm persæpè tutior sit, ac utilior purgatione mediocritèr validâ, non est tamen citior aut certior, quoàd obtinendum finem evacuationis. Idem dicendum prorsùs de dosi congruâ et integrâ Chinæ Chinæ, quoàd effectum certiorem pellendi febres, cæteris paribus.

Practicæ hujus veritatis ope decerni quoque posse videtur de usu liberaliori, prudenti tamen, omnium fermè alterantium. Horum sanè doses nostris temporibus sunt adeò diminutæ, et in dies diminuuntur, propter nescio quamdam scrupulosi-

tatem magnorum etiam virorum, minùs tamen practicæ addictorum, ut sæpiùs fortassè cunctationi huic imputari possit felicium successuum carentia frequentior, et fraudatio expectationis nostræ, quam jure merito nobis indidit longa patrum experientia et auctoritas, sed nimia nostri seculi in usu practico fefellit cautela. Ad hanc superstitiosam, ut ità dicam, medendi rationem referri quoque potest austeritas nonnullorum vini usum pro Chinæ Chinæ infusione ac assumptione reprobantium, cùm tamen illud, pro complendo hoc opere, cæteris quibuscumque liquoribus sine ullâ suspicione præferri possit. Neque enim ab illo, etsi nonnunquàm generosiore, per infusum tamen corticem aliquo modo enervato, quicquam detrimenti unquàm evenisse dignovi, sicuti nec interesse, album ne illud sit, an rubellum, austerum, an dulce etc., ut proindè liceat innoxiè uti eodem, vel in febribus plurimùm intensis, teste experientiâ, et *Sydenhami* auctoritate, quem inter cæteros lubet seligere : *Neque enim*, inquit ille, *mihi unquàm contigit, ut viderem vinum in quo propinatur cortex (quod jure quis possit suspicari) febricitanti obfuisse ; econtrà verò calor, sitis, cæteraque febris symptomata ut plurimùm, post assumptam hujus remedii quantitatem sufficientem, mox evanescent, vino haud obstanti.*

Aliis itidem imitatoribus methodi, quam sub arcani nomine tanti vendidit in Galliâ *Talbotius* Anglus, in usu est solam corticis percolatam infusionem ex vino, rejectâ ipsius corticis substantiâ, (ne

videlicèt stomachum gravet) ad *unc.* v. vel vj. propinare, idque assiduè repetere, interposito quatuor scilicèt horarum intervallo, incipiendo à remissione cujuslibet paroxysmi (nequaquàm verò à principio) (1) usquè ad alterius adventum, et sic

---

(1) Et reipsà nunquàm, ineunte paroxysmo, administratio *Chinæ Chinæ* tuta, nam tunc proprietates vitales jam ad centrum confluentes, nimiùm evehit, et eminens febrifugus in hac periodo deglutitus, ægros sæpissimè enecavit.

Quoàd eximiam speciei determinatæ *Chinæ Chinæ* virtutem, auctorum opiniones jam recensuimus.

Chemici Galli *Pelletier* et *Caventou* analyses chemicas de *Chinâ Chinâ* evulgarunt in Diario cui titulus : *Revue médicale*, mense Februario anni 1821. Duplicem alkalinam substantiam repererunt, quorum unam *Cinchonine*, alteram verò *Quinine* appellarunt; hæc ex *luteo* cortice, altera ex *griseo* extrahitur; utramque distinctè possidet china *rubra*. Illustri chemici de novo siscitati sunt an virtus febrifuga in iis substantiis resideat, utì virtus narcotica nunc apertè in *Morphine*, tetanica nucis metellæ in *Strychnine;* affirmativè nodum jam solvunt ex experientiis celeb. Doctores *Fouquier*, *Magendie*, *Double*, *Coutençeau* et *Chomel*, sed à repetitis experientiis veritas hujus asserti expectanda est.

Quoàd utiliorem tutioremque modum administrandi corticem, in febribus intermittentibus non perniciosis, partitis dosibus, in substantiâ exhibitur, sensìm adaugendo doses, sed duabus aut tribus drachmis, initium faciendo, prout species *Chinæ Chinæ* adhibita, utì jam notavimus. Excipitur aut vino aut coffeæ infuso aut alio quocumque liquido, ut deglutitio facilior evadat, aut boli, vel electuarium cum syrupo efformantur. Cùm febri quartanæ pertinaci opponitur, *tartaro stibiato* maritatur. For-

primò ad plures et plures dies, deindè manè tantùm, et serò, tandemque semel tantùm in die, ad plures usquè hebdomadas sensìm procedendo, febre etiam sublatâ.

Sed, ut verum fatear, licèt hanc præparationem absolutè non improbem, suâ quippè præstantiâ nequaquàm carentem, ea tamen minùs arridet, non quidem ratione temporis exhibendi febrifugi, quod potiùs cum aliis commendo, cùm tutius sit hostem fugientem, febrim nempè, insequi à tergo, quàm venientem aggredi à fronte : sed primò, quià debilis admodùm est hujusmodi modus, et tardioris effectûs, imò etiam incerti; secundò, quià sic fieri solet inutilis consumptio remedii præstantissimi, ac in urgentissimos casus sollicitè potiùs servandi, cùm

---

mulam *Debois de Rochefort* hìc transcribere utile credimus, quæ pro frequenti usu in nosocomiis *Lutetianis* venit.

℞. *Pulv. Chinæ Chinæ*	*unciam*,
Tartari stibiati	*grana sexdecim*,
Sal absynth. vel alius	
Alkali fixi,	*drachmam*,
Syrupi absynth. q. s. m. f. boli n°. LX.	

In apyrexiâ viginti boli deglutiuntur, quinque singulo trihorio. Magna tartari stibiati dosis timenda videbitur, at ex eo quòd *Chinæ Chinæ Taninum Oxido* antimonii sociatur, remedium mitius evadit et virtutem emeticam deperdit, quæ cuncta experientiâ confirmantur.

Multæ aliæ sunt præparationes, ut *decocta*, *extracta*, *tincturæ*, *syrupi*, et *Cel. Zea* et *Alibert* cerevisia medicata; in postremi operibus videantur, quæ scripsit hìc referre supervacuum.

pro tali infusione necessaria sit magna quantitas Chinæ Chinæ, ad uncias nempè sex, vel octo, ut ipsi fatentur auctores Galli, pro uno tantùm ægro perfectè sanando. Accedit quòd hujusmodi infusio, partitis etiam vicibus instituta, nonnisi in pluribus vini libris, longâ postmodùm morâ vappescentis, potest institui : siquidem cuilibet unciæ Chinæ Chinæ, una saltèm vini pinta Parisiensis, continens *uncias xxxij*, imò, secundùm *Lemeryum*, duæ pintæ solent affundi. Quod sanè impendium corticis ad excessum usquè producitur pro morbo vulgari, qui cum exiguâ cæteroquì corticis et liquoris mole curari potuisset. Et reverà solo cortice tali infusioni superstite, rejectoque jam ut effœto ac inutili, plures ægrotantes pauperes sanatos novi, cùm tamen pro uno ditiore vix tota, quanta erat, infusio suffecerit. Tanta est substantiæ corticis etiam per infusionem præcedentem enervati activitas, et tam debilis est activitas simplicis infusionis illius, etiamsi vegeti! Hanc nihilominùs methodum amplexa est Gallia ferè universa, postquàm eâ usi sunt omnes regii sanguinis principes, et sacra ipsa Regis persona, cui tamen verè profuit ipsa corticis epoti substantia. Edita proindè est, ac promulgata eadem methodus cum approbatione Aulicorum medicorum, scilicèt clarissimorum *D'Acquin*, *Fagon*, *Le Bel*, et *Du Chesne*, accedente universali aliorum totius regni medicorum usu.

Laudabilior tamen meo judicio est mos eorum, qui

qui factâ dilutiori, ut suprà, infusione unciarum duarum, vel trium Chinæ Chinæ, eamdem non *percolatam*, sed nonnihil *turbidam*, eâdem paritèr, ut suprà, dosi, iisdemque temporibus, cum non absimilibus intervallis præbent; quâ demùm propè absumptâ, reliquæ portioni Chinæ Chinæ in fundo subsidentis, novum vinum quin etiam tantillum novi corticis (ut et factitabat *Talbotius*) affundunt usquè ad veteris, et novi pulveris absumptionem: sic enim citiùs, et certiùs sortiuntur intentum. Sed neque hoc planè satisfacit, quatenùs pro occasione nimìs levi nimium paritèr fit Chinæ Chinæ proluvium, nimìsque diu vexantur ægri nauseosâ, et frequentèr repetitâ ingrati medicaminis oblatione. Si ferat nihilominùs ægri stomachus, nec eum pigeat expensæ supervacaneæ, hujusmodi methodum improbare non audeo.

Sunt aliæ plures Chinâ Chinâ utendi formulæ, singulæ suo robore præditæ: ex eâ siquidem parantur tincturæ admodùm efficaces, extracta paritèr non parùm activa (plùs minùs tamen pro ratione menstrui ac modi eamdem conficiendi) quæ sicut simplicem corticis substantiam superant quâdam jucunditate saporis, efficiuntque ideò, ut assumantur faciliùs, ità ambigo, nec sine causâ, an æquent virtute, ac energiâ operandi, ut quandoquè opus esset, præsertìm si hujusmodi artefacta diutiùs asserventur, imò nisi sunt valdè recentia. Quòd si auctoritati famigeratissimi *Malpighii*, et aliorum in hoc velimus subscribere, sanè tincturæ

potiùs quàm substantiæ, quippè ligneæ, ac proindè gravioris, sicut et administrationis paulatìm potiùs quàm cumulatìm institutæ, usum tutiorem reputabimus. Ego verò sollicitus de certitudine, et promptitudine eventûs, ubì præsertìm aliqua urgeat necessitas, circà primum caput, meum adhùc votum suspendo, etsi satìs felicem sæpiusculè (haud diffiteor) extracti paritèr ac tincturæ experientiam nactus. *Mortonus* tamen in administrando cortice exercitatissimus, dùm tincturam suam satìs elegantem, neque cum vini spiritu (qui aliorum mos est) extractam commendat, eidem nihilominùs aliquot drachmas pulveris in substantiâ præmittit pro fundamento curationis. De dosi autem, quod secundum est quid sentiam, jam dixi superiùs : nec majorem requiri quantitatem in casibus *vulgarium* intermittentium, ac tunc edixerim, reor, utut idem *Mortonus* dosim augere soleat, non alio nomine, nisi quià spurium, et effœtum corticem genuino et integro copiosè mixtum, nostris temporibus suspicatur. *In Schedulâ Romanâ*, inquit ille, *dosis drach. ij. præcisè adultis præscripta erat : jam autem quià cortex adulterinus est, coacti sumus saltèm unc. j. nonnunquàm duas, vel tres ingerere, priusquàm scopum attingere possimus. Drachmas duas vix jam sufficere infantium, ac puerulorum febribus fugandis, cuilibet in medicinâ exercitato notum est.* Sic ille. Hujusmodi autem fraudem in cortice apud nos ego, ut verum fatear, nondùm deprehendi, eumdem nimirùm effectum, ac pri-

mis temporibus, à consuetâ dosi etiamnùm reportans.

Paritèr cum conservis rosarum, absynthii, violarum, etc. admixta China Chinæ, speciei opiatæ vel electuarii, utilitèr exhibetur; itèm, quod commodius est, cum syrupo de absynth., de cortice citri etc. vel cum solutione tragacanthi, in formam boli redigitur, vel cum saccharo et idoneo liquore coquitur ad consistentiam syrupi. Sic ego sæpiùs tincturâ ejusdem forti in julapium redactâ pueros, quibus amarum ingratum est, ni fallantur specie dulcedinis, curare consuevi. En mea illius descriptio:

℞ *Chinæ Chinæ in tenuissimum pollinem redactæ unc. j. Irroretur vini spiritu qousquè humescat tota, mox infundatur in unc. xvj. vini albi generosi. Digeratur in b. m. tepido per biduum vel triduum, agitando vas pluries in die, dein factâ per linteum valdè rarum colaturâ cum forti expressione, (ut portio saltèm tenuior substantiæ, cortici trajiciatur) adde sacchari albi clarif. unc. viij., et in vase fictili coquatur lento igne ad consistentiam syr. Dosis unc. j., unc. j. ss., unc. ij., et ultrà, si lubeat.* Julapium istud eò efficaciùs erit, quò turbidius et substantiâ corticis magis imprægnatum, secùs verò quò magis perspicuum. Poterit autem in tali casu, vel si adultis sit præscribendum, acui et roborari additione substantiæ corticis ad *scrup. j.* vel ad *drach. ss.* pro qualibet unicâ, quæ commixtio tempore oblationis valdè utilis esse potest, nec multùm incommoda.

Omnibus hisce modis, quorum unicuique sua vis inest, exhibitus debitâ, continuatâ dosi, tùm in paroxysmo, ut olìm, tùm extrà paroxysmum, ut modò, et quidem partitis vicibus, Peruvianus cortex, in tenuissimum pollinem (quod unguè notandum est) probè redactus, febres omnes intermittentes fugat, modò citiùs, modò tardiusculè, prout magis vel minùs valida, copiosa, aut frequens fuerit illius oblatio. Harum tamen formularum nulla ex relatis promptiorem sortitur effectum, quàm ea quæ primùm fuit inventa, exhibendo videlicèt *drachmas duas* Chinæ Chinæ per aliquot horas (quod tamen minimè necessarium) in vino antecedentèr infusæ, invadente paroxysmo, vel, si mavis, eodem declinante; siquidem in principio accessionis metus est ne vomitu tunc temporis facili rejiciatur, illo enim paroxysmo transacto, certò certiùs non redit alter. Et si constantèr ac opportunè repetatur remedium modò ad *drachmam*, modò ad *semidrachmam* ad plures dies, semelque tantùm, vel bis in die, prout opus videbitur, videlicèt priusquàm semiconfossus hostis vires resumat, præcavetur etiam recidiva. De reliquo non est, cur simus admodùm solliciti de eleganti illius præparatione, nisi id fiat gustûs gratiâ, vel ob difficultatem assumptionis ex parte ægrorum; tunc enim tincturas tantùm, vel extracta, aliasve remedii contractiones, per infusionem, decoctionem, expressionem etc., cogimur anteponere substantiæ illius. Extrà hujusmodi occasionem absque ullo fuco exhibeatur cor-

tex; quandoquidem, quocumque modo offeratur, nostram semper expectationem implet, eò fortior, quò simplicior.

In hanc rem audiatur *Mortonus*, qui de Chinæ Chinæ tincturis, extractis etc. verba faciens, concludit : *Audeo palàm affirmare, multâ ac diuturnâ experientiâ fretus, Chinam Chinam simplicem, et in substantiâ exhibitam (modò in pollinem seu alcohol arte priùs redacta fuerit etc.) certiùs ac compendiosiùs vires suas exercere, atque finem optatum attingere, quàm si multâ arte, aut igne torqueatur, ac nativis viribus spoliata, more pomposissimo exhibeatur, adeò ut in istis præparationibus oleum et opera perdatur. Neque cuiquam auctor ero, ut nugas hujusmodi captando, atque reapse nihil efficiendo, temporis pretiosissimi jacturam faciat.* Alibì paritèr idem inculcat, sic inquiens : *Febres sanè substantiâ corticis citiùs ac certiùs quàm quâcumque speciosissimâ ejus tincturâ, extracto, vel elixire fugari, atque fugatas ad recidivationem minùs aptas esse certò certiùs constat.* Quod idem paucioribus his dixerat *Blegnyus* : *Porrò, me judice, simplicissimæ præparationes, et quæ minùs artificium redolent, omnibus præferendæ sunt.*

Neque tamen primos Chinæ Chinæ fautores latuêre istæ quæ recentiores vulgò reputantur, illam præparandi formulæ; siquidem de ipsis expressam mentionem facit laudatus *Badus*, qui non modò extracta et tincturas (quas inter celebris est quam profert ex descriptione *Jo. Gregorii à Gonzalez*

medici Cæsarei) sed etiam sales et spiritus ejusdem, imò et aquam stillatitiam, vel tunc fabrefactam indigitat, de cujus tamen viribus nollem inexpertus quicquam spondere.

Sed tantò luxuriantium præparationum apparatu nondùm contenta ostentatio medica cogitavit adhùc de adjungendâ huic Achilli, qui sibi solus sufficit, aliorum medicaminum inutilium (utinàm non contrariorum) societate, si non titulo expugnandæ febris, saltèm leniendorum symptomatum: quo nomine laudanum opiatum, ubì præsertìm symptomatica diarrhæa, vomitusve frequens febribus adjungatur, communitèr (nec tamen malè) solet cortici commisceri. At licèt injuria cæteroquì annectatur Chinæ Chinæ consortium cujuscumque remedii (ubì enim ea convenit, convenit sola) cum omnia febrium symptomata quantumvìs gravia, devictis per corticem febribus, tollantur penitùs; attamen, si cui lubeat eadem addere, non sine plurimorum scriptorum auctoritate, addat, licet utplurimùm supervacuè.

Id unicè admittere nequeo, etsi eorum nonnulli facilè admittant aut suadeant, nempè quòd cortici ulla cathartica, utut levia, admisceantur, vel post eam oblatam propinentur; per solos enim clysteres repetitos satius est negotium absolvere. Usu namque satìs didici (quod et à scriptoribus magis expertis est adnimadversum) ea ipsa familiaria remedia, quæ vix ac ne vix quidem naturam alimenti transcendunt, suntque convalescentibus usui ordi-

nario ab alvum lubricam servandam, ea inquam ipsa, post sssumptum corticem febres iterùm suscitare. Quamobrèm eâ certitudine, quâ febris per Chinam Chinam expellitur, eâdem paritèr per cathartica revocatur. Quod diutinâ observatione adeò constans reperi, ac adeò perpetuum reputo, ut olìm quartanario quidam bimestri, per corticem curato, et adhùc nihilominùs querulo, quòd plura mala ex istiusmodi curatione metueret, quam ex febre non satìs diù (ut aiebat) gestatâ, impatiens responderim, quòd si tanti febrim suam faceret, ut, eâ sublatâ, re meliore per me spoliatum se crederet, paratus eram illicò febrim ipsam illi medio carthartico restituere. Meliùs consultus renuit, et vixit iucolumis.

Quoàd modum diætandi ægros tempore febrifugi oblati, ego (quidquid aliis placeat) eamdem servari jubeo victûs rationem, qualem pro ratione febris antè corticis usum præscripseram, servato congruo semper intervallo inter cibum atque remedium, quemadmodùm in aliis quoque casibus mos est, ut scilicèt purior, quantùm fieri potest, ac impermixta deferatur quò tendit substantia remedii. Neque ex hac praxi ullum unquàm incommodum in stomacho ægrotantium, quale describitur ab iis qui ventriculum jejunum nolunt, sed cibis refertum, ut meliùs corticem ferat, contigisse memini. Forsitàn id illis accidit, qui quartâ quâque horâ plures uncias infusionis Chinæ Chinæ stomachum inundantis, assumunt. Non sic certè in

præscriptione mihi familiari. Ingurgitationem idcircò, ac frequentem ciborum præsertìm solidorum oblationem, quæ nonnullis arridet, in hac saltèm regione laudare nequeo.

Intrà hos cancellos vulgò subsistit usus frequentior Peruviani corticis, tùm quoàd dosim, tempus et modum offerendi remedii, tùm quoàd febres, quæ pro scopo activitatis illius communitèr designantur. Innumeras equidem alias Chinæ Chinæ præparationes, atque illius antè infusionem prævias irrorationes, commixtiones, etc. ex plurimis auctoribus hùc afferre possem longiori ordine, sed crambem millies recoctam abnuo recoquere: nonnullas tamen ex iis quæ præstantiores creduntur, in gratiam tyronum tantummodò minimè gravabor transcribere. Interìm, antequàm pergam, mihi generalitèr dixisse sufficiat, *drachmas duas* genuini pulveris, sive solitarii, sive aliis febrifugis associati, et quomodolibèt, unâ vice, tempore idoneo exhibiti, sive in formâ liquidâ, sive solidâ, sive in aquis stillatitiis, sive in vino (quod ego, præsertìm si tenuius sit, cæteris liquoribus antepono) quamlibet intermittentem fugare: eumdem verò pulverem pro arbitrio, et pro morbi exigentiâ, parciore dosi ad plures dies similitèr exhibitum, ac subindè etiam repetitum, ejusdem febris reditum utplurimùm prohibere. Ne tamen sicco pede aliorum præscriptiones transigere videar vel negligere, elegantiores, ut spopondi, nonnullorum formulas hìc apponam.

Sydenham in *observationibus medicis* simpliciorem hanc habet : ℞. *Peruviani cort. sub. pul. unc. j. cons. ros. rubr. unc. ij. M. Capiat æger quantitatem nucis mosch. majoris, manè et serò quotidiè, diebus à genuino paroxysmo vacuis, donec totam confectionem absumpserit. Repetatur porrò ad tres alias vices, interjectis semper diebus quatuordecim.* In epistolis postmodùm ab eodem conscriptis, postquàm experientiâ profecerat, unciam unam paritèr ejusdem corticis syrupo caryoph., aut de rosis siccis commixtam, vel duabus vini libris infusam exhibet, duodecim partitis vicibus, singulo quadrihorio, tempore intermissionis, eâ scilicèt proportione, ut intrà duos tantùm dies tota quantitas absumatur, atque octo tantùm interjectis diebus, remedium repetit, idque ter vel quater renovat ad arcendas recidivas.

Idem auctor pro infantibus sequens (ut inquit) julapium solet conficere : ℞. *Aq. ceras. nigr. vini Rhenani an. unc. ij. corticis Peruviani subt. pul. drach. iij. syr. caryoph. drach. j. m. f. julapium. Capiat cochleare unum, alterumve, pro ratione ætatis, quartâ quâque horâ, donec paroxysmi non ampliùs discrucient, instillando alternis dosibus (si diarrhæa adfuerit) laudani liquidi gut. j. vel. ij.* Limpidam autem ex diligenti percolatione infusionem corticis, quam pro delicatulis præscribit, nullius ferè roboris esse, plurimâ fretus experientiâ pro certo habeo. Claris hujusmodi infusionibus, exiguâ corticis virtute imbutis, anteponerem potiùs vinum *Mon-*

ginotii (cujus tamen nullum mihi fuit unquàm experimentum in praxi) paratum tempore vindemiarum ex Chinâ Chinâ immixtâ, in pulverem redactâ, illiusque probabilitèr viribus mediâ fermentatione validiusculè imprægnatum.

Mortonus autem corticis strenuus administrator illum exhibet per octo, decem, vel duodecim vices ad *drach. j.* singulo trihorio, vel quadrihorio, tempore absentis paroxysmi, modò in formâ potûs, modò in formâ boli, vel pillularum. Quæ quidem dosis sic repetita, quemadmodùm excedere solet exigentiam intermittentium *benigniorum*, ità nonnunquàm non æquat, ut suo loco videbimus, exigentiam quarumdam *perniciosarum*, utut methodos aliorum efficacia superet. Formulæ autem illius sunt sequentes: ℞. *Aq. card. b. unc. ij., Aq. epid., syr. caryoph. an. drach. ij., Chinæ Chinæ elect. subt. pulv. drach. j. M. f. haustus, qui absente paroxysmo illicò propinetur, repetaturque tertiâ, vel quartâ quâque horâ ad viij, x, vel xij vices.* Vel

℞. *Cort. Peruviani elect. in subtiliss. pollinem redacti drach. j., syr. caryoph. q. s. m. f. bolus sumendus ut suprà.* Vel

℞. *Pulv. Peruviani subtiliss. triti unc. j. vel unc. j. ss., syr. è rub. idæ q. s., balsami Peruv. scrup. j. vel drach. ss. m. f. Elect. de quo sumat æger quantitatem nucis mosch. tertiâ, vel quartâ quâque horâ extrà paroxysmum.* Vel

℞. *Pulv. febrifug. elect. et subtil. triti unc. j. vel unc. j. ss., mucilag. gum. tragacanthi, aq. plantag.*

extract. q. s. m. f. pill. mediocres deaur., quarum viij, x, vel xij. quartâ quâque horâ intermissionis deglutiat.

Pro iis autem, qui ægrè ferunt substantiam corticis, post dosim aliquot drachmarum illius pro fundamento curationis priùs propinatarum hâc tincturâ utitur ad perficiendam curationem : ℞. *Cort. Peruviani crassè pul. unc. iij, coque lenitèr in aquæ fontis, lib. j. ad medietatis consumptionem : deindè f. colatura, atque reliquias decocti, eâdem aq. quantitate recens affusâ, coque et cola iterùm, hoc modo repetendo operationem ad tertiam vicem, vel donec tota corticis amarities fuerit extracta. Denuò omnes colaturas commisce, et adde aq. ejusdem. syr. caryoph. an. unc. iv. vel v. m. f. apozema, sive tinctura, de quâ sumat æger unc. iv, v, vj, quartâ quâque horâ extrà paroxysmum, vel sæpiùs ad libitum.*

Ex *Zodiaco medico Gallico* prætèr *remedium Anglicum*, seu præparationem *Talbotii*, de quâ infrà, et alias præparationes aliorum, habemus specialitèr hanc opiatam non inelegantem : ℞. *Quinquinæ pul., fol. aut flor. centaurii min. sub. pul. theriaces an. part. æqual, confice ex his opiatam, de quâ sumat æger bis in die drach. j. ss. sex dierum spatio, superbibendo haustum vini rubelli optimi, et aq. plantag. vel bugossi.* Eamdem, meo judicio, efficaciorem (quippè Chinæ Chinæ plùs admittentem) reddit cl. *Nigrisolus* immutans hoc pacto : ℞ *Chinæ Chinæ pul. unc. ss. fol. centaur. min. pul. mithridat. opt. an.*

drach. ij. m. et cum syr. de absynthio, vel de cort. citri, vel aurantiorum f. pill. (non præscribit molem, aut pondus singularum, sed facilè est id cuique determinare) *quarum sex, vel saltèm quatuor assumat æger quotidiè, superhausto cyatho vini generosi, vel aq. card. b., aut sonchi etc. continuando usum talis opiatæ per aliquot dies, etiam sublatâ febre, ad recidivæ præcautionem.*

Ex eodem deniquè *Zodiaco*, et ex ipso *Nigrosolo* innuere solùm juvat, minimè verò transcribere celebrem præperationem *Talbotii*, utpotè satìs notam, scitu facilem, relatu operosam, et à vulgari infusione parùm discrepantem. Me tamen vade, ea per se imbecillis est; quidquid enim roboris eidem inest, illud à crebrâ tantummodò, et diuturnâ ejusdem oblatione procedit. Cæterùm excellentia, quæ illi à nonnullis tribuitur, eò quià virtutem nudam corticis in se contineat extractam à crassiore substantiâ, quæ proindè rejicitur (sed perperàm) ut effæta, tanta reverà haud est, quanta creditur : et planè versutè id factum ad velandum remedium cognitu nimìs facile, ut scilicèt pro arcano posset venditari. Id unum expedit animadvertere, quòd quotiescumquè simplici infusione uti velimus, idque sinat morbi benignitas, opus est dosim saltèm duplicare, et macerationem duorum, vel trium dierum præmittere, ac sæpiusculè vas liquoris concutere : ut sic liquore, quantùm fieri potest, imprægnato, probabilem sortiamur effectum ab infusione duplicatæ dosis, quem à subs-

tantiâ dimidiæ certum consequeremur. Qui magis elaboratas expetit hujusce remedii præparationes, illiusve tincturas, extracta, etc. adeat *Badum*, *Sturmium*, *Rolfinchium*, *Lemeryum*, *Donzellum*, *Dolæum*, *Monginotium*, *Talbotium* modò memoratum, seu potiùs *Blegnyum* pandentem arcana *Talbotii*, *Helvetium*, *Charas*, et alios, quorum plurimos etiam reperiet in uno antidotario Mediolanensi acervatìm citatos.

Similitèr cum confectionibus cardiacis, ut de hyacintho, alchermes, etc. solet à nonnullis simpliciore apparatu, et retenta illius substantia, misceri cortex, supervacanea quidem impensa, sed eventu nihilominùs æquali, dummodò illius sit dosis, ususque sufficiens, cujusmodi exempla passìm videre est apud auctores ferè omnes cortice utentes. Mixturis autem hujuscemodi, præsertìm verò opiatis amaricantibus paulò suprà relatis, uti possunt ii præcipuè, quibus occasio est corticem velandi, vel quià ægrotantes panico terrore perculsi renuant assumere, vel quià ipsi erubescant palàm offerre, eò quòd aliàs incautè nimìs, aut studiis propriis ducti, illum damnaverint : odor enim et sapor theriaces satìs notus, simulque amarities centaurii saporem Chinæ Chinæ celabunt, ac obruent. Quod reliquum est, ut ingenuè loquamur, cùm quidquid illi commiscetur (etsi simplicitèr bonum) eâdem sit imperfectius, non est cur moles remedii augeatur adjuncto aliquo imbecilliore, quod à solâ Chinâ Chinâ efficaciam ferè totam debet mutuari.

Satìs appositè in hanc rem aiebat Doctissimus *Sydenham*. *Qui aliquid cortici adjiciunt, præter vehiculum eidem in ventriculum transmittendo necessarium, aut ex ignorantiâ peccant, ut mihi videtur, aut dolo malo, à quo vir probus ex animo abhorrebit.*

Extensionem verò remedii istius ad alias febres expugnandas, putà continuas, malignas, etc. à nonnullis propositam, vel usurpatam, itèm ejusdem injectionem per clysteres ab *Hadriano Helvetio* descriptam, et à me quoque aliquandò institutam, variosque illius usus ad alias ægritudines, hic loci, ubì de usu tantùm vulgari ejusdem in intermittentibus agitur, examinare supersedeo, cùm ex professo de his omnibus suo loco sim plura dicturus.

CAPUT VIII.

Diligentior investigatio, an liceat in principio quoque earumdem vulgarium intermittentium *Chinam Chinam* exhibere.

QUÆ diximus hactenùs de tutâ citâ, ac certâ actione Peruvianæ corticis in diuturniore febrium intermittentium *progressu* exhibitæ, et quæ de causis ipsarum intermittentium superficie tenùs tetigimus, omnem locum videntur surripere propositæ quæstioni, an scilicèt illam etiam in *principio* earumdem liceat offerre, quandoquidem omnibus temporibus, et quò citiùs, eò meliùs, morbum semper tolli debere, si possibile sit, extrà dubium

videtur. Sed non est planè ità; aliud namque quærendum est priùs, quod magis refert, nempè an verè hujusmodi febres ab initio liceat supprimere (quod et circà usum suorum alexipyretorum adnotârunt antiqui) præscindendo, an id mediante cortice, vel alio quovis febrifugo tentare expediat: nam quotiescumquè id facere congruum censeatur, nil profectò melius cortice in hunc finem occurret. Sed non est res parvi momenti decernere an congruat tempori.

Pro hujusce nodi solutione lubet aliquâ ex parte convenire cum *Sydenham* admonente : *Curandum esse antè omnia, ne præmaturè nimìs hic cortex ingeratur, antè stilicèt quàm morbus suo se marte aliquantispèr protriverit, nisi collabescentes et jam fractæ ægri vires* (virium autem collapsus in morbi principio nequit contingere, nisi ob ingravescentiam symptomatum, quam ideò satiùs fuisset exprimere) *eumdem temporiùs suggerendum esse dictaverint.* Sed quià ratio illius innititur suppositioni, quòd causa intermittentium æquè ac continuarum tota delitescat in sanguine, alia idcircò nobis, hac de re diversimodè sentientibus terenda est via, ut nihilominùs, etsi discordes in ratiocinio, ferè coincidamus in praxi. Jamque in hanc rem præstò est quædam *Avicennæ* aliorumque plurium scriptorum distinctio ipsi quoque *Sydenham* accepta, quâ uti solebant pro regulâ practicâ curandi febres, insignem aliquam cutaneam eruptionem, *v. g.* variolarum vel morbillorum secum ferentes, quas si

verè pro *depurativis* (sic dictis) seu *perfectivis* habebant, neque sanguinis missionem, neque ullam aliam opus illud inturbare valentem, celebrabant operationem, sed totum negotium committebant naturæ, sanguinis depurationem suo tempore mediâ ejusdem ebullitione maturanti. Si verò *corruptivas*, talis erat illarum nomenclatura, reputabant ejusmodi febres, illas totis viribus artis statìm aggredi, moderari, ac tandem expugnare conabantur. Hæc eadem itaque sit nobis norma et distinctio in resolutione allati problematis; si nempè febris intermittens *depurativa* sanguinis aliorumve succorum rationabilitèr censeatur, ea utì expers periculi et facilè tolerabilis, vel nonnihil diutiùs, vel etiam omninò sinenda est, vel vulgaribus tantùm remediis, cum circumspectione tamen, tractanda. At si ejusdem sanguinis, vel visceris alicujus læsiva, ac veluti *corruptiva* videatur, tunc ab ipso *exordio* per corticem supprimi poterit.

Pro hujuscemodi autem distinctionis ulteriori explicatione, et practicâ utriusque casûs dignotione, hùc iterùm revocanda sunt in gratiam tyronum quæ de febribus adnotavimus capite præcedenti: ex duobus siquidem, vel tribus theorematis generalibus ibidem relatis tota pendet solutio problematis, et varia rationalisque administratio remedii.

Suppono itaque ex jam dictis, febres tàm continuas (eas saltèm, quas putridas appellârunt antiqui) quàm intermittentes in hoc convenire, quòd illarum scena intrà sanguinem peragatur; idque

vel

vel perpetuò, vel saltèm utplurimùm, ob rei alicujus non exactè miscibilis, aut in probum cruorem convertibilis, copiâ verò aut activitate suprà modum luxuriantis, heterogeneitatem. Suppono paritèr, easdem continuas et intermittentes in eo ipso in quo diximus convenire, ab invicem discriminari per hoc, quòd illud incongruum nec probè miscibile, quod continuas parit illarumque fermentum appellari potest, sit aliquid ipsum sanguinem integralitèr constituens cum ipsâ specie cruoris assiduè, licèt fortè imperfectiùs circulum agens, et cum chylo, lymphâ, aere etc. longo temporis tractu insensibilitèr aggestum, sed nec unquàm post diutinos labores eidem cruori assimilatum vel assimilabile, neque per repetitas circulationes in naturalibus viscerum cribris secretum aut expulsum. Quarè facto sensìm determinato illius cumulo, qui non ampliùs, à reliquâ utili sanguinis massâ dilui, ferri, aut abscondi queat, eam necesse est, levi quâlibet accedente occasione, insurgere luctam et intestinam discordiam, quæ febrilem effervescentiam aut ebullitionem constituit. Hujusmodi autèm effervescentia plurium dierum curriculo pari passu procedens, nec interruptâ, sed æquali vigens duratione unius accessionis adinstàr (aliquam tamen etiam obscuram exacerbationem non excludentis) vel integram sanguinis depurationem ab intestino inquinamento, vel ejusdem integram paritèr conspurcationem, corruptionem aut inflammatoriam stagnationem asciscit, undè dispar exitus aut salutis aut mortis.

Intermittentium verò fermentum, ut reor, est aliquid, quod sanguini confusum potiùs qùam mixtum, eumdem cruorem nequaquàm verè constituit, neque adhùc in eo specie liquoris assimilabilis delitescit; sed illi accedit omninò ab extrinseco, velut aliquid ab eodem planè diversum, quod periodicè aliundè suggeritur, tanquàm è fodinâ peculiari à sanguine dissitâ, ut eamdem ebullitionis (periodicæ tamen, non assiduæ ut suprà) scenam intrà ipsum cruorem exerceat. Sed et hic idem succi extranei ingressus in sanguinem, seu illius intrà istum confusio duplicitèr potest contingere, nempè vel quatenùs intrà breve temporis intervallum (quantùm videlicèt intercedit inter unum et alterum paroxysmum) succus hujusmodi paulatìm congeratur, et intrà idem intermissionis tempus sensìm ad turgescentiam, mox et effervescentiam pertingat, vel quatenùs affatìm et unico appulsu (successivè tamen ad breve aliquod temporis spatium continuato) cruorem invadat, illumque statìm perturbet, ac in febrilem effervescentiam cieat. Circà hoc haud diffiteor, quòd licèt primo modo facilior reddatur propositæ quæstionis solutio et explicatio actionis corticis non tàm in correctionem succi vitiosi affluentis quàm in subsidium et adjumentum cruoris recipientis; secundus tamen modus, ut jam diximus, magis arridet, tanquàm phœnomenis intermittentium omnibus, præcipuè verò quæ in invasione contingunt, explanandis, magis consentaneus.

Crediderim itaque haud improbabilitèr, in exordio paroxysmi ſebrium intermittentium succum febriferum lacteas statìm venas, sive omnes, sive secundi tantùm ordinis, undelibèt illa iisdem accesserit, pervadere, eo quidem pacto, quo chylus per easdem delabitur: in quo itinere mirum non est, si peregrinus humor ille easdem excitet turbas angoris stomachi, vomitùs et alvi fluxûs, quas etiam excitare solet chylus ipse ex re aliquâ pravâ, ne dicam venenatâ, aut confectus, aut saltèm infectus, ut proindè analogiâ quâdam venenosus quoque aliquandò dici possit succus ille chyli venenosi vices quodammodò gerens, ut alibì dicemus. Quo forsitàn nomine excusandus foret aliàs citatus *Mortonus*, si venenum suum febrile hoc pacto intelligeret, sed reverà se alitèr explicare videtur. Ad ipsum verò cruorem jamjam pertingens in axillari latex antedictus, à scaturigine suâ fervidiore longè dimotus non modò ratione naturæ suæ tunc cum sanguine non sociabilis, sed forsàn ratione suæ actualis frigiditatis (respectivè scilicèt ad naturalem fervorem sanguinis ob partium heterogeneitatem assiduè fermentescentis) facile est intelligere, quo pacto postquàm rigorem et horrorem excitavit in regione lumbari, in dorso et scapulis, utpotè locis per quæ excurrunt lacteæ insigniores, et cánalis ipse thoracicus tali tunc succo scatens, facile inquam est intelligere, quo pacto idem febrilis latex sanguinem ipsum, cui pleno gurgite infunditur, quodammodò frigefaciat, saltèm usquequò moram trahit citrà

cor, intrà axillarem et cavam, suumque illi motum tàm fermentativum quàm circularem interturbet, ac ad tempus retardet. Indicio sunt pulsus arteriarum depressus, ac fermè abolitus, extremorum perfrigeratio, labia pallida, facies universa insignitèr immutata, et hujusmodi. Sed et conjecturam hanc auget vulgata liquorum artificialium in vasa sanguifera viventium brutorum per syringam injectio, ex quâ eadem suboriri symptomata, cuique obvium est experiri. Tamdiù autem durat hæc scena quamdiù durat extranei succi intrà cruorem ingressus; quo absoluto, ac subindè acquisitâ ab eodem succo intrà utrumque successivè cordis sinum intimiori quâdam cum sanguine commixtione, majorique calore ac ad effervescendum dispositione, factâque idcircò primâ tumultuarium utriusque succi confusione, mox luctâ, sensìm quod intrusum est, ab ipso præpollente sanguine quodam quasi attritu comminuitur. Demùm suscitatâ per mechanicam necessitatem cuique sensato sàt notam, succi utriusque ebullitione, ordinata subsequitur partium miscibilium societas et immiscibilium secretio; undè paroxysmus mediâ heterogenei facilè separabilis (quippè confusi potiùs quàm mixti) exclusione, vel subactione qualicumque, omnimodè solvitur.

In hoc opere vicissitudinario per repetitos novi succi febrilis accessus exercito, illud lampadi nostræ vitali, sanguine velut oleoso pabulo sustentatæ (si metaphoricè saltèm, ni physicè sic loqui liceat)

illud inquam videtur accidere, quod veræ lucernæ accideret, si per intervalla et regulato stillicidio suprà ellychnium eâ parte, quæ oleum inter et flammam mediat, aquæ guttula una, vel altera concideret. Aqua etenim recentèr affluens, oleoque intrà ellychnium præexistenti confusa, statìm ac ad flammam, quæ debet ali (ità cum vulgo potiùs quàm cum philosophis loquor, ut expeditiùs me explicem) pertingit, flammulam eamdem subindè languescere cogit, ac propè emori. Sed paulò post resumptis viribus ipsa flamma oleosis particulis adjuta certamen init, et excitato crepitu tamdiù durat lucta, quamdiù præpollentes olei particulæ illisque inhærentes igneæ, aqueas pessundant, subigunt, ac explodunt.

Hæc collectanea potiùs hinc indè excerpta quàm mea, seu ex aliorum opinionibus resultantia, et per transennam tantùm oculis eruditorum oblata, seriò meditantibus, non longè fortè distare à probabilitate reperientur. Quidquid tamen sit, ea probare mei nunc instituti non est; sat erit, si assensum aliquem ab ingenuis assequar in re absconditâ, cujus principium verax nos latet. Id solùm fidentèr audeam proferre, nempè per istam succi febrilis coacervationem extrà sanguinem, et dein subitaneam, successivam tamen, ut suprà) eidem affusionem, dummodò ea non aliundè repugnet, longè meliùs explicari, ut modò innuebam, intermittentium phænomena, quàm per lentam et paulatìm factam congestionem intrà ipsum sanguinem, sive

hæc dicatur absoluta planè antè febres, plenoque acervo in singulas postmodùm accessiones dividendo, sive tempore ipsarum febrium, partitis tantùm portionibus quolibet intervallo repetitis aut reproductis, non quidem ab extrinseco, sed ab ipso sanguine, velut ex radice prodeuntibus; quod pa-ritèr mihi dari, si licet, citrà probationem peto. Probari autem maximè posset ex ipsâ Peruviani corticis actione, quæ impedit præcisè febriles intermittentium accessus antequàm fiant, et solas paroxysmorum sese mutuò excipientium periodicas renovationes, in febribus subintrantibus, seu per subingressum continuis, nequaquàm verò suffocat ipsam, quâ cortex offertur (si sit inchoata, vel imminens) earumdem intermittentium accessionem, neque tollit febres essentialitèr continuas, sicut neque illam accidentalem quæ continuis per subingressum quandoquè superest, sublatâ periodo, continuitatem. Hæc enim quæ uni jam sanguini inhæret, non tollitur per corticem, ut per eum tollitur statìm periodus, sed spontè absumitur insensibilitèr, inquantùm nulla ampliùs ab extrinseco accedit copia auxiliaria novi fermenti febrilis, quæ suppetias ferat, utpotè per corticem impedita.

Ex hoc patet Chinam Chinæ assumptam forsitàn relinquere sanguinem in eo statu, in quo eumdem reperit, ut dicebamus capite antecedenti, illique tantùm occasionem præbere, ut à materiâ heterogeneâ propriis viribus se ipsum expediat, mediante præconceptâ effervescentiâ. Quod qui-

dem opus, ut ab eodem sanguine citrà impedimentum peragi possit, ipsa China China occurrit fermento febrili adventuro, et ne vel influat, vel saltèm nonnisi correctum, validè obsistit: atque ità non in febrem (quæ non corrigitur facta, sed præcavetur ne fiat) neque in sanguinem directè agit, sed in solam causam febris aliundè illùc tendentem. Et hæc observatio non est parvi momenti in praxi, siquidem ducit nos in cognitionem, quòd symptomata febrium, quantumvìs gravia, dummodò ab iisdem febribus producta atque pendentia, nullo indigent post sublatas febres directo remedio: sed sufficit, ut per corticem pugnemus adhùc adversùs causam febrilem, ut eædem certiùs advertantur febres, à quibus produci solent, atque foveri talia symptomata, contrà quæ cæteroquì, quoties pendeant ab alio vitio sanguinis non periodicè febrili, vel facta sint idiopathica, nil valet cortex.

Istæ et aliæ non absimiles observationes practicæ me trahunt in sententiam, quòd hujusmodi remedium parùm agat in sanguinem, repurgando illum à febrili miasmate præconcepto, aut eumdem firmando contrà miasma sensìm accessurum intermissionis tempore, sed potiùs agat immediatè in ipsum fermentum febrile, priusquàm sanguini immisceatur, sive posteà illius influxum dicatur avertere, aut quomodolibèt impedire, sive illud (influxu non impedito, ut probabiliùs videtur) corrigere ac emendare. Quod dictum intelligo, etiamsi fermentum non modò in primis viis stabuletur, vel

ad eas quomodolibèt pertingat, verùm etiam si degat in glandulis remotis et in ipso corporis habitu, quo dubio procul China China ejusve tinctura, à fluidis nostris extracta potest pertingere, tanquàm ad mineram, prætergrediendo sanguinem, atque intrà illum transitoriè vagando, altiùs tendens, si altior sit minera fermenti; prætergrediendo, inquam, ipsum sanguinem habentem in se (si quidem in se tunc habeat) miasmata febrilia disgregata et dispersa tantùm atque confusa, agendo vero contactu immediato in nudum fermentum, ubicumquè illud lateat. Intrà istas conjecturas lubens subsisto, nec ulteriùs transcendere suppetit animus, easque expono utì tantùm probabiles, neque tamen ullam ipsarum adopto.

Sed si res ita se habet, dicet quispiam, allata nuper distinctio febrium intermittentium in *depuratorias* et *corruptivas* (in cujus distinctionis gratiam cuncta hæc fuêre præmissa) corruit omninò; siquidem nunquàm ut depurativa cruoris considerari poterit ulla febris intermittens, quæ suum focum non habet in sanguine, neque is proindè dici poterit unquàm peccare, nisi quatenùs periodicè conspurcatur à succo febrili, à quo cæteroquì per se ipsum immunis est: adeòque febris intermittens semper erit corruptiva, nunquàm verò depurativa sanguinis, nisi ex suppositione, quòd eadem ipsum antecedentèr infecerit. Quaproptèr una corruet ipsa praxis ex adductâ distinctione resultans quoàd usum Peruviani corticis, qui proindè nullâ potiùs inter-

positâ morâ, ut sentiunt auctores quàmplurimi, statìm ab initio præscribendus erit (1), prohibendo

---

(1) A nullo auctore, quod sciam, indigitatum est momentum febris intermittentis quo sine incommodo, sive China China sive aliud quodcumque febrifugum administrari debet. Usquè ad septimum paroxysmum morbum naturæ nisibus sinendum esse nonnulli crediderunt, dùm recentiores primo insultu febrem cohibent, complicationibusque deinceps curam impertiuntur.

Periculi plena nobis apparet postrema tractatio, nam complicationes ex naturâ phlegmasiæ semper participes, sæpissimè causam morbi constituunt, indè sequitur remedia febri debellandæ usurpata complicationibus aut causis adversari; et febrem in *continuam* mutant, infarctusque gignunt, antiquitatis *obstructiones*.

Sapientiores alii crisim expectant antequàm febris paroxysmos cohibere tentent.

Ad ea quæ notis præcedentibus exposuimus si mens revocetur, sive quoad naturam febris intermittentis, sive de modo agendi Chinæ Chinæ, quantùm inanes sint opiniones istæ videbitur.

Ex observatis illustr. medicorum probavimus febres intermittentes ferè semper irritatione organicâ stipari et Chinam Chinam huic summoperè nocere, nam in hoc casu infarctus viscerum obveniunt.

Sic, febre intermittente nullis complicationibus aggravatâ, apyrexiis regularibus, si febrem Chinâ Chinâ supprimere liceat, corticem per primam apyrexiam exhibere nihil obstat; irritationeque aliquâ existente, (et in intestinis sæpè sæpiùs existit), si pulsus frequentiam per apyrexias servet, et membranæ mucosæ orificia vividiorem colorem retineant, si secretiones turbatæ, cutis sicca, ut hæc cuncta evanescant necesse est, antequàm China China præbeatur. Quorum tamen resolutio, nec die determinatâ, nec paroxysmorum serie adducitur,

scilicèt, quàm primùm fieri potest, ne sanguis inficiatur. Vanum est enim velle illum qui per se purus est, depurari per febrem, quod idem est ac expectare, quòd impurus fiat ut postmodùm depuretur.

Si hoc ductus ratiocinio controversam exhibitionem corticis in principio intermittentium benigniorum indiscriminatìm suaderem, non aliud profectò agerem, nisi quòd antè me gravissimi scriptores egêre, et quòd practici celeberrimi adhùc agunt, et agi debere non sine solidâ ratione contendunt; potest enim reverà benè fieri utrumque, etsi forsàn non æquè benè. Quià tamen ego in hac materiâ fortè sum delicatior et cautior, ac sibi quispiam persuadeat, ideò non tàm facilè, ut vulgò creditur, in hanc sententiam delabor. Dico itaque sanguinem verè in intermittentibus per se

---

cuncta à febris intensitate, à ferocitate epidemiæ, et præsertìm à sensibilitate individuali dependent.

Resolutio cessatione symptomatum modò enumeratorum semper præsagitur, et sæpè crisi præceditur; tùm China China liberè propinatur, nihil detrimenti affert ejus exhibitio, infarctus viscerum non gignit, et si febris revertatur, potiùs erratis hygienicis tribuendum est.

Attamen quoàd exhibitionem corticis, non statìm post devictam inflammationem propinanda est, tunc enim inflammationem renovat, et nimia expectatio naturam assuefacere sinit renovationi accessuum, undè cortex impotens sæpè evadit. Tempus administrationis Chinæ Chinæ eligitur vel tardiùs vel citiùs, pro duratione prægressâ inflammationis.

non peccare, nec, quantùm est ex hoc capite, depuratione indigere, cùm se habeat merè passivè ad recipiendam conspurcationem ab extrinseco. Adhùc tamen si non indiget depurari sanguis, indiget depurari corpus universum à vitioso succo sanguinem inficiente; vel indiget idem succus dupurari ab iis quæ præternaturalitèr ipsum alterant, inficiunt, et vitiosum seu stagnantem reddunt. Cùm autem experientiâ constet, raró per naturales et ſerè nunquàm per artificiales evacuationes antè ipsam corticis oblationem in principio institutas, corpus à tali succo seu ſermento ſebrili radicitùs expurgari : insupèr, cùm talis succi congrua alteratio, correctio, vel purificatio per Chinam Chinæ quomodolibèt obtenta (detur semper locus veritati, maximè verò cùm agitur de hominum vitâ) relinquat nos incertos de modo genuino quo ejusmodi attemperationem consequamur, spectatâ quoque incertitudine opinionum circà ipsas intermittentium causas, quæ opiniones omnes et singulæ, non plùs quàm par sit ſaciendæ sunt in praxi, cum securitate semper ubicumquè licèt instituendâ; propterea non sine aliquâ præmeditatione aut limitatione decernendus est in principio hujusmodi ſebrium usus corticis, ne ſorsàn suprà explicatam depurationem aliquo modo impediat aut remoretur, eamve saltèm nimìs imbecillitèr præstet. Adde, quòd cum ſebriſugum istud, etsi optimum inter cætera, totam tamen radicem vel scaturiginem haud semper perſectè tollat aut at-

tingat, (quod crebriores recidivæ oblationi præmaturæ corticis, ubì causa febrium valida sit, pertinacitèr succedentes nonnunquàm videntur testari) nec alius proindè suppetat modus succum illum certò absumendi vel corrigendi, quàm sinere ut partitis vicibus, atque portionibus transferatur in sanguinem, ut ibidèm ope febrilis effervescentiæ, partìm assimiletur cruori (si sit quid capax) partìm verò, vel etiam in totum (siquidem sit quid omninò dissymbolum) foràs eliminetur; idcircò etiam pro supprimendis universalitèr hisce febribus in earumdem principio per præcòcem corticis oblationem, haud ità facilè, aut indiscriminatìm calculum meum appono.

Sed et alia circà hoc ipsum adhùc occurrunt animadversione digna, priusquàm propositum quæsitum integrè resolvatur. Nam ex unâ parte, non modò ex cursu febrium aliquandiù sibi relicto nec statìm præpedito, id commodum sequitur, quòd hac viâ per repetitas succi febrilis asportationes in sanguinem et per repetitas paritèr utriusque laticis ebullitiones, idem succus secundùm partem saltèm vitiatam per vices sensìm absumatur, undè spontanea plerumquè intermittentium solutio; sed hac eâdum occasione potest insupèr contingere, quòd idem sanguis aliis ingenitis impuritatibus scatens, licèt nondùm lædentibus, mediâ effervescentiâ febrili iisdem quoque paulatìm repurgetur, atque hoc etiam nomine febrem sinere tantispèr expediat, nec statìm supprimere. Ex aliâ verò parte potest æquè

contingere, quòd idem sanguis per se forsitàn non benè dispositus, ab influente insupèr vitioso succo ultrò inficiatur, ac labem majorem contrahat, impotens eò magis hostem advenientem integrè superare. Sive potest contingere, quòd, etsi sit probè dispositus, ab inergiâ tamen, copiâ, vel pravitate succi affluentis adeò obruatur, ut nequeat ab eodem se penitùs expedire, sed aliquid subindè non subactum remaneat, quod vel accessiones protrahere, vel febrem continuam inducere sit potis. Sive deniquè contingere potest, quòd, licèt benignioris naturæ, faciliorisque subactionis sit succus febrilis, sanguis itèm sat validæ constitutionis ad ipsum subigendum; adhùc tamen, si diutiùs protrahatur febrium duratio, tandem idem cruor per crebras et diutinas deflagrationes paulatìm enervetur ac vappidus fiat : undè, vel eodem in visceribus minùs volatilisato gignantur obstructiones, vel in minerâ ipsâ febrili facilior reddatur novi succi morbosi generatio, ejusdemque (factâ scilicèt circulari noxâ) pro novâ semper periodi repetitione proventus. Atque ità pro diversâ habitudine tùm cruoris, tùm extranei fermenti, febris intermittens modò depurativa dici poterit, modò corruptiva. Quod maximè verum reperitur in praxi, quandoquidem non raró intermittentes diuturnæ, velut ignis naturæ purgator (ut aiebat *Hoffmanus*) à pluribus aliis morbis sanant, et ad longum tempus ab iisdem præcavent; ut ideò quandoquè sit obtabilis hujusmodi occasio, quæ cujus-

piam quasi lixivii loco sordes omnes universalitèr abluat, quas nulla ſorsàn medica prophylaxis valeret abluere. Nonnunquàm verò ex opposito eædem intermittentes, putà quartanæ, vel etiam tertianæ longiores, sanguinem adeò et viscera inſarciunt ac lædunt, ut ex earum vel diuturnitate, vel pravitate, pravus item habitus, cachexia, aut hydrops haud infrequentèr suboriatur.

Quamobrèm, ut totum tandem negotium ad praxim contraham, ea febris intermittens depuratoria censenda erit, ordine habito tàm ad universum corpus, quàm ad ipsum cruorem, saltèm datâ occasione, ac eo, quo explicuimus modo, quæ tantumdèm succi ſebrilis quâlibet accessione maturat et expellit, quantùm fuit introductum in sanguinem, nullis pravis restitantibus ejusdem reliquiis; imò aliis, si quæ inibì præextiterint, cum eodem depulsis, itaque in tali ſebre genuina sit necesse est et planè inculpabilis intermissio, vividus naturæ vigor et facilis symptomatum tolerantia; eademque symptomata, etiamsi alicujus sint intensionis, non tamen modum excedant, habito respectu morbi, temporis particularis ejusdem (alia siquidem debet esse intensio symptomatum in principio, alia in augmento et statu) subjecti ægrotantis, regionis et tempestatis. Itèm sint vel signa, vel saltèm rudimenta coctionis, excretiones moderatæ et congruæ, morbo itidèm respondentes, aliaque practicis sufficientèr nota. Et in tali casu, licèt Chinæ Chinæ usum non improbem, imò fortè proficuum

ſore minimè inficier, attamen tutior mihi videtur via usu illius aliquantispèr supersedere, tùm ob rationes superiùs allatas, tùm etiam quià, si quandò ex suppressione ſebrium vix inchoatarum contingat, aliquam ſermenti ſebrilis reliquiam in suo ſoco non integrè extingui, sitque indè possibilis (quod incertum est adhùc) alicujus alterius morbi generatio, in quem commutentur ſebres præmaturè suppressæ, (quemadmodùm ex intempestivâ suppressione scabiei nonnunquàm depurativæ, ulceris antiqui, fistulæ, ſonticuli, etc. gravior quandoquè pullulat morbus) satiùs ſuisset illas priùs tulisse paulispèr, in nullum tutiorem morbum commutabiles, vel eas vulgari tantùm cautâ tamen et prudenti methodo tractâsse, vel deniquè ipsi naturæ industriosæ morborum medicatrici prorsùs curandas reliquisse. Industriosam morborum medicatricem cum *Hippocrate* naturam voco, sed propter eà nollem (et hoc semel monuisse sufficiat) *naturæ* nomine intelligi quamdam velutì rectricem imaginariam, quæ corpus architectonicè gubernet, sed mechanicam ipsam nostri corporis dispositionem à summo opifice conditam, cum solidorum et fluidorum vicissitudinario ad invicem motu reciprocantium proportione tali, ut eâ mediante (animâ verò immortali eminentèr agente) motiones omnes, coctiones, secretiones, et excretiones, etc. organis hydraulico-pneumaticis, aliisque ad regulas præsertìm staticas absolvantur.

Corruptiva verò dicenda erit ea intermittens,

quæ opposito modo se habebit ac suprà descripsimus, videlicèt, quæ succum febrilem haud integra subigit aut expellit, sed potiùs eidem alias adjungit à se ipso commotas impuritates, cujusque ideò symptomata graviora sunt quàm par sit pro ratione morbi, cæteroquì cum facilitate et utilitate, solubilis. Quod quidem ex duplici capite potest procedere, nempè vel ex pravitate quâdam causæ febrilis, vel ex ipusarm febrium nimiâ diuturnitate. In primo casu vitium rursùs se potest tenere, vel principalitèr ex parte succi febrilis, sive copiâ, sive qualitate, sive inæquali et irregulari (etiam intrà eamdem accessionem) influxu peccantis, vel minùs principalitèr ex parte ipsius sanguinis anteà etiam malè dispositi, vel ex parte utriusque. Quomodocumquè autem hæc fiant, quæ pluribus sanè modis fieri posse videntur, certum est saltèm, hinc emergere identidèm suspectam paroxysmorum extensionem, quæ ad continuitatem gradum facit, paritèrque accessionum inæqualitatem, immodicam intensionem, irregularemque in ipsâ accessionis declinatione, nedùm in principio, recrudescentiam; itèm sæpenumerò emergere symptomata gravia, ut stagnationes fluidorum intrà viscera, deliria, comatosos affectus, et hujusmodi, quæ adhùc magis metuenda sunt, si cum signis cruditatis appareant. In secundo verò casu vitium ferè omne se tenere videtur ex parte ipsarum febrium, quæ licèt benignæ sint, in symptomatis moderatæ, et à miti causâ (contumaci tamen)

men) pendentes, tantam nihilominùs sortiuntur longitudinem durationis, ut sanguis ex toties repetitâ effervescentiâ, et ut ità dicam, luctâ defatigatus, exhaustus, ac spiritibus depauperatus, tùm piger in circulo, tùm torpidus in fermentatione, tùm refractarius in secretionibus, tùm viscidus alicubì, tùm alicubì serosior et fibrarum inops evadat; indèque mille trahat morborum semina, nisi aliquæ saltèm eidem impetrentur induciæ, ut tantispèr resurgat, fortiùs dein, si opus sit, pugnaturus. Et in utroque casu, quolibet corruptivæ intermittentis tempore (ipso non excluso ubì hæc possint coire morbi principio) expedit corticem exhibere, et febrem supprimere modis omnibus et formulis lunculentèr jam recensitis.

Quià verò et in hoc aliquis potest utilitèr haberi delectus, è re fore putarim, si præ solâ febrium diuturnitate præscribenda sit China Chinæ (et hoc sit ultrà quæsitum de oblatione in principio) eam epicraticè ac imminutâ dosi propinare, ut scilicèt vel in hoc imitemur naturam, lento quodam gradu in eodem opere pro viribus absolvendo procedentem. Si verò præ gravitate symptomatum sit usurpanda, id fiat magis virilitèr, eâ scilicèt proportione quæ ipsi exigentiæ respondeat, quemadmodùm sumus dicturi tùm alibì, tùm maximè *Capite 5. libri 4.*, ubì quæstionem eamdem de ancipiti oblatione corticis in *principio quarumdam intermittentium perniciosarum* potiore jure instituemus. prout enim citiùs vel tardiùs opus est febres supprimere, plùs etiam vel minùs corticis est of-

ferendum, idque crebriùs repetendum, vel rariùs : quandoquidem in nostrâ omninò potestate est febrem sistere eo præcisè quo volumus tempore, si in cortice exhibendo simus versati, dummodò congruens detur, breve licèt, temporis spatium, ut fusiùs paritèr alibì dictuti sumus. Fateor equidem, quòd cùm character febris corruptivæ suprà descriptus raró benignis intermittentibus accidat, vel possit accidere in illarum principiis, quoniam neque diuturnitas combinari potest, ut patet, cum illarum principio, neque paritèr cum eo ferocia symptomatum, ut quæ in intermittentibus non perniciosis nonnisi post plures periodos potest apparere, tollentes jam rationem principii ab iisdem intermittentibus, si quartanam excipias, cujus principium videlicèt latè satìs extensum hujusmodi characteris est capax : fateor, inquam, quod penes me vix locum habere solet in earumdem *intermittentium benignarum principio* Chinæ Chinæ usus. Imò ultrò lubens edico (licet tanta tantisque rationibus de virtute, ac præstantiâ ejusdem hucusquè prædicaverim) me ferè nunquàm in illis etsi diuturnioribus consuevisse corticem exhibere, nisi vel supervenientia gravia symptomata, vel ægrorum tædio affectorum preces me cogant. Mihi namque solemne est, saltèm per totum ver, et per primam æstatem (quibus tempestatibus benigniores utplurimùm sunt et *depurativæ*, etiam cùm diuturniores sunt febres) quasi perpetuò feriari ab exhibitione ejusdem corticis, quem in usus longè digniores amplâ manu profusurus reservo.

Neque etiam diffiteor, esse quandoquè, rarissimè licet, quasdam pervicaces intermittentes, quibus curandis præsertìm ab initio sit impar cortex, quibusque alia idcircò medela conveniat. in iis etenim, etsi fermentum febrile per corticem copiosè vel diutiùs assumptum absorbeatur, remanere tamen potest in visceribus ferax et fixa radix assiduè reproductiva novi fermenti consimilis, vel materiæ illius saltèm remotæ, quæ potiùs toti prospiciendum esse suadeat per alia remedia quàm ipsi fermento per sola febrifuga. Memini siquidem, me observâsse nonnunquàm febres hujusmodi intermittentes benignas, adeò refractarias, ut eâ facilitate quâ pluries redibant antè usum corticis, eâdem quoque recurrerent, etiam dùm actu ille ad prophylaxim assumebatur, etsi ope illius fuerint anteà pluries depulsæ. Hujusce naturæ fuit tertiana modò simplex, modò duplex, quæ nobilem virum, patritiumque Lucensem, Præfectum Aulæ Sereniss. Principum Mutinæ, *Dominum Marchionem Nicolaum Luchesinum* corripuit. Hic an. 1709, dùm Corrigii decumberet, cujus urbis Gubernatoris munere tunc fungebatur, circà morbi initia (nec tamen prima) morem, ut inquit, patriæ suæ secutus, corticem sumpsit suo marte, vix conscio medico. Sed postmodùm totâ æstate autumnoque anni illius, mox hyeme, ac vere anni subsequentis forsàn duodecies recidit, duos identidèm vel tres, quatuor, vel quinque tertianæ paritèr nunc simplicis, nunc duplicis paroxysmos patiens; ad nihilum valente, pro

impediendâ recidivâ, repetitâ soli mutatione, vel diuturno usu corticis, modò meo, modò aliorum medicorum consilio, modò proprio marte, modò amicorum suasu, et quidem diversis formulis ac methodis etiam Transalpinis, assumpti; qui tamen cortex pro iisdem febribus quâlibet vice ablegandis consuetum munus egregiè præstabat. Sed et spontè quoque pluries abiit febris, abiitque paritèr aliis sine cortice curata remediis; redibat tamen æquè spontè soluta, ac aliis remediis depulsa. Et sicuti cortex ad præservationem assumptus eam minimè arcebat, ità nec cæteræ prophylaxes sedulò institutæ illam remorabantur tantillùm, sive sermo sit de purgantibus epicraticis, sive de obstruentibus, atque omnifariàm alterantibus remediis, sive etiam de iis quæ loco febrifugorum habentur.

Licèt autem hæc monstra rarò contingant, neque rariùs contingere soleant ubì febres absque cortice curatæ sunt, nihilominùs me quodammodò retrahunt, efficiuntque quo minùs febres istas, ubì nulla suadeat necessitas vel notabilis earum diuturnitas, per hujusmodi remedium curare aggrediar. Undè subit mirari, quomodò obtrectatorum corticis adeò me tangat magistralis scutica, ut non semel contigerit, quosdam ægrotantes ab iisdem aliquandò deceptos, ne dicam seductos, priusquàm se mihi committerent, voluisse mecum pacisci, ne corticem (quasi in hoc sim nimius) illis unquàm præscriberem, mori potiùs sine illo, quàm ope illius sanari, ut aiebant, contenti. Quod sanè eò magis ridi-

culum mihi visum est, quò certior sum, inter medicos cortice utentes neminem in curatione *benignarum* intermittentium, quas sæpè pro *depurativis* habeo, me parciorem esse, magisve sobrium circà usum illius.

CAPUT IX.

An *Chinæ Chinæ* oblationem præcedere debeat purgatio, aut venæ sectio.

REMANET adhùc alia solvenda quæstio quæ scriptorum vota divisit, an scilicèt quocumque febris intermittentis tempore offeratur cortex, debeat priùs corpus purgari.

Si hac quoque vice vellemus, ut maximo jure possemus, subscribere *Sydenhamio*, in promptu esset resolutio problematis, dicendo nempè cum ipso, quòd : *Neque catharsi, multò minùs venæ sectione subducenda est materiæ febrilis pars aliqua, quò liberiùs cortex suo fungatur munere : cùm enim*, inquit ipse, *ab utrâque labefactetur quadantenùs œconomiâ corporis, eò promptiùs certiùsque recrudescent paroxysmi, evanescente semel pulveris vi*; quod et paulò inferiùs confirmat subdens : *Quòd si medicamenta purgantia subindè adhibeas (adhiberi scilicèt solent eo prætextu ut obstructiones expediantur, atque humores in primis viis stabulantes exturbentur) vel si, quod præcipuum est, in constitutione epidemicâ venæ sectio celebretur, fiet*

ut morbus in longissimum tempus procurrat, atque interìm, ut ægri mille symptomatis, iisque periculosissimis exponantur; Hæc Sydenham.

Sed ut illius aliorumque sepositâ auctoritate dicam paucis quod sentio, et mitiùs agam, quàm credar, respondeo, facilè esse ex alibì dictis colligere, me quidem à purgantibus in hoc quoque casu parùm vel nihil commodi unquàm sperare, imò potiùs profiteri, si non absolutè debere cum *Sydenhamio*, posse saltèm præscribi in intermittentibus Chinam Chinæ non modò impunè, sed cum ratione, et cum felici successu, ut sum non semel expertus, cùm idoneum tempus adfuerit, nullâ purgatione præmissâ; nihilominùs ex aliâ parte ad evitandam calumniam, et ad aliquam corporis expiationem, dummodò cautam, quin et ad meliorem forsàn dispositionem pro suscipiendâ febrifugi actione, posse priùs alvum leniri, et venam secari; imò utrumque præsidium de more congruere nequaquàm diffitebor, quippè hoc ipsum mihi quoque fermè solemne est.

Haud equidem tanti facio cautelam istam, quin sæpesæpiùs vel alterutrum, vel utrumque ex dictis præsidiis æquè benè omitti posse sim certus, maximè cùm neutrum, et præsertìm purgatio, de quâ principalitèr procedit quæstio, nec ratione febris, nec ratione causæ indicetur; imò et ratione febris, si sit plurimùm intensa, et ratione causæ, si sit facilè agitabilis, potiùs prohibeatur, eòque fortassè magis, quoniàm curatio, ut supponimus, est cortice

peragenda : siquidèm, ut adnotat *Restaurandus : Reverà huic medicamento nihil magis repugnat, quàm cathartica ; quamobrèm*, subdit, *id remedium in usum duxi majori emolumento impurgatis meis ægris, præmissâ solùm phlebotomiâ, injectis clysteribus, exhibitisque jusculis refrigerantibus* : Sed purgationem circumspectam et levem, quæ sæpiùs etiam uno, vel altero clystere injecto (et quidem tutiùs) potest suppleri, non rejicio, quin et admitto ; sed solùm admitto, inquantùm ea exigatur ab aliis peculiaribus corporis ægrotantis dispositionibus, neque ab ipsâ ſebre prohibeatur ; non verò inquantùm directè indicetur à ſebre vel à causâ immediatâ ejusdem ſebris. Hùc forsàn respiciens *Hippocrates de affectionibus* in curatione tertianæ et quartanæ ſebris incipientium, non legem imponit de instituendâ universalitèr antè usum specificorum sui temporis purgatione, sed conditionalitèr loquitur in utroque casu, suadetque pharmacum dari tantummodò : *Siquidem æger impurgatus sinuerit, siquidem videbitur tibi non purgatus esse.* Signum evidens purgationem in prædictis ſebribus et absolutè, et antè usum specificorum omitti posse, eamque ubì opportuna censeatur, solummodò instituendam esse occasione aliarum præexistentium corporis dispositionum, quæ ſebrium hujusmodi curationem per antiſebrilia absolvendam (ubì verè illæ adſuerint) possent remorari.

Quià tamen non pari semper passu, sive in quibusvis corporibus, sive in quibusvis anni tem-

poribus incedendum est, priusquàm de eâdem purgatione vel sanguinis missione instituendâ specialius judicium feratur, iterùm cum *Sydenhamio* distinguere oportet (quod non parvi est in praxi momenti) inter febres intermittentes, vernas, æstivas et autumnales, de hybernis enim non loquor, quippè quod tali tempestate incipiant ferè nullæ, vixque ullæ soleant occurrere, nisi earum aliqua, ut quartana, æstate, vel autumno orta, in hyemem protrahatur. Alius ergò est status sanguinis et fluidorum verè, alius æstate, et alius autumno, quemadmodùm diversus est status liquoris cujuspiam, qui fermentatur, qui fervet, et qui deferbuit. Verè siquidem succi omnes corporis nostri, non secùs ac succi vegetabilium, spiritu turgent per hyemem compresso, et vivifico anni juvenescentis, solisve calore perfusi, quaquaversùm alacritèr expanduntur, suntque ideò facilè in fermentationes depurativas, et utiles secretiones proni. Æstate verò idem succi nimio fervore acti faciles fusiones patiuntur, dissipantur, ac sensibili, et insensibili transpiratione evaporant. Autumno deniquè ex prægressâ æstatis deflagratione spirituum inopes et enerves redditi, vappescunt ut vina, aut acorem contrahunt, undè in lentores, stagnationes, concretiones, atque, his quodammodò oppositas, dissolutiones ac corruptiones (aucto scilicèt ad excessum ipsius concretionis gradu) haud difficultèr aguntur.

His stantibus, si pro febris intermittentis curatione verno tempore Chinâ Chinæ uti contingat

(rarò tamen tunc ob febrium brevitatem, facilemque earum sulutionem hujusmodi occasio solet contingere) suasor sum, ut tali tempestate quæ *Hippocrati* quoque pro instituendâ, ubì conveniat, purgatione et venæ sectione, videtur accommoda, levis aliqua præmittantur corporis expiatio, et concurrente vel modicâ plenitudine, ætate congruâ etc. etiam sanguinis missio. Neque verè obstat usui circumspecto solventium antè oblationem Chinæ Chinæ ea, quæ inter hanc, et illa intercedit dissymboleitas suprà allata ex *Restaurando*, et propterea ut fatear, non æquè cavendum ab iisdem solventibus antè ac post exhibitum corticem: quandoquidem in primo casu non impeditur, ut usus satis me docuit, futura illius actio, sicuti in secundo deletur prægressa. Sint tamen ex usu ad majorem cautelam solventia tantùm mitiora, *v. gr.* cassia sola ad *unciam* circitèr, vel cum *drachmâ unâ*, aut alterâ cremoris tartari admixta, sive cremor ipse tartari ad *unciam* paritèr, sive syrupus aureus ad *uncias tres* vel *quatuor*, cui superbibatur serum lactis, vel aqua nuceriana ad *libras tres* vel *quatuor*, sive aliud simile diluens, et sine ullâ quantùm fieri potest irritatione alvum leniens medicamentum.

Si autem Chinâ Chinæ utendum sit æstivo tempore, tunc in purgandis corporibus et sanguine mittendo cautiùs est incedendum; siquidem cùm alvus tunc temporis soleat utplurimùm esse lubrica, bile scilicèt magis fluixili et validus illam vellicante, sat erit pro eâdem alvo abluendâ potiùs quàm

sollicitandâ, serum lactis simplicitèr ad libras aliquot absque ullo, vel saltèm cum levissimo vehiculo (putà pauco cremore tartari) propinare, vel oleum amygdalarum dulcium sine igne recentèr expressum, et tantillò juris dilutum, ad *unc. iv.* circitèr, maximè si notabilis succorum acrimonia ventriculi et intestinorum tunicas vellicet, cum inani et siccâ, vel etiam humidâ vomituritione. Phlebotomia paritèr vel parca sit, vel etiam omittatur diebus præsertìm canicularibus, nisi fervor quidam sanguinis, ejusve quasi turgescentia, ætas vegeta, plenus habitus et vasorum distensio id planè suadeant; experientiâ etenim clarè comperimus, sæpè tali tempestate, eâdem ipsâ phlebotomiæ, aut purgationis die, febrem ex simplici duplicem fieri, quod tamen etiam haud raró spontè contingere, etsi nil tale medicus præscripserit, nequaquàm inficiabor.

Deniquè, si autumno pro curatione intermittentium, præscribendus sit Peruvianus cortex (minori, generalitèr loquendo, adhibitâ religione in purgando quàm in sanguine mittendo, præsertìm si febris curanda quartana fuerit, quarum febrium feracior est illa tempestas) ipsum cremorem tartari ad *unc. j.* vel electuarium lenitivum, vel cassiam, eâdem dosi (admixto etiam, si lubeat, tantillò rhabarbari) vel quid antedictis ánalogum, pro alvo leniendâ, ex usu esse posse censuerim, superepoto juris potiùs tenuioris vel hordeacei, si aeris temperies ad frigidiorem inclinet, quàm seri largiore

haustu. Sanguinis verò missionem parcâ semper manu, et nonnisi validis suadentibus indicationibus (quæ in intermittentibus tunc maximè vix possunt adesse, nisi ingravescant symptomata) esse instituendam, ex jam descriptâ ipsius sanguinis diathesi videtur satìs constare.

Exindè patet, quòd quò minor est febrium atque symptomatum intensio, eò liberalior esse potest solventium moderatorum usus; et contrà parcior quò major est et febrium et symptomatum vigor. Hinc in febribus lentis et chronicis, vel ad chonicas saltèm tendentibus (intermittentibus tamen) tutior censenda est levis purgatio, etiam epicraticè instituta, antè oblationem corticis, quàm in aliis nonnihil fortioribus, in quibus, ut dictum est, pro ratione majoris, aut minoris intensionis ipsarum, nec non symptomatum earumdem, plùs vel minùs indulgendum est purgationi ab aliis casuum singularium circumstantiis indicatæ, dummodò febris ipsa intensa nimìs non omninò prohibeat; quo casu prorsùs est abstinendum ab omni solvente, et tota intestinorum expiatio clysteribus absolvenda.

Neque inconsultè conditionem istam rursùs apposui in usu solventium, nempè illa posse adhiberi, si ab aliis circumstantiis exigantur, nec probibeantur à febre. Prætèr enim id quod pluries tetigimus, et prætèr noxam, quam suâpte naturâ certò scimus sempèr inferre purgantia etiam mitiora, nisi summâ cum cautione usurpentur (non hìc loquor

de morbis acutis, in quibus cane pejus, et angue vitanda esse, clamat auctoritas, ratio, et experientia) pratèr, inquam, hæc et alia innumera quæ hujus loci non sunt, possum testari fortuito quidem experimento, sed non fortuitâ animadversione, me æstate et autumno anni specialitèr 1707. Peculiari solertiâ in id totum fuisse, ut observarem quid præstarent in intermittentibus, quarum ferax fuit annus ille, evacuationes tùm spontaneæ, tùm artificiales. Id quod sine ullo ægrotantium discrimine licuit experiri, cùm magna pars eorum ab aliis primitùs medicis curaretur, ut cortici aversis, ità purgationi facilè indulgentibus; pars alia, etsi mihi uni commissa, illum potare renuerit, et alia deniquè me parùm proclivem ad eum præscribendum invenerit. Istis autem ægrotantibus vel sine cortice, vel eo solùm tardiùs assumpto curatis, cùm plurimæ, etiam sponte suâ, obtigerint dejectiones, hac arreptâ occasione potui meliùs memetipsum examinare, num ex vi alicujus præjudicatæ opinionis, plùs quàm par esset, à solventium usu distraheret. Ut rem paucis perstringam, et caput claudam, aliquem tantummodò casum subnectam obitèr :

I. Domina *Barbara Catanea*, Serenissimæ Ducissæ Mutinæ gioriosæ recordationis cubicularia primaria, duplici tertianâ laborabat circà initia sua satìs forti. Hanc cùm doctiss. amicus atque collega, serenissimique paritèr Ducis medicus *D. Davinius* et ego insumul curaremus, eamque à principio ad finem morbi assumptioni Chinæ Chinæ,

ut pluries (modestè quidem) edixit, repugnantem agnosceremus, ab illius propterea oblatione toto morbi decursu abstinuimus. Riguit illa, sudavit et alsit, ac præterea (quod unicè notari velim) contumaci copiosâque diarrhœâ spontaneâ ad plures hebdomadas vexata fuit. Febris tamen, vix moderato primorum accessuum impetu, usquè perseverabat. Suppressa est diarrhæa, at febris nihilominùs pari passu processit. Rediit denuò eadem diarrhæa ad tempus non breve, febris verò iterùm adhùc eadem. Iterùm diarrhæa suppressa est omninò, et febris minimè immutata : nil proficientibus vidilicèt repetitis venæ sectionibus, nec jusculis alterantibus, nec febrifugis amaris vulgaribus, nec aliis quibuscumque remediis, quorum enumeratio nimia hìc esset. Tandem cum febris videretur declinationi propinquior, remissâ scilicèt vi, sed perseverante jugitèr contumaciâ, præscriptum est à collegâ (neque enim semper conveniebamus) apozema solvens ad plures dies, ægrâ, ut reor, instante, meque mox non dissentiente, quippè qui doctissimo collegæ potiùs quàm mihi fidens, posse credidi ad istius quoque experimenti incudem soliditatem meæ opinionis examinari. Sed cùm exindè potiùs augeri febrem quàm imminui dignosceremus, dimisso apozemate, curationem naturæ commisimus et tempori. Reverà à solo tempore emersit medela morbi, febris namque primâ die septembris orta, omnibus evacuationibus irritis, ultrà brumale solstitium perseveravit, tandem sponte, ac

post ſeriationem omnimodam à remediis paulatìm evanuit.

II. *Monialis quædam carmelita excalceata*, habitûs gracilioris, valetudinaria, et tertianis æstivis obnoxia, eodem paritèr anno ex simplici tertianâ decubuit. Quâdam intermissionis die serum vaccinum depuratum ad liberas aliquot bibendum præscripsi; ex quo tot biliosæ dejectiones cum tolerantiâ subsecutæ sunt, ut idem remedium alterâ intermissionis die propinare non dubitaverim. Dejectiones adhùc plures et faciles, idemque contigit aliis vicibus, repetito sero. Febris de tertianâ simplici factâ est duplex, sed accessiones mitiores ambæ, ac velutì ex divisione unius fortioris resultantes. Alternis idcircò diebus (de aliis remediis nullam mentionem facio cùm non sit opus, idem serum offero, et semper cum pari successu dejectionum copiosarum, summè biliosarum, spumosarum, et facilè excretarum, febres tamen semper æquales. Substiti ab usu seri ad aliquod tempus, sed febres non substitêre. Cùm verò alvus non flueret, serum rursùs, ægrâ poscente, alternis diebus potari permisi. Sumpsit forsàn vigesies toto morbi decursu. Mirum quot et quanta dejecerit sine fructu. Stupidus ferè, eò quod nunquàm serum simplex, ut assolet in progressu, sed semper dejectionibus acerrimis (non tamen planè humoralibus) infectum redderet, usum illius nihilominùs interdixi. Post aliquot dies febris adeò immutata est, ut propè evanescere visa sit: recruduit tamen paulò post. Iterùm ad aliquot dies

serum exhibitum pari exitu. Tandem perseverante pertinacitèr febre, dimissis evacuationibus, Peruviano cortice particulatìm assumpto, eodemque in recidivâ, quæ post mensem contigit, repetito, curata est

III. Unus ex tenerioribus ephœbis Sereniss. Ducis nostri *D. Marchio Joachimus Salviati* Florentinus, simplici tertianâ intermittente correptus, materiam porraceam planè humoralem, oleo adinstàr, adeò copiosè per vomitum excernebat (respondente paulò post non absimilitèr alvo) ut vix credibile videatur, habitâ ætatis ratione; vomitus siquidem solus quatuor librarum pondus facilè superabat. Perseveravit sic per plures accessiones febris semper intensa, sed planè intermittens, et copioso semper sudore soluta. Tractu temporis imminutæ sunt excretiones, sed durantibus febribus per artem sunt evocatæ. Exhibitum scilicèt et aliquoties oleum amygd., serum vaccinum modò simplex, modo syr. ros. aur. associatum, undè faciles et copiosæ dejectiones, sed irritæ. Post mensem febris dedit inducias, at paulò post revixit ferox, ut priùs iisdemque copiosis comitata vomitus. Iterùm purgatus est æger, præscriptaque sunt, præter juscula alterantia (non omissâ suo tempore venæ sectione) salia etiam vegetabilium febrifugorum, quoniam æger ob saporem corticis ingratum erat ei omnimodè adversùs, quidquid ex patriâ suâ identidèm audiret adversùs repugnantiam hanc puerilem. Procedebat nihilominùs febris, institutæque insuper per repetitam

rhabarbari infusionem epicraticæ purgationi nequaquàm cedebat. Uno verbo, septies saltèm recidit, semperque gravitèr, febre modò simplicis, modò duplicis tertianæ typum servante; et sæpesæpiùs cùm videretur imminui tàm quoàd intensionem, quàm quoàd extensionem, statìm nullâ occasione recrudescebat ferocior, et primis perpetuò conjuncta vomitibus. Post duos tandem menses cœpit æger tædio victus, nec ullis sublevatus evacuationibus, corticem assumere per modum alterantis cum levamine notabili, sed non prout expectaveram. Aucta est idcircò nonnihil dosis corticis, sed eodem paritèr tempore aucta est febris, ut consueverat statim ac cœperat imminui. Suspicatus sum de effœtâ substantiâ remedii, de cujus infirmâ qualitate aliquod antecedens indicium habueram. Eo itaque rejecto, substitutus est melior cortex, exhibitusque dosi modicâ tunc, cùm febres incrementum suum validius capiebant. Statìm uno ictu suppressæ sunt, et cum illis symptomaticæ excretiones, continuatoque levitèr, ac repetito per aliquot dies remedio perfectè sanatus est æger, unam tantùm post mensem febrem passus, quæ intrà horas quadraginta sudore spontè soluta nullo ulteriore indiguit corticis auxilio, aliove remediorum apparatu.

IV. *D. Viennam Mellinam*, canoram Scultennæ nostri sirenem, ultrà bimestre spatium tertianâ duplici affectam nulla purgatio (prout illi spondebat, quoties præscriberet medicus senior et osor corticis)

ticis) unquàm sanavit. Hanc sine aliâ evacuatione illicò sanavit oblatus cortex, et recidivam leviorem repetitus sustulit.

V. *Tres filiolos D. Comitis Sorræ* tertianâ duplici intermittente per æstatem correptos, syrupo de cichorio cum rhabarbaro quotidiè utentes, et quotidiè paritèr copiosè alvum exonerantes, exactâ semper victûs ratione servatâ, tumidos tamen et inflatos per tres menses, et ultrà assiduè decumbentes vidi, donec hyemale solstitium opem aliquam, vernale verò æquinoctium (nonnisi tamen post plures ac plures recidivas) integram valetudinem attulerit.

VI. Idem omninò *tribus aliis* contigit *filiis D.* quondàm *Joseph Galliani de Coccapanis*, Mutinensis patritii, quorum neque febribus neque inflationi ventris quicquam profuit diuturna levisque purgatio, sicut nec torminosa quæ uni eorum contigit diarrhæa spontanea. Hos omnes procul dubio transactâ aliquot tantùm dierum epicraticâ purgatione, citiùs et certiùs sanâsset cortex. At minimè solus ipse curæ incumbebam (illos enim majore assiduitate invisebat de more *D. Candrinus*) neque in febribus exitus cæteroquì salutaris, neque in subjectis puerilibus facilè illas ferentibus, magna erat in me ipso ad eum proponendum proclivitas.

Plurimos casus haud absimiles ægrotantium ab aliis præsertìm medicis purgationi liberaliùs indulgentibus curatorum, ad quos invisendos accersitus fui, quosque nullæ purgationes, sed solus tandem

P

cortex liberavit, non afferam, ne longior sim. Paucos inter tot qui possent adduci, retulisse sufficiat ut quàm parùm conferant purgationes, etiam benigniùs institutæ, in intermittentibus (iis saltèm quibus altiores radices sunt) palàm fiat: ut ideò parùm intersit, etiamsi illæ non semper religiosè præmittantur oblationi corticis, præcipuè si non ob morbi diuturnitatem, sed ob supervenientiam symptomatum (quæ duo in praxi sunt valdè distinguenda) offeratur remedium. Sed jam illius administrandi sors varia tàm in principio, quàm in progressu vulgarium intermittentium, ad leges scilicèt et normam cautionum tùm in hoc, tùm maximè in præcedenti capite expositarum ex sequentibus historiis clariùs apparebit.

CAPUT X.

Doctrina præcedens de *cortice* modò propinando, et modò non in principiis intermittentium, variis confirmatur curationum historiis.

Etsi ad febrium *corruptivarum* categoriam revocaverimus eas etiam intermittentes, quæ solâ *diuturnitate* nostri corporis œconomiam notabilitèr pervertunt, earum tamen curationes per Chinam Chinæ felicitèr absolutas non lubet referre; cùm hujusmodi casuum tanta suppetat copia, ut quilibet medicus in usu hujusce remedii vel mediocritèr versatus centenas facilè historias istius generis pos-

sit congerere. Ea propter nonnullas tantummodò in medium proferam, in quibus aliquid occurrat ad rem nostram notatu dignum, quod nimirùm respiciat vel oblationem corticis in intermittentium benigniorum *principiis* vario cum successu administratam, vel eamdem usurpatam tantùm in illarum *progressu* ob supervenientiam graviorum symptomatum; eorum tamen, quæ remotum solummodò periculum à longè minantur, non quæ proximum et præceps afferunt; quandoquidem de hisce postremis specialior suo loco habenda est consideratio. Ut ergò ab iis exordiar casibus, in quibus præcox contigit exhibitio corticis, nullo prævio examine an febris curanda *depurativa* fuerit, an *corruptiva*, progrediendo postmodùm ad eos in quibus corticis oblatio fuit maturior, (febribus scilicèt jam ad *corruptivas* vergentibus) in promptum sunt qui sequuntur.

I. *D. Flaminia*, uxor clarissimi quondàm viri, *D. Nicolai posteà Comitis de Sanctis*, à Secretis et Statûs Consiliarii Sereniss. Ducis nostri, dùm Lauretum pergeret, in medio circitèr itinere sub die ipsâ æquinoctii autumnalis anni 1704, correpta est simplici quartanâ intermittente adeò quidem levi, ut cùm vespertinis tantùm horis recurreret, ægra somnum placidum traheret per noctem, et manè vegetior surgeret, ac antè morbum: idque sibi perpetuò accidisse quamdiù viguit quartana, pluries asseruit. Post paucos dies ab invasione febris in patriam redux, in medio paritèr itinere,

mihi undè illa discesserat proficiscenti occurrens narrat quæ sibi contigerant. Suasor sum ut benè se regat in itinere, remedia posteà si opus fuerit, administraturus in patriâ cùm illùc appulerim. His auditis, iter prosequitur : cùmque aliâ de causâ Bononiæ per duos vel tres dies moram trahere cogeretur, jussu vigilantissimi conjugis eximios aliquot inclyti illius Archilycæi professores consuluit, qui habito forsàn gracilioris constitutionis ætatisque paululùm inclinantis respectu, vi quorum imparem diuturno morbo ferendo fortassìs ægram sunt suspicati, extractum quoddam Chinæ Chinæ (ut mihi relatum fuit) satìs blandum, partitis et parcis dosibus assumendum statìm præscripsêre. Annuit iis libentèr amantissimus conjux, qui mirandas quondàm noverat, me præscribente, in lethali ægritudine filii sui unici corticis vires, illiusque proindè extracti sufficientem quantitatem ægra secum detulit Mutinam, ubì cœptum Bononiæ usum prosecuta est cum notabili paroxysmorum imminutione. Mihi interìm in patriam restituto narrantur quæ acta sunt, ægrâ tamen submurmurante, se quodammodò graviùs habere, et quamdam velutì majorem lassitudinem percipere post imminutas accessiones, ac anteà. Culpatur tamen iter : ast ego subdo, quod libentèr illi adstitissem cùm professores Bononienses consuluit, ut nonnullas animadversiones meas circà ægræ statum ex notione rerum jamdudùm prægressarum petitas, iisdem minimè consciis potuissem exponere, executurus posteà quidquid illis

placuisset, re clariùs intellectâ. Dixissem nempè, illam ex gravibus prægressis animi pathematis (occasione præsertìm gravissimarum ægritudinum conjugis et filii) etsi nunquàm complete ægrotantem, valetudinariam tamen perpetuò fuisse, ac in cachexiam vel pectoris hydropem quandoquè proclivem, suadente id diuturnâ modicâ licèt pedum ac tibiarum intumescentiâ, scabiei cujusdam retrocessione etc., quibus pravis dispositionibus adhùc latentibus in unâ lance positis, et levibus quartanæ adeò mitis accessibus in alterâ, censuissem viros illos doctissimos, rem totam naturæ concredituros fuisse, ut ego dubio procul instititissem, reservato usu corticis in casu tantummodò gravioris recrudescentiæ. Ad hæc instabat amantissimus conjux progressum remedii suspendi, si mihi de rebus prægressis optimè conscio illius usus non arrideret. Huic tamen repondi me quidem dubitare an feliciorem partem elegerint magni illi viri, sed non proindè mihi constare de opposito, neque conjecturas meas esse tanti ponderis ut eorum placita infirmare valerent : meque solùm optasse, posse illas tunc iisdem exponere, esto fortè super illis idem quoque potuerit cum ratione decerni, quod decretum jam fuerat, tandem omnem hæsitationem resecui concludens hæc omnia fortassè locum habere potuisse re integrâ, non cùm jam remedium magnâ ex parte febres sustulerat : neque ideò suspiciones meas, forsitàn vanas, effectum jam propè completum debere aut opportunè posse impedire.

Et reverà, paucis vix elapsis diebus, febris in totum evanuit. Paulò post lassitudo cœpit ad articulos determinari et sensìm in arthritidem universalem ac dolorificam, cui nunquàm ægra obnoxia fuerat, commutari. Quid multis? Duravit ad longum tempus arthritica affectio non sine aliquâ pulsûs perturbatione. Invocabatur tamquàm numen aliquod denuò quartana febris, ut accederet, quemadmodùm colebatur antiquitùs, ut procul abesset. Accessit, et nonnihil levaminis attulit; non tamen affectionem sustulit, imò ægra et febre et arthriticis cruciatibus longâ vicissitudine alternatìm torquebatur. Post plures tamen et plures menses, repetitis sudoribus, in accessionum declinatione, medio etiam diaphoreticorum usu, promotis, tandem convaluit; restitante solùm diuturnâ in partibus affectis imbecillitate, de quâ etiamnùm, humidioribus præsertìm tempestatibus, quandoquè conqueritur.

Ex hujusmodi casu posset fortè illustrari theoria constituentium causas intermittentium in nervoso systemate. Sed si illum ad leges in antecedentibus sancitas fas sit revocare, dicendum erit, ob inhibitum influxum fermenti quartanarii (quodcumque sit illud) in sanguinem vel saltèm eodem, priusquàm influat correcto atque retuso, cessâsse quidem febrilem effervescentiam per quam depurabatur sanguis, non modò à supradicto affluente fermento, sed et datâ occasione, ab aliis quoque impuritatibus non febrilibus intrà illum præexis-

tentibus ; verumtamen remansisse superstitem in eodem cruore, velut in mari sedatâ licet procellâ adhùc turbato, motum quemdam vel dispositionem irrequietam ad facilè fermentescendum, illi impressam à prægressâ effervescentiâ, seu ab humore qui effervescentiam hujusmodi suscitavit. Hinc particulæ sanguinis suopte jam ingenio non benè dispositæ fluctuantes adhùc atque tumultuantes, neque sibi placidè cohærentes ampliùs, ut cohærebant in statu sano, loco febrilis ebullitionis clandestinam et occultam potiùs iniêre fermentationem, ac indè imperfectam secretionem, vi cujus impuritates ejusdem cruoris autecedentèr aggestæ decubuêre ad articulos, nec non etiam ad universalem corporis habitum, quasi rheumatismi adinstàr. Et hoc casu locum habere videtur, quod non semel se observâsse refert *Sydenham.* (subdens tamen hoc esse unicum incommodum quod à cortice allatum noverit unquàm) nempè quòd qui pluries Chinam Chinam assumpserint, rheumatismo fiant ad breve tempus nonnunquàm obnoxii : quo tamen mihi, ut verum fatear, aliàs nunquàm videre contigit, hoc et sequenti casu excepto, ubì quoque usus Chinæ Chinæ diutinus aut exuberans non fuit, sed fortassè potiùs immaturus.

Itaque à posteriori videtur constare, quod satiùs fuisset, vel febrem, quæ *depurativa* erat, sinere, quousquè talis mansisset, nec corticem exhibere, vel saltèm priusquàm exhiberetur, sanguinem ab inquinamentis suis mundare, sive remediis diapho-

reticis occasione defervescentiæ febrilis facilè in actum reducibilibus, sive diureticis, aliisve similibus, præmissâ etiam blandiori ventris expiatione, quin et parcâ forsitàn (quam ægra facillimè, non obstantibus iis quæ diximus, ferre consueverat) sanguinis detractione, ut sic purus et fluxilis, quantùm fieri potuisset, redditus idem cruor, inhibitæ postmodùm febris commodo tutiùs, atque tranquiliùs perfrui valuisset.

II. Haud longè absimilitèr contigit *D. Pegault* obstetrici olìm aulicæ, habitu corporis valdè obeso præditæ, atque à toto tempore suæ mansionis in Italiâ (quippè quæ Parisiensis erat) variis ægritudinibus obnoxiæ fluxui scilicèt immodico sanguinis ab utero, efflorescentiæ cuidam cutaneæ acerrimæ per singulas æstates, aliisque diversis incommodis quæ robustam licèt, sæpiùs perturbare consueverunt. Hæc anno 1700 dùm appropinquaret, imò immineret partus Serenissimæ Ducissæ Mutinæ, correpta est tertianâ simplici intermittente satìs validâ, et non modicæ diuturnitatis signa præbente ob copiosos vomitus et alvi dejectiones, profusosque in ipso febris augmento sine levamine sudores. Quaproptèr, cum ei admodùm curæ esset excipere partum Dominæ tùm suæ, tùm meæ, rogavit me ut febrim quàm citò vellem supprimere saltèm, si penitùs extinguere datum non esset. Tertio itaque vix elapso paroxysmo, præmissâque diebus antecedentibus phlebotomiâ et clysterum administratione, corticem propinavi, cujus usu opportunè

continuato, impetratæ sunt induciæ febri, quantùm exigebat opus illud quod propterea ad ultimum usquè terminum felicitèr perduxit. Post mensem circitèr recidit, et curata est methodicè, purgata scilicèt aliisque consuetis omnibus adjuta remediis. Sed neque planè profecit hæc methodus: siquidem aliàs recidit nec semel; quamobrèm novâ corticis oblatione, quam efficacitèr imploravit, iterùm est sanata. Sed (quod adnotavit *Sydenham*, ut suprà diximus, et quod forsàn Transalpinæ magis quàm Cisalpinæ genti est familiare) non multò post vagos in regione præsertìm lumbari passa est dolores, à rheumatismo non longè absimiles: ac demùm, iisdem flexuræ genuum pertinacitèr infixis, non sine incommodo descensum scalarum, et stationem ipsam ad aliquod tempus valuit exercere, nec nisi seriùs in pristinum restitui. Illud insuper de illâ notandum, quòd quotiescumquè sumebat corticem (sumpsit autem pluries ac pluries per modum alterantis) toties illi alvus copiosè fluebat fermè ac si solvens aliquod ea sumpsisset, quod et aliquandò se observâsse *Mortonus* asserit, et *Sydenhamius: ob peculiarem*, ut inquit, *quorumdam corporum temperiem, atque idiosyncrasiam:* iique proindè auctores in tali casu laudanum miscent cum cortice; neque tamen per hoc admodùm felicitèr ea curabatur, ut retuli: iisque diebus quibus feriebatur ab assumptione corticis, (ut pluries mihi placuit experiri) illis eisdem alvus in statum naturalem redibat. Quod sanè in ullâ aliâ personâ mihi nequa-

quàm contigit observare; cùm in Italis ægris aliquam potiùs alvi stipticitatem quàm lubricitatem, utpotè: *Operationem tàm suæ naturæ* (eodem *Sydenhamio* judice) *quàm morbo planè contrariam* consuescat inducere.

Atque hi duo casus respiciunt oblationem corticis haud satìs felicem in intermittentium principio, ubì sanguis depurari indigeat non modò à fermento febrili, verùm et ab aliis inquinamentis in eo præexistentibus: nunc duos alios subdam longè minùs felices, et notatu dignos? Quos mihi nuper tantùm, sexdecim videlicèt annis à primâ hujusce tractatûs editione mihi contigit observare, commonstrantes eamdam oblationem ne semper quidem tutam in ipso febrium intermittentium, planè tamen depurativarum progressu.

III. Æstate anni 1728 dùm ruri agerem, nobilis quidam adolescens à villâ meâ mille passus distans corripiebatur levissimâ intermittente tertianâ, primùm simplici, mox duplici, sed quæ intrà paucas horas copioso sudore integrè solvebatur, remanente per totum tempus intermedium omnimodè actionum alacritate. Perseverante jugitèr hujusmodi statu, nil prorsùs faciendum duxi, sed totum negotium naturæ relinquendum ad excoquenda per ignem febrilem tam blandum quæcumque fluidorum vitia, quæ ob prægressos errores, præsertìm in potu, insolatione, et nimio corporis exercitio commissos, potuissent in ægrotante latere. Jamque vigesimus tertius præterierat accessus, cùm ab im-

portunis precibus adolescentis aliàs à me rejectis tandem commotus, illi morem gerendum censui, Peruvianum scilicèt corticem dosi saltèm paulatinâ eidem præscribens, præcipuè cùm ille clàm domum meam ob idipsum pedibus venisset, mihique asseveràsset sed falso, nullo ampliùs aut fermè nullo sudore paroxysmos levissimos, nec ultrà tres vel quatuor horas protractos, solvi consuevisse. Præscripsi ergò *tres drachmas* corticis in sex partes divisas, et intrà sex paritèr dies omni mane sumendas. Assumpsit ille, et circà tertiam vel quartam diem febris evanuit. Cùmque verò duas alias portiones superstites duobus diebus subsequentibus ad præcautionem potâsset, primâ post absolutum medicamen die, ex improviso correptus est paroxysmo, quem oppidanus chirurgus epilepticum reputavit, cui tamen morbo adolescens ille nunquàm anteà fuerat obnoxius. Nunciatâ mihi per eumdem chirurgum eventûs serie, statìm venam secari jussi; quæ tamen operatio, nonnisi post horas quinque vel sex fuit celebrata: ab eâ verò motus convulsivi, seu jactationes corporis cœpêre quidem, ut fuit relatum, illicò imminui, sed eos excepit profundus sopor, vi cujus æger fermè exanimis videbatur: quâ de re novam iterùm venæ sectionem præcepi, et perseverante jugitèr sopore ac oppressione mentis, vesicantia quoque brachiis et cruoribus affigenda proposui. Hæc tamen omnia cùm incassùm acta intellexerim, mane sequenti ægrum mihi invisendum omninò credidi; quem cùm deprehendissem

obmutescentem, ac veluti obdormientem, sed nonnullos nihilominùs motus, quos per evulsionem capillorum ipse excitaveram, facilè edentem, eosque tunc observâssem sopiti potiùs, atque subdeliri, quàm epileptici hominis proprios, securitatem omnimodam matri sum pollicitus, ut reverà contigit, etsi nonnisi post horas 38 per novæ ac unicæ febriculæ supervenientiam ab ejusmodi paroxysmo integrè liber evaserit. Evasit tamen neque ampliùs usquè adhùc quidquam simile, vel ullum aliud incommodem passus est optimam quippè ac firmam valetudinem Deo dante assecutus. Una remanserat adversùs corticem parentum querela, quam tamen ego statìm sustuli, asseverans febrifugum ex se insons fuisse ac strenuè suo munere functum; me potiùs haud satìs cautum in concessione meâ et subdolo adolescentis relatui nimìs credulum ingenuè confessus.

IV. Inclinante autumno ejusdem anni urbi restitutus in consilium vocabat pro aulico equite nostro florentis ætatis, qui dùm Viennæ Austriacæ hyberno tempore moram traheret, levi tertianâ duplici intermittente, et copioso sudore solvi consuetâ, fuit ibidèm correptus. Eam tamen ad decimam sextam usquè diem protractam cùm diutiùs ferre ob impatientiam detrectaret, medicus, etsi quodammodò invitus, fervidis petitionibus illius tandem indulgens, Chinam Chinam frequenti haustu, per brevia videlicèt intervalla potandam præbuit; quo factum est ut sequenti die febris nullatenùs

apparuerit, sed ejus loco successerit perturbatio quædam ventris infimi, tremor viscerum, evaporatio ad caput, et dein manuum ac digitorum convulsiva contractio; itaut affectio isthæc ab epilepticâ parùm abludere visa esset, nisi mentis, et sensuum omnium usus integer aliud suasisset. Injecto statìm clystere, sedata sunt omnia; noctu tamen bis, aut ter, etsi levior rediit insultus, qui postmodùm irregularitèr se se exerere non desiit. Progressu temporis supervenêre iterùm febres, quæ per sexaginta dies et ultrà, modò tertianæ, modò quartanæ typum referebant, modò nonnisi erraticarum more invadebant; iisque etiam vigentibus recurrebat identidèm insultus ipse, quamvìs debilior. Febribus tandem per amara depulsis, remansit nihilominùs larva quædam transitoria ejusdem insultûs, quæ à primariis urbis illius medicis pro merâ hypochondriacâ affectione fuit habita consensu unanimi. Cùm tamen ea post epotas etiam quasdam thermales aquas recurrere, quamvìs imbecilliùs, nequaquàm cessâsset, reditus ad nativum aerem pro medela fuit ægrotanti præscriptus. In Italiam itaque reduci meo suasu secta est vena propè hyemale solstitium, non neglectis familiaribus quibusdam remediis, quæ medicus illius ordinarius præscripserat, quibus extenuata quidem remansit hujusmodi affectio, non tamen planè sublata, illius namque eradicationem ad vernum æquinoctium differre fuit opus, martialibus tandem remediis absolvendam.

Hi duo itaque casus satìs clarè videntur ostendere, non quòd cortex in se, vel ex se sit unquàm noxius, quemàdmodùm quispiam malè feriatus posset opponere. Cortex enim hiscé casibus febrim intercipiens non aliud præstitit nisi quod debebat, et quod solet etiam tunc cùm pereuntis hominis vitam ab imminente vindicat morte; sed solùm videntur ostendere quòd medicus debeat summâ cautelâ procedere in supprimendis quocumque verò specifico febrifugo (si quid aliud sit præter corticem) febribus depuratoriis, non modò in earum principio verùm etiam in earumdem progressu, quandò nulla id exigunt symptomata, sed potiùs oppositum suadet facilis ægrotantis tolerantia: potest enim nonnunquàm contingere, raró licèt, quòd non modò saburra in sanguine præexistens et latens, sed et ipsum fermentùm febrile à febrifugo absorptum non integrè subigatur à naturâ, itaut possit vel insensibilitèr dissipari, vel per urinæ vias, utì frequentiùs mos est, vel per alias æquivalentes excerni; sed feratur per metastasim infrequentem quidem, sed tamen possibilem, ut in duobus hisce casibus, ad caput, vel alio, ibìque non contemnenda producat phænomena, quamvìs millies in similibus casibus id non acciderit. Quamobrèm medicos monitos velim ne febrium omninò depurativarum, et planè salutarium, etsi nonnihil provectarum, ullo verò febrifugo suppressionem etiam paulatinam tam fidentèr, ut sæpè assolet, tentent, nisi earum diuturnitas sensibilia quæpiam gignat

incommoda, quorum ratione febres hujusmodi ob solam diuturnitatem suam videantur jam naturam nonnihil corruptivam adipisci : quod non priùs quàm ultrà quadragesimam diem solet de more contingere. Interìm tamen sicut nimiam fidentiam in animosioribus per exempla isthæc temperandam credidi, ità ne nimiam trepidationem pavidioribus incutiam, ad feliciora exempla oblationis Chinæ Chinæ in ipso intermittentium principio progredior.

V. *Matrem meam*, tunc propè octogenariam, adhùc tamen robustam pro ratione ætatis, et sanguine satìs vegeto etiamnùm refertam, querulam licèt, mense novembris anni 1706, quartana febris adorta est. Tribus elapsis accessionibus mediocris intensionis, cùm non satìs fiderem virium nonnihil prostratarum robori, in tam provectâ ætate facilè resolubili, et cùm nihil incongruum intrà illius sanguinem præexistens agnoscerem, quod occasione febrilis incendii indigeret absumi; sed contrà metuerem potiùs ejusdem cruoris conspurcationem à fermento febrili (quod tractu temporis non semper perfectè subigi solet) vel saltèm enervationem ipsius sanguinis à modici etiam temporis lucta, seu effervescentia, ad ejusdem fermenti subactionem requisita; idcircò ab ipso initio suflamen aliquod paroxysmis imponendum duxi, ne nimiùm excurrerent. Quapropter statìm corticem ad *scrup. j.* quotidiè manè propinavi, per modum scilicèt levioris alterantis, ratus me fortè intrà decem vel

duodecim dies febriles accessus ad summam extenuationem vel ad totalem abolitionem paulatìm deducturum. Sed mea me fefellit opinio ; siquidem tertiâ die assumpti remedii, quâ die quarta accessio expectabatur, vix ea sensibilis fuit : quarè continuato ad duos alios tantùm dies, eâdem quoque dosi, eodem medicamine febris penitùs abiit, contrà expectationem meam. Substiti proindè ab usu corticis, expectans post aliquot dies reditum febris, quam nonnihil sinere decreveram ; sed ea non ampliùs reversa est. Imò, cùm post aliquod tempus occasione cujusdam errati in victu, vomitum nocturnum passa esset ægra, cui se adjunxit incalescentia febrilis, hæc nihilominùs pari velocitate sponte abiit ac advenerat. Neque ab eo tempore usquè ad ejus obitum ullum insultum febrilem experta est genitrix mea, quæ Deo favente deinceps vixit incolumis.

VI. *D. Margaritam dè Marchesiis*, 76 annos natam, et alioquì sanam, hyeme anni 1708 febris quartana corripuit. Tribus elapsis paroxysmis, filius chirurgus domum meam petit, consilium capturus an corticem matri debeat offerre, nec ne. Absente me ab urbe, juniorem medicum quem tunc instituebam in praxi, allocutus est, votum illius saltèm excerpturus. Cautus adolescens se præbet ancipitem ; subdit tamen sibi notum esse, quòd matrem meam in principio quartanæ eo remedio felicitèr ipse curaverim. Hac notitiâ contentus chirurgus, nec quicquam ultrà quærens, statìm primâ die vacuâ,

post

post tertium paroxysmum exhibet matri suæ *drach. j.* corticis : alterâ die paritèr vacuâ, alteram similitèr corticis *drachmam*, et die quarti ſuturi paroxysmi *drach. ij*; quibus epotis, idem quartus paroxysmus minimè apparuit, nec ullus alius deinceps : imò nec recidiva, nec ullum ampliùs (quod unicè notandum occurrit) ex supressâ citò quartanâ successit incommodum, sed integra planè, constans et inculpata valetudo.

VII. *Filiolus* bimus, unicusque *D. Petri Joannis de Pedronis*, cæteroquì vividus, ac probè valens, ſebre quartanâ duplici ex improviso corripitur, quæ illum intrà paucos dies plurimùm extenuat, angit atque debilitat. Huic præmissis aliquoties intermissionis tempore nonnullis cochlearibus *syr. de cichorio* cum *rhabarbaro*, qui alvum vix tantillùm subduxit, exhitum est statìm extractum Peruviani corticis, pauco *syr.* ex corticibus citri edulcatum, paucâque similitèr aquâ ex ejusdem floribus aromatizatum : quo per aliquot dies exhibito, sublata penitùs est ſebris, cui successit nullo interturbata incommodo perfecta sanitas.

Ex tribus hisce postremis exemplis cùm pateat ex adverso adhibitum esse ſelicitèr in ipso intermittentium principio Peruvianum corticem, videtur inferri posse, quòd ubì nil purgandum in sanguine præexistit, sed solùm peccat in ipso fermentum ſebrile adveniens ab extrà, capax tamen tractu temporis, si paulatìm restitet, ſebrim naturæ ancicipitis in corruptivam convertere, non ab re sit

eodem nonnunquàm in ipso paritèr principio, cautè tamen ac prudentèr uti. Modò transitum faciamus ad alias recensendas historias itidem felices citæ oblationis Chinæ Chinæ in febribus corruptivam naturam nondùm quidem adeptis, sed tamen ad eam acquirendam non longè dispositis.

VIII. *Amita mea monialis* 78 annum agens, insultum apoplecticum antè tres circitèr annos passa, atque ex eo hebes jam, immemor, ac fermè stupida reddita, anno demùm 1708. capitur tertianâ duplici suâpte naturâ intermittente, cum paroxysmis tamen sese invicèm excipientibus. Vix elapsis primis diebus, quibus præsidia medica consueta, et possibilia usurpata fuerant, eò devenit stupiditatis, ut nec cibum capere, nec urinam reddere, neque aliud quidpiam sciens, aut volens, exercere potis esset, durante accessione, præsertìm potiore, vel saltèm nonnisi circà extremam declinationem ejusdem, qui posteà ferè immediatè subsequebatur altera cum rigore paulo minore. In hoc statu dixi monialibus assidentibus (quoniam ægrotans eo passu ad obitum tendebat intrà paucos dies, non tàm ratione febris, quàm ratione adjunctorum) non aliundè quicquam spei superesse nisi forsitàn ex tentamine Chinæ Chinæ, si eam aliquâ horâ minoris stupiditatis deglutire valeret; cujus tamen remedii administrationem, utpotè in tali statu difficilem et probabilitèr inanem, earum arbitrio relinquebam, ut solum si luberet, tentarint : faciles se præbuêre moniales, et quoniam intrà claustra pharmaco-

polium usuale habent, statìm attulêre remedium, quod summâ caritate et industriâ administratum fuit, et quasi vi illatâ, ab ægrâ deglutitum ad *semidrachmam*. Vesperè repetitum est eâdem dosi, et faciliùs haustum, quoniàm declinabat jam fortior accessio. Mane sequenti oblatum est ad *drachmam unam* (semper enim faciliùs potabat) et vesperi ad *semidrachmam* cum debito intervallo, et congruâ ab alimento distantiâ. Alterâ die, propinato ad *semidrachmam* paritèr manè et serò eodem remedio, vix tantillùm febris apparuit, quæ brevì postmodùm, continuato paulispèr medicaminis usu, disparuit omninò. Hoc autem mihi nequaquàm mirum. Illud potiùs miratus sum, et etiamnùm miror, quòd solutâ febre, statìm ægrotans adeò vegeta, prompta et memor evaserit, ut vix talis fuerit antè insultum apoplecticum, nedùm antè febrem. An verò phænomenon istud planè mirandum cortici adscribendum sit, an acerbo et continuo tumentium hæmorrhoidum dolori). quod symptoma sublatæ paritèr febri statìm supervenit) anceps hæreo. Eventum tamen non absimilem ab usu corticis refert de suo avunculo *Morton*, *historiâ* 26 *de Proteiformi febr. intermitt. genio*. Perseveravit ad aliquot hebdomadas, paucas tamen, ægra in hoc statu, solo hæmorrhoidum dolore vexata, et adjunctâ alvi stipticitate, clysterum usum ægrè admittente. Tandem sive proptèr hoc, sive ob intermissum præmaturè nimìs, nec diù continuatum, aut repetitum corticis (metu scilicèt ne ab illius

actione emerserit in hoc uno casu hæmorrhoidum tumor ac dolor) febris rediit, et cum ea mentis, ac sensuum torpor consuetus, quin etiam major. Aberam fortè tunc ab urbe, neque ægram invisi, nisi post tertiam diem, quo tempore vix percipiebat quæ circà eam fierent, aut dicerentur, meque ipsum vix dignoscebat. Quintâ die cùm esset nonnihil vegeta, sibi, ut aiebat, brevì morituræ institit ministrari sacramenta Ecclesiæ, quibus integrè munita, redeunte statìm accessione, quæ vehementèr invasit, ferè lethargica facta est, et deglutiendi impotens; ac propterеà de Chinâ Chinâ propinandâ ne cogitandi quidem fuit locus; quamobrèm nullo perturbata remediorum incommodo, septimâ circitèr die animam Deo reddidit. Ex hoc casu, si non aliud in rem nostram, saltèm efficaciam remedii in subjecto constitutionis jam descriptæ; veterum affectionum temporaneam correctionem, et vitæ ipsius, laboriosæ licèt, protractionem ab administrato, necessitate cogente, circà initia remedio, subit animadvertere.

IX. *Aliam monialem* ex ordine Carmelitarum excalceatarum, annos 76 natam, habitu corporis à multis jam annis cachectico et squallore faciei cadavericum propè æmulante refertam: suffusione oculi utriusque ferè obcæcatam, antiquoque insuper et continuo asthmate laborantem, ità ut unum vel alterum gressum movere non posset, quin anhelitu gravissimo ipsam loquelam præpediente corriperetur, autumno anni 1707. invasit tertiana duplex

intermittens, nec admodùm fortis. Roganti, ut præmisso leniente levissimo, phlebotomiam jamdiù intermissam, antiquitùs verò pro minuendâ spirandi difficultate sibi (etsi ex tunc etiam cachecticæ) familiarem æquè ac proficuam permitterem, annui limitatâ ad tres, vel quatuor uncias sanguinis detractione, ex quâ facillimè toleratâ nullum sive commodum subsequi dignoscere potui. Processit febris de more nonnihil intensior in augmento morbi. Cùmque in quinto paroxysmo, quintâque paritèr die non parùm somniculosa videretur, licèt quoàd alia non plùs gravaretur quàm par esset; perfectis, quæ illi aliundè imminebant periculis, si febris vel tantillùm ingravesceret, vel modicè protraheretur, præscripsi *scrup. j.* extracti Chinæ Chinæ quotidiè manè assumendum, quo bis tantùm adhibito septimâ die vix umbra febris se prodidit. Continuato deinceps, febre licèt jam extinctâ, ad alios tres dies eodem remedio, ægra integrè convaluit, et (quod magis refert) sine ullâ penitùs recidivâ.

X. *Alia paritèr monialis*, degens in Cœnobio S. Claræ senex gracilis, et valetudinaria, inclinante æstate anni 1709. corripitur quartanâ simplici intermittente. Hæc antè quatuor circitèr menses passa erat insultum levis apoplexiæ, statìm solutum per decubitum materiæ ad nervos partis sinistræ (undè ejusdem partis stupor universalis, nec non ad nervos opticos, et linguæ motorios, undè hæsitatio sermonis in istâ, in oculis verò fenestratorum ob-

jectorum repræsentatio, et tandem stabilis caligatio. Superveniente quartanâ credidissem, auctoritate *Hippocratis*, materiam in nervos tùm deturbatam, tùm influere valentem, posse attenuari, digeri, atque resolvi; sed fortassìs ætas, et debilis constitutionis languor obstiterunt. Quamobrèm, licèt febris primis insultibus non admodùm gravis videretur; cùm tamen paulò post sumpserit incrementum et robur, metum aliquem incussit tùm ægræ, tùm mihi, ne scilicèt ea suâpte naturâ debilis pluribus accessibus valeret diù sufficere. Eaproptèr cùm potiùs debilitari, quàm refici partes affectas, et præcipuè visionem, quotidiè noscerem, in ipso etiam morbi *principio*, videlicèt circà quintum (ni fallor) paroxysmum, vel eo vix transacto, cœpi corticem offere ad *drach. ss.* singulo mane. Substitit febris etsi valida post sex circitèr oblationes; nihilominùs continuatum est remedium usquè ad dies 14 posteà, quiete duarum plùs minùs hebdomadarum interpositâ, iterùm exhibitum est ad *drach. j.* quotidiè per tres dies. Immò ad majorem præcautionem altero simili intervallo posito, circà æquinoctium autumnale rursùs exhibita est quotidiè *drach. j.* corticis per alios tres dies; undè stabilis sanatio et præservatio absque ullo alio incommodo, imò potiùs cum levamine, et alacritate ad motum, solâ oculorum caligatione superstite; à quâ nihilominùs nequaquàm impedita est, quin sola, et sine adminiculis etiam post biennium quaquaversùm vagaretur, et consueta munia mediocritèr exerceret.

Atque casus istos circà oblationem corticis bono successu institutam in principio intermittentium, *corruptivam* nondùm naturam verè adeptarum, sed tamen in eamdem proclivium, retulisse sufficiat. Modò nonnullos alios circà eamdem ablationem præ urgentiâ symptomatum administratam, febre scilicèt in deterius labente, recenseamus.

XI. Honestus juvenis *Franciscus Degoli*, structurâ corporis universâ ad tabem apprimè dispositâ donatus, cujusque frater jam tabibus, et mater peripneumonica obierant, correptus est anno 1699. circà medium augustum quartanâ simplici, quæ paulò post duplex est facta, illique adjuncta tussis importuna noctù, et interdiù præcipuè verò toto accessionis etiam declinantis tempore ægrotantem concutiens, cum plurimo sputo materiæ spumosæ insipidæ. Hunc à principio hortatus sum, ut febres ferret, opem posteà idoneo tempore laturus, et citiùs etiam, si tussis admodùm increbresceret. Tulit ille tacitus quartanam duplicem per duos menses, tussimque contumacissimam et molestissimam, quâ ad marasmum usquè deductus est, cum tantâ sputi spumosi copiâ, ut quanta fuerit vix credi possit. Deerat à sputo omnis purulentia, non omnis tamen deerat intermissionis (qualiscumque) die febrilis incalescentia, cætera tabidum consumptum referebat. Rursùs accitus ego, ac prædicta omnia considerans, statìm, paucis præmissis, exhibui corticem ad *drachmas duas* in vino, ingruente paroxysmo graviore, et confestìm utraque jugulata est quar-

tana, tussisque indè manifestè imminuta, ipsumque adeò sputum. Per octo dies assumpsit *semidrachmam* ejusdem pulveris, et interìm sedata est tussis, febre jam antè depulsâ. Hinc ad duos menses abfuit æquè febris ac tussis; sed circà brumale solstitium utraque reversa est, et utraque repetito pulvere iterùm fugata. Quià tamen quartana modò duplex, modò simplex, levior licèt, irregularitèr nonnunquàm redibat, et cum eâdem tussis acerrima, sputumque suspectum, ideò æger coactus fuit pluries idem remedium paucâ dosi haurire, donec propè solstitium æstivum anni 1700. à febre, tussi, et macie, cui in dies succedebat proba nutritio, perfectè sese extricavit, nullum ampliùs morbum ab eo tempore passus ad annum usquè 1727, quo tempore è vivis sublatus est.

XII. *D. Carolo Antonio de Agnanis* sacerdoti, tertiana simplex intermittens, quæ illum die 26 Julii 1707. adorta est, post septem leviores circuitus duplex est facta, æquè tamen adhùc intermittens, ac levis. Curata est methodicè, sed loco levaminis, potiùs paulatìm exacerbata est febris, quæ eousquè processit ut rigoribus, tremoribus, ac concussionibus intolerabilibus in invasione ægrum vexaret, succedente dein plurimâ in somnum proclivitate, cum torpore mentis sat gravi, et postmodùm delirio; quæ tamen omnia symptomata copiosus tandem sudor unà cum febre solvebat. Instabat mater ut Chinam Chinam præscriberem, natum imparem oneri morboso credens. Renuebam tunc ego, ut qui vigesimam saltèm diem jam propè imminentem

expectare decreveram; vires enim erant ferendo. Transactâ vigesimâ, febris fit fortior, illiusque simul ingravescunt symptomata; insuper urina crassa est, pauca et impensè rubra. Renovantur querelæ de cortice non adhùc propinato. Cunctabundus hærebam, videns morbum in summo vigore, quem proindè tunc velutì suffocare minimè audebam, certus (ut opinabar) de recidivâ longiore, cùm tamen febris adhùc intermittens securitatem cum diuturnitate polliceretur. Augebatur interìm nonnihil quâlibet accessione sopor atque delirium. Et licèt solveretur utrumque, solutâ febre, cùm tamen relinqueret aliquod vestigium sui, instante viriliter matre (mihi dubio procul infortunia quæ accidissent, exprobratura) corticem præscripsi ad *semidrachmam* tantùm manè antè febrem, et serò declinante febre. Sed cùm postremus accessus iisdem non modò symptomatis, sed et ultrà morem gravioribus fuerit comitatus, sequenti die dosim duplicavi, ut et die tertiâ. Statìm febris abiit; urinæ factæ sunt concoctæ, et omnia tranquilla. Sumpsit corticem iterùm ad *drachmam semis*, semel tantùm in die ad modicum tempus; quo elapso, rus adiit, ubì paulò post, spontaneâ diarrheâ superveniente, perfectè convaluit, duos vel tres tantummodò tertianæ paroxysmos post æquinoctium vernum anni 1708. iterùm passus.

XIII. Generosum virum, supremum domesticæ ducalis rei præfectum, *D. Comitem Ludovicum de Marsciano*, quartanæ propè bimestris, ni fallor,

quâ tenebatur (contigit id anno 1696.) ad nauseam usquè tædebat. Curabat illum de more *D. Davinus*, meque tunc proptèr ægritudinem impedito, et cæteroquì in consilium vocari solito, socius illi jungebatur in curatione vir scriptis suis, et multifariâ eruditione clarissimus, ac orbi notus, *D. Bernardinus*, *Ramazzinus*, comprofessor quondàm meus, summoperè colendus in Lycæo Mutinensi, posteà suspiciendus in Patavino, ubì primariam meritò occupavit pract. med. cathedram. In morbi progressu accitus sum et ego, ut qui meam jam cœperam circumferre convalescentiam. Nobis itaque omnibus in consilium vocatis, suum æger de sumendo cortice desiderium ardens exposuit. Jam lien illi cœperat nonnihil intumescere, ac proptereà ne ultrò, ut mos est, durantibus febribus intumesceret, instabat easdem illicò supprimi. Me autem præ cæteris mirabatur cunctantem, quem faciliorem sibi persuaserat, quippè tunc à morbo gravissimo corticis ope convalescentem. Ponderato symptomate, et iis omnibus quæ contrà usum corticis adduci potuissent (quatenùs metuendum foret, ne plùs ob suppressam hoc pacto febrem augeretur lienis tumor, quàm si illius curatio vel omitteretur, vel remediis consuetis absolveretur) decretum fuit, paucis præmissis, esse annuendum votis ægri, qui proptereà statìm sumpto remedio eodemque modis jam dictis continuato, tùm à febre, tùm à splenis tumore absque ullâ recidivâ liberatus est : nisi fortè morosus quispiam recidivam morbi illius appellare

velit lethalem ejusdem ægritudinem post septennium à causâ evidenti productam, febrem videlicèt acutam, ex suppressâ cutaneâ quâdam habituali affectione oriundam, et intrà 14. dies per abscessum ad anum imperfectè judicatam; quo demùm abscessu priùs in gangrænam converso, mox difficultèr curato, translatoque interìm ægro in aerem palustrem, febris erratica subsecuta est quæ tractu temporis lienis tumorem ascivit, dein icterum, mox hydropem, et mortem.

XIV. Gracilis *uxor D. Francisci Guicciardi* cantoris egregii, anno 1708. duplici tertianâ intermittente laborans, intrà paucos dies, accessionibus sese mutuò excipientibus, eò devenit, ut jam versaretur in non levi discrimine, testante id pulsu exili, motibusque manuum, et linguæ tremulis, cum subsultibus tendinum, et hujusmodi gravibus symptomatis, ratione quorum viatico Eucharistico fuit munita. In consilium vocor, et quoniam reliqua remedia ex arte prescripta fuerant, et febris adhùc motum sensibilem suæ invasionis servabat, priusquàm iste obliteraretùr, statìm corticem Peruvianum proposui. Obstabat, vel videbatur obstare insignis et amplus lienis tumor tempore morbi, brevi licèt, genitus, qui *D. Floranum* medicum curantem, doctum, ætateque magis provectum, nonnihil hæsitantem reddebat. Cunctantem nihilominùs hortatus sum, ne in gravi periculo præsentaneum, quod spondebam, corticis auxilium omitteret ob suspicionem augendi lienis tumorem,

quem tractu temporis posteà ægrâ superstite curare poterat, nisi, sublatâ per corticem febre, spontè evanesceret, quod pluries mihi contigisse asseverabam. Annuit ille, et oblatis in remissione febris *duabus drachmis* Chinæ Chinæ, et *drachmâ unâ* quotidiè per duos sequentes dies, febris omnimodè depulsa est. Præscribitur tamen ad majorem cautelam alia *semiuncia* in octo partes dividenda, quâ ad impediendam recidivam assumptâ, præter illius expectationem splenis tumor evanescit in totum; et sic eodem ferè tempore à febre simul, et à tumore lienis curata est absque ullâ penitùs recidivâ. Plures casus istiusmodi, nempè de febribus intermittentibus, præsertìm quartanis, tumore viscerum infimi ventris comitatis, et per corticem unà cum tali symptomate sanatis, afferre possem, quos tamen, utpotè triviales, et passim obvios, satius est silentio præterire.

XV. Non æquè tamen silentio prætaream (ne scilicèt meæ nunquàm desim ingenuitati) casum singularem inter tot felices minùs faustum, qui non mihi quidem, sed meo quondàm præceptori contigit, dùm viveret, quamquam nec illum inter meos connumerem, neque cortici imputandum credam, ut ei fortassè imputârunt mussitantes quidam Cynici illius temporis. Referam tamen, ut alii judicent.

Meus itaque colendæ semper memoriæ præceptor *Frassonus*, nobili cuidam viro quartanâ febre per mensem circitèr detento, et suprà modum

vexato, cum notabili anhelitûs difficultate, atque œdematoso pedum tumore, antè febrem exortis, et cum eâ in dies crescentibus, Chinam Chinam exhibuit, et febrem sustulit. Post aliquot alios successivè dies tumor œdematosus suâpte naturâ in incrementum pronus major est factus ad tibias, et crura sensìm procedens, ventre non immuni; atque ità, increbrescente anhelitûs difficultate, intrà paucos tandem menses à serosâ colluvie universalitèr obrutus æger fato cessit, hydropicus abdominis simul, et pectoris.

Si casum hunc justâ lance obitèr pensitare velimus, pro corticis indemnitate subit animadvertere, non modò antè illius oblationem, verùm et antè febrem inchoata jam esse utriusque hydropis rudimenta, cui causæ quoque prægressæ (quas modò recensere non vacat) plurimùm contulerunt; undè ex præexistente dispositione in actum jam partìm deductâ potiùs quàm ex suppressione febrium, quibus non solùm vigentibus, sed et antè eas, ab aliâ causâ ortum duxerat, hydrops ille accersendus videtur, quemadmodùm egregiè distinguit *Raymundus Restaurandus : vel enim*, inquit ipse, *hydropem præcedunt febres, præsertìm quartanæ, sicutì Celsus adnotavit, vel hæ subsequuntur hydropem. Posterioribus bis inutilitèr exhibetur China Chinæ; quandoquidem sunt productum causæ, utplurimùm curationem respuentis. Id remedium aliquandò à me usurpatum est in gratiam ægrorum illud efflagitantium, solatium aliquod illis quæsi-*

turo; desinebat reverà febris, sed paucis post diebus revertens, vel saltèm hydropi nihil detrahens, ut-plurimùm lethali. Quod et confirmat propriâ experientiâ cl. *Nigrisolus* in scholio ad hunc textum: *non eadem est ratio* (sequitur Restaurandus, celebris licet humorista) *si febres antecedunt hydropem; nam non admodùm difficultèr curantur, nam sæpenumerò hydrops recedit, dummodò omnia convenientèr accedant, præsertìm in catharticorum usu, quæ eâdem die febres revocantia, hoc pacto hydropi augmentum et fomentum præbent.*

Sed etiam prætèr hoc, quod maximè verum observatur in praxi, certum est ex adverso, et omnibus notum, plurimos ex quartanis per Chinam Chinam nequaquàm depulsis sponte suâ in hydropem labi. Immò æstate anni specialitèr 1707, non paucos vidi in urbe nostrâ ex tertianis simplicibus atque duplicibus, quibus cortex administratus non fuerat, intrà paucos dies tumidos factos, ac velutì anasarcâ (rectiùs pectoris hydrope) correptos obiisse, inter quos puerula *D. Comitis Sorræ*, tres circitèr annos nata, parentum suorum anteà deliciæ, mox luctus. Contrà, eodem tempore Germanus quidam ex ignobiliore famulatu Serenissimæ Ducissæ Brunswicensis Dominæ meæ, quartanâ triplici laborans, cum universali corporis, præcipuè verò abdominis intumescentiâ, itaut jam hydropicus conclamaretur, curatus est à *D. Clerici*, me tunc absente vocato, per Chinam Chinæ, per quam fugatis febribus, ferè spontè, vel saltèm

paucissimis atque levissimis adminiculantibus remediis, hydrops ille plùs quàm incipiens, utpotè ſebrium vel soboles vel comes, prorsùs evanuit. Immò, dùm hæc actu conscriberem, quartanarium *sacerdotem Ecclesiæ S. Viti Rectorem* Chinâ Chinâ ipse curavi, cui quartana simplex in duplicem conversa pedum, tibiarum, crurum nec non ipsius abdominis intumeseentiam intulerat, cum respiratione difficili, et ad quemcumque corporis motum valdè anhelosâ, huic ergò, sublatis ope Chinæ Chinæ ſebribus (simplici tantùm leniente præmisso) partes omnes anteà turgidæ, spontè, ac brevì detumuerunt, et respiratio in statum omninò naturalem rediit, itaut liberè ambulare, ac ipsi venationi indulgere facilè potuerit. Et licèt mox recidivam sit passus quoàd ſebres, non tamen ullam passus est intumescentiam, aut anhelitûs difficultatem, undè nullo negotio, post modicum temporis repetito remedii usu, prorsùs convaluit.

Si ergò ex unâ parte sine usu Chinæ Chinæ quartanæ ſebres sæpiùs hydropem accersunt; ex aliâ verò parte, si ope illius evanescit cum quartanis hydrops indè productus, ut modò retuli, cur in casu unico, ubì, ſugatis per eamdem ſebribus, processit ultrò jam inchoatus hydrops, adscribendus erit ille ipsi Chinæ Chinæ, non verò antecedenti dispositioni post depulsas ſebres adhùc superstiti? Exempla ſebricitantium, quibus hydrops adjungebatur, curatorum ope Chinæ Chinæ, sunt adeò in praxi obvia, adeòque ſamiliaris est hujus-

modi curatio utentibus Peruviano cortice, ut minimè hæsitârit idem *Restaurandus* peculiare caput inscribere : *de hydropis succedentis febribus curatione ope Chinæ Chinæ ;* ubì plures adducit historias hujusce generis notatu dignissimas. Idem vide apud *Monginotium*, *Jonesium*, *Blegnyum*, *d'Acquin*, *Badum*, *Glantzium*, et alios, quod lectori lubet indicare, ne unum tantùm uni casui videar opponere, cùm prostent mille favorabiles.

His stantibus, decernat modo pro libito quicumque vult super eodem casu infausto superiùs allato, intrà annos triginta unico, quantùm novi, videarque, an tanta illum teneat fiducia, ut corticem propterea velut absolutè noxium valeat damnare. Ad me quod attinet, crediderim, illum non suffecisse quidem curationi hydropis à febre nequaquàm pendentis, ut suffecit curationi ipsius febris, minimè verò putârim ulli eorum obfuisse; cujus rei exemplum non absimilem afferam ipse *Lib.* 3. *C.* 5. *Hist.* 5; quod si verè obfuisse contendatur, id saltèm præcipitantèr non imputetur remedio suâpte naturâ insonti, sed inopportunæ forsitàn, aut præmaturæ illius oblationi. Hanc ob causam constitutæ à nobis sunt, quæ in antecedentibus extant pro congruo illius usu regulæ, ac exceptiones : quibus cum hoc casu collatis satìs patet, suspectam de inani eventu quo ad sublationem hydropis esse potuisse ab initio oblationem febrifugi. Quandoquidem, etsi verè depurativa non erat febris adjuncta, itaut corticem absolutè respueret,

pueret, neque tamen erat verè corruptiva, itaut planè eumdem admitteret, quippè hydropem illum antè ipsam sponte ortum nequaquàm producens. Notum est autem, quodvis remedium, utut innocuum, sæpè non prodesse, et nonnunquàm etiam obesse, si minùs tempestivè administretur : *sed hoc est peccatum temporis*, inquit *Badus*, *non est medicinæ peccatum.*

XVI. Eo ipso tempore, quo curabam *D. Comitem Nogarolam* à quartanâ simplici in *pernicialem* conversâ, insignemque illius curationem specialitèr describendam *Cap.* 6. *Lib.* 3. trahebam felicissimè mediâ validâ methodo tunc primò à me excogitatâ offerendi Chinam Chinam in casibus hujusmodi, eodem quoque tempore habebam præ manibus *D. Geminianum Levizzanum*, virum patricium, decumbentem ex tertianâ intermittente primò simplici, mox duplici, tandemque naturam *subcontinuam* et *corruptricem* adeptâ. Circà morbi initia, cùm errata in victu prægressa, et repletionem ventriculi fateretur æger, oblatum est vacuâ die, nempè 13. mensis Septemb. an. 1695. elect. lenitivum ad *unc. j.*, mox alterâ die vacuâ correspondente celebrata est phlebotomia, et in progressu administrata sunt ex arte consueta remedia. Cùm hæc nihil proficerent, sed febris quotidiè magis invalesceret, vocatus est in consilium *D. Ramazzinus*, cujus suasu exhibitus est 23 Septembris die inter reliqua cardiaca lapis bezoarticus, et die 25 affixa sunt femoribus vesicantia, ob motus

artuum convulsivos, gravemque totius nervosi systematis affectionem. Quià verò morbus in deterius labebatur, et quâlibet accessione pulsus fiebat humilior, ac abolitioni proximus, algorque feralis artus omnes universalitèr detinebat ad plures et plures horas : ideò metuentes ambo, ne unâ, vel alterâ accessione superveniente æger occumberet, de antevertendo totis viribus paroxysmo eramus solliciti ; idque sperabamus quidem unanimitèr à Chinâ Chinâ, sed cùm hoc discrimine, quòd *D. Ramazzinus* ei non satìs fideret in tali casu ad exitium tendente (esto quòd periodi adhùc non obscurè se proderent) ego verò certam illi fiduciam adhiberem, eo quòd insignes ejus vires in casu longè graviore, et morti proximo, nempè in memorato *Comite Nogarolâ* actu experirer. Cùm autem die 23 illius mensis corticem exhibuissem eidem *Comiti*, et manè diei 28 eum jam morti ereptum, ut referam suo loco, invenissem, eâdem die 28 Septembris enarrans *D. Ramazzino* casum, et exitum felicem, omnem ab eo hæsitantiam submovi circà oblationem Chinæ Chinæ in hoc quoque casu magìs vulgari, etsi gravissimo. Quamobrèm eâ ipsâ die 28, quâ mirus effectus corticis die prægressâ oblati *D. Comiti Nogarolæ*, jam per urbem celebrabatur, illum obtulimus D. quoque *Levizzano*, sed methodo tantùm vulgari, ut vulgaris adhùc quodammodò dici poterat (quantumvìs gravissima, sed tamen inducias aliquas adhùc præbens, morbi conditio. Oblatus ergò est cortex ad *drachmas* tan-

tùm *duas* juxtà morem, quoniam sufficiens erat à futuro paroxysmo distantia, ut vis remedii justâ dosi exhibiti in actum deduceretur. Repetitus est dein illius usus die ejusdem mensis 30 ad *drach. j.* et per quinque dies sic continuatus : undè celer et integra febris quondàm *benignæ*, mox naturam *corruptivam* sensìm adeptæ, solutio.

XVII. *D. Carolo Tamburino*, præclaro, et egregiæ indolis adolescenti, posteà Cassinensi monacho, quartanâ correpto in tertio paroxysmo supervenit ex improviso cæcitas ferè omnimoda cum dilatatione pupillæ utriusque oculi. Symptoma hoc visûs abolitionen minitans, uno vel altero repetito febris accessu *D. Candrinum* illi assidentem impulsit, ut de febre gravissimi hujusmodi affectûs productrice supprimendâ cogitaret. Super hac re tamen me privatìm consuluit, et annuentem habuit; dein consilio inito cum *D. Ramazzino* (sic exigente ægrotante) sancitum fuit inter ipsos, corticem nullâ morâ interpositâ esse propinandum : quo facto, statìm substitit febris, nec ampliùs rediit, visusque sensìm cœpit in pristinum statum reduci, mediantibus etiam aliis remediis materiæ jam parti infixæ discussionem promoventibus : quod egregiè præstitum fuit, remanente tantummodò eâ visûs imbecillitate, quæ pro acutiore, ac minutiore obtutu, opem specillorum exposcit.

XVIII. Pro coronide casum hunc addam, qui meo quondàm *præceptori* paritèr contigit, et qui signatè adnotetur velim, cùm super hoc uno fun-

data primò fuerit praxis mea circà usum meliorem corticis, translatum scilicèt, atque promotum ad curandas febres exitiales, de quibus tùm libro sequenti, tùm præsertìm tertio. Casus autem fuit hujusmodi:

Patricius quondàm vir *D. Octavius Masellus* quinquagenarius, habitûsque corporis summoperè obesi, corripitur febre quartanâ simplici intermittente circà annum 1678. Post aliquot paroxysmos incipiunt accessiones fieri aliquantulùm fortiores, et in suâ duratione protrahi. Observantur tractu temporis in vigore febrilis effervescentiæ aliqui motus tremuli, et subsultus tendinum, lingua fit scabra, urinæ imminutæ, ac crassæ, mensque non omninò constans; solutâ tamen accessione, solvuntur omnia. Quià verò quolibet paroxysmo gradatìm intenduntur eadem symptomata, et paroxysmi iidem majorem extensionem acquirunt, de propinando celeritèr cortice, priusquàm febris reddatur continua, decernit *experientissimus Frassonus* curans. Et quoniam eumdem ægrotantem amicitiæ ergò invisere solebat alter medicus majoris auctoritatis, et gradûs, licet nec majoris eruditionis, nec æqualis experientiæ, huic quoque communicari *Frassoni* consilium, congruum visum est assidentibus. Horruit hic, iis auditis, mala innumera ægro ominatus, si China China oblata fuisset, cui potiùs remedia cardiaca, et bezoartica substituenda esse clamabat, repetita insimul quæ paulò antè luculentèr celebrata fuerat venæ sectione, hirudinum quoque

et cucurbitularum appositione institutâ, et aliis hujusmodi. Hæc *Frassono* relata impedimento fuêre, ne corticem offerret; protestabatur tamen, quòd cuncta malè cessura erant amico ægrotanti, neglecto usu corticis opportuno. Differri in alteram saltèm accessionem hujusmodi remedium instabant consanguinei ægrotantis. Periculum esse in morâ, respondebat *Frassonus*, se tamen nolle, altero medico non approbante, immò palàm improbante, corticem exhibere. Interìm non obstantibus quotquot præscriberentur cardiacis, aliisque præsidiis, novus de more paroxysmus accessit, iisdem, sed longè intensioribus stipatus symptomatis, quibus insuper singultus frequens, atque importunus addebatur. Neque evanuêre brevì, ut anteà, eadem symptomata, sed tantùm imminuta fuêre cum proportione aliquâ ad decrementum febris, quæ tamen protrahi cœpit usquè ad alterum paroxysmum, remissionem tantummodò modicam passa loco consuetæ intermissionis. Intrà duas, vel tres accessiones mortem futuram non sine lacrymis ominabatur *Frassonus*, omissionem culpans ex unâ parte, et ex aliâ gratias Deo reddens, eo quòd sors velutì quædam obstiterit oblationi corticis, quem fortassìs inanitèr, et cum calumniæ periculo tentatum (quandoquidem tentatus foret) ex iis quæ subsecuta erant, suspicabatur. Clamabat contrà alter medicus, optimum consilium fuisse, abstinuisse à cortice, quippè remedio semper quidem suspecto, maximè verò in hac febre, occultam

priùs, mox remediorum methodicorum ope develatam malignitatem præseferente. Clar. interìm J. C. philologus eximius, et mathematicus Seren. Ducis, D. quondàm *Jo. Baptista Boccabadatus*, amicus ægrotantis amantissimus, *Frassonum* privatìm interpellavit, suasitque ut corticem vellet exhibere, posthabitis alterius medici in curam nequaquàm vocati sophismatis, quotiescumquè eo remedio ægrum sanari posse haud improbabilitèr crederet, quem cæteroquì ad exitium properantem, ipse clarè dignoscebat; subdens insuper, æquum non esse, ut propter medicas cavillationes, vel politicas cautelas, vel vana officia periret homo, intentato remedio probabilitèr profuturo. Ad hæc respondebat *Frassonus*, occasionem suâpte naturâ præcipitem jam lapsam esse, febrem jam, nedùm continuam (etsi remittentem) sed et malignam esse redditam, et consequentèr cortice inexpugnabilem. Interroganti verò, nùm saltèm sine damno posset remedium tentari, ultrò respondebat se credere corticem in hoc casu æquè insontem, ac invalidum; nolle tamen proindè dubio tentamine illum ægrotanti præscribere, *nec subire speciem ejus ut occisi, quem brevì sors ipsius erat peremtura.* Si res sic habet, subjunxit alter, offeram ipse, nec refert, si virum mihi amicissimum, cæteroquì moriturum jugulâsse dicar, quem intereà fortè servare per remedium tutum in periculo certo, et in occasione ancipiti, extrà spem non est. Hoc dicto, abiit statìm, *drach. ij.* pulveris Chinæ Chinæ

à monialibus emptas secum detulit, easque ex vino, ut mos erat, ægro potandas dedit ingruente paroxysmo; quo non sine magno discrimine tandem transacto, novus non rediit. Inscius rei gestæ alter medicus triumphum canebat, reportatam de morbo victoriam cardiacis adscribens. *Frassonus* verò totius successûs conscius jam factus, dolo laudabili, eumdem corticem adhùc præscribebat ad *semidrachmam* singulo mane in formâ boli, sub nomine confectionis alchermes et de hyacintho. Hac piâ fraude citrà aliud pharmacum æger à reliquis febrilibus, à motibus convulsivis, singultu, etc. intrà paucos dies felicitèr evasit, nullam omninò dein recidivam passus.

Hujus eventûs menti meæ tunc validè impressi crebra postmodùm reminiscentia quemadmodùm mihi occasionem præbuit olìm excogitandi methodum efficaciorem Chinâ Chinâ utendi, pro febrium perniciosarum tùm intermittentium, tùm subcontinuarum medelâ, ut nupèr innui: ità posteà fidentiùs animum addidit pro faciliore vulgarique illius usu in quibuslibet intermittentibus non planè quidem *perniciosis*, sed ob adjuncta in progressu gravia symptomata naturam *valdè corruptricem* nactis. Sic nupèr (ut unum alterumve hujusmodi exemplum cursìm subnectam) tenellam virginem, neptem ipsius præceptoris mei *Frassoni*, tertianâ duplici primùm intermittente, mox subcontinuâ cum præexistente chlorosi, ac cachexiâ detentam, dùm transactâ decimâ septimâ morbi die febris in acutam jam

sensìm degenerantis indicia se proderent cum notabili periodōrum obscuratione, China China bis in die parcâ dosi propinata satìs laudabilitèr curavit: chlorosi quidem pro tunc superstite, sed et eâ quoque propriis remediis opportuniori demùm tempore sublatâ. Aliam deniquè (ne longior sim) adolescentulam, infectoris cujusdam filiam antiquâ itèm chlorosi, tussi molestissimâ, diuturnâque simul tertianâ duplici subcontinuâ, quæ acuta palàm symptomata tandem asciverat laborantem, undè illi vel vitæ periculum proximè imminebat, vel transmutatio febris in habitualem (id quod macies insignis cum calore ad tactum acerrimo, tussis contumax, et symptomatica indesinens sudatiuncula satìs indicabant) exhibitus in his circumstantiis cortex, idemque ad diutinum tempus continuatus ac repetitus, perfectè sanavit.

Atque has tandem historias, quarum fermè quælibet rationalem et cautam Chinæ Chinæ administrationem ostendit in febribus intermittentibus, suâpte quidem naturâ *benignis*, sed quopiam sui progressûs tempore ob superventum graviorum symptomatum naturam *corruptricem* adeptis, placuit recensere: immò et aliquam ex iis inserere, in quibus febris neque perfectiva quidem, sed neque ex se planè corruptiva, alicui morbo etiam insanabili præorto, vel saltèm præconcepto, supervenit, qualem *num.* XV. suprà retulimus. Quæ sanè omnia non alio nomine hìc fuimus complexi, nisi ut multifariæ oblationis Peruviani febrifugi in qui-

buslibet intermittentibus non perniciosis, ut et in quibusvis illarum circumstantiis, et quolibet paritèr ipsarum tempore institutæ, exemplum aliquod prostaret modò magis, modò minùs felix, ad illustranda secundùm praxim, confirmandaque cuncta quæ anteà statuimus, et ad complementum integrum primi hujusce libri : cui propterea, omnibus jam, quæ in eo proponere contigit, absolutis, Deo dante, finem imponimus.

THERAPEUTICES SPECIALIS

LIBER SECUNDUS.

Febrium perniciosarum intermittentium (saltèm ab ortu) descriptionem, et curationem continens, ex aliorum auctorum observatione, additis scholiis materiam hanc magis illustrantibus.

CAPUT PRIMUM.

Malignus mos, et prava in universum febrium hujusmodi perniciosarum natura indicatur. Accurati circà hanc materiam auctores perpauci. Vis *Peruviani corticis* adversùs eas eximia.

Jam verò postquàm latiusculè spatiati sumus, fas est paululùm vela contrahere, et rectà deinceps terminum petere, in quem ab exordio, totoque paritèr primi libri decursu saltèm indirectè collimavimus. Etsi autem quæ hactenùs tradidi reputem talia, ut cum subsequentibus, licèt longè certioribus, non malè cohæreant, quippè nec in semetipsis vana, nec in praxi absona vel contemnenda, si cui tamen ea non prorsùs arrideant, liberum sit ei sentire quod velit in rebus identidem tam incertis, ac dubiis,

me quidem hìc loci minimè reluctante. Quamobrem mutatâ in totum priore scenâ, fingere saltèm non renuo, fallaces fuisse usquè adhùc omnes ratiocinationes meas. Atque hac fictione suppositâ, do lubentèr cuicumque (nec piget) Chinam Chinæ in benignis intermittentibus, etsi fuerint diuturnioris, aut difficilioris judicationis, non adeò liberalitèr esse usurpandam : do, quòd ignoto nobis modo intimiore operationis illius, quasi agentis incantamenti adinstàr; detur ansa suspicandi, quòd causa febris intùs detineatur, quòd febris ipsa consopiatur potiùs quàm sanetur, post repetitam quandoquè pluries ac pluries remedii oblationem nihilominùs reversura. Hæc, inquam, omnia do cuicumque contra febrifugum istud pertinacem etiamnùm antipathiam foventi; immò fateor, quòd hæc ipsa qualiscumque nonnullorum constans adversatio, quantumvìs vana, non potest, quin mihimetipsi, oppositum licèt palpanti, sed de imbecillitate meâ, ut par est, demisse sentienti, quidpiam vel demat, vel saltèm enervet fiduciæ meæ : ut propterea Peruvianum corticem rariusculè in iisdem intermittentibus *benignis*, quæ scilicèt non raró *depuratoriæ* sunt, nisi aliqua indè emergens urgeat necessitas, consuescam præscribere, ut aliàs edixi. Quod fortè haud facilè credidisset quisquam ex iis, qui me pro hujusmodi remedio in antecedentibus quasi declamantem (neque tamen dicti me pœnitet) ac velutì pro aris et focis dimicantem legerit.

Reverà minimè ex animi proclivitate ingenitâ

ergà illud, remedium istud tueor, vel opiniones meas, vel dicta mea, quæ parvi facio sed miseros tantùm ægrotantes studeo tueri ab exitio cæteroquì nonnunquàm irreparabili, quomodocumquè illos et promptè, et certò tueri valeam, neque enim refert in præcipiti casu, et instante morte quærere utrùm tollatur omninò, an solum consopiatur vel figatur causa febris, sicutì neque an curatio sit quodammodò palliativa, et an metus sit recidivæ. Qui enim jam propè moritur, quoquo modo sanari queat, sanetur saltèm ad tempus, ut iterùm possit ægrotare, ut in posterum, dummodò seriùs, possit occumbere. Hoc unum si sponderem, non quid nimium sanè sponderem. Quid si integram, favente Deo, incolumitatem pollicear? Cùm ergò istam et firmam, et tutam opportuno Peruviani corticis usu in quibusdam casibus, etiam fermè deploratis, obtineri posse plurimo usu compererim : ideò posthabitis theoriis omnibus, quæ fallaces esse possunt, et fortassè ut plurimùm sunt, certam tantummodò sanationem in certo periculo ostendam ; quod est potissimum totius nostri tractatûs argumentum.

Contingit itaque aliquoties, ut intermittens febris quælibet, maximè verò tertiana tùm æstiva, tùm autumnalis, tantam præseferat pravitatem, eamque primis paroxysmis adeò occultam, adeò latentem, ut quantumvìs medicus (nisi admodùm cautus sit et expertus) nil tale metuat, illa tamen inopinatò tertiâ, quartâ, vel quintâ accessione ægrum tollat de medio, omnibus artis conatibus planè irritis,

excepto Peruviano cortice : cui uni, si valide usurpetur, indita fuit à Deo facultas hominem in extremo periculo constitutum præsentaneo auxilio ab orci faucibus eripiendi, dummodo ad vingintiquatuor horas circitèr victurus sit, quatenùs scilicèt per totidem distet à novâ accessione ipsum proximè interempturâ. Priusquàm tamen certam methodum prodam ducendi in usum strènuum istud medicamentum in hujusmodi casibus, in quibus posse illud proficere, ne per somnium quidem antè me (absit à verbo veritatis jactantia) cogitaverat quisquam apud nos necesse est, casus ipsos, seu febres illas peculiares atque exitiosas, in quibus specialitèr convenit, exactè describere : maximè cum istiusmodi febres constituant intrà genus intermittentium speciem suam determinatam, in varias etiam differentias seu subalternas species divisibilem .Neque enim illæ, licèt non admodùm frequentes sint comparativè ad intermittentes benignas, sunt adeò infrequentes, ut quolibet anno aliquas saltèm earum cuilibet medico ægros plurimos invisenti non contingat observare ; immò audeam asserre, illas in quibusdam constitutionibus præsertìm fervidioribus, et propè dies in primis caniculares, nec non etiam ultrà autumnale æquinoctium, adeò familiaritèr nonnunquàm grassari, ut nescio quid, ferè dixerim, epidemici redolere videantur. Atque ideò non parùm fortè præstitero, neque monstri cujuspiam in medicinâ perrari jugulationem tradidero, sed morbi ferocissimi et passìm obvii, suamque,

ut dictum est, speciem apud medicos saltèm accuratiores obtinentis, si febrium harum priùs naturam, aut morem describam, ut possint dignosci: mox methodum exhibendi in iisdem Peruvianum corticem proferam, ut possint expugnari.

Ne tamen videar affectare novitatem ubì ea verè non est, palàm profiteor, in ore medicorum identidem subaudiri illarum nomenclaturam, easque vulgò *perniciosas* appellari. Sed id ferè tantùm dici consuevit, cùm jam hominem interfecêre: quasi medicus eo casu non ultrà teneatur pro sui tutelâ, nisi de aperiendo post obitum ægrotantis nomine morbi inopinato lethalis facti, sitque satìs, si re infelicitèr gestâ stupidus exclamet, ac terrefactus: *Quis unquàm credidisset?* Neque planè reprehensibilis hucusquè fuit hujusmodi excusatio: cùm retroactis temporibus vix tantillùm luminis prostaret medicis pro tempestivâ fraudulenti hujusce morbi dignotione, aut curatione. Etenim nulla ferè apud auctores (exceptis infrà recensendis) facta reperitur nisi per transennam mentio intermittentium *perniciosarum*: et siquidem reperitur; nulla tamen peculiarìs earumdem præscribitur cura, sed oscitantèr prætermittitur: dùm ex adverso *benignarum* solâ periodo se prodentium, et septeno ut plurimùm circuitu sponte cessantium, graphica traditur descriptio, et copiosissimus instituitur pro ipsarum curatione remediorum apparatus.

Unus inter antiquos excipitur, ut qui utrumque egregiè præstitit, *Ludovicus Mercatus*, vir celeber-

rimus suorum temporum, et duorum Hispaniæ Regum, Philippi Secundi, et Tertii Protomedicus, qui tertianarum intermittentium perniciosarum descriptionem æquè ac curationem distinctam pro viribus artis illius sæculi incomparabili sedulitate complexus est. Illius deindè animadversiones diagnosticas tantùm, atque prognosticas in fide auctoris potiùs quàm ex propriâ observatione retulit, ac in epilogum satìs luculentèr contraxit *Daniel Sennertus*, ommissâ tamen multifariâ primi auctoris curatione, singulis perniciosarum speciebus aut differentiis ab ipso constitutis, accomodatâ. Et quasi nil de hac re possit ipse testari, priusquàm sensa *Mercati* referre aggrediatur, hanc velutì protestationem partes tantummodò relatoris agens præmittit: *Verùm licèt tertianas febres intermittentes omnium putridarum brevissimas et securissimas esse vulgò tradatur : quià tamen Ludovicus Mercatus* Lib. de febr. 6. *experientiâ sibi compertum scribit, etiam tertianas nonnunquàm periculo non carere, et febres etiam intermittentes inopinatò ægros non paucos perdidisse, brevitèr complecti libet, quæ ille adnotavit.* Reliqua vide apud eumdem *Sennertum* suo loco. Alii quoque auctores (quod et alibì sum dicturus) perniciosas intermittentes dari scripserunt, aut docuerunt exemplis, sed obiter; nemo autem, quod sciam, Spartam hanc, ut *Mercatus* adornandam suscepit.

Inter recentiores verò *Richardus Morton* practicus Londinensis felicissimus intermittentis per-

niciosæ descriptionem sub aliorum potiùs morborum nomine, quàm sub nomine ipsius febris (cujus tamen iidem morbi sive veri, sive crediti, sunt mera symptomata) aggressus est: et quod magis refert, illius curationem ope Chinæ Chinæ (mihi quoque, antequàm ipse sua ederet scripta, Urbe meâ teste compertam) auspicatò attigit et experientiâ multiplici confirmavit; licèt apud nos, nescio quo fato perexiguam ac ferè nullam visus sit fidem obtinuisse; fortè quià, vel quæ protulit de suo veneno febrili, et de actione Peruvianæ antidoti in illud, communitèr parùm arriserint, vel quià larva illa Proteiformis, quam ipse febribus intermittentibus imposuit (easdem sub aliorum morborum specie, omni suppressâ febris signaturâ, latere asseverans) illas adeò velârit, ut potiùs morbos illos quàm febres velle curare per Chinam Chinam sit creditus. Quod equidem sicutì in his terminis falsum esset, ità sic intellectum pro falso fortè reputatum est; licèt auctor omni laude, omnique fide dignissimus, si attentè legatur, verè alitèr sentiat.

Cùm itaque contrà methodo clarissimâ in perniciosarum intermittentium descriptione procedat *Mercatus*, illi propterea, utpotè primo observatori, concedenda est in præeundo dignitas ordinis. Et quoniam tam dilucidè scripsit, ut non facilè fas sit æquali claritate, ac ordine idem præstare, liceat potiùs quàm vel id intentare, vel lectorem illùc relegare cum incommodo, liceat, inquam, quæ ipse exaravit transcribere ad litteram, prout jacent in codice

codice meo, et brevibus tantummodò scholiis appositis, à veteris doctrinæ zizaniâ tantillum purgare. His absolutis, *Mortoni* postmodùm sensa lubet adjicere in subsequentibus, ad hoc, ut lector commodè possit utramque descriptionem ob oculos positam, cum utilitate simul conferre : ut demùm tantis toto secundo hoc libro præmissis luminibus, clariùs quæ ex observatione meâ, et diutinâ praxi, ipse tandem sum prolaturus in tertio, valeant intelligi, credi, et in communem usum adoptari.

CAPUT II.

De tertianâ perniciosâ ex *Ludovico Mercato*, scholiis aliquot insuper adjectis.

« In eo febrium genere, quod febres complectitur tertio die exacerbationem efficientes, perniciosa hæc, neque satìs vulgata, aut cognita tertianæ species, non sine magno laborantium exitio, et medicorum admiratione reperitur. Quæ sànè ut rariùs accidit, ità difficiliùs nocitur, graviùsque ob id invadit, et ob ignorationem, majorem infert terrorem, et admirationem ; et quod perniciosius est, negligentiùs curatur. Quis enim credet usquàm, tertianam febrem posse lethalem fieri, eò maximè cùm ab Hippocrate dictum sit : *Quocumque modo intermiserit, periculum abesse significat*, et mille aliis in locis tertianam brevissimam securissimamque esse. Sed mi-

» rari jam desinat quisque, cùm experimento non
» admodùm raro constet, febres multis modis inter-
» mittentes inopinatò laborantes non paucos perdi-
» disse, decepisseve medicos, vel doctissimos. Qua-
» mobrèm quod experimento mihi in hac re habeo
» compertum, hoc uno capite patefacere studui.

Scholium I.

Auctor reapsè ad perniciosæ febris genus solas tantùm tertianas tùm simplices, cùm duplices refert; quod quidem frequentiùs, et infortunio magis præcipiti solet contingere; nihilominùs etiam quartanis intermittentibus tàm simplicibus quàm duplicibus aut triplicibus, eumdem characterem (rariùs licèt, ac lentiùs) nonnunquàm accedere, satìs ostendunt historia ultima libri antecedentis, aliæque in subsequentibus exponendæ. Idem quoque videre est apud *Donatum*, *Mortonum*, et *Hortstium*. Idque ipsum paritèr intermittentibus quibusvis quandoquè accidere posse, nullus dubito. Pravam autèm hujusmodi febrium naturam satìs apertè in ipsâ definitione patefacit, ubì eas *lethalium* nomine statìm designat :

» Est itaque perniciosa tertiana febris quædam,
» quæ, simulatâ tertiani circuitûs effigie, lethalis
» et mille accidentibus periculosissimis implicata
» existit. Tertianæ tamen vocabulo, et *simplicem*,
» et *duplicem*, subaudiendam esse diximus, cùm
» utramque perniciosam esse haud raro mihi et
» multis compertum sit.

» Fieri quidem perniciosam aliquam tertianam » contingit uno è sex modis : *Primò* quidem, occa- » sione membri alicujus præcipui, in quod decum- » bat humor, quem natura à vasis ad eorum » extrema transmittit ; nam cùm membrum ex » præcipuis sit, dubium non est, vitæ periculum » impendere ex læsione quâvis in ipsum illatâ, » haud secùs quàm in turgentibus humoribus, à » quibus factam affectionem ob id periculosam » arbitramur, quòd vereamur ne humor turgidus » in aliquod membrum princeps irruat. *Secundò* » talis efficitur, quià humor qui à venis ad præ- » dicta extrema ejicitur, tenuis admodùm sit, et » summè putridus, qualis censetur tenuissima bilis » copioso ichore plena; quo fit, ut qui hac febre » laborant, frequentissimè syncope corripiantur, » et eo, quòd facillimè exolvantur, inanitione » periclitentur, sudore enim pernicioso dissipan- » tur, quod ex humoris vitio, spirituum, et ali- » turæ substantiæ plurimùm cum sudore habeat. » *Tertiò* ab humoris (*non putredinem quidem*) sed » summam pravitatem, vi pravorum alimentorum » contractam, cujus constat meminisse Hippocra- » tem 7. *popul. tex.* 81. referentem causas et occa- » sionem choleræ morbi, quem in has febres » commigrare plerumquè refert, ut optimè intel- » lexit Vallesius : aut prodeunt sic vitiosi ob ustio- » nem, et peculiare vitium, quale sortiuntur *bilis* » *vitellina*, *prassina*, *æruginosa*, et quæ in confinio » est atræ-bilis, quippè cùm tanta sit horum

» humorum pernicies, si accedat insupèr putredi-
» nosus calor, eosdem adeò excitat, et deterrimos
» reddit, ut quocumquè ierint, perniciosissima
» inferant, et lethalia accidentia. Multi verò ex
» barbaris medicis arbitrati sunt impossibile esse,
» ex prædictis humoribus febres fieri, cujus censûs
» fuêre *Isaac et Rasius*, *Avic. Serapio*, *et Halia*
» eo quòd humores ejusmodi, *ut Averro* 7, *collig.*
» scripsit, de naturâ essent veneni, quos protinùs
» in quovis affectu natura per vomitum trudit,
» licèt læthalitèr sæpiùs, et nituntur probare suum
» dogma ex Arist. qui 4. *meteor.* profert, ignem
» et quæ ignea sunt putrescere non posse. Verùm
» si quis rem ipsam, et auctores penitùs consulat,
» reperiet hos humores et febres, et alios etiam
» affectus excitâsse; nam primò eorum meminit
» *Galen. lib.* 12. *method.* in exemplo de juvene
» febriente, qui æruginosam evomuit choleram,
» et ob id convulsione correptus. Zoarus etiam
» expressè 3. *theisir* febrium reminiscitur, quæ
» ex his humoribus concitantur, dicens : *febris*
» *quæ fit de genere transitionis febris ephemeræ ad*
» *febrem cholericam*, *si fuerit de genere prassinæ*,
» *aut eruginosæ*, *habebit accidentia magis fraudu-*
» *lenta*. Idem dicit : *febris ex cholerâ*, *quæ in ultimâ*
» *caliditate*, *ac siccitate existit*, *cum substantiâ*
» *densâ et crassâ*, *sicut est cholera vitellina*, *pras-*
» *sina*, *et æruginosa*, *febres perniciosas gignit*; et
» Aver. 4. collig. scripsit etiam in confimationem
» hujus veritatis : *Pejor specierum causonis est illa*

» *quæ fit ex cholerâ zinariâ, vel prassinâ, et tertiana insanabilis.* In tantâ autem auctorum » controversiâ censeo primos sensisse, non posse » fieri febrem salubrem ex prædictis humoribus, » non autèm ex toto negâsse ejus *generationem.* » Quinimmò ex eorum rationibus ego colligo, » non raró posse succrescere febrem interpolatam, » nam ut Isaac scribit, tantum est odium, quod » natura habet cum cholerâ prassinâ, et æruginosâ, » quod non patitur ejus malitiam in venis; quo » fit, ut certius sit ab hoc humore febrem interpolatam » fieri, quàm continuam; quam sanè fore » gravissimam et malignam, nemo dubitabit. » *Quartò*, tertiana efficitur perniciosa, ob humoris » crudi, et inæqualis crassitiei, ac tenuitatis » maximam copiam; cujus ratione more febris » syncopalis humorosæ tertiana etiàm talis efficitur, » undè non raró sicut illa cordis calorem, » ità hæc totius corporis calorem extinguere nititur, » et ob id periculosissima existit. *Quintò*, » non minùs perniciosa efficitur ex adjuncto aliquo » accidenti, nimirùm ob aliquem defluxum, » quem calor febrilis mox à principio concitat, » cujus ratione thorax, pulmo, et cor non raró, » aut ventriculi os anxietate, difficili respiratione, » et pulsûs interceptione, mille modis periclitantur. » Quod etiam et longè graviùs accidere conspicimus, » si uterus, aut uteri aliquod vitium, febrilis » caloris vehementiâ in consortium trahatur. » *Sextò* verò et ultimò, perniciosior efficitur ter-

» tiana ob venenosam, ac pestilentem, et con-
» tagiosam aliquam humoris, qui è vasis ejaculatur
» conditionem, qui sanè eò quòd moveatur, longè
» graviora efficit accidentia. Quinimmò die inter-
» medio latitans et quiescens, ac humoribus aliis
» adjunctus videtur nil mali efficere, neque corpus
» laborare, post verò in accessione propriam na-
» turam, ac venenosam conditionem, non sine
» magno laborantis malo ostendit. Hæsunt in uni-
» versum, optime lector, causæ hujus perniciosi
» mali, quas hucusquè adinvenire valui, quarum
» omnium seorsùm meminisse opus erit, ut cujus-
» que constent natura, signa, et medendi ratio,
» si priùs omnis tertianæ perniciosæ in communi
» signa, et præsagium scripsero.

SCHOLIUM II.

Cùm notabilem in his febribus diversitatem noverit auctor tùm ratione sævitiei, et pravitatis iisdem velutì intrinsecæ, tùm ratione celeritatis motûs, tùm ratione symptomatum variæ conditionis; plùsque, vel minùs intensorum, tùm deniquè ratione aliorum adjunctorùm, indolis etiam, atque speciei diversæ, mirum est quàm ingeniosè conatus sit cunctas hujusmodi differentias distinguere per suas causas, labantibus licèt innixus sui seculi fundamentis. Negari idcircò non potest, quin ipsis in tenebris aliquod cæspitanti lumen affulserit, vi cujus nonnunquàm abstrusam hujusce materiæ veritatem à longè saltèm salutârit. Sic et philosophi

ethnici, innumeris licèt erroribus involuti, in veritates quandoquè orthodoxas inscii impegerunt. Si vixissent atavi nostri in hæc usquè tempora, fortassìs et suprà nos profecissent. Ob id semper colendi et suspiciendi, dummodò non eo usquè, ut nos ab ulterioribus inquirendis avertant, aut remorentur ; undè quis meritò nobis exprobret cum *Tacito* socordiam nostram : *dùm vetera extollimus, recentium incuriosi.*

« Monstrant quidem tertianam fore perniciosam » gravia quædam et perniciosa accidentia, quæ » statìm primo accessu necessum est hæsitabundum reddant medicum. Hujus naturæ est laborantis *vultus*, primâ accessione *cadaverosus*, aut » nimìs *tumidus*, cum pulsûs inæqualitate, parvitate, debilitate, aut interceptione, vel asphyxiâ. » Urina nimìs crassa, et pravi coloris, inquietudo » insolita, anxietas, syncopis, animi deliquium, » exsolutio, et frigidi sudores, vel toto accessionis » tempore inordinati rigores, difficiles respirationes, deliria, aut somni profunditas, vomitus » etiam ærugiosus, paucus, cum gravi nauseâ, et » qui non confert. Alvi fluxus pinguis, dysentericus, variegatus, aut sinceri humores, ingens » totius corporis gravitas, aut inquietudo, et sitis » quæ nullo potu sedatur. Sed præcipuè tertianam » perniciosam esse ostendunt hæc signa et alia, » quæ cæteris tertianis sunt communia, cùm ab » eis nondùm ex toto in die quietis liber evadit » laborans ; sic etenim malum portendit delirium

» aut somnus, qui usquè in diem quietis protra-
» huntur : itèm eâdem die languidos, inquietos,
» anxios, et siticulosos superesse laborantes, aut
» alio quovis accidenti oppressos, quantumvis febris
» vel levissima, vel nulla appareat. Sic rigorem
» vidente febre superesse perniciosum censemus,
» aut rigoris tempore corpus sudare, vel sudando
» frigere, animo linqui, et plurimùm vexari. Quæ
» sanè omnia diligenti animo expendat medicus
» oportet, ut discat primo accessu quantùm mali
» affectio minari possit. »

SCHOLIUM III.

Diagnosis in universum completa est, et medici practici consideratione dignissima, quià omnia signa generalitèr comprehendit. Sæpè quidem ex istis pauca concurrunt, ac quandoquè vix unum tantùm; quod tamen si vehemens sit, et ex deterioribus, plurimi faciendum est. Nec ideò fraudulentæ quietis subsequentis intermissionis nimiùm fidendum, sicut ex opposito neque nimìs metuenda afflictio, qualitercumquè gravis. Et in hoc *judicium difficile*, quòd, ut maximè oporteret, ità maximè nequit doceri.

« Atquì licèt prædictas tertianarum species per-
» niciosas esse constet, non subindè existimandum
» est, omnes fore lethales; quædam enim perni-
» ciosæ, et timore plenæ sunt, aliæ in alios morbos
» migraturas se ostendunt; nonnullæ in diutinos
» affectus, et plerique licèt sævissimis accidentibus

» insigniantur, non omninò lethales existunt. Sic
» profectò quæ ex defluxu ad membrum aliquod
» princeps fiunt, plerumquè perniciosæ sunt et
» lethales, sed ex his quædam magìs, et quædam
» minùs; quæ autem ad cerebrum tendunt, lethales
» fiunt, si in lethargum aut phrenitidem commi-
» grent; quæ verò in cor irruunt, sive ex oppres-
» sione, sive ex humoris vitio, omnes lethales
» sunt. Inter quas hæc est differentia, quòd hæ
» quæ ex oppressione fiunt, in principio acces-
» sionis interficiunt; quæ verò ex humoris vitio,
» non nisi in declinatione, ob virtutis et caloris
» vitalis dispendium. At si in os ventris humores
» irruant, partìm fiunt lethales, et partìm secùs;
» nam si ex ventre per vomitum fiat copiosa et
» spontanea vacuatio, conjectabile est conferre,
» si laborans toleraverit; sin alitèr, minimè: ve-
» rùm, si plurimùm laborans conqueratur, et nihil
» notatu dignum excreverit, vereri oportet, ne
» præ nimio dolore succumbat virtus, et morbo
» non sufficiat. Itèm si syncopis frequentèr acci-
» dat, mortem ocyssimè venturam commonstrat;
» sin alitèr, minimè, sed morbum fore gravem;
» quòd si in jecur malum incumbat, vel morbi
» diuturnitatem, vel hydropem pertimescere opor-
» tet. Et tandem in his omnibus malignam et
» continuam febrem posse subsequi existimandum
» est; sic profectò ex his, qui ex putredine tenuum
» humorum exolvuntur, vel subitum virtutum ca-
» sum, vel hecticam febrem vereri oportet: hoc

» quidem consumptis tenuibus solidorum mem-
» brorum humiditatibus, illud quidem nimiùm re-
» solutis spiritibus. Qui verò ex crudorum, et
» inæqualium succorum copiâ laborant, plerum-
» què suffocatione periclitantur, et maximè ineunte
» accessione, vel saltèm febris in diuturnissimum
» commigrat affectum. Itèm qui ex humoribus
» adustis, et omninò perniciosis infirmantur, vel
» in causonem, vel in hecticam febrem, vel in
» gravem dyssenteriam degenerant. At qui fluxu
» alicujus humoris simul cum febre interpolatâ
» detinentur, vel suffocantur catharrho (*ut aiunt*)
» suffocativo vi accessionis evocato, vel cessante
» tertianâ, difficultèr deinceps respirant, aut tale
» symptoma patiuntur, quale fuerit membrum in
» quod defluxus prolabitur. Cæterùm, qui vene-
» fico et pestilenti humore abundant, licèt in-
» terpolatâ febre corripiantur, non ob id in minori
» periculo versantur, quàm qui pestilenti aliâ febre
» laborant, sed forsàn majori, quòd in die acces-
» sionis veneficus ille humor valdè moveatur, quod
» solet in pestiferis morbis perniciosissimum esse,
» et sic non raró conspicimus, subitâ morte quam-
» plurimos inopinato interiisse. »

SCHOLIUM IV.

Prognosis paritèr undequaquè absoluta, tàm hìc, ubì generalitèr instituitur, quàm infrà, ubì instituitur specialitèr, quamlibet perniciosarum differentiam respiciens. Digna ideò ubiquè, ut diligentèr

perpendatur sicut diagnosis, ità et prognosis auctoris, quarum postrema eò verior, quò funestior. Febres namque verè perniciosæ ægrum interimunt sæpiùs (nisi illis citò et validè cortice opitulemur) quàm in diuturnos morbos commigrent. Nonnullas equidem, antequàm in iisdem curandis cortice uterer, etiam sine illo sanatas vidi, at paucas, et difficillimè. Sed eheu! quot vidi contrà iisdem sublatos, quos vix dubitem fuisse sanabiles, cortice exhibito, si tunc virtutem illius integram, validamque (quod seriusculè comperi) ejusdem administrandi methodum perspectam habuissem.

« His habitis opus erit, uniuscujusque prædic-
» tarum causarum seorsùm meminisse, ut cujusque
» constent peculiaria signa, præsagium, et propria
» ac genuina curandi ratio.

CAPUT III.

Prima tertianæ perniciosæ differentia ex eodem *Mercato*, additis ut suprà, scholiis.

» Efficitur quidem perniciosæ tertianæ sors et
» differentia, quòd humores transmittat natura
» errans, aut impotens in partes, et extrema vaso-
» rum membri alicujus cordi, vel alteri membro
» principi vicini. Accidit profectò hoc mali genus
» his corporibus quibus adeò totius corporis vasa,
» vel obstructa, vel carne aut pinguedine oppressa
» sunt, quòd ad extimas vasorum propagines, et

» eas quæ degenerant in carnosas partes sese natura
» exonerare minimè possit, vel quòd ipsa nimìs
» languida et impotens sit. Quo fit, ut cùm è vasis
» majoribus primùm se nitatur exonerare, humo-
» rem ad partes internas per vasa sibi proxima
» studeat transmittere; quâ in re conjectabile est,
» necessariò humorem transmissum propè aliquod
» membrum princeps prolapsurum. Occasio autem
» transmittendi humores communis naturæ est cum
» reliquis febribus interpolatis nimirùm copia, aut
» vitium irritationi naturæ sufficiens, sed in hac
» febre non æquè valens, quod longè à partibus
» præcipuis non possit pellere, vel impedita, ut
» dictum est, si id suâ sponte possit. »

SCHOLIUM I.

Quod inquit auctor, fieri per affluxum humorum decumbentium in partes, mediantibus venis illùc eosdem propellentibus, intelligere facilè possumus, fieri per stagnationem eorumdem, mediis arteriis illùc delatorum, nec pari facilitate absorptorum à venis, sive sanguiferis, sive lymphaticis. Reliqua fundata suprà vanas hypotheses de naturâ transmittente in partes internas et viscera, cùm non possit, sive propter imbecillitatem propriam, sive propter impedimentum aliquod, transmittere ad remotas et externas, corrigantur mechanicè, et redigantur ad eumdem modulum.

« Verùm licèt in hac febris sorte hæc sint com-
» munia, nihilominùs tamen duplex ex hac causâ

» suboritur febris conditio, duplicia et varia ac-
» cidentia, et longè diversa signa, ac ex conse-
» quenti varia præsagiendi, et curandi via, quæ
» omnia specialiùs expendisse oportet.

» Ad primum igitur accedendo, conjectandum
» est, transmissum humorem ad extrema vasorum
» membri præcipui, aut juxtà ipsum, vel esse co-
» piosum, vel malignum : quippè ex hac varietate
» reliqua quæ sequuntur necessum est insigniri.
» Verùm potissima varietatis ratio ex membri,
» propè quod incumbit humor, naturâ, et præs-
» tantiâ petenda est; si verò in venulas juxtà cor
» vitiosus humor illabatur, tunc procul dubio syn-
» copem, pulsûs parvitatem, frequentiam, inæ-
» qualitatem, et aliquandò omnimodam asphyxiam
» sequi necessum est. Quæ omnia accidere solent,
» cum faciei rubore, sudore, et oculorum cavitate,
» ob impensam spirituum vitalium resolutionem,
» ex quo subitum virium casum, et inopinatam
» mortem vereri oportet, ac plerumquè in acces-
» sionum inclinatione, vigore vitali simul cum fe-
» brili calore solutis. Quòd si humorum crassities
» potiùs quàm malitia propè idem etiam mem-
» brum causam præstiterit, tunc quidem pulsus
» magnâ inæqualitate inter magnitudinem et par-
» vitatem pollet, ubì parvitas elucet magis, et in-
» tercadens nonnunquàm efficitur, ac non raró
» myurus deficiens. Torpet laborans, fronte exsu-
» dat, et maximè frigidum, suspiriosus est, et nes-
» ciens referre quid sentiat, plerumquè angore pre-

» mitur, et impotens ad motum, quasi gravi onere
» pressus efficitur. Ex quâ sanè affectione labo-
» rantes, vel cum frigido sudore et pulsu formi-
» cante, aut omninò deficiente, tertiâ aut quintâ
» accessione pereunt, vel si has effugerint, gravi
» febre, eâque continuâ, et plerumquè de maligna-
» rum sorte, corripiuntur.

» Si tamen ad vasorum extrema, quæ ad ventris
» os terminantur, vel juxtà ipsum projectus è vasis
» humor profluat, ibidemque diù immoretur, do-
» lorem orisque ventriculi morsus sequi est neces-
» sum, nec non et cardiacum affectum, cum bi-
» liosis, æruginosis, aut nimìs crassis, aut viscidis
» vomitibus, cæterùm minutis, aut præcedenti in-
» genti nauseâ, utpotè humore penitùs in carnis
» venulis imbibito (*nam in reliquis tertianis licèt*
» *copiosior in ventrem confluat bilis non quidem ad*
» *carnem oris ventriculi, et per venas alimenti, sed*
» *ad cavitatem per communes canales*) quod quidem
» monstrat anxietas, inquietudo, exsolutio pulsûs,
» vel ingentissima frequentia et parvitas, vel ra-
» ritas, maximè si propè syncopim fuerit labo-
» rans, ut multis videatur febre carere, adest et
» frigidus propè frontem sudor, faciei pallor, ocu-
» lorum grandis cavitas, et calor. In quo quidem
» vereri oportet (*ni citò præveniatur, potissimè si*
» *frequentior succrescat syncopis*) mortem quintâ
» accessione, aut antè, nisi affectus factus fuerit
» continuus, in quo jam nihil transmittitur in os
» ventris, utpotè cessantibus accessionibus, et hu-

» moribus intrà vasa manentibus, licèt ob id labo-
» rantes non omninò videantur periculo carere,
» verùm præbet expectandi inducias, quòd acci-
» dentia majori ex parte cessaverint. »

Scholium II.

Quæ dicuntur in ambobus hisce locis de translatione febrilis humoris per vasa alimentum deferentia (quæ pariter, non pro venis quæ revehunt, sed pro arteriis quæ deferunt, sunt habenda) ad cor et ad os ventriculi, non sunt omninò extrà probabilitatem inquantùm fermentum febrile sanguini affusum, per omnes arteriolas; et, si cui lubeat, etiam per nervos, (inquinato eâdem occasione illorum succo) ad ea viscera tendentes potest dispergi. Probabilius tamen crediderim, cor ipsum ab affluente intrà suos sinus unà cum sanguine eodem febrili latice, molestiam ferè omnem, quem patitur, posse recipere; ventriculum verò eam mordicationem pati, non modò à succis intestinabilibus, motu inverso in eum assurgentibus, propter irritationem factam à fermento febrili in ductibus chyliferis, et partibus circumjacentibus (undè et tunicarum, nervorumque stomachicorum consensus) verùm etiam à succo glandularum ipsius ventriculi, aut depravato, aut immaturo, et per violentam expressionem ab iisdem stillante, illius sensile orificium spamodicè vellicante, portionemque febrilis fermenti forsitàn constituente. Quæ omnia et singula suis temporibus auctor nosse non poterat,

animadversione deniquè dignum est, quod legitur cap. *si tamen* etc. propè finem, nempè febrem hujusmodi cardialgiâ comitatam quartâ vel quintâ accessione mortem minari, *nisi affectus factus fuerit continuus*. Reverà etenim observatione didici, rem ità se habere: ac proindè pejoris conditionis esse hanc febrem, si sit intermittens, quàm si fiat continua: si quidem tunc cesset, ut assolet, symptoma ferox lethalis cardialgiæ: sicutì æquè verum est, quòd ex hujusmodi transmutatione febris intermittentis in continuam impetrantur quidem induciæ, non tamen aufertur periculum, sed saltèm differtur.

« Verùm si vel ad capitis vicinam partem mutatur » humor, vel ad ipsum caput, aut omninò ex » humore vapores conscendant, in gravem sum» num laborantem delabi, vel in gravem aliam » ex soporiferis affectionibus conspicies, maximè » si caliginosus et ex crassâ materiâ ortus prodeat » vapor: sicut dùm acris est et mordax, in pa» raphrænitidem migrat affectio, cessat tamen in » die quietis. Cæterùm si humoris aliquid erra» bunda natura illùc miserit, non omninò ad an» tiquum statum laborantem redire conspicies: ac » pertimescendum est, ne tertiâ aut quartâ ac» cessione iterùm in ipsum caput novo humore » irruente, omninò essentiale fiat malum. Quod » sanè ostendit dies intermedia, in quâ laborans » non omninò resipiscit, si vel dormierat, vel » phrænitico aliquo affectu laborabat. »

SCHOLIUM

SCHOLIUM III.

In capite tragœdiam fieri, vel propter stagnationem succi febrilis, per arterias cum sanguine ad cerebrum, et meninges delati, vel propter illius adhùc vividi transmissionem in nervorum principia, superatis glandulis corticalibus ejusdem cerebri, certum videtur, nedùm probabile.

« Prætereà si in jecur humores irruant, minùs » quidem periculi est, sed affectio mox continua » fiet, et morbus diuturnior ob ingentes obstruc- » tiones, et magnam jecoris imbecillitatem. Cujus » occasione in hydropem sic affecti non rarò de- » ciderunt, quod nosces ex majoribus pulsibus, » majorique febre, dolore ipsius hepatis, cum » gravitate, et difficili respiratione, donec febris » solvatur. In plerisque enim ex his qui hac oc- » casione laborant, tussicula quædam in principio » accessionum reperitur, sicca quidem, et cum » ipsius jecoris ponderoso dolore, præludium qui- » dem futuræ in ipso inflammationis. »

SCHOLIUM IV.

Hepar affici periodicè, ut periodicè afficitur cor, ventriculus et caput, in intermittentibus perniciosis præcisè non novi; nec ob id fortassè illas (quippè ut fatetur auctor, minùs periculosas, et potiùs diuturnas) *perniciosarum* nomen propriè mereri crediderim, ut qui hunc characterem adscribo febribus intermittentibus citatioris motûs, et inusitatæ sævitiei. Quæ de diagnosi verò, ac de prognosi

dicuntur in casibus enunciatis, ut et quæ dicentur in subsequentibus, nullâ indigent limitatione, aut additione, quippè quæ sunt exactissima; quod semel tantùm hìc monuisse sufficiat.

« Utcumquè, et ad quodvis membrum humor » irruat, diligentissimè cognitâ et acceptâ occa- » sione, curationem aggredi oportebit : quippè si » in his malis differas, periculum ocyssimè accer- » ses : procrastinatio enim in his nunquàm non fuit » perniciosa. Commune autem præceptum sit, sive » in cor, sive in cerebrum, sive in ventrem irruat » humor, maximè si vitiosus sit, protinùs expur- » ganti medicamento uti, haud secùs quàm in » quâvis aliâ humoris turgescentiâ facies, præcavens » ne in membrum princeps agitati humores ir- » ruant : verùm expurgantia medicamenta non » tenentur transcendere rhabarbari vires. Itaque » cognitâ ex prædictis signis accessionis pravâ con- » ditione, mox sequenti die citrà cunctationem » corpus purgabis *mannâ, vel cassiâ fistulâ, cum* » *infuso rhabarbari, vel syrupo ex novem infusio-* » *nibus*. Cui usui censeo proficuum fore dilutum » *drach. j. rhabarbari, cum unc. ij. et ss. mannæ* » *electæ, vel pulpæ cassiæ fistulæ drach. vj. super-* » *bibitis unc. iij. et ss. syrupi solutivi rosarum*. Itèm » *drach. v. catholici, cum drach. j. rhabarbari*. Quo » facto, si sequens accessio par afferat periculum » et æquè gravia symptomata, pronunciato priùs » discrimine, et viribus constantibus, sanguinem » detrahes *dextrâ basilicâ*. Verùm si vires ex pur-

» gatione, et accessionum gravitate lapsæ sint, ex
» salvatellâ, vel talo censeo plus commodi labo-
» rantes suscepturos. Quibus factis pro virium ro-
» bore, et enematis alvo laxiori factâ, et aliquandò
» irritatâ, his quæ acria sint, victu utendum erit
» copiosioris nutrimenti, sed facili, eâ lege, quam
» *cap. de tertianâ exquisitâ* adduximus : si tamen
» accessionis periculum ex humoris copiâ subo-
» riatur, consultiùs te facturum arbitror, si mox
» à principio sanguinem miseris, maximè viribus
» robustis existentibus, et urinâ aliquo modo id
» poscente, idque primâ, aut secundâ quietis die,
» præsertìm si symptomata non accidant vitio oris
» ventriculi, quo tempore à sanguinis detrac-
» tione abstinendum esse, ferè omnes consulunt
» auctores ; nec displicet in hoc tertianarum ge-
» nere vel à poplitis, vel à manûs dextræ vel
» sinistræ venis sanguinem fundere, quo longiùs à
» partibus affectis, et quarum ratione periculum
» succrescit, humorem distrahas : quo facto, antè
» quintam accessionem, si fieri potest, ægrum
» purgato aliquo ex prædictis pharmacis. Posteà
» autem curandum est, omni arte ad extimas
» partes, et carnosum genus humores evocare du-
» riusculis frictionibus, et linteis odorato aliquo
» suffumigatis, extremas partes ligare, aut pluri-
» mas et minutas cucurbitulas toti corpori affigere,
» quibus extremæ et extimæ corporis partes pa-
» tentiores sint, et ob caloris in eis revocationem
» humores ad ipsas natura pellat ; quo forsàn à

» periculo suffocationis liberabis, et accidentium
» immanitatem compesces. Servabis tamen hanc
» legem in adhibendis cucurbitulis, frictionibus,
» et ligaturis, quòd in his accessionibus, in quibus
» periculum suffocationis imminet, eis uteris pa-
» rùm antè accessionem, et ipsâ adhùc incipiente,
» quo ad extimas motum à naturâ humorem evo-
» ces: in reliquis verò, quibus ob dissipationem
» caloris periculum incumbit, censeo tutius esse
» in die quietis naturam ad extima evocare, ut
» dissuescat à consuetudine mittendi ad interiora,
» quàm dùm laborantes dissipantur humoris ma-
» litiâ, his auxiliis ulterius spiritum et calorem
» dissipare. Sed ad peculiaria cujusque membri
» affecti auxilia tempestivum est devenire. »

Scholium V.

Curationem, tàm modò, quàm in posterum sicco pede semper transigam, ne à proposito nimiùm aberrem. Universalitèr tantùm dico, eam esse promptè et quàm citò in hisce casibus instituendam; *quippè*, ut inquit auctor, *si in his malis differas, periculum ocyssimè accerses : procrastinatio enim in his nunquàm non fuit perniciosa* ; quod maximè locum habet, ubì negligatur methodus apta ad inhibendos paroxysmos lethales, qualis est ea, quam proponemus libro sequenti. Interìm methodus curandi ab auctore adducta, licèt non sit notionibus nostri seculi omninò cohærens, ac proindè non levi castigatione indigeat, circumspecta tamen admodùm

et prudens est pro ratione illorum temporum, adeòque admittenda etiamnùm, et in pluribus usurpanda, dummodò in purgationis usu, quam tantoperè metuit auctor, mitiùs adhùc, et timidiùs procedamus, ac præscripserit ipse, potiùs ex consuetudine quàm ex voluntate nonnihil delinquens. Cæterùm illius religio atque cautela in tractando lenitèr, ut decet, effero hoc morbo, vel ex eo patet, quòd, etiam ubì soporosi affectus lethalitèr ingruant, vesicantia nihilominùs, indiscriminatìm in hisce casibus medicis vulgaribus adeò familiaria, sibi verò (ut ex hoc satìs patere videtur) suspecta, nusquàm proposuerit.

« Præmissis igitur his quæ generalia et omnibus » membris communia sunt, cordi, si in hac affec- » tione patiatur, providendum est, non quidem fri- » gidis epithematis, ne penitùs in seipsum sese in- » serant et insinuent humores, quinimmò antè » accessionem unguento *naphtæ*, aut *ejus oleo cum* » *pulveribus electuarii de gemmis val diamargarito-* » *nis frigidi, et granæ* : in accessione verò, quià » opus est, quod juxtà existit resolvere (*anteà enim* » *non resolvere, sed roborare solùm expediet*) *oleo* » *Matthioli, et electuario de gemmis, aut de hya-* » *cintho* ipsius regionem inunges : et *oleo* etiam » *angelicæ*, quod in discutiendis et evocandis ad » cutem humoribus miram habet efficaciam. Itèm » hæc eadem adjicies *oleo, et unguento naphtæ* » cum prædictis pulveribus, aut aquam stillatitiam » ex *cinnamomo* cum guttis adoratissimi vini; inte-

» rius tamen ea porriges, quæ et flatus cor irruen-
» tes discutiant, et longè ab ipso, si quid ibidèm
» moratur, pellant, ac rursùs ipsum roborent, ve-
» lut sunt *tabellæ diamargaritonis frigidi, aut elec-
» tuarii de gemmis, et modico diamusco confectæ
» vino, aut aquâ stillatitiâ cinnamomi.* Verùm quod
» efficacius esse arbitror, est electuarium *de hya-
» cintho miris encomiis* à plerisqne commenda-
» tum. Antè accessionem tamen cucurbitulis uteris,
» et in die accessionis rariùs, et in hypochondrio
» sinistro, ac in dorso è regione cordis, si forsàn
» cogaris adhibere, scito opus esse aliquam scari-
» ficare, ne plùs quàm evoces extrà, intùs magis
» allicias.

» Quòd si caput periclitari et pati videatur,
» præmissis distractionibus, crurum lavacris, et
» evacuationibus, quæ satis sint, *oxyrrhodino* uten-
» dum est, maximè in quietis die. Quòd si eâ die
» accidentis alicujus, sive delirii, sive profundioris
» somni aliquid supererit, vel sanguinem detrahes
» ex venâ cephalicâ juxtà carpum manûs, vel cu-
» curbitulas in brachiis scarificabis; quas si parùm
» antè accessionem adhibueris, magis ex usu facies;
» nam in die quietis eas affigere oportet à cruribus
» ad nates, in die verò accessionis à cervice ad
» nates per dorsum. Providendum etiam est, ut
» laborans acetum rosaceum olfaciat, aquam rosa-
» ceam, et alia frigida adoramenta quæ latiùs scripta
» reperies *libro* hujus operis 7. in correctione ac-
» cidentium, quæ febribus succrescere solent.

» Si tamen ventriculi os pati in hac febre com-
» pertum sit, præterquàm quòd mox sanguinem
» mittere recusabis (*sunt enim hujus visceris acci-*
» *dentia, maximè dolor, ex his quæ summoperè*
» *vires labefactant, non solùm ut sanguinis detrac-*
» *tionem non ferant, si accessio præcessit, et verea-*
» *mur talem futuram quæ sequitur, verùm neque*
» *morbum adhùc ipsum, nisi vires post accessionem*
» *iterùm robustæ appareant, maximè si constiterit*
» *jecur in os ventris bilem rejicere : quo tempore*
« *tutissimum erit ex dextrâ basilicâ, aut salvatellâ*
» *sanguinem mittere; nam si vires in die accessionis*
» *etiam languidæ supersint, cavendum est ab hoc*
» *auxilio*) protinùs aliquo ex prædictis pharma-
» cis quæ purgationi idonea esse diximus, utén-
» dum est, ac si vires adeò esse dejectas constiterit
» per epicrasim purgabis singulis diebus interme-
» diis, pauxillulùm purgantis exhibens cum *syrupo*
» *acetoso*, aut *cichorii*, *et violarum*. Et à purgatione
» ventrem roborabis *oleo melino*, *rosarum*, *et om-*
» *phacino*, *sparsisque desuper pulveribus coralli*,
» *rosarum*, *santalorum*, *et diarrhodonis*. Cataplasma
» etiam conficies ex *tosto pane vino rubro made-*
» *facto*, *cum prædictis pulveribus et oleis*, *vel ex eo*
» *quod ex furfure*, *vino*, *et ejusdem pulvisculis con-*
» *ficitur*. Cui etiam (*gratiâ vitandi animi deliquium*)
» modicum aceti addere poteris; tandem omni arte
» curandum est, aut roborare, aut quodammodò
» adstringere, ut vel non recipiat venter, vel si
» quid receptum habet, ocyssimè pellat. Quòd si

» id fieri sit difficile, studendum est, humorem in
» os ventriculi jam fluxum compescere et attem-
» perare, vel *aquæ calidæ potibus*, *vel succo gra-*
» *natorum, agrestæ, papaveris*, *aut de portulacâ*, *vel*
» *potu aquæ frigidæ*, *vel* (ut etiam vires roborentur
» et spiritus reficiantur) *vini albi et optimi modico*
» *haustu.* Cæterùm quod satius esse frequenti expe-
» rimento comperimus, est vel antè accessionem
» clystere aliquo, quo laborans aliquid purget, uti;
» vel saltèm vomere, maximè si id ventriculus ten-
» taverit, et in ejus cavitate aliquid immorari cons-
» titerit, non tamen instante accessione, ne vomi-
» toriis motibus et auxiliis, plùs bilis ad ventrem
» ipsum evocetur. Curandum quidem est in hac
» febre, si his quæ diximus non cedat, correc-
» tionem, et præparationem humoris moliri, ut
» vel copiosiùs purgetur, vel natura promptiùs ip-
» sum devincat. Quòd si in alterius naturæ febrem
» tertiana hæc migraverit, longè salubrius fore exis-
» timato. »

CAPUT IV.

De tertianâ perniciosâ ob tenuis humoris putredinem ex *Ludovico Mercato*, cum iisdem paritèr scholiis.

« EFFICIT non minùs perniciosam tertianam te-
» nuis, seu biliosus humor, plurimo et copioso
» ichore permixtus secretusque, et separatus ab

» aliorum humorum consortio, et in extrema
» vasorum projectus, ubì summam nanciscitur
» putredinem; tùm quòd ipse sit vitiosæ naturæ,
» tùm quòd aliis non temperetur, tùm etiam quòd
» locus sit arctus, et conclusus. Quibus etiam acce-
» dit, ut affectus gravior fiat, corpus esse raræ
» contexturæ, et porosum, et maximè excalofactum,
» ità ut possint partes extimæ, et extrema vasorum
» facilè susceptare prædictos succos. Quem sanè
» affectum etiam accidere comperimus his, qui
» plurimos horarios fructus ingesserunt, *ut Hip-*
» *pocrat. 7. popul. tex. 81. de cholerâ morbo recen-*
» *set*, quâ parte etiam in malignos morbos, et ut
» *Vallesius* exponit, in febres intermittentes dege-
» nerare refert; qui sanè succus cùm putrescit,
» quocumque loco sit, adeò est perniciosus, ut
» gravissimam et perniciosam non raró efficiat
» tertianam, maximè, si laborans raræ sit contex-
» turæ, et facilis resolutionis. Quo profectò fit,
» ut ex ingenti illâ putredine, quam statìm illius
» succi conditio, et peculiaris natura contrahit,
» et ex prædictâ hominis contexturâ, facilè qui sic
» afficitur, resolutione et anxietate animo liquat,
» aut syncopi, et mille aliis accidentibus prematur.
» Quippè tales succi ædeò maleficâ qualitate sunt
» affecti, ut ex motione, vel levi eorum agitatione
» laborantes ocyssimè prædictis symptomatis cor-
» ripiantur, affectio quidem syncopali minutæ, *ut*
» *refert Avicen. sen. 1. 4. tractat. 2. cap.* 53. per
» similis, nomine tantùm *febris syncopalis minutæ*,

» in quâ sanè dispendium sit immodicum spiritûs
» ob sanguinis attenuationem, atque etiam ob ex-
» pultricem facultatem immoderatiùs in toto cor-
» pore concitatam: quod etiam ex imbecillitate re-
» tentricis plerumquè accidere monet *Galenus* 12.
» *method. cap.* 6. ut paulò inferiùs latiùs sum proba-
» turus. Hujusmodi enim humores quàm citissimè
» exhalant, quià tenuiores à febrili calore reddun-
» tur, in iis maximè quorum retentrix imbecilla exis-
» tit, quâ ratione diaphoreticis sudoribus sic affecti
» exsolvuntur. Quapropter tria necessaria in hoc
» affectu reperiuntur, nimirùm *humorum tenuissi-*
» *morum in ventriculo, et universo corpore copia;*
» secundum *virium imbecillitas;* tertium verò *vitiata*
» *meatuum et venarum in laxitate compositio*, à
» quibus procul dubio necessum est subsequi immo-
» dicam resolutionem, et subitum virium lapsum.

SCHOLIUM I.

Totum hoc caput dignum est ut attentè legatur, illiusque omnia ferè dogmata ducantur in usum. Theoria ipsa non paucam laudem meretur; in eâ siquidem elucet perspicacia auctoris, adjungentis bili ab iis, quæ illam temperare valent, secretæ, consortium copiosi ichoris, ulteriorem labem incongruâ misturâ suâ illi communicantis. Si auctoris innotuisset via, quâ isti humores in sanguinem possent vehi, nonne Sylvianam hypothesim ferè attigisset, permutato tantùm ichore illo in succum Pancreaticum, tunc temporis nondùm detectum?

Curatio quoque ista peculiaris est summè cauta, paucisque modificatis, aut semotis recipienda, præsertìm ab initio, cùm scilicèt occasio, vel opportunitas exhibendi corticem nondùm adfuerit.

In hoc capite, cùm iterùm recenseat auctor elegantem *Hippocratis* textum, quem et primo capite attulerat, simulque doctissimi *Vallesii* expositionem, utrumque lubet hùc transferre, ut à *divino* etiam *sene* notatas videamus hujusmodi perniciosas febres, vel aliquam saltèm illarum speciem. Inquit itaque *Hippocrates* loco citato, juxtà interpretationem eruditissimi *Mercurialis* : *Cholericæ magis in æstate fiunt, et febres intermittentes, et quibus horrores accedunt. Hæ quandoquè malignæ fiunt, et ad morbos acutos perveniunt. Verùm cavere oportet. Judicat autem tales morbos maximè quinta, et septima, et nona dies. Melius tamen est cavere usquè ad decimamquartam.* Juxtà *Vallesium* verò sic habet textus: *Cholerica præcipuè in æstate, et febres intermittentes, et quibus rigores accedunt, hæ aliquandò malignæ fiunt, et ad morbos acutos perveniunt; sed cavere oportet. Maximè autem tales morbos arguit quinta, septima, aut nona; melius autem usquè ad quatuordecimam observare.* Hunc ergò *Hippocratis* textum sic exponit idem *Vallesius*, *dicit cholerica, idest choleras morbos fieri præcipuè in æstate etc. Addit: et febres intermittentes, et quibus rigores accedunt, quæ periphrasis significat febres tertianas præcipuè, deindè verò et quartanas etc. Addit nunc Hippocrates, has febres in æstate ortas aliquandò malignas*

fieri, et in febres continuas et acutas mutari; ac proindè cavere oportere, idest timere, et curare cautè (sunt verba aurea) *neque quippiam erroris committere, etsi principio exiguus prorsùs morbus, et contemptibilis esse videatur etc.* et paulò post subdit: quòd *suspectos semper habeamus morbos, qui alioquì ob propriam figuram videantur esse securi;* tandemque concludit: *Hippocratem nolle nos ab inter mittentibus æstivalibus securos esse, usquè dùm prœteriisse quatuordecimam periodum* (an potiùs diem? *viderimus, neque fieri continuas.* Quæ interpretatio, ut patet, restringit sententiam *Hippocratis*, saltèm ad genus illud pravarum intermittentium, quæ in continuas, acutasque degenerant. Istæ autem in lineâ perniciosarum, etsi admodùm periculosæ, sunt minùs formidabiles reliquis, vel saltèm longiusculas, etiam cum interemerint, præbent inducias, ut suprà diximus. Si ergò in his tantoperè metuendum est ex *Vallesio*, quantò magis erit metuendum de terribilibus illis, quæ intermittentes adhùc manentes, quartâ vel quintâ accessione, post dolosam intermissionis quietem hominem jugulant?

« Quamobrèm qui sic laborant, vel levi corporis » motione animo deficiunt, facilitèr citrà levamen » sudant, pulsum habent parvum, debilem ac fre- » quentissimum, urgent vigiliæ, caput vaporibus » infectatur, adest vomitio aut inanis nausea, » quam antecedit oris amaritudo, inappetentia et » tenebrosa vertigo, *ut Hippoc. refert 4. aphor.* 17. » ac mox sequitur syncopis. Vultum etiam, qui

» sic affecti sunt, Hippocraticum habent quàm
» simillimum, ob ingentem resolutionem citrà do-
» lorem in aliquo signato loco. Tandem loquens
» *Avicenn. citato capite de febre* ex hujusmodi hu-
» more obortâ, profert eam esse acutam, et quan-
» doquè non sufficere in eâ virtutem usquè ad
» quartum : quo fit, ut jure optimo inter lethales
» numeranda sit.

» Curationem autem hujus febris longè alitèr
» institues quàm reliquarum; quippè in hac prætèr
» levem quamdam purgationem, quam pari ra-
» tione à principio mali, et antequàm vires laban-
» tur, institues, omni arte cutis coarctanda est,
» et humores densandi. Sic profectò, quò citiùs
» possibile fuerit, corpus purgabis *syrupo solutivo*
» *è rosis hispanis*, *cum decocto corticum myroba-*
» *lanorum citrinorum vel cum unc. ij. mannæ, et*
» *eodem decocto, vel pulveribus earumdem corticum*,
» *cum pulpâ cassiæ fistulæ, vel rhabarbari infuso*
» *largiori cum syrupo rosarum.* Deinceps tamen
» humorem compesces antè accessionem *syrupo*
» *rosarum siccarum et violarum, ana unc. ss. syrupi*
» *rosarum unc. j. aquæ deauratæ unc. iij.* cui adde
» pulveris *diamargaritonis*, *aut coralli*, *aut elec-*
» *tuarii de gemmis gr. vij.* quibus humores den-
» siores fiunt, et longè meliùs coquuntur. Sed hu-
» mores ampliùs densabis, ineptioresque ad fluxum
» et putrefactionem reddes his, quæ intùs sumun-
» tur, qualis naturæ est *syrupus rosarum siccarum*,
» *de malis punicis, de portulacâ et papavere, cum*

» *aquis aut decoctis rosarum, portulacæ, oxalidis,*
» *cum aquâ ferratâ aut deauratâ.* Cæterùm pro-
» desse non parùm comperies, abluere in aliquâ
» prædictarum aquarum *boli armeni, aut terræ*
» *sigillatæ scrup. j. aut drach. ss. cum modico sy-*
» *rupo papaveris aut agrestæ :* hoc sanè medica-
» mentum præterquàm quòd humores densat, et
» corpus comprimit, inhibet quoque putredinem
» et viscera roborat ac præcavet. Confert etiam
» id, q. ℞. *pulveris triasantali, et rosatæ novellæ,*
» *ana drach. j. succini scrup. j. sacchari rosati so-*
» *luti in aquâ rosaceâ*, quod sufficiat, ut fiat elec-
» tuarium in rotulis, cujus sumat laborans *drach.*
» *j. et ss. cum haustu frigidæ aquæ, aut alicujus*
» *ex dictis.* Utilissimum quoque est aliud, q. ℞.
» *conservæ rosarum unc. ij. pulveris electuarii de*
» *gemmis, aut diamargaritonis frigidi drach. ss. con-*
» *fectionis alchermes vel de hyacintho scrup. j, suc-*
» *cini, ossis de corde cervi, pulveris granæ ana*
» *scrup. ss.* misce, et fiat conditum : cordi præ-
» tereà, ac cerebro roborantibus, providebis, *ut*
» *Galen. consulit lib.* 12. *methodo cap.* 6. Sic quidem
» primò facies attemperanda est frequentèr *aq. rosa-*
» *rum, myrtillorum, et plantaginis cum modico aceto*
» *rosaceo.* Cujus indicationis gratiâ involvitur etiam
» æger linteo *aquâ rosarum madente*, aut consper-
» gitur multo *rosarum rubrarum pulvere, vel myr-*
» *tillorum.* Verùm ut ex toto syncopticis acces-
» sionibus, et sudoribus subveniamus, adhibere
» oportet epithema fœminarum mammis, aut vi-

» rorum testibus, q. ℞. *aquæ rosarum unc. x. aquæ*
» *oxalidis, et buglossæ, ana unc. j. et ss. vini*
» *optimi unc. ij. aceti rosati unc. ss. pulveris mar-*
» *garitarum, santalorum, coralli, seminis acetosæ,*
» *succini, ana unc. ss.* »

SCHOLIUM II.

Potissima indicatio, quam pro curatione elicit auctor, est ut humor densetur, à fluxu et putrefactione prohibeatur, et quantùm fieri potest, antè accessionem compescatur. Quæ quidem indicatio maximi est momenti, illamque nonnunquàm mihi contigit cum fructu adimplere, priusquàm vires Peruviani corticis planè nossem in hisce febribus, bolo isto, duabus vel tribus antè accessionem horis exhibito, quo etiamnùm utor in casibus non extremè periculosis, et in quibus nondùm placeat ad corticem devenire. ℞. *theriacæ rec., conf. hyacinth., salis absynth.* (vel, pro re natâ, *crystall. mont. præp.*) *ana scrup. j.; laudani opiati gr. j.* vel ad summum *gr. ij. m. f. h. sumendus ut suprà, superepoto vini rubelli momento, vel haustu modico aquæ plantag., buglossi, vel totius citri, prout magis placuerit.* Quod remedium eximiè confert, præsertim ubì evacuationes immanes, et quasi cholericæ paroxysmum ingruentem solent comitari, atque ideò valdè gravem, ac tandem perniciosum reddere.

« Aer, quomodò et cutis, attemperetur refri-
» gereturque frigidis asperginibus, sparsis humi

» floribus, et foliis *rosarum*, *pampinorum vitis*,
» *salicis*, *cannarum*, *et myrti*, *supersparsâ aquâ*
» *rosaceâ cum modico aceto* : itèm eumdem aerem
» flabellabis linteo aliquo madido aquâ frigidis-
» simâ, aut rosaceo cum modico aceto. Præstat
» quoque cordis regionem inungere unguento,
» *q.* ℞. *pulveris electuarii de gemmis*, *et diamarga-*
» *ritonis frigidi*, *ana. drach. j. lapidis bezoar. gr. xv.*
» *pulveris granæ drach. ss. olei foliorum nympheæ*
» *luteæ*, *aut olei rosarum omphacini unc. ij. ceræ*
» *albæ*, *quod sufficiat*, *ut fiat linimentum molle* ;
» itèm prædictos pulveres unguento rosaceo ex-
» cipies, addesque *terræ sigillatæ drach. ss. rasuræ*
» *eboris et cornu monocerotis scrup. j.* et eamdem
» partem inunges. Thoracem etiam et abdomen
» illinies hoc unguento, q. ℞. *olei rosati ompha-*
» *cini*, *et myrti unc. ij.*, *olei melini unc. j. bulliant*
» *cum unc. ij. aquæ rosarum ad consumptionem*
» *aquæ*, *et adde pulveris rosarum rubrarum drach. j.*,
» *santalorum omnium*, *ana drach. ss. ceræ q. s. ut*
» *fiat unguentum.* Hepati etiam ac fronti gratiâ
» inhibendæ dissipationis, adhibebis præsidium,
» q. ℞. *mucaginis tragacanthi*, *et seminis psyllii*,
» *et cydoniorum unc.* 6. *albumina duorum ovorum* :
» misce, et prædictas partes illine, spargeque de-
» super pulverem, q. ℞. *santalorum omnium*, *ro-*
» *sarum*, *seminis arnoglossæ*, *an. drach. j.* Quibus
» profectò et sudoris impetum, et virium resolu-
» tionem compesces : id tamen prudentèr, et pau-
» latìm facito, ne ex cutis densitate intensior fiat
febrilis

» febrilis calor. Securissimum tamen est et utile » jecur illinire *oleo rosaceo omphacino cum pul-* » *veribus santalorum, positis desuper pannis aquâ* » *intybi madidis, vel succo agrestæ, et aquâ plan-* » *taginis, rosarum, et solatri.* Maximi etiam sunt » momenti, cerebri adhùc roborandi gratiâ, odo- » rata omnia tùm naribus, temporibus, ac pulsibus » adhibita, tùm super faciem roris modo inspersa, » cujus censûs est id, q. ℞. *rosarum, santalorum* » *omnium, spodii, ana scrup. ij. ambræ gr. iij.* » *moschi et camphoræ, ana gr. ij. aquæ myrti* » *unc. j. aquæ rosarum unc. iiij.* misce : ad cujus » pensum odorata omnia frigida prodesse possunt. »

SCHOLIUM III.

Quantùm ad morborum curationem conferat benè disposita aeris temperies, satìs patefacit varia locorum, et tempestatum salubriorum, vel insalubriorum constitutio, varias quoque gignens nonnunquàm constitutiones morborum, ob id modò faciliùs, modò difficilius sanabilium : ut sileam quæ de hac re per se notâ, tùm sparsìm, tùm cumulatè in libris peculiaribus olìm scripsit *Hippocrates*, et quæ plurimâ eruditione ac doctrinâ, plurimoque styli nitore edidit doctissimus *Lancisius* Pontificius Archiater : *De nativis, deque adventitiis Romani cæli qualitatibus*, et de emendandâ accidentali aeris illius insalubritate.

Certè nostro seculo, quo aer non modò thermometrorum, verùm et barometrorum, hygro-

metrorum et anemometrorum examen subire coactus est, atque ità, mediâ fistulâ torricellianâ, staticæ quoque judicium substinere, quin et mirabili scloppi pneumatici artificio, propriæ elasticitatis vim dimetiendam exhibere, non secùs ac violento machinæ Boylianæ tormento, pati dimotionem è sede suâ, vacuis tandem relictis quæ anteà tam pertinacitèr occupaverat latibulis, inanitionem suî stupentibus quidem, sed tamen ferentibus, ars quoque medica his inventis ditior facta, aeris ipsius, quo nil ad vitam magis necessarium, penitùs cogniti usuram meliorem cœpit instituere. Hinc eruditissimus *Ramazzinus* libro suo jam edito : *De principum valetudine tuendâ*, sano consilio monet, non negligendum esse varium aeris pondus, quod nobis exhibet assidua inspectio barometri, quâ factâ animadversione, quemadmodùm sanorum valetudinem tueri, ità et ægrotantium casus dignoscere, præcavere, necnon iis opportunè subvenire valebimus. Idque eò magis cum plausu et utilitate eximiâ poterimus assequi, quò remotior est à vulgari censu cognitio, quam medio barometro acquisivimus de vario variis temporibus aeris pondere ; ut proindè assertione, cæteroquì propemodùm paradoxâ, liceat statuere, barometro judice, aerem nebulosum, pluviosum, ac turbidum, contrà id, quod censuit famigeratissimus *Borellus* (quem tamen fortassè fefellit magis observatio circà experimentum minùs exactè instituta, quàm ratiocinium indè elicitum) leviorem esse aere

sereno, sicco et perspicuo; paritèrque eumdem aerem leviorem esse in australi, quàm in boreali constitutione, licèt hujusce phænomeni nondùm à quopiam satìs dilucitati difficillima sit explanatio; ut ideò tam famosi problematis adhùc germana solutio desideretur.

Neque enim ipse inficiabor (ut hoc quoque innuam, perfunctoriè licèt) ea quæ anno 1695. academico potiùs lusu, quàm philosophicè ac seriò, circà hanc materiam conscripsi in peculiari dissertatione meâ, *Ephemeridibus barometricis* cl. *Ramazzini* adnexâ, ad tutamen aliquod ipsius Borelli, minùs forsitàn ac fuerit creditum, hac occasione decepti, rem minimè tetigisse; sicut neque negaverim, id à me ne posteà quidem fuisse præstitum iis omnibus, quæ in alterâ tricipiti dissertatione iterùm edidi anno 1698. In eâ siquidem, licèt non planè improbabilia censeam, quæ viris doctissimis *Rodulpho Jacobo Camerario* medico profess. Tubing., et *P. D. Cajetano Fontanæ* Mutinen. reposui; immò, licèt reputem absolutè vera et demonstrabilia ea saltèm, quæ adversùs hypothesin alterius cl. viri *Guntheri Christophori Schelhameri* prof. medici Kilon. Haud hæsitantèr ibidem adstruxi, nihilominùs neque hinc solidam problematis solutionem emersisse, lubens admitto. Aliud est enim aliorum hallucinationes, aliud rei ipsius naturam detegere. Quod ea non hoc vel illo modo se habeat, facile est assequi; quo verò præcisè se habeat, difficile. Interìm neque diffitebor, ea quæ adversùs *Schel-*

hamerum protulit eodem tempore, quo illius hypothesim ipse rejeci, clarissimus *Ramazzinus*, eaque paritèr, quæ contrà repetitos ejusdem *Schelhameri* conatus recentèr adduxit vir perspicacissimus *Jacobus Placentinus*, eaque tandem, quæ pro solutione completâ controversi problematis, nupera ad celeberrimum *Scrockium* epistola, ex eleganti hydrostatico famigeratissimi *Leibnitii* experimento, typis tradidit idem *Ramazzinus*, illustravitque demùm laudatus *Placentinus*, plurimum saltèm luminis contulisse, ad dilucidandam hanc rem, ceteroquì satìs obscuram. An ea nihilominùs sit proindè planè confecta, adhùc ambigo. Sed quæcumque sit ratio phænomeni, certè experimentum ipsum accuratis medicis, pro utili ægrotantium regimine, juxtà varium aeris statum, aliquid opis afferre posse, extrà dubium videtur : quemadmodùm extrà dubium est, eumdem aeris statum, siquidem mediantibus hujusmodi observationibus, non benè dispositus pro ægrorum salute deprehendatur, artificialis alicujus correctionis esse susceptibilem, eorumque indigentiæ aliquo modo aptari posse, ut multiplici industriâ hoc loco conatus est facere noster auctor, in iis tantùm ungendis nimìs industrius.

« Victu etiam subvenire his oportet paulò antè
» accessionem, vel in ipsius accessionis principio,
» sit autem ex his qui citissimè nutriunt, et mo-
» dicè adstringunt, sint carnes assæ, et elixi gal-
» lorum testes; et qui austeris cordiantur; vinum
» sit rubrum modicè acerbum, dilutum aquâ fri-

» gidâ, aut decocto hordei, vel radicis buglossæ.
» Prætereà cùm linquunt animo, *vino mali punici*
» *acidi* pane excepto, itèm renutriendus est æger
» crebris et minutis cibationibus ejus alimenti,
» quod non ocyssimè dissolvatur, velut est *caro*
» *perdicum, caponum, vituli* et ejus aliquod ex his
» confectum cum pane *loto*, et *saccharo* : fructus
» itèm acerbi, et putredini resistentes. Potus sit
» ex vino rubro, *ut dictum est*, aquâ ferratâ aut
» deauratâ diluto. Quòd si morbus præstiterit exspec-
» tandi inducias, et vires ad meliorem statum re-
» dierint, urinaque rubicundior apparuerit, non
» erit ab re ex salvatellâ dextræ manûs modicum
» sanguinem extrahere, aut iterùm aliquo ex præ-
» dictis pharmacis per epicrasim purgare, donec
» affectionem mitiorem esse factam comperiamus.»

CAPUT V.

De tertianâ perniciosâ ex pravâ humorum naturâ, ex eodem *Mercato*, cum scholiis, ut suprà.

« ADEÒ sunt perniciosæ naturæ, et conditionis
» *bilis vitellina, prassina, et æruginosa*, ut dubi-
» tatum sit quemadmodùm anteà diximus, inter
» Arabes medicos, possintne ex eis febres suc-
» cendi : cùm hoc tamen præter adductam aucto-
» rum mentem, non etiam ex his nonnullas vidi-
» mus, quarum natura adeò fuit perniciosa, ut
» pestilentem affectum æmulari viderentur : fiunt
» autem ex his humoribus hac lege et ratione,

» Mediâ æstate ob ingentem resolutionem pro-
» priæ humiditatis humorum, aut nimiam exus-
» tionem, maximè si subitò frigus occursaverit his
» corporibus quæ improba et biliosa nimìs usa
» fuêre victûs institutione, adustam bilem, pras-
» sinam, æruginosam, et in confinio atræ bilis
» existentem succrescere non raró visum est; præ-
» sertìm si homo irâ, furore, aut aliis vehementibus
» animi pathematis percitus fuerit. Quo quidem
» tempore mirum non est, si febre corripiatur,
» eam fore periculosam, etiamsi tertiana fuerit.
» Quippè si vires non admodùm dejectæ sint, si
» humorum copia non grandis, certum est natu-
» ram posse, quod intrà venas molestum fore
» persentit aut degustat, pellere. Quòd si ad emunc-
» toria, et corporis canales pellere non possit,
» poterit quidem propè partes sentientes sensìm,
» et paulatìm projicere, ut facilè vel præmissâ
» successione dissolvatur : quo fit, ut more solito
» tertio quoque die id efficiat, quià sic humoris
» conditio postulat.

» Dignosces quidem hanc febrem tertianam ab
» humoribus pravis ortam ex vehementissimis hor-
» roribus (*quòd humor sit mordacior*) et qui
» diutiùs protrahuntur ob humoris crassitiem;
» quippè sinceri sunt, et citrà nativam humidi-
» tatem. Febris mox à rigore vehementèr crescit,
» quòd humor suâpte naturâ siccissimus, et exu-
» rentissimus sit, sicut crassissimus; nam illi haud
» secùs accidit, quàm pici et resinæ, dùm suc-

» cenduntur, quæ licèt crassam habeant compagem, » ocyssimè inflammantur. Mox verò ab inflam- » matione, sitis et linguæ asperitas, nigredo et » ingentissima siccitas succrescit. Oculi ob mag- » nam spirituum resolutionem cavantur, et colo- » ratior universa facies (*licèt cadaverosa*) efficitur, » anxius, inquietus, et universo corpore compunc- » tus, ac velutì exulceratus æger hinc indè vagatur, » qui neque potu, neque ventilatione, neque res- » piratione subsidium susceptat. Urina ignea, ac » velutì lixivium apparet, pauca, et cum cinericio » vel furfuraceo sedimine, aut cum pinguedine » supernatante; pulsus mediocris magnitudinis, » non admodùm debilis, dùm viget febris, cæte- » rùm frequentissimus et celerrimus, die autem » quietis parvus, debilis, durus et creber subest, » quòd vires ex accessione abierint, respiratio cre- » bri, alvi dejectiones opimæ, pingues, aut bilis » vitellinæ, porraceæ, aut æruginosæ naturam refe- » rentes, plerumquè dysenteriam efficientes. Vomi- » tus quandoquè alicujus dictorum humorum subs- » tantiam et colorem æmulatur, cum angore maxi- » mo, et animi deliquio. Laborantes parùm aut » nihil sudant, quòd crassior et sine humiditate » sit materia, nisi propè mortem cùm diaphore- » ticus erumpit.

SCHOLIUM I.

Quæcunque sit, et qualiumcunque succorum mixtura, quæ bili dat denominationem prasinæ, æruginosæ etc. certum est, ut inquit auctor, hujus-

modi humores acerrimos mediâ æstate, et ferventissimis potissimùm tempestatibus observari. Æquè certum est, quòd eorumdem humorum excretio sive sincera, sive variegata, magnum semper facessit negotium ; et quotiescunquè apparuerit, dat semper ansam suspicandi, aliquam pravitatem subesse, quæ morbum reddit non contemptibilem, etiamsi alioquì mitem, quod et *Hippocrates* docuit.

» Quod sanè malum mille pericula afferre solet,
» ac multis modis perniciosum efficitur; nam cu-
» jusvis prædictorum humorum talis est natura et
» conditio ut etiam citrà putrefactionem, aut suc-
» censionem, quamcumque partem inierint, vel
» erodant, aut graviùs aliud malum machinentur,
» nedum cùm in extremis vasorum et propè
» partes sentientes jam putrescunt, initio etiam
» putredinis à vasis majoribus sumpto. Quo pro-
» fectò tempore certum est, ipsam febrem mediante
» validissimâ virium exsolutione, laborantem aut
» interimere in febris ipsius inclinatione, aut
» ocyssimè labefactatâ naturâ, in causonem vel
» gravissimam aliam febrem migraturam, et quod
» certius est, ni arte, aut diligentiâ præveniatur,
» in habitualem febrem. Tanta enim est primarum
» humiditatum, et substantiæ membrorum, in qui-
» bus hi humores putrescunt, resolutio, ut non
» ultrà quartam accessionem visum sit laborantem
» in hecticam migrâsse, maximè si gracilis sit,
» juvenilis ætatis, et suâpte conditione rari habitûs
» et contexturæ.

SCHOLIUM II.

In prognosi occurrit animadversione dignum, quòd ista perniciosæ tertianæ species *ultrà quartam occessionem* non extendatur, seu, ut ait in fine capitis, *quintam ad summum accessionem* non transcendat; sed vel intrà hos terminos necare soleat, vel in causonem, aliamve gravissimam febrem, ac tandem certiùs in habitualem commutari. En ergò quantùm teneamur divinæ bonitati, quæ præsentaneum remedium dedit, vi cujus et ab ocyssimâ morte, et ab aliis periculis eamdem longiore afflictione tandem inferentibus, certò possimus evadere.

» Non fert maligna et atrocissima hujus morbi » conditio in exhibendis auxiliis moram ullam; » nam cum certum sit, hujusmodi humores nullum » posse beneficium, gratiam, aut coctionem à na- » turâ recipere (immò *ut inquit Averroes* 3. *collect.* » corrumpant formam specificam illius) procul » dubio necessum est, protinùs humorem purgare, » maximè si in convenientem regionem incumbat » ipse suâ sponte. Quippè si in superiorem ven- » trem irruat, vomitibus, cùm accessio instat (*quo* » *faciliùs excernatur*) et venter nauseabundus ap- » paret, minuendus est. Servabis tamen hoc præ- » ceptum in ejus eductione, ut maximè ipsum » admisceas humectioribus cibariis, et copioso » potu, tùm ut faciliùs venter evomat, tùm verò » ut sine noxâ; gravis enim, et periculo plenus

„ est hujusmodi humoris contactus, et ob ipsum
„ humidis præsidiis compescere et attemperare
„ opus est. Quòd si in inferiorem ventrem humo-
„ rem irruere persenseris, aut saltèm ad nullam
„ aliam se partem inclinare, per ipsum expur-
„ gabis, id quod cautè facies : sive enim purges,
„ sive secùs, periculo res non caret; quippè sci-
„ mus, vel levissimis pharmacis gravissimas accer-
„ siri dysenterias, quòd si has effugias, contabescet
„ laborans, quò fit, ut prudentiâ, et maturo con-
„ silio opus aggredi, aut ab eo subsistere tenearis.
„ Sic profectò in hujusmodi humoris purgatione,
„ plantioribus, verùm seligentibus pharmacis ad-
„ mixtis rem ages; illud quidem ne nimìs exacer-
„ betur humor, hoc verò, ut peccans succus citrà
„ aliorum agitationem excernatur : id quidem fa-
„ cies *cassiâ fistulâ superbibito lactis sero, in quo*
„ *priùs rhabarbari drach. j. maceraveris, aut ipso*
„ *diluto copiosiore facto, vel syrupo ex ix. infu-*
„ *sionibus violarum, cum infuso scrup. jv. rhabar-*
„ *bari vel hordei cremore cum prædicto rhabar-*
„ *bari infuso.* Itèm *confectione Hamech simplici,*
„ superbibito copioso haustu *aquæ hordei cum*
„ *saccharo, aut seri lactis, vel decoctionis viola-*
„ *rum, et seminis malvarum.* Præstat *et mannæ*
„ *dissoluta in aquâ hordei, vel violarum,* sed ro-
„ busta corpora optimè ferre poterunt *drach. j. et*
„ *ss. electuarii de psyllio, vel catholici drach iv.*
„ *cum copiosâ aquâ oxalidis, vel hordei.* Quo ete-
„ nim semel facto, non licet plurimùm inniti in

„ sanguine extrahendo; quippè prædicti humores, „ neque corpus eisdem scatens id plurimùm ex- „ postulant, neque innoxiè ferunt, plerumquè à „ sanguinis missione continua evadit febris, quòd „ impotens, sanguine detracto, natura ad pel- „ lendum à vasis nocivum supersit. Verùm si „ vel simul sanguinem aliquo modo redundare „ (*quod rarò exustis humoribus accidit*) vel opus „ esse comperias, id quidem ex salvatellâ manûs „ dextræ facito. Postmodùm verò humores, et uni- „ versum corporis habitum, ac viscera etiam hu- „ mectare curabis plurimùm, et modicè refri- „ gerare, pusillus enim calor navitus, qualem hæc „ corpora habent, nec evacuationem, nec refri- „ gerationem innoxiè ferunt, sed *ut Galen.* 12. *me- „ thod.* in doloribus ab erodentibus succis ortis „ consulit, paulatìm et sensìm lenire, sic sequenti „ die à pharmaco copiosam aquam hordei cum „ syrupo *violarum, aut saccharo rosaceo, vel de- „ coctum violarum* bibendum dare oportet, quo et „ vis medicamenti, et humorum acrimonia retun- „ dantur, abluanturque; clysmatis præterea uten- „ dum est, maximè cùm laborans dormiturus est, „ quæ sanè conficito *ex decocto hordei, vel viola- „ rum, aut seminis malvarum, et papaveris, cum „ saccharo, et oleo rosarum, violarum, et vitellis „ ovorum.* Prætereà summo mane, aut propè som- „ num, laboranti porriges *aquæ hordei, acetosæ, „ violarum, scorcioneræ, vel per mortarium lapi- „ deum excolatæ unc. vj. syrupi acetosæ, de succo*

„ *limonum, rosarum, aut violarum unc. j.* Confert
„ et saccharum rosaceum, seu violaceum magis,
„ quibus admisce roborandarum virium gratiâ *mar-*
„ *garitarum præparatarum, aut electuarii de gemmis*
„ *scrup. j.* Præstat et *diacorrallium cum mucilagine*
„ *seminis cydoniorum, et psyllii pondere drach. j.*
„ Ejusdem usus est, quod ex his omnibus confi-
„ citur formâ boli, et pondere duarum drach.
„ summo mane exhibitum. Sed ferunt non con-
„ temnendi auctores, et conciliator etiam adstruit,
„ alexipharmacum nullum reperiri in arte medicâ
„ his humoribus pretiosius, quàm crystallum, cujus
„ drach. j. in subtilem pulverem redacta, et aquâ
„ dissoluta, mirè opituletur; ego autem arbitror,
„ id forsàn occultâ quâdam proprietate illi acci-
„ dere. Verùm si dysenteria ex prædictis humori-
„ bus prodeat, vi suâ adstringente extrà omnem
„ expectationem prodesse comperimus; censeo ta-
„ men admiscendum fore aliquod ex prædictis phar-
„ macis. Exterius verò corpus *refrigerante Galeni*,
„ aut *rosaceo*, vel unguento ex *cucurbitulis* juxtà
„ dorsum inunges, aut cordi epithemata appones,
„ eâ lege, quâ capite de tertianâ exquisitâ scrip-
„ simus. „

SCHOLIUM III.

Quàm vanâ spe autem id expectare liceat ab aliis remediis, ostendit curatio. Magna remedia, ex mente auctoris, hìc nullum ferè locum habent, etenim, si de purgatione sit sermo: *cautè id facies*;

inquit ipse, *sive enim purges, sive secùs, periculo res non caret etc.* Si verò de sanguinis missione loquamur: *ægrotantes hujusmodi*, subdit ille, *tale præsidium non innoxiè ferunt, et plerumquè à sangninis missione continua evadit febris.* Magnis ergò remediis ferè proscriptis, quid sperandum superest à levioribus, et nullius fermè vigoris, saltèm respectu habito ad tantam indigentiam, ut nôrunt practici? De crystallo quidem non contemnemdam mentionem facit auctor, (selecta ferè semper remedia indigitans) pro corrigendis pravis illis humoribus recensitis; et ego quoque experientiâ fretus eidem remedio in mitioribus saltèm casibus, ut paulò antè innui, non parùm tribuo. Sed furente jam, sparsis quaquâ versùm structibus, torrente, frustrà infirmioribus hisce instructus.

Pugnat in adversas ire natator aquas. In hac sanè procellâ si quis consuluisset *Mercatum*, jure merito contremiscentem, quærens, an liceret lignum corticis amplecti, certum planè pro naufragio evitando refugium, videlicèt specificum certum pro mansuefaciendis efferis hujusmodi humoribus, *nullum cæteroquì beneficium, gratiam, aut coctionem* (ut omnimodâ certitudine affirmat auctor) *à naturâ recipere aptis*, quid, quæso, respondisset? Mussitassetne, aut hæsitasset?

« Quod tamen majoris momenti arbitror, et victum summè humectantem, et facilis, atque co-
» piosioris alimenti instituere; ob id *jura caponum*,
» et *carnes pullorum ex lacte, aut hordeo nutrito-*

» *rum* ex usu esse comperimus, et ex *oleribus de-*
» *coctam lactucam, aut scariolam, et borraginem;*
» tandem potus sit hordei aqua, vel purissima cum
» saccharo. Quòd si vires laborantis labi videan-
» tur, consultissimum est, vinum tenue, album, et
» maximè dilutum præbere; tandem si affectionem
» perstare adhùc contingat, existimandum est, jam
» in alterius naturam commigrâsse, nam ex præ-
» dictis humoribus non transcendit quintam acces-
» sionem; quamobrem juxtà naturam ejus, in quam
» degeneravit, curationem institues.

CAPUT VI.

De tertianâ perniciosâ ex miscellâ crassorum humorum cum serosis et tenuibus ex *Ludovico Mercato*, adjunctis icidem scholiis.

« CUM in humanis corporibus intrà venas humo-
» res abundant eâ copiâ, quæ naturam irritet ad
» sese deonerandam; cæterùm quæ non adeò gra-
» vet, quod ad extrema vasorum pellere non pos-
» sit, fit quidem, ut humorem pellat ipsa tertio
» quoque die; sed quod frequentius est, more
» duplicis tertianæ singulis diebus, maximè propè
» noctem ad extrema vasorum, et præcipuè juxtà
» os ventriculi humorem transmittat, quo febri
» syncopali humorosæ simillima existit. Quo fit, ut
» ob ejus copiam, quæ sui respectu major est, quàm
» fuit respectu majorum vasorum, à quibus pellit

» natura, procul dubio adeò graventur et offen-
» dantur universi corporis partes, ut hac solâ ra-
» tione tertiana, quæ sui naturâ salubris foret,
» perniciosa efficiatur; cui accedit, humorem esse
» mixtum ex tenui bilioso et crasso, cujus crassi-
» tiem velutì ex congelatione, et condensatione
» factam arbitramur. In cujus febris naturâ expen-
» dendum primò est, *quâ ratione hi humores gra-*
» *vent naturam in extremis vasorum, cùm intrà ma-*
» *jora non adeò graves extiterint.* Secundò, *quâ*
» *ratione ob id perniciosa existat.* Circà primum
» conjectandum est, humorem hunc concretum,
» quem secum movet biliosus, et tenuis humor,
» qui in accesssionem prorumpit, cùm ad extrema
» venarum funditur, non protinùs, aut simul ad
» dicta loca transmitti, nec simul incalescere, sed
» paulatìm projicitur, ac succenditur; tùm quòd
» copiosus sit, tùm quòd inæqualis. Quo fit, ut
» tenuior pars primò succendatur, et ex crassio-
» ribus, quæ primò transmittitur, et reliquæ sic
» successivè, ut natura pellit. Prætereà cùm mox
» tenues partes succendantur, quæ crassæ sunt
» simul incalescunt, gravioresque et rariores fiunt,
» eo quòd ex calore, quod crassum est, ocyssimè
» fundatur, et liquetur. Quo fit, ut ea humorum
» copia, quæ vasis majoribus non erat magna, nunc
» in intremis vasorum liquata, et fusa maxima fiat,
» gravis et ponderosa, ex quo procul dubio sequi-
» tur, perniciosam et periculo plenam efficere fe-
» brem, cùm vereri oporteat, ne universi corporis

» calor ex copioso illo humore suffocetur, extin-
» guaturque, aut laborans syncopi frequentèr cor-
» ripiatur. Finitima quidem est hæc febris conditio
» ei, quam medici *syncopalem humorosam* vocant,
» cujus Galen. 12. *method.* meminit nomine febris
» cum redundantiâ crudorum succorum, licèt ex
» continuarum fiat genere, transactis primis acces-
» sionibus, quòd impotens sit natura longè à cor-
» dis vasis humores illos crassos, et copiosos pel-
» lere, hæc verò intermittens. »

SCHOLIUM I.

Torquet in hoc capite se ipsum auctor, ut explicet modum, quo detrudi supponit ad extrema vasorum, ibìque succendi inæqualitèr crassos et tenues humores. Ignorato fluidorum motu tunc temporis occulto, mirum non est, si in tot figmenta sæpiùs labebantur prædecessores nostri etiam doctissimi. Quæ nihilominùs ille adstruit de inæquali crassitie, ac tenuitate humorum irregularitèr effervescentium, sive, ut loquitur, succensorum, omninò locum habent in isto casu, si modo sensibiliore explicentur. Quæ paritèr addit de condensatione, congelatione, ac concretione eorumdem humorum crassorum, commixtorum cum biliosis et tenuibus, videntur nonnihil congruere cum iis, quæ ex principiis *acidi* et *alchali* hodiè deducunt quamplurimi. Quocumque tandem modo meliore hæc explicentur (quod theoreticis relinquo) certum est saltèm, vi hujusce febris, seu causæ

causæ illius immediatæ, inæqualem ebullitionem intrà sanguinem suscitari, sive deinde id fiat ob heterogeneitatem particularum præexistentium in ipso sanguine, illumque ex parte constituentium, sive ob peculiarem, inæqualemque dispositionem, aut compositionem febrilis fermenti in sanguinem influentis, sive proptèr utrumque.

« Verùm ob id gravis, licèt procul à partibus » cordi et ventriculo, aut jecori vicinis eosdem » valeat pellere, è quo vereri oportet universi » corporis caloris extinctionem, et ob id differunt » etiam hæ febres ex occasione periculi, nam in » illâ vereri oportet, ne humorum pondere, et » copiâ, cordis calor exstinguatur, quòd propè » ipsum existat plenitudo, in hac verò ne totius » corporis calor pereat, præterquamquòd (*ut dic-* » *tum est*) aliqua humorum crassorum portio propè » viscera transmittatur, licèt in utrâque ob vitium » et damnum ventriculo illatum laborantes peri- » clitentur. Triplex igitur causa necessaria est hujus » febris generationi, crudorum nimirùm humo- » rum copia ventriculum et carnosum, ac arte- » riosum genus opprimens, virium infirmitas, quæ caloris paucitatem sequitur, et vitiata angustorum » meatuum, et venarum compositio.

» Cognosces autem hanc febrem ab his humo- » ribus inæqualitèr crassis, et copiosis provenire, » quòd lentè, et cum diurno ac moroso rigore » incipiat, quem nonnunquàm interrumpit calor » quidam, velutì flamma exurgens, quem iterùm

» rigor compescit, ità ut per intervalla rigeant
» et incalescant qui sic affecti sunt. Quod symp-
» toma illis succrescere censeo, quià humor co-
» piosior est, et crassior (*potiùs profectò*) quàm
» quòd simul totus possit à naturâ pelli, et si pel-
» latur, simul succendi. Quo fit, ùt pars post par-
» tem succendatur, et primò quæ in eo tenuior
» est, post verò quæ crassior. Dignosces etiam id,
» quòd laborantes tardè incalescant ex toto, et
» quòd calor diù duret, et non admodùm sit ex-
» tensus, sed per aliquod intervallum flammea in
» corpore compareat caliditas, sed mox cesset, et
» mitis appareat calor. Quod licèt ità sit, anxium
» reddit laborantem ob pressuram, et gravitatem
» arteriarum, et musculorum totius corporis, quàm
» fusi et copiosi præstant humores. Impotens etiam
» toto febris tempore efficitur laborans, et cùm
» anxius sit, sese movere nequit, quo fit, ut mo-
» lestiùs ferat, et velutì obtusus sensibus existat.
» Calore videtur carere, et siti plerumquè pre-
» mitur, et à potu graviùs se habet, præcordio
» in principio inflato, corpus totum ampliori mole
» quàm pro naturæ modo, tumens color omninò
» vitiatus, aliisque albidior quàm pro naturali
» habitu, et aquâ inter çutem laborantibus persi-
» milis, vel lividus. Urina copiosa subalbida, co-
» pioso sedimento et crasso plena apparet. Pulsus
» ex parvitate, et magnitudine inæqualis, ali-
» quandò interceptus, et quo magis crescit febris,
» evidentiores fiunt prædictæ differentiæ, quòd eo

» tempore rarior fiat humor, et vehementiùs na-
» turam premat ; celeritas tamen et crebritas non
» plurimùm à naturâ dissident, ità ut plerisque
» videatur febre carere. Sæpè etiam animo defi-
» ciunt, et aquæ potu non levantur, neque asper-
» sione aquæ suprà faciem, quinimmò frictionibus
» et vinculis meliùs se habent ; respiratio frequens
» est, et suspiriosa : in febris autem inclinatione
» laborantes maximâ cum inquietudine ab umbi-
» lico ad caput exsudant, et aliquantulùm liberari
» videntur, et licèt febre carere appareant, adhùc
» accidentia aliquot supersunt, quibus constat ni-
» mio pondere laborantes confringi : tandem hoc
» est in hujusmodi febribus tamquàm pathogno-
» monicum signum, nimirùm, nec augmentum,
» nec statum, nec declinationem æqualitèr fieri,
» sed in augmento aliquandò inclinat febris, de-
» luditque medicos, et potu exhibito, aut citrà
» ipsum iterùm increscit, in statu verè plerumque
» novum incrementum, et aliquandò declinatio-
» nem, et posteà aliud incrementum susceptat,
» quod pari pensu in declinatione cernimus. Præter
» id hoc habet proprium et peculiare, quòd
» accidentia quæ propria sunt principiis reliqua-
» rum febrium, sibi vehementiora sint et majora
» propè statum, quàm in principio ; quo fit, ut
» eo tempore inæqualitates pulsûs, laborantis suf-
» focatio et periculum sine dubio sint majora ;
» ratio est, quià cùm hæc mala in hoc affectu ex
» arteriarum compressione, et caloris suffocatione

» prodeant, et hæc eo tempore commodiùs fiant,
» in quo major fuerit plenitudo, et hæc major
» sit propè statum, quià in hac febre usquè ad id
» tempus semper à vasis aliquid pellat natura ad
» minora, et quod pellit magis attenuetur propè
» statum, fit profectò, ut eo tempore accidentia
» principii eluceant magis. »

Scholium II.

Ob id, signum febris hujusce speciei quasì *pathognomonicum* esse dicit auctor, quòd nec augmentum, nec status, nec declinatio æqualitèr fit; sed in augmento aliquandò inclinat febris, deluditque medicos, dùm potu exhibito, aut etiam eo non exhibito, iterùm increscit, idemque non raró repetit in statu, aut etiam in ipsâ declinatione; quod maximè verum est in praxi; et ideò summè paritèr observabile ad plurimos errores vidandos.

« Verendum profectò est in hac febre, ne unum
» è tribus malis laboranti succrescat, *primùm*, ne
» laborans in augmento ipsius febris, cùm jam
» incalescere cœpit universum corpus, antequàm
» ex toto incalescat, suffocetur. Quippè eo tem-
» pore rarior efficitur materia ob fervorem, quem
» contrahere incipit, quo fit, ut compressione
» vasorum, et extinctione caloris in toto corpore,
» vel in syncopem gravem et periculosam, vel in
» mortem prolabatur æger; quòd si quis quæsiê-
» rit quâ ratione in hac febre, quæ suffocatione
» interficit, laborantes pereant in statu et propè
» ipsum, cùm in reliquis quæ hoc modo interfi-

» ciunt, in principio laborantes suffocatione pe-
» riclitentur; dicendum est, hoc esse principium
» hujus febris, quatenùs ad eam portionem attinet,
» eo quòd natura non transmittat simul humores
» à vasis, sed paulatìm usquè ad statum; quo fit,
» ut eo tempore (præterquamquòd funduntur, et
» effervescunt, et liquantur) copiosiores utrâque
» ratione sint, quàm in principio, et ob id eo
» tempore calorem suffocent magis. *Secundùm*, si
» fortè natura sese à syncopi tueatur, pertimescere
» oportet gravem et diuturnum aliquem affectum
» subsecuturum; nam cùm tertiana hæc plerumquè
» sit nimìs extensa, facilè continua efficitur, vel
» saltèm sub ingressum duarum tertianarum. Qua-
» rum occasione non rarò succrescere solet. *Ter-*
» *tiùm* malum, nimirùm malus corporis habitus;
» quippè cùm calor in dies impotens reddatur,
» procul dubio verendum est, ne etiam bonum
» sanguinem conficere non possit, ac subindè ne-
» que corpus probè nutriri, et malum habitum
» ex consequenti subsequi.

» Videtur profectò posse hanc febrem curatio-
» nem suscipere simillimam ei, quam febribus syn-
» copalibus humorosis proficuam esse auctores
» scribunt, siquidem in omnibus ferè æquales exis-
» tunt, in quâ re non in parvam dubitationem
» incidimus, siquidem *Galen.* non satìs apertè
» monstrat, *an liceat in hujusmodi febribus san-*
» *guinem mittere, aut expurgare*, cùm solùm fric-
» tionibus utendum esse consulat, nec immeritò

„ quidem, cùm in hac febre crudorum humorum
„ maxima copia subsit, præcipuè juxtà ventriculi
„ os, quæ sanguinis detractionem plerumquè in-
„ tercidit, nec rursùs expurganti pharmaco videtur
„ esse à principio utendum, cùm corpus plenum
„ sit, et ob id non cessurum medicamentis; quo
„ profectò fit, ut in dubium vertendum sit, quid
„ agere oporteat. Quippè solùm uti frictionibus,
„ insufficiens est tanto malo, nec licèt corpore
„ existente pleno, quod *Galen.* interdixerat 4. *de*
„ *sanit. tuend.* Quamobrèm censeo *Averroem* à
„ *Galen.* dissensisse 7. *collig.* qui non esse solùm
„ agendum frictionibus scripsit, cui favet *Trallian.*
„ qui neque mediam, neque multam frictionem
„ sufficere docet, *Rasius* etiam 6. *cont.* cum *Tral-*
„ *lian.* purgantia protinùs consulit. Verùm si quis
„ rem hanc diligentèr expendat, reperiet procul
„ dubio hujusmodi febris longè diversam esse me-
„ dendi rationem à curatione febris syncopalis
„ humorosæ et continuæ. Nam præterquàm quòd
„ in *Galen.* doctrinâ non expressè constat hujus
„ febris notitiâ, ejus quæ illi assimilatur, 12. *me-*
„ *thod.* non dissimilis est curandi ratio. Sed dato
„ quòd verendum sit sanguinem mittere, aut ex-
„ purgare in illâ, in hac verò ambo auxilia præ-
„ requiruntur, et utrique superest à principio
„ commodissimâ occasio. Primùm quidem eo quòd
„ plenitudo illa, quæ in hac febre subest, non
„ sit adeò copiosa intrà vasa, quià tantùm est
„ plenitudo in potentiâ, quæ in extremis vasorum

„ efficitur actu, certum est subesse locum expurgationi; ac si cum sanguinis præsentiâ adsit copia illorum humorum, quos et crassos et tenues esse diximus, ob id credendum est, non deesse occasionem mittendi sanguinem. Quapropter cùm in hac febre periculum sit, ne in accessionis principio aut statu, ex humoris effervescentiâ et plenitudine, calor universi corporis suffocetur, ob id, si sanguinem præesse simul compertum fuerit, vel occasionem malo præstiterit sanguinolentæ evacuationis suppressio, demendus sanguis est, venâ basilicâ dextri brachii scissâ, idque semel aut bis, pro virium robore; sint alitèr, cavendum est à sanguinis detractione tamquàm à magno malo; nam plerumquè sic affecti calore et viribus carent. Verùm si prædictos humores tantùm dominari constet, à purgatione et seligenti pharmaco factâ, principium curationis auspicari oportet ex *syrupo solutivo rosarum, cum infusione foliorum sennæ, aut cum expressione agarici vel carthami.* Prodest et *diacatholicon, in decocto sennæ dilutum, vel diaphæniconis modicum cum confectione hamech simplici.* Post hanc verò purgationem sanguinis demendus est, quòd si opus fuerit magis probo quàm antè purgationem et coctionem, si anteà missus non fuerit. His tamen factis, omni arte curandum est corporis calorem evocare, atque excitare, quòd faciliùs possit copiam humoris discutere, quippè in hoc malo frictionibus et

» ligaturis, aut cucurbitis licèt utamur, non qui-
» dem ut evocemus humorem ad extimas partes,
» ut in reliquis dictum est, cùm potissima ratio
» periculi sit copiosior humor, aut caliginosus et
» frigidus halitus in partibus carneis, sed ut solum
» calorem ipsum sopitum excitemus, evocemusque
» ad easdem. Quod sanè facies leviusculis, sed
» longioribus frictionibus, quibus, quod faciliùs
» evocari ad cutim possit, facilè sequatur, et cùm
» is sit calor et spiritus, is procul dubio succrescit.
» Itèm parvis et frequentibus cucurbitis, quibus
» ablatis, universum corpus suffumigabis, et per-
» fricabis calidis linteis, quod sanè facies parùm
» antè accessionem aut in ipsâ, et per vices et
» intervalla in ipso augmenti tempore, ut per car-
» neas partes aliquid ejus, quod ibidem moratur,
» antequàm calorem offendat evanescat, aut calor
» qui id conterat, excitetur. Curandum etiam est,
» ut die quietis laborantes per alvum dejiciant,
» clysmatis et suppositoriis acrioribus, vel vo-
» mant, quod profectò grandi diligentiâ exequen-
» dum est. Quòd si his omnibus factis animo lin-
» quant, etiam incipiente accessione, *modicum*
» *panis vino madefactum* porrigere oportebit, qui
» etiam odoramentis reficiendi sunt; quod secundò,
» aut tertiò iterabis, donec incalescere corpus,
» et calorem conspicuè excitari comperias. Ac si
» eo pulsûs parvitas devenire videatur, quòd effi-
» cacioribus auxiliis opus sit, porriges *cum modico*
» *vino* pulverem q. ℞. *aromatici rosati drach. j.*

» *margaritarum præparatarum scrup. ij. pulveris*
» *electuarii de gemmis scrup. j. pulveris ossis de*
» *corde cervi drach. j. rasuræ cornu monocerotis*
» *unc. ss. misce, et cum melle rosaceo fiat bolus,*
» *cujus porrige scrup. j.* Quo facto, cor et dorsum
» inunges ungmento, q. ℞. *olei liliorum, et de*
» *semine angelicæ, ana unc. j. olei cinnamomi*
» *drach. ij. pulveris cariophyllorum et naphtæ,*
» *ana scrup. j. diambræ gr. j. pulveris florum ros-*
» *marini drach. j. croci scrup. j.* bulliant cum odo-
» rato vino in duplici vase, et factâ expressione
» prædicti partes inunge. Ventriculo etiam pro-
» videbis unguento, q. ℞. *olei nardini et nucis*
» *moscatæ et absynthii, ana unc. ss. cariophyllorum*
» *drach. j. galliæ moscatæ gr. x. ceræ q. s. ut fiat*
» *unguentum.* Mammis verò fæminarum, et viro-
» rum testibus adhibebis quæ odorata sint, et
» calorem concilient, velut est *vinum calidum cum*
» *aquâ melissæ, et pulvere aromatici rosati, et*
» *diacymini.* »

SCHOLIUM III.

Difficultatem curationis demonstrat contraversia de sanguine mittendo, et de instituendâ purgatione, licèt utrumque præsidium tandem auctor admittat. Neque enim hæc febris species reverà est adeò exitiosa inter reliquas, ut aliquam curationem, ut aiunt, methodicam saltèm circà initia non patiatur.

» His factis in die accessionis, studendum est

» in diebus quietis humorum copiam munuere,
» et cruditatem et crassitiem moderari, quòd facies
» addito *oxymelite*, vel *syrupo de corticibus citri*,
» *ac modico syrupo de duabus radicibus cum aquis*
» *cinnamomi*, *anisi*, *fœniculi*, *angelicæ vel de radice*
» *chinæ*, ac procedente affectu non recusarem, *oxy-*
» *melitis scillitici* modicum adjicere. Post quàm præ-
» parationem si coctio apparentèr eluceat, plenius
» corpus purgabis his quæ superiùs diximus, aut
» *pilulis aggregativis*, vel *de agarico*. Verùm si
» lentiùs naturam concoquere constet, satius esse
» duxi, per epicrasim corpus purgare pilulis *ex*
» *mastiche*, *rhabarbaro*, *et agarico*, *aut pilulis ex*
» *hierâ Galen. et agarico*, *vel prunis Damascenis*
» *ex decocto sennæ conditis*, *aut infuso rhabarbari*,
» *et agarici*, *vel carthami decocto* : Formidare
» enim in his oportet copiosas purgationes, ne
» humore copiosiùs in ventriculum irruente, citiùs
» in irreparabilem syncopem concidant. Præthereà
» sive pugent, sive opus aliquod agere velint,
» è lecto non surgant, ne commoti humores citiùs
» syncopem excitent. Interìm tamen providendum
» est *hæmorrhoidibus et mensibus*; tandem post
» prædictas purgationes, *theriacâ cum modico vino*
» *utendum est*, aut *aromatico rosaceo*, *et vino pas-*
» *sulato*, *vel diacymino*. »

Scholium IV.

Circumspectionem tamen suam in purgando satìs ostendit idem auctor verbis illis : « Formidare in his

» oportet copiosas purgationes, « *rectiùsque forsàn dixisset etiam* modicas. *Sat ergò fuisset superiùs dixisse :* « Curandum est, ut die quietis laborantes » per alvum dejiciant clysmatis et suppositoriis. »

« In hac sanè febre, et sommo et vigiliâ opus » habemus : quippè somnus concoquit, et vigilia » digerit. Itèm opus est victum instituere exte- » nuantem et parcum, ac sæpiùs, aut ex longis » intervallis, *vinum* fere his omnibus ex usu est, » si non dormierit laborans, noctù, sin alitèr, » diù. Providendum etiam est, ut laborans quàm » minimè turbetur, distrahaturve aliquo animi » pathemate, quod sic affectis summoperè no- » ceat. »

CAPUT VII.

De perniciosâ tertianâ ob aliquod accidens quod succrescit, ex eodem *Mercato*, cum iisdem scholiis.

« Est itaque quinta perniciosæ tertianæ species » ea, quæ non ex propriâ conditione et naturâ, » talis efficitur, sed ex aliquo accidenti, quod illi » succrescit, cujus ratione ipsa periculosa efficitur » quantumvìs suo more salubris, et signis firmata » securissimis exitat. Sic profectò hac lege uno è » duobus modis aliquam tertianam periculosam » fieri conspicimus. *Primò,* quandò crescente ca- » lore in accessione ipsâ, pituitosus aut crassus ob » contractam fusionem, et tenuitatem ab ipso

» calore præstitam, instillat, decumbitque in ali-
» quam partem, ac velut suffocativum (*ut aiunt*)
» catarrhum, si ex capite, vel difficilem respi-
» rationem, aut orthopneæm, si ex thorace, vel
» articulares et gravissimos dolores concitat si in
» articulos prædictus humor prolabatur; quippè
» certum est, non rarò contingere his, qui caput
» habent catarrhosum, humidum, et fluxionibus
» obnoxium, si febre tertianâ corripiantur, tem-
» pore accessionis ob calorem tantam defluere pi-
» tuitæ fluxilis copiam, quod in gravissimam suffo-
» cationem, aut lateralem dolorem, pleuritico dolori
» persimilem ocyssimè periclitari videantur, sicut
» his qui asthmate laborant, ob crassos et viscidos
» humores, thoracis vasa et partes obsidentes ab
» eodem calore liquari et moveri, excitareque
» difficillimam respirationem et gravissimam orthop-
» nœam. Ità prorsùs his contigisse scimus, qui
» articularem morbum pati sunt assueti, quibus
» vi caloris fusis humoribus tenuior quædam pars
» in articulos migravit, quâ quidem gravissimæ
» et molestissimæ fiunt tertianæ accessiones, quæ
» omnia finitâ accessione protinùs aliquandò ces-
» sant, eo quòd calor, qui humores liquavit,
» eosdem discutere valuit, aliquandò verò ejusdem
» mali, quod excitavit, aliquid adhùc superest,
» quòd molestam, et non rarò periculosam mina-
» tur fore venturam accessionem, si malum malo
» succrescat, *Secunda* quidem hujus tertianæ spe-
» cies suboritur, cùm febrilis calor iterùm in

» consensum allicit, commovens corruptos vitio-
» sosque ibidem morantes succos, quibus motis
» accidentia succrescunt, totâ accessionis dura-
» tione æquè gravia ac periculosa, his quæ hys-
» tericis fœminis accidere assolent.

» Signis profectò in hujusmodi tertianis non plu-
» rimùm opus habemus, cùm constet prædicta
» accidentia, quæ illi succrescunt, non accidere
» ob caloris febrilis, aut humoris peccantis, vel
» membri in quo humor febrilis incumbit, vitium,
» sed accidentia longè diversa esse à naturâ præ-
» dictorum, esseque symptomata, quæ aliis humo-
» ribus ab his quæ tertianam efficiunt diversis,
» propria sunt. Quippè affici catarrho, aut diffi-
» cultèr respirare, vel articulos dolere certum est,
» distinctum quid esse, et accidentale à naturâ fe-
» bris tertianæ, et ob id cùm hæc accidentia suc-
» crescunt, conjicies tertianam fieri perniciosam
» ex accidenti, et non ex navitâ sorte. »

SCHOLIUM I.

Circà universum hoc caput dico, quòd si accidentia, quæ succrescunt febribus, verè sint talia, ut nullam habeant cum febre communionem causæ, vix potest peculiaris species febris perniciosæ exindè constitui; nam hoc nomine perniciosa etiam dici posset ephemera, si illi grave aliquod accidens superveniret. Oportet itaque diligentèr animadvertere, an succrescentia accidentia omninò sequantur periodum febris, itaut eâ invadente in-

vadant, et eâ cessante cessent. In tali enim casu potiùs censenda sunt symptomata febris, quàm alterius naturæ, etiamsi motus febrilis, tantùm datâ occasione, ea suscitare videatur : secùs, si non sequantur periodum, motumque febrilem. Sic, si mulieri semper in accessione superveniat passio aliqua hysterica dicta, quæ non alio tempore invadat, et solutâ febre semper solvatur, reputanda erit soboles fermenti febrilis (licèt tantùm per accidens) in subjecto disposito, et intrà ejusdem fluida turbas illas suscitantis : idemque dicendum crediderim de colicâ, de vertigine, ac de ipsâ nonnunquàm affectione epilepticâ, unà cum febrilibus paroxysmis recurrente in subjecto assueto. Fateor equidem, accidentia perniciosa hìc ab auctore enumerata, nempè *catarrhum suffocativum*, *dolorem pleuritico similem*, *asthmaticum affectum*, *et arthriticos dolores*, quæ cuncta illi fortè sæpiusculè videre contigit, mihi rariùs, ac ferè nunquàm in perniciosis videre contigisse, quin potiùs alia frequentiùs observâsse perniciem inferentiâ, quæ ipse nominatìm non recenset, et quæ ego specialitèr recensebo *capite primo libri sequentis*.

« Verendum quidem est in his tertianis, ne aliquod ex prædictis malis, quæ calore accessionis » fiunt, vel laborantem suffocet, vel si iterùm revertatur, essentiale fiat et proprium. Quaproptèr » sic affectos in die quietis præcavere oportet, ne » iterùm revertatur malum, et in accessionibus pe» riclitentur.

« Curandi ratio in hac affectione, peculiares » sibi præscribit considerationes, quas maximi esse » momenti censeo. *Prima* sanè est, quòd in ipsâ » accessione, ubì majus imminet periculum, id » præcaveamus juxtà symptomatis, quod succrescit, » naturam; in die verò quietis curandum est, ne » iterùm revertatur. Namque in curatione ipsius » tertianæ nil novi agendum est præter id quod » in reliquis tertianis salubribus ex usu esse dixi- » mus; præterquamquòd hæc paulò celeriùs, atque » diligentiùs expostulat curari : ne si diutiùs protra- » hantur accessiones, et frequentiùs repetant, » aliquo ex prædictis modis laborans in ipsis peri- » clitetur. Sic profectò urgente fluxionis periculo, » sive ad fauces, sive ad thoracem, sive cum » dolore aut secùs, vel cum difficili respiratione » et orthopnœâ, omni arte curandum est fluxum » à capite ad alias partes divertere, quod facies » brachiis vehementèr fricatis, aut ligatis, vel si » ipsis cucurbitas apposueris, bis in singulis horis, » quod fluxio illùc evocetur. At si grande pericu- » lum immineat, ipsas scarificare oportebit, post- » modùm scapulis iterùm alias affigere, quo flatus » à thorace discutiantur, et aer partibus dilatatis » commodiùs recipi possit. Quòd si lateralis elu- » ceat dolor, brachiis sat est ipsas apponere, et » discutientibus ac siccis præsidiis propè partem » dolentem uti, *ut sacculis ex milio, et furfure,* » *chamæmelo, et sale :* Nam si inunctionibus, aut » evaporatoriis utaris, laxiore factâ parte, copiosiès

» ipsa recipiet, et fluxionem evocabis. Sic profectò
» utero providebis juxtà affectionis quæ succrescit
» indigentiam, ut *lib. nostro* de mulierum affec-
» tionibus abundè dictum est. Podagricis, aut qui-
» busvis aliis articulorum doloribus nihil adhibebis,
» ne, si frigidum sit, ad principalius membrum
» repellas; si verò calidius, plùs ad affectas dolore
» partes attrahas, sed blandioribus auxiliis curan-
» dum est, laborantem ab accessionis sævitiâ
» eruere, quod leges fusiùs libro nostro *De arte*
» *medendi morb. intern. proprio capite.* Cessante
» verò accessione, providendum est, ne iterùm
» præcedens symptoma revertatur, quod facies
» eisdem præsidis, quibus si præsens fuisset, cu-
» râsses : hoc uno in considerationem abhibito,
» quòd si fieri possit uno et eodem præsidio, febri
» et symptomati provideas, sive sanguis mittendus
» sit, sive corpus purgandum. Verùm, si id compli-
» cationis conditio non ferat, symptoma auferen-
» dum est, ac si sanguinem miseris, ex eâ parte
» et venâ facito, quæ vel capiti mandanti, vel
» thoraci, à quo malum oritur, è directo respon-
» deat, aut à jecore, et venis majoribus si articu-
» losum membrorum genus pati videatur, vel ex
» talo, si aut menses, aut hæmorrhoides defi-
» ciant, vel uterum compati constiterit. Quod qui-
» dem pari beneficio proderit febri et accidenti,
» haud secùs quàm expurgans medicamentum, si
» eâdem lege præstiteris ; quippè ea adhibebis
» primò, quæ materiam accidentis respiciant, posteà
verò

» verò quæ febrem licèt aliquandò mixta adhi-
» bere oporteat medicamenta, utrumque nimirùm
» respicientia. Verùm si ex prædictis accidentibus
» aliquod jam firmatum esse constet, quod liquido
» cernes, eo quòd die etiam quietis adhùc perse-
» verat, non omninò posthabitâ febris curatione,
« ipsi ex toto innitendum est, quod facies juxtà
» naturam mali, quod supererit, idque quæres pro-
» prio ejus capite, ut et universalia et particularia
» auxilia probè administrare possis.
» Verùm si morbus præstiterit expectandi inducias,
» majori diligentiâ studendum est tertianam fe-
» brem curare, siquidem illa vicem causæ moventis
» gerit, et eâ curatâ facilè accidentia delitescunt.

SCHOLIUM II.

Cùm ergò in hisce casibus ex mente auctoris, *sic affectos præcavere oporteat, ne iterùm revertatur malum, et in accessionibus periclitentur*, supposito quòd malum hujusmodi sequatur accessionem, velut umbra corpus, soli idcircò paroxysmorum præcautioni (quoniam facilè hodiè possumus) per usum Chinæ Chinæ insistendum esse, nullus dubito, omissis tot medicamentorum catervis, quæ ad tollendos hujusmodi affectus solent usurpari; pro quibus in tali casu submovendis unus cæteroqui sufficit cortex, ut constat etiam ex *historiis* XI. *et* XVII. *cap.* X. *libri primi* relatis, de tussi tabem minante, et de visûs obcæcatione, per quartanam inductis, et per Chinam Chinam curatis. Quoties enim strenuum istud febrifugum conveniat (ut in

similibus casibus, si graves sint, profectò convenit) non est cur de tot aliis remediis infirmioribus æquè ac superfluis simus solliciti. Cardo praxeos versatur non in multiplicitate, sed in electione remediorum, simulque in opportunitate noscendâ, et captandâ occasione. In iisdem propterea circumstantiis idem morbus remediis iisdem ab uno medico tollitur, ab alio non ità. Ordo quippè, seu tempus peculiare administrati remedii exitûs varietatem parit. Ars quævis mechanica paucis instrumentis perficitur, eademque iisdem à duplici artifice inæqualitèr exercetur, parium instrumentorum usu dispari diversitatem faciente. Haud alitèr medicus medicamentorum apparatus (quem in numero satìs parco verè consistere, et nihilominùs sufficere, aliquandò forsàn ostendam) in manu periti medici. Morbis ferè quibuslibet sanabilibus sanandis par est. Octo tantummodò voces musicæ, si rythmicè disponantur, concentibus omnibus, utut diversis, edendis sunt satis: inconcinnè verò, vel intempestivè prolatæ, et dissonant, et harmoniam perturbant. In regendâ sanitate, quæ in fluidorum et solidorum harmoniâ consistit, analogismi par ratio; at de hoc satìs.

» De tertianâ perniciosâ ob humoris venenosi-
» tatem, quæ necessaria ad curationem et noti-
» tiam existunt, reperies libro etc. »

Scholium III.

De eo deniquè, quod innuit auctor circà *sextam* speciem tertianæ pernisiosæ tùm dignoscendam,

tum curandam, nil dico, cùm eam ad commune febrium malignarum et pestilentium genus reducat; communemque cum illis diagnosim, prognosim atque medelam alibì instituat; quod hujus loci non est.

CAPUT VIII.

Prava rursùs perniciosarum febrium intermittentium natura innuitur ex descriptione *Ricardi Morton*, adjunctis paritèr ad claritatem fusioribus scholiis.

VARIAS perniciosæ intermittentis icones hactenùs nobis exhibuit *Mercatus*; modò versicolorem illius imaginem, diversos, ut ait, morbos mentientem pingat *Mortonus*, simulque vim eximiam Peruviani corticis pro tanto hoste debellando testetur. Testetur, inquam ipse, me asseverante, seu (quod dignius est) ipse doceat, me solùm testante. Æquum est enim, ut quemadmodùm ille antè me insignia corticis experimenta in casibus admodùm arduis, et nonnunquàm in perniciosis febribus, de quibus impræsentiarum est sermo, tentavit ac felicitèr absolvit (quod historiæ ab eo descriptæ satis ostendunt) ità in earumdem febrium descriptione, ipsarumque per corticem curatione tradendâ, primas teneat: ego verò ad confirmanda illius asserta tantummodò calculum addam ex propriâ et multiplici experientiâ petitum. Ingenuè tamen repeto, quod et olìm lectori præfatus sum, me nempè circà hoc nihil, ne analogicè quidem, desumpsisse à *Mor-*

tono, cujus opera, quæ penès me existunt, tempore quò primum satìsque notum in urbe meâ tentamen inii (permittentibus id ipsum quamvìs spe nullâ aliis comprofessoribus tùm nostratibus, tùm exteris) nondùm erant cusa, nedùm mihi nota. Et licèt in ipsis admonear à bibliopolâ, tractatum pyretologicum sejunctìm priùs impressum fuisse, illius profectò nullam unquàm ne per famam quidem notitiam habui; sed hoc nil interest. Si de opposito quis velit, valeatve suspicari, sciat majorem mihi fore laudem ac gloriam, si viri clarissimi potiùs quàm meo fretus consilio, prima experimenta (utut rationabilia) dicar tentâsse. Utcumquè ego de hac nostrâ in methodum non longè absimilem, sed tamen diversam, coincidentiâ adeò mihi complacui tunc cùm *Mortoni* pyretologiam lustravi, anteà (fateor) fermè neglectam, ut jus promeritum eidem redditurus, parùm quidem abfuerit, quin tractatum ipsum integrum reimprimi curârim (quem tamen à fronte ad calcem attentè à cunctis considerari velim) illique meas observationes, casuumque consimilium historias adnexerim. Id autem aggressus essem, ut quamplurimas veritates practicas inibì existentes, sed vel non satìs patentes, vel non satìs perspectas; et fortassè minimè creditas in propatulo ponerem. Iis etenim alicubì dilucidatis, et ab aliquo identidem excessu (si fas sit dicere) castigatis, melior forsitàn sors accessisset, majorque itidem perlegentibus utilitas. Sed ex aliâ parte, cùm quidquid in eo tractatu propius videtur respicere

perniciosas intermittentes, erui possit partìm quidem ex capitibus, ubì de signis intermittentis febris tùm diagnosticis, tùm prognosticis, sed præcipuè ex capite speciali, ubì de genio intermittentium versatili, aliosque morbos etiam acutissimos simulante, sermonem habet; idcircò hoc unum saltèm *caput* ad unguem transcriptum hìc insere lubens decrevi. Ne verò cum *Mortono* alitèr agerem, ac egerim cum *Mercato*, congruum duxi illius quoque sensa perpendere, nonnullisque animadversionibus tantillùm augere, propriam subindè, et apertam perniciosarum periodicarum descriptionem ac curationem promulgaturus, Peruviano cortice validè administrato felicitèr absolvendam. Quod quidem intelligendum est, ut tunc dicturus sum, non modò de eâdem febre suos adhùc typos, etsi crudelitèr, patentèr tamen servante; sed de ipsâ etiam jam in *continuam* conversâ, et obscuratis nondùm tamen planè abolitis periodis ad exitium properante, cùm nempè jam frigefactus universalitèr ægrotans cum minutilis sudatiunculis ferè sine pulsu jacet, moribundo similis, dummodò usquè in alteram exacerbationem (à quâ per diem naturalem circitèr distet) valeat sufficere. Priusquàm ergò ista propiùs aggrediar, mihi interìm præludat.

RICARDUS MORTON

De proteiformi intermittentis febris genio.

» Exempla febrium intermittentium *cortice Pe-*
» *ruviano* curatarum adjungere irritum planè atque

» inutile esset, postquàm cl. *Badus*, *Sturmius*, cæ-
» terique remedii hujus polychresti fautores hanc
» provinciam jamdudùm susceperint; et nemo ho-
» diè (quod scio) de viribus hujus remedii febri-
» fugi dubius hæreat. Quandoquidem autem ob
» vehementiam symptomatum, ubì natura ferè in-
» tegra acriùs stimulatur ad luctam cum veneno
» hostili instituendam, hæ febres haud raro ple-
» rosque alios morbos, eosque acutissimos simu-
» lare soleant, *corticis* tamen viribus cedant, et si
» *cortex* non exhibeatur, sæpiùs funestæ evadant;
» operæ pretium duxi exempla aliquot hujusmodi
» febrium, quas nuperrimè observavi seligere,
» scriptis mandare, atque publici juris facere. At-
» que equidem hoc pensum eò lubentiùs aggredior,
» quià nemo adhùc (quantùm scio) hoc subjectum
» tractavit, cujus cultura ad praxim medicinalem
» promovendam maximi momenti mihi esse vide-
» tur. Siquidem inter innumera illa symptomata
» hasce febres comitari solita, nullum est quod
» non aliquandò adeò vehementèr sæviat, ut vita
» ægri indè in præsens discrimen adducatur, et
» *typus* febris in variis suis stadiis *algoris*, *caloris*,
» et *sudoris* abscondatur penitùs et opprimatur,
» itaut neque ex urinâ, temperie, pulsu, vel alio
» quoque solito modo distingui possit; verùm sub
» larvâ *algoris* funesti, *vomitionis* indesinentis, *diar-*
» *rhϾ* torminosæ, *choleræ* morbi, *colicæ* ventri-
» culi, *hemicraniæ* periodicæ, *apoplexiæ*, *syncopes*,
» *rheumatismi*, *spasmi* universalis, *pleuritidis*, *pe-*

» *ripneumoniæ*, *doloris lateris punctorii*, vel alterius
» morbi securè delitescens, medicum à scopo suo
» non rarò abducat. Symptoma quidem intereà
» remediis propriis, sed incassùm, tentatur; nam
„ posthabito fermento febrili proximâ efferves-
» centiæ periodo, priora aut deteriora symptomata
» inexpectato recrudescunt, medicus Sysiphi saxum
» volvit, atque æger vitæ dulcissimæ dispendio,
» aut saltèm magno sumptu, ignorantiæ vel incu-
» riæ medici pœnas serò luit. »

SCHOLIUM I.

Supervacaneum jure merito reputat cl. auctor, hisce temporibus scribere intermittentium vulgarium ope Chinæ Chinæ absolutas; sed ex adverso æquè merito necessarium censet, ac opportunum recensere curationes earum intermittentium pernicialium, quæ hominem in maximum vitæ discrimen adducentes, cortice nihilominùs ritè oblato, æquè promptè curantur ac benigniores. Hanc itaque praxim illustrare maximè interest, præcipuè cum ea extendatur ad febres ipsas recentem continuitatem adeptas, dummodò fuerint intermittentes ab ortu, et post acquisitam continuitatem, consuetas adhùc incrementi, et decrementi vicissitudines atque periodos servent. Illas enim considerandas esse ut intermittentes, et ut tales cortice paritèr certò curari, nos docet præter *Mortonum* doctissimus *Sydenham* in epistolâ ad *Bradyum*, ut videbimus tùm *cap.* 5 *libri* 4, tùm *cap.* 3 *libri* 5.

Nos itaque in hac praxeos medicinalis parte promovendâ *Mortoni* morem secuti, post statutam methodum nostram offerendi corticem in hujusmodi febribus, cæteroquì lethalibus, complementum ejusdem methodi ab exemplis suo loco subnectendis mutuabimur.

Non sine magnâ ratione hoc remedium hìc et alibì ab auctore *Polychrestum* dicitur, quippè verè ad multa et magna perutile in lineâ alexipyretorum. Utinàm ad alios morbos similia possideremus; sed paucis demptis, quorum virtus certa est, et utilas evidens, ars nostra medicamentis superfluis alioquì ditissima, bonis certisque, quæ innotuerint, caret : imò forsitàn ob hoc ipsum est inops, quià inutilibus, dubiisque superfluit. Obruit nempè vel ipsum medicum supervacanea pharmacorum copia : quandoquidem ægrè nimiùm è mille figmentis una quæ fortè vix est practica veritas potest secerni. Deme (audeo dicere) ab arte medicâ phlebotomiam, purgationem, chalybem, Chinam Chinam, ipecacuanham, opium, thermas, viperam, mercurium, diversaque antivenerea, lac, serum, aliaque non multa, et fermè nudam reddes. De chirurgiâ, quod est ad remedia quædam, non absimile sit judicium. Perita namque manus sæpè sola, vel ferro prudentèr, vel igne cautè, vel fasciis elegantèr, et cum regimine instructa, quamplurima præstat. Contractatio vulnerum crebrior, et medicaminum multiplex appositio, vana sæpè, immò plerunquè noxia artis ostentatio est. Super hac re

satis dissertè suis temporibus *Cæsar Magatus*, illumque secutus *Septalius* (quodcunque sit quod de utroque fert judicium *Sennertus*) nostris verò temporibus *D. Bellot* ejusdem *Magati* sectator novissimus, sive deindè hujus cum illo conformitas fortuitò tantùm contigerit, quod non repugnat, sive potiùs de industriâ, ut in peculiari epistolâ notat et in pinguiori, quod meditabatur opere, se ostensurum fore videbatur accuratissimus *Sancassanus*. Utcunquè, inventum primum raræ solutionis vulnerum, *Romanis Chirurgis*, morem verò oblegandarum turundarum, *apparitio* cuidam Vasconi, mox et *Lemosio* tribuit ingenuè *Jo. Baptista Magatus*, *Cæsaris* frater; methodum autem hujusmodi praxeos rationalem ipsi *Cæsari*, quem fusè doctèque tuetur in suis *considerationibus medicis tom.* 1. *partis* 3. At hoc nihil ad nos. Sicutì ergò paucà chirurgo remedia, ità et non multa sufficiunt clinico. Inter ea locum sanè non infimum tenet China China, imò ausim dicere, quod omnibus palmam præripiat. Magnorum equidem remediorum nomina sibi vindicant antonomasticè venæ sectio tantùm, atque purgatio; sed istiusmodi privilegium illis quandoquè competit, quandoquè non. Ego magna voco quæcunque sanant, et eò majora, quò meliùs.

En quomodò perniciosas febres describit auctor, quasi sub aliorum morborum acutissimorum larvâ delitescentes, nec proindè in propriâ specie cognoscibiles (adeò obscurari putat earum natu-

ram) sed exitiales interìm atque funestas nisi cortice statìm domentur. Ex quo potissimùm effectu debellatæ jam febris essentiam, velutì à posteriori deduci, aut aliundè deductam confirmat.

Fallitur hic auctor, dùm se istarum febrium primum observatorem aut relatorem credit, etsi à semetipso tantùm didicerit. Vidimus jam quid scripserit de iis, et quàm luculentèr *Mercatus*, qui *Vallesium*, *Zoarum* et *Averroem* quoque hujusmodi febrium non omninò ignaros censet, ut ex eorum textibus ab ipso *Mercato* allatis, et de *insanabili tertianâ* mentionem facientibus, videtur posse deduci. Vidimus paritèr, aut saltèm enunciavimus, quomodò lucubrationem ipsam *Mercati* per compendium denuò transcripserit *Daniel Sennertus*. Ab ullo quidem alio peculiarem institutum fuisse tractatum, peculiaremve curationem non novi; à pluribus tamen aliquam obitèr, infructuosam licèt, ac sterilem factam fuisse mentionem, facile est palàm facere. Sic *Lazarus Riverius* practicus celeberrimus tertianarum intermittentium prognosim designans: *Prognosis*, inquit, *desumitur ab Hippocrate*, *aphorismo* 59., *sect.* 4., « *Tertiana exquisita septem circuitibus ad summum judicatur;* » *Et aphorismo* 43. *ejusdem sectionis:* « *Febres quocumque modo intermiserint, periculum abesse significant.* » *Quod tamen intelligendum est*, subdit idem *Riverius*, *de tertianis febribus omnis malignitatis expertibus. Dantur enim tertianæ malignæ, quæ quamvis evidentes habeant intermissiones, ægrotantes tamen*

non rarò de medio tollunt. Prætereà multa febri tertianæ possunt supervenire, quæ vitæ periculum inferre possunt quamvìs febris ex se periculosa non sit. Clariùs autem pravam tertianarum perniciosarum naturam exprimit, ubì de febribus pestilentialibus agens, ait tales esse quandoquè febres intermittentes, his verbis : *Quamvìs dixerit Hippocrates, febres intermittentes periculo carere, quomodocumquè intermiserint, id tantùm intelligendum est de iis quæ nullius sunt malignitatis participes. Videmus enim singulis ferè annis, in hac saltèm regione, febres tertianas intermittentes, quæ summæ malignitatis sunt participes, tertiâ, vel quartâ accessione ægros de medio tollere; alias quæ eos in gravissimum vitæ discrimen conjiciunt, maximâ symptomatum sævitiâ ;* cujusmodi etiam exempla refert in centuriis suarum observationum. *Hieronymus Mercurialis* de tertianâ intermittente verba faciens habet hæc incidentèr : *Tertiana quæ fit à bile æruginea, non solùm periculosa, verùm etiam exitiosa est.* Agensque postmodùm de tertianâ nothâ, idem raptìm confirmat ex sententiâ *Avenzoar.* Unius itidem casûs perniciosi hujusce generis, quasì prodigii cujusdam meminit *Hercules Saxonia*, hæc de tertianâ crassiculo sermone conscribens : *dico, ex se esse salutarem* (intellige tertianam) *quià ratione motûs materiæ non admodùm salutaris ; si moveatur maximo cum impetu ad os ventriculi, qui habent os valdè sensibile ventriculi, fit cardialgia talis, quæ desinit in syncopem et mortem ; quale exemplum*

memini me vidisse, dùm essem junior. Pompejus quoque *Sacchus* cardialgiam considerans, ut ſebrium symptoma, eam levitèr adumbrare videtur tertianæ perniciosæ speciem, quæ proptèr adjunctam cardialgiam fit talis, inquiens obitèr: *cardialgia ſebricitantes, etiam ex intermittente ſebre, ad extremum vitæ ducit, et multoties perimit, bile morsu oris ventriculi cum summo dolore vires resolvente, cum perversione cerebri et cordis, cum quibus prædictum orificium summam habet connexionem.*

Alii insuper, quos summatìm præstat, quàm operosè recensere de iisdem perniciosis intermittentibus, perfunctoriè licèt, locuti sunt, inter quos *Epiphanius*, *Donatus*, *Horstius*, *Rhodius*, *Restaurandus*, *Sydenham*, *Salmut*, *Sylvius*, *Ettmulerus etc.* ut propterèa opinioni, quam de se uno *Mortonus* habuit, locus non detur. Quià verò omnes hucusquè recensiti scriptores, *Mercato* excepto, nec non, si velis, *Restaurando* etiam et *Sydenhamio*, aut infrà, praxim medicam suis luminibus vix tantillùm in hac lineâ promoverunt, *Mortonus* verò nervosam certamque curationem virilitèr docuit: ideò non injuria plurimùm sibi tribuit, si non quod ad descriptionem morbi, saltèm quo ad curationem; quamobrèm non modò excusationem meretur, verùm et laudem. Me quoque reputabam ego methodi quondàm meæ in *perniciosis* inventorem unicum, cùm tamen methodum non valdè absimilem ad easdem jam tùm quoque, et antè me, ut testantur illius scripta, in regione suâ

exerceret *Mortonus*. Immò cùm in ipsâ Italiâ, senis nempè, Florentiæ, in regno Neapolis et Romæ, referente *Bado*, adhiberi cœperit, ferè statìm ac innotuit cortex, miscellaneas ad febres, ut ajunt, et hemitritæos (cujus febris miram curationem ope Chinæ Chinæ à se absolutam in quodam sacerdote ex capuccinorum familiâ idem *Badus* per extensum describit) quin et ad continuas simplicitèr profligandas : ulterius, cùm postremis hisce temporibus, sub cælo præsertìm Romano ac Hetrusco, prout indicare videntur opuscula indè profecta, in usu sit idem remedium, non secùs ac in Galliâ, ad omnes parit febres, quas humorales vocant (utinàm semper cum fructu) et signatè ad eas quæ præcipiti periculo mortem minantur, non potest quin inter illas, saltèm fortuitò, etiam intermittentes perniciosæ quoquo modo comprehendantur.

Testem expertum jam mihi se præbuit hujusce rei laudatus nupèr doctissimus *Lancisius* nitidissimâ epistolâ suâ, quam quidem, utpotè ratione elegantiæ suæ publicâ luce dignissimam, hìc placuisset inserere, nisi uberior ergà me auctoris humanitas et laudum minimè promeritarum copia, mihimet mecum habitanti, curtamque suspellectilem meam satìs noscenti, sufflamen imposuisset, ne incautè foràs excurrerem. Paragraphum tamen unicum, rem perstringens, ex totâ liceât excerpere epistolâ : *Opus tuum* (ità vir amplissimus) *de febribus perniciosis cortice Chinæ Chinæ potissimùm subactis*,

plura sunt, quæ mihi, cunctisque artis nostræ professoribus expectatissimum efficiunt : illud tamen maximè desiderium meum excitat, quòd Romæ observaverim in epidemicâ istiusmodi febrium constitutione, anno 1695. ex aquis stagnantibus ortâ, corticem illum specificum antidotum fuisse. Quamobrèm, cùm studia nostra in solam veritatem quærendam directa sint, futurum confido, ut observationes meæ tuis animadversionibus, et commentariis accuratissimis sint plurimùm illustrandæ. Cùm autem nuperrimè tantùm, ac proindè sera hæc ad me notitia pervenerit, (provecta scilicèt nimìs jam preli opera) obstiteritque angustia temporis, ne clarissimi viri observationes, siquidem illas, ut videtur innuere, typis ediderit, mihi tempestivè parare potuerim, congruum duxi, incidenti hac ejusdem assertione, id ipsum, quod paulò antè generalitèr conjeci, specialiùs in præsentiâ, validiùsque confirmare.

Ut ad *Mortonum* redeam se reputantem observatorem unicum intermittentium perniciosarum, minimè silentio prætereundum videtur, quòd, cùm *Restaurandus*, ut suprà innuebam, descripserit atque illustrârit historiis curationem febrium syncopalium, cardiacarum, diaphoreticarum, hepaticarum, hemitritæarum etc. ope Chinæ Chinæ, etsi cespitantèr, ac methodo languidiore, satìs patet, aliquam saltèm perniciosarum quarumdam curationem per usum Chinæ Chinæ innotuisse huic auctori. Immò cùm scripta sua pluries postmodùm

recusa jam olìm primò evulgârit auctor iste, aliqua facilè poterat, si non debuerat (neque enim tenetur nosse quilibet quod scripsit quisque) *Mortono* posteriùs, ut mihi videtur, scribenti præluxisse notitia, quòd non sibi soli, verùm et *Restaurando* observatæ fuerint nonnullæ exitiales intermittentes, et quòd ipse *Restaurandus* per oblationem corticis eas curaverit, aliisque eodem remedio, per vulgatam tamen tantummodò illius infusionem, curandas proposuerit, *Sydenham* paritèr in epistolâ responsoriâ ad *Bradyum* sibi scribentem anno 1670. in peculiari paragrapho mentionem facit intermittentium quarumdam (quas nos *lethargicas* appellabimus) in quarum principio, loco symptomatum consuetorum, veræ potiùs apoplexiæ symptomata apparebant, ut mox videbimus, quas tamen febres solo interìm cortice sanabiles censet. Hæc quidem obitèr quoque *Sydenham*. Quòd verò specialitèr, et sorte à reliquis valdè distinctâ, in arduis quibusvis, ac multifariis perniciosarum intermittentium circumstantiis ac differentiis, extremisque ægrorum angustiis usurpetur cortex (quo indiscriminatìm, ut aiebam, utendum esse in omnibus febribus, haud facilè assentiar) seu, quòd usurpetur modo peculiari quo opus est, dosique ac methodo determinatâ ad ritè obtinendum effectum, hoc est, quod non adeò tritum adhùc censeo, et quòd uni fortè *Mortono* mecum innotuisse crediderim.

Progreditur nunc auctor ad recensendos morbos

(meliùs dixisset gravia symptomata aliorum cæteroquì morborum potiùs quàm febris intermittentis propria) sub quibus abditam latere intermittentem febrem, conatur probare ex periodico eorumdem symptomatum recursu, et ex medelâ per corticem afferri aptâ ægrotantibus hujusmodi, *alioquì quasi de repente*, ut inferiùs inquit, *animam efflaturis, nullâquè aliâ arte sanabilibus*. Quam tamen febrem adeò absconditam statuit, et omni veræ febris charactere destitutam, ut *neque ex urinâ, temperie, pulsu, vel alio quoque solito modo, aut indicio distingui possit, aut accuratissimo observatori se prodat*. Ego verò fateor, me talem obscuritatem nunquàm observâsse, nisi cùm jam tertia vel quarta accessio ægrum ad extrema ferè deduxerit. Cæterùm primis accessibus manifestissimam semper, et non raró blandam febrem intermittentem deprehendi; et, si fortè aliquandò serò vocatus sim, postquàm res in præceps ruerit, facillimè paritèr ex adstantium aut ægrotantis relatu, de præcedentibus paroxysmis atque periodis conscius factus, perniciosam febrem (utut algidus, ac sine pulsu appareret æger) semper dignovi, et quemlibet medicum facilè dixerim ad hujusmodi dignotionem teneri. Sic illas omnes palàm dignovit atque distinxit *Mercatus*, ut videre est apud illum, ubì de simulato dolore pleuritico, catarrho suffocativo, ashmate, rheumatismo etc. mentionem facit. Ista autem omnia, non ut morbos, sed ut accidentia febris periodicæ patentis, non verò absconditæ considerat.

considerat. Iterùm equidem fateor, enumerata nuperrimè accidentia à *Mercato*, atque *Mortono* in perniciosis observata, mihi perrarò occurrisse, quemadmodùm alia nonnulla mihi cum *Mortono* comperta fortè non observavit *Mercatus*, ut jam adnotavi in scholiis ad ipsum *Mercatum*, *cap.* 7. *schol.* 1. et ut dicturus sum de differentiis perniciosarum ex observatione meâ, *libro sequenti*, *cap. primo.*

Sed præter *Mercatum*, *Sydenham* quoque hujusmodi febrium perniciosarum accidentia alios morbos simulantia, pro meris earumdem symptomatis expressè dignovit, atque ut pro talibus tantùm haberentur, monuit his verbis in citatâ nupèr ad *Bradyum* epistolâ: *hic autem commemorare libet, quòd sub primos hujus constitutionis annos symptoma quoddam insigne febribus intermittentibus quandoquè supervenerit. Nempè earum paroxysmi non cum rigore et horrore, quos posteà febris excipit, invadebant, sed æger iisdem planè symptomatis tentabatur ac si apoplexiâ verâ laborâsset, quæ tamen nihil aliud erat, utcunque hunc affectum æmularetur, quàm ipsa febris caput impetens etc. Hoc autem in casu, quantumlibèt evacuationes omnes, cujuscumque demùm generis sint, indicari videntur, ad revellendos scilicèt ex cerebro humores, ut in apoplexiâ primariâ fieri solet ; eædem tamen omninò omittendæ sunt, utpotè quæ originariæ hujus symptomatis causæ, febri nempè intermittenti prorsùs adversentur, ac proindè mortem accersant ; quod et*

ipse novi. At econtrà expectandum, donec paroxysmus sponte suâ evanuerit, quo tempore cortex, modo citiùs idem ingeri non poterit, quàm primùm est exhibendus, et in intervallis ab hujusmodi accessionibus liberis idem sedulò repetendus, usquè dùm perfectè convaluerit æger.

« Sic ubì, præ gradu veneni summè deleterio,
» spiritus adeò perculsi sunt, ut à primo ictu sese
» iterùm nullatenùs expandere valeant, *algor*, qui
» primum horum paroxysmorum insultum, ex ins-
» tituto naturæ, comitari solet, eousquè protra-
» hitur, donec æger *deliquiis* frequentèr recur-
» rentibus confectus, tandem fatis cedat. Intereà
» remedia intùs, vel extrà ad flammam vitalem
» resuscitandam incassùm applicantur, febris au-
» tem nullo indicio ex urinâ, temperie, vel pulsu,
» accuratissimo observatori sese prodit. »

Scholium II.

Quæ passìm obtrudit auctor de veneno febrili spirituum expansionem plùs aut minùs impediente, ordinem habent ad illius hypothesim, quâ considerando corticem Peruvianum ut antidotum, fermentum febrile ut venenum respexit. Equidem Peruvianum corticem, sive antidotum vocites, sive absorbens specificum, febribus præsertìm intermittentibus addictum, parùm refert; in quo sensu non malè quis chalybem appellaret antidotum chlorosis, sulphur antidotum scabiei, et sic de pluribus aliis remediis ad alios morbos. Paritèr causam fe-

brium, sive fermentum dicas, sive venenum, nisi aliud addas, res æquè obscura est, et tota ferè discrepantia videtur consistere in vocibus; nihilominùs communis acceptio utriusque termini aliquid in re valdè diversum solet importare. Quid per *fermentum febrile* soleat intelligi à plurimis auctoribus in explicandâ intermittentium causâ, et quid intelligam ipse, generalitèr saltèm, atque confusè, vidimus aliàs; statuimusque ad minimùm, illud esse succum aliquem incongruum, ac heterogeneum, cum sanguine non probè miscibilem, adeòque illum in morbosam fermentationem, seu mavis effervescentiam concitare aptum, donec ab eo secernatur et expellatur; qui succo sensibili, atque, ut aiunt scholæ, quantitativo peculiarem in corpore nostro sedem habenti, velut vero et palpabili fermento, si posset determinari, accidentalis posteà sit varia, et modò minor, modò major, modò maxima, et incomprehensibilis activitas aut acrimonia, quæ proindè nonnunquàm maligna, et venenata per nostrum debilem intelligendi modum queat appellari. Cùm enim vitiosa succi hujusmodi dispositio non in universâ consistat illius quantitate, sed tantùm in salibus aliquot parvæ molis, et peculiaris naturæ, aut configurationis in ipso existentibus, quibus retusis vel solutis, aut quomodolibèt enervatis, restituitur debita crasis eidem succo peccanti; quod omnibus universalitèr competit nostri corporis humoribus quoque modo vitiatis; hinc est, quòd sales hujusmodi, dùm talis naturæ

sunt, ut vulgarem tantùm ac benigniorem excitent effervescentiam, etsi simul quoque afficiant spiritus, sintque molis, ut diximus, inconspicuæ, verùm tamen veneni nomen nequaquàm mereantur: mereantur verò cùm talis naturæ sunt, ut verè deleterium, ac ineffabilis efferæque pravitatis præseferant characterem in ipsorum præsertìm texturâ exoticâ, et sapore abominabili indè procedente repositum. Quid ergò per *venenum* generalitèr quoque, ac indistinctè debeat aut soleat intelligi, ex his ipsis, quæ modò per transennam diximus, sufficientèr potest dignosci; satìsque liquet, characterem hujusmodi febrilibus succis nonnunquàm quidem accedere posse, sed tamen ut plurimùm non accedere.

Mortonus autem simplex, nudumque venenum deleteriâ vi præditum esse contendit id omne, quod febrem gignit, et quod dici consueverit in solis *malignis*, ac *pestilentibus* febribus de veneno ingenito, explicari solito relativè ad duo venenorum genera, quorum alterum figit, alterum dissolvit humores, ac pessundat spiritus, ipse ad omnes etiam *benigniores* intermittentes absque notabili distinctione, nisi pro diverso majoris, vel minoris intensionis gradu, traducit. Cùmque ficus febriferas, quas *Pharaonis* vocant, in Sardiniâ nascentes, et tertianam febrem causantes (ut ex *Conciliatore*, et *Cardano* refert *Badus*, et ex *Bado* ipso *Mortonus*) iisdem manifestis qualitatibus pollere credat ac cortex eamdem tertianam fugans, visum propterea

est illi in duobus hisce quoàd affecta contrariis, et quoàd sensibiles qualitates similibus, eam statuendam esse abditam oppositionem, quæ inter venenum intercedit et antidotum. Quòd si quis ab eo quæreret, non quidem planè quid sit et quale venenum febrile, sed saltèm ubinàm, aut undè generetur, cuinam subjecto primitùs inhæreat, à quo postmodùm imprimatur in spiritus, cùm in illis immediatè gigni non possit; itèm quo pacto sit aliquandò tam mitè, cùm tamen sit semper venenum, quomodò per intervalla vel reproductum, vel motum, et alia hujusmodi; etsi plurimæ ex his instantiis omnes torqueant in quocumque philosophandi systemate, vereor tamen, ne ille plusquàm cæteri, tandèm cogeretur respondere, se potiùs metaphoricè, et per analogismum quemdam, quàm strictè et propriè veneni nomen usurpâsse, et sic in assignando hujusce veneni vehiculo quantitativo, primâve illius scaturigine, cum aliis fortassè coincideret.

Neque satìs eidem suffragari videtur ingenua confessio, quam spontè profert, ad evitandam difficultatem explicationis suæ hypotheseos : se nescire scilicèt venenorum æquè ac antidotorum naturam sicutì et naturam spirituum, in quos venena primariò agunt, et antidota, *satiùsque esse, philosophum modestam philosophiam professum, sanâ mente quædam ignorare, quàm insanè nugari et delirare.* Ad nihilum, inquam, videtur valere hujusmodi confessio, quià quemadmodùm ineffabilis virulen-

tia cicutæ, arsenici, cantharidum etc. ipso notante *Mortono*, reapsè latet sub determinato et palpabili vehiculo substantiæ quantitativæ talium plantarum, mineralium, animalium etc. (rectiùs forsitàn sub determinatâ combinatione salium essentialium, seu particularum illas componentium talem determinatam figuram habentium) quæ plantæ, animalia etc. possunt à nobis indigitari, tanquàm subjecta illius virulentiæ nostris spiritibus communicabilis; ità cum proportione dicendum foret de veneno febrili, ac proptereà munus auctoris esse fluidum aliquod, seu solidum designare, cui, tanquàm subjecto inhæreat, seu in cujus salium particularumque figurâ atque texturâ consistat ipsa cæteroquì inexplicabilis virulentia fermenti febrilis. Sanè secundùm generalem et indeterminatam illius appellationem morbos omnes à peculiari veneno oriri possumus asserere, omniaque eorum remedia, quæ specifica vulgò appellantur, antidota nuncupare.

Autorem tamen nonnihil juvat ejusdem tractatûs, in quo conatur ostendere quàm similia sint plùs minùs febrium ac venenorum accidentia; quomodò in diversis febribus diversorum paritèr nominatìm venenorum abservetur character, et similia, quæ in praxi prorsùs contemnenda non sunt, sed imò quæ perpendantur digna. Et, ut verùm fatear, cùm in febribus saltèm perniciosis, adeòque malignis, accidentia quandoquè talia contingant qualia à toxico propinato solent suborriri, nullus dubito, quin tunc saltèm venenatum dici queat, sterili qui-

dem nomenclaturâ, illarum fermentum. Id propterea à *Mortono* unicè peroptassem, ut loco talis veneni vehiculum potiùs aliquod sensibile quemadmodùm suprà innuebam venenositatem nonnunquàm suscipiendi capax, pro causâ febrium ordinariâ attulisset, seu succum aliquem, sæpiùs quidem, vel semper incongruum, non verò semper venenatum; sed aliquandò talem, et aliquandò non : hoc est succum vitiosâ quidem, sed benigniore dyscrasiâ ut plurimùm prææditum, nonnunquàm verò etiam sylvestri ac exoticâ, sive (quemadmodùm loqui mos est) venenatâ, ut nonnihil fusiùs suo loco videbimus. Ast vehementi, quam præconceperat, tenacitèr adhærens ideæ, quòd cortex intermittentes benignas æquè ac malignas vincens, esset ubiquè vera antidotus secundùm rigorosam obscuramque per consequens hujusce termini significationem, omnes indiscriminatìm febres ab ipso devictas, veri quoque veneni obscuri paritèr ac ignoti, sobolem esse, sibi haud difficultèr persuasit, quod tamen in hisce terminis nonnisi difficultèr poterit aliis forsàn suadere.

Ad modulum autem suæ hypotheseos cuncta per affectionem spirituum à veneno variè perculsorum explicare conatur per totum caput, ubì semper nomine diversorum morborum gravissima perniciosarum symptomata designat, iisdem febribus, secundùm ipsum, omnimodè absconditis. Utilis nihilominùs est ad praxim illius descriptio, quam ideò ad calcem usquè capitis legenti considerare

expediet : quamvis in eâ non modò perniciosas febres à *Mercato* descriptas, verùm et alias antiquas ac confirmatas affectiones, aliosque morbos quamdam fortè periodum præseferentes, sub specie febris quodammodò latentis identidem pingat. Quâ in re, cùm *morbos* essentiales cum *symptomatis* febrium videatur quasì confundere, possitque idcircò auctor noster vel in præscribendo cortice notari de excessu, vel de defectu in describendâ febre, hinc fortassè est, quòd minor quàm par fuisset, illi à plurimis sit adhibita fides, dùm tamen in iis, quæ ad perniciosas intermittentes reverà trahi possunt (quæ ubiquè in toto capite sunt permulta) fidem omnimodam mereatur.

« Parili modo, ubì in primo stadio paroxysmi, » fomes venenatus spiritus tantùm opprimat, ut » non ultrà solitam sphæram sese possint expan- » dere absque indiciis *febris* præsentis, *de nauseâ*, » *ægritudine, et vomitione* æger unicè conqueritur, » donec veneno à *cortice Peruviano*, vel aliâ an- » tidoto subacto, spiritus in nativum statum res- » tituantur.

» Nonnunquàm venenum febrile sub initium pa- » roxysmi glandulas intestinorum petit, et *fluxum* » *alvi* torminosum, vel dysenteriam excitat. At, » cùm spiritus diù uno tenore opprimuntur, hæc » symptomata utut continua statis periodis exacer- » bantur, et periodica evadunt sine febris indiciis » manifestis, et vires *opiatorum*, et *adstringentium* » longè superant, donec à *cortice Peruviano* cum

» *laudano* commixto, causa, scilicèt *fermentum* fe-
» brile, massam colliquans, æquè ac symptomata
» indè orta auferantur.

» Ubì venenum *emeticam* simul ac *catharticam*
» naturam participat, æger frequenti vomitione et
» dejectione detinetur, et nisi spiritus in primo
» paroxysmi stadio expansione legitimâ virulentiam
» excutiant, formatur indè *cholera* morbus, febre
» neque per pulsum, urinam vel temperiem se
» manifestante. Ventriculo intereà, aut intestinis,
» aut utrisque simul ab acrimoniâ humorum in-
» tensissimè venenatâ sphacelatis, æger brevì fatis
» cedere cogitur, aut saltèm post inducias infidas
» datas, à veneno, proximo paroysmo recrudes-
» cente, symptomata eadem crudelia et funesta
» revirescunt, nisi à tempestivâ *antidoti* febrifugæ
» exhibitione antevertantur.

» A parili gradu veneni non rarò observavi ægros,
» præsertìm antiquâ et confirmatâ hujusmodi febre
» lacessitos, denuò (typo febris legitimæ amisso)
» perpetuâ *nauseâ*, *ægritudine*, *vomitione*, *sudore*
» *colliquativo*, *suffocationibus hystericis*, cæteris-
» que id genus symptomatis in genere nervoso
» penè confectos, atque animam quasi derepentè
» efflaturos, quos debitâ dosi *corticis* (nullâ aliâ
» arte sanabiles) illicò restitui. »

SCHOLIUM III.

Quod de antiquis et confirmatis febribus hìc inquit auctor, locum magis habere videtur in re-

centibus perniciosis tunc, cùm (ut videbimus in descriptione et in historiis specialibus earumdem) æger post tertiam vel quartam accessionem algidus factùs, et sine pulsu, *typo jam legitimæ febris amisso, confectus jacet, quasi de repentè animam efflaturus, quem tamen nullâ aliâ arte sanabilem debita dosis corticis illicò restituit.* Profectò verba ista sunt aurea; complectuntur siquidem descriptionem ægrotantis verè ad extrema redacti, nec febrem ampliùs suam tactui medico exhibere potentis, deficiente scilicèt calore et pulsu, quod quidem pluribus perniciosis familiare est, ut videbimus suo loco. Complectuntur paritèr mirandam virtutem corticis, ægrotantes hujusmodi *illicò* restituendi, quod verissimum est, si *debitâ*, ut inquit, *dosi* administretur. Quænam autem sit dosis debita, suo loco dicemus, et quidem regulâ certiore, dispositioneque elegantiore et magis ordinatâ, ac doceat ipse *Mortonus.* Tandem complectuntur prognosim (heu nimìs certam?) de morte hujusmodi ægrorum, si corticis auxilio sint destituti. Funestum hunc eventum satìs ostendit crebra experientia, satìsque illum patefecêre lethalia prognostica diligentissimi *Mercati*, incassùm à veteri medicinâ præsidia quærentis; ut proindè nullus sit locus invidæ malignæve assertioni, quòd hujusmodi febres in tali statu cortice statìm, intrà unum videlicèt, aut alterum diem jugulatæ, sine ipso etiam et tutiùs sanatæ fuissent, vel quòd sponte simplicitèr suâ sanatæ sint. Loquamur apertè, et vel invitâ, ac refractariâ ore tenùs, intimè tamen,

et in corde suo assentiatur fremens pervicacia. Obeunt non oblato cortice ferè omnes in eo statu, et si quis inter centum servatur, nonnisi longâ et difficili judicatione convalescit. Contrà oblato congruè cortice servantur ferè omnes, et (quod illi uni inter remedia naturalia competit) servantur *illicò*. Hujusce asserti veritatem meliùs patefaciet methodus nostra, et evincent exempla curationum satìs numerosa et insignia.

» Unicuique etiam in medicinâ versato notum » est, horrendos dolores, (et iis qui à toxico pro» pinato proveniunt non minores) lumbos et crura » spasmodicè lancinantes, non rarò primos in» sultus *febrium intermittentium* legitimarum, præ» sertìm *quartanarum* comitari solere, durante » *algore* et *rigore*, donec spiritus multo nisu ex» pansi ac agitati pares sint veneno activo elimi» nando. Flammâ autem indè accensâ, *spasmi* » dolorifici sensìm cessant : verùm, ubì spiritus » vi veneni non tantùm deprimantur, sed etiam » in statum explosivum universìm adigantur, non» nunquâm deprehendi totum corporis systema » indè perpetuò algens, idque diù ac sine ullâ » febris notâ; totam autem machinam intereà spas» mis universalibus, iisque horrendis et versatilibus » hinc indè vellicatam et lancinatam. Nec mirum » est, si æger perpetuâ ægritudine, vomitione, » atque deliquiis indè confectus (ut fieri solet) » brevì mortem oppetat, nisi ars tempestivè na» turæ languenti succurrat.

» Haud rarò etiam spiritus à nativâ suâ debili-
» tate vel obstructione, atque præsertìm à frigore
» percepto, vel aliâ quâvis causâ evidenti ansam
» præbente, in statum explosivum adiguntur; undè
» partes aliquæ singulares, præsertìm *thoracicæ*,
» *pulmones* scilicèt, *pleura*, *diaphragma*, aut *ventri-*
» *culus* ac *intestina* vellicantur, et spasmis lanci-
» nantur. Æger præ atroci dolore perpetuò alget,
» atque *deliquiis* frequentibus *suffocationibus* et
» *vomitionibus* fatigatur, sine aliquâ notâ febris
» evidenti; urinam claram reddit, et sine pulsu
» moribundus jacet, quousquè spiritus veneno icti,
» arte vel naturâ expansi flammam in massâ denuò
» excitârint: morbus autem à *cholerâ* morbo,
» *pleuritide* seu *peripneumoniâ*, duntaxàt ex tussis
» et *pulsûs* defectu, *vomitionis* et *doloris* excessu,
» *deliquiis*, et extremorum *frigiditate* dignoscen-
» dus est.

» Sæpè etiam ægros de dolore lateris unius aut
» alterius punctorio conquerentes novi, in quibus
» tamen febris κειτήεια deprehendere non potui per
» plures dies, nisi quòd pulsus paulò justo celerior
» erat. Postquàm autem *venæ sectione* et usu *lau-*
» *dani* cum *alexipharmacis* commixti, isti *spasmi*
» mitigabantur, atque indè vis spirituum elastica
» nativa aucta fuit, signa flammæ in massâ accensæ,
» quàm citissimè sese prodiderunt, *urina* tincta est
» et turbata, *pulsui* fortitudo ac celeritas pari passu
» accessit; *temperies* universìm incaluit, sitis cla-
» mosa evasit, *aphthæ* linguam atque os coope-

» ruerunt. At ad flammæ et doloris exacerbationem » statis periodis recurrentem semper, quasi ad » cynosuram, auspicatò cursum meum dirigens, » copiâ *corticis Peruviani* cum *laudano* commixti, » et intervallis paroxysmorum exhibiti, venenum » subegi et ægrotantes à febri ac dolore penitùs » liberavi.

» Præter cætera omnia mihi pluries mirari contigit, » post subactionem veneni febrilis ab expansione » spirituum quadantenùs effectam, cùm ex *pulsu* » forti ac celeri, *urinâ* intensè rubrâ ac turbatâ, » *temperie* calidâ cæterisque indiciis, febris sese » palàm ostendat, artus hisce doloribus spasmo- » dicis statis periodis recurrentibus, et more rheu- » matismi versatilibus esse affectos cum tumore » et ardore partium laborantium à nisu spirituum » in his partibus sese expandere satagentium. At » hosce *dolores*, adhibitâ *venæ sectione* debitâ, usu » *corticis Peruviani* copioso extrà paroxysmum » ministrato, felicitèr semper profligavi.

» Deniquè cerebrum, primo insultu febris legi- » timæ affici non tantùm *vertigine*, à spiritibus ve- » neno activo oppressis ac turbatis, verùm etiam do- » lore *acuto*, vel *gravativo*, à nisu spirituum in mem » branis sese expandere satagentium, cuivis medico » notum est. Nonnunquàm autem spiritus hoc tem- » pore febris adeò opprimuntur et turbantur, ut » ægrotans more apoplecticorum, durante toto » paroxysmo, sine febris indiciis mortuo similis » jaceat, et eadem symptomata simul cum pa-

» roxysmo subsequenti sæpè recrudescant; quibus
» symptomatis utut *venæ sectione*, *vesicatoriis* cæ-
» terisque ejusmodi *apoplexiæ* veræ remediis jure
» merito succurrendum sit, revirescentia tamen
» eorum sine *cortice* præcaveri nequit. »

Scholium IV.

Notandum hìc est, quod de gravibus symptomatis repetit (pluries enim idem superiùs dixerat) illa scilicèt propriis remediis esse curanda. Circà hoc constantèr assero, non improbanda quidem esse remedia, quæ possunt vel minuere, vel tollere gravia illa symptomata, quæ mortem videntur minari. Dico tamen, eadem remedia, præcipuè si ægrotanti onerosa sint vel dolorifica, post Chinam Chinam validè oblatam adhibenda non esse, quotiescumquè adsit moralis certitudo, ipsum ægrotantem ab illâ saltèm accessione esse evasurum, eâ enim superatâ et alterâ per corticem impeditâ, cessant spontè symtomata. Hanc verò moralem certitudinem habebimus, si jam paroxysmus cœperit de suo vigore, et symptomata illius de suâ intensione remitti; asperiora enim remedia, quæ tollendis nunnunquàm hujusmodi symptomatis apta creduntur, officere potiùs quàm proficere ipsi febri, nupèr vidimus ex *Sydenhamio schol.* 1. Paritèr dico, nulla esse adhibenda conquisita remedia ad præcautionem, sed solùm sufficere purum corticem offerre, illumque omnium aliorum remediorum jure meritò exulantium loco (clysteribus, si sit

opus, exceptis) justâ et assiduâ dosi repetere assertioni meæ de successivâ symptomatum quorumlibet evanescentiâ, post depulsas ope corticis febres, prout etiam tetigimus *cap. 8. libri. primi*, plenè adstipulatur *Monginotius* inquiens : *Observandum venit, quòd crebrâ experientiâ edoctus, dico, id prætereâ illi* (videlicèt Chinæ Chinæ) *peculiari inesse ut plerumquè extinguat maximam partem symptomatum febres comitantium, ut imi ventris inflationes et dolorificas tensiones, jecoris, et lienis, aliarumque partium infarctus, ciborum fastidium, concoctionem læsam, diarrhœam, aliaque accidentia, quæ, cessante febre, unà utplurimùm desinunt.*

Atque eò libentiùs inculco, omittenda esse alia remedia ad correctionem symptomatum, et ad eorumdem præcautionem, quoniam non parùm asperam in curatione, quam rationalem vocat, video ab auctore usurpari methodum, dùm passìm ab eo afferuntur in medium, quasì forent artis blanditiæ, vesicatora, catharticia, emetica et hujusmodi, mirum sanè à viro commenta veterum theoretica palàm reprobante, et notiones per consequens postremo hoc seculo satìs obvias possidente, veterem tamen praxim minimè castigatam adhùc retineri. Et tamen, si attendamus illationes, quæ ex recentiorum inventis cohærentèr traduntur, longè humaniorem, saltèm utplurimùm (neque enim remedia nonnunquàm regidiora ab usu planè medico, ubì ea verè indicentur, ausim proscribere) simpliciorem, ac utiliorem esse minus magnificam me-

dendi methodum, etiam præciso cortice, profitebimur. Sed hanc veritatem, quam præjudiciis forsàn consuetudinis præoccupatus haud satìs videtur dignoscere in curatione symptomatum, satìs lucuлентèr fatetur in curationem febrium, ubì de methodo rationali verba faciens : *quantùm dedecet*, inquit, *probum ac misericordem medicum adeò in corio humano ludere, artem nostram in lanienam frequenti epispasticorum applicatione convertere, atque tandem ægrotantis vitam incertis atque halluцinantibus ratiocinationibus nostris temerè subjicere, quarum pœnas æger crumenæ ac vitæ suæ dispendio non raró luit.*

« *Hemicraniam* periodicam etiam observavi à » nisu spirituum in membranis cerebri sese ex» pandere conantium, quam spatio bidui *venæ* » *sectione* et usu *corticis* penitùs sustuli, licèt in » hujus symptomatis curatione, *venæ sectio*, *ve*» *sicatoria*, *emetica*, *cathartica*, *errhina*, *masti*» *catoria* ad hebdomadas aliquot spem meam de» ceperant. »

Scholium V.

Casus iste, quem historiâ 27. de se ipso conscriptâ confirmat auctor, satìs ostendit (quod et in aliis ejusdem historiis videre est) illum non modò febribus intermittentibus, gravi aliquo symptomate alium morbum velutì simulante comitatis, mederi cortice, sed et aliis verè morbis, periodicè quodàmmodò recurrentibus, in quibus, sicutì nulla omninò febris indicia adesse constantèr affirmat,

ita

ita illam nihilominùs latentèr foveri, gratìs omninò videtur asserere, quasi sub tali prætextu affectet usum Peruvianæ antidoti ; pro quâ tamen in hisce quoque casibus rationabilitèr adhibendâ, quotiescumquè eventus felicitèr responderet, supervacaneum foret ad reddendum legitimum illius usum, præsentiam febris mendicare, ubì ea non est. Sed reverà de constanti eventu, et Chinæ Chinæ constantèr adscribendo in hujusmodi casibus, plurimùm dubito ; neque proindè tantùm virium Peruviano cortici inesse reputârim, neque tantumdem beneficii ab ipso ausim exigere.

« Quo genius versatilis morbi hujus Proteiformis » ad vivum depictus dignoscatur, et ut indè sciatur, » quo pacto naturæ hisce symptomatis laboranti » tempestivè succurri possit, *historias* hùc spec- » tantes hìc subnectam, quibus unam historiam » admodùm raram subjicere non pigebit *febris* à » dolore *nephritico* ortæ, symptomatis horrendis » spasmodicis stipatæ, et cortice curatæ, utì et » efficaciæ nostri *febrifugi* priùs memorati, ubì vires » corticis ob diutinam assuefactionem, vel pecu- » liarem ægri dispositionem defecerant. »

Scholium VI.

Historias tandem, quas hìc recenset auctor, utile erit apud eumdem videre. Ex illis, fateor, non omne id quod expectabam, accepi. Perniciosas febres haud satìs expressas video, sed tamen aliquas earum ibidem describi atque curari extrà dubium

est, alias quoque, ut modò retuli, nostrum negotium minimè tangentes identidem afferri, est æquè certum, idque ordine relativo ad ea, quæ in hoc capite (quod propterea est veluti illius historiarum elenchus) firmat de variis morbis, latentem intermittentem velantibus. Cùm ergò hujusmodi historiæ ac dogmata, curationem febrium per usum Chinæ Chinæ nonnihil tumultuariam exhibeant, et fortè remedium transferant, ut diximus, non nihil extrà limites suæ activitatis (ità abundamus omnes in sensu nostro) propterea minutiori aliquantulùm, distinctâque indagine opportunum erit in decursu hujusce tractatûs quærere, quænam sint febres, præter intermittentes benignas, de quibus jam *lib. primo*, in quibus cortex conveniat, et in quibus non; itèmque quomodò ubì conveniat sit usurpandus, quâ nempè fortiore methodo, seu quâ dosi, quo tempore, et ordine, ad hoc, ut cum insigni ægrotantium cæteroquì summoperè periclitantium utilitate, et cum non tenui medici præscribentis laude, queat administrari. Quòd juxtà experientiam meam qualemcumque, sequenti libro sum proximè præstiturus, ubì ad perniciosas protinùs febres, hucusquè ex aliorum tantummodò descriptione relatas, sèrmonem meum specialitèr convertam.

THERAPEUTICES SPECIALIS

LIBER TERTIUS.

Continens febrium omnium perniciosarum, tùm planè intermittentium, tùm etiam subcontinuarum descriptionem ex propriá observatione, illarumque curationem, mediá peculiari methodo Chinam Chinam in iisdem administrandi.

CAPUT PRIMUM.

Febrium omnium perniciosarum periodicarum natura, differentiæ, diagnosis, atque prognosis singillatìm exponuntur.

Absumpto jam toto libro antecedente in transcribendis et dilucidandis aliorum placitis circà perniciosas intermittentes, æquum est in præsenti, ut secundùm observationes nostras earum descriptionem, divisionem, ac dignotionem, ipsamque tandem, mediâ Peruviani corticis oblatione, curationem prosequamur, *nostram* videlicèt *methodum* exponendo, defendendo, et curationum historiis, ut par est, confirmando.

Febris ergò periodica perniciosa (præ cæteris autem tertiana cùm simplex, tùm duplex) ea est,

ut vidimus ex *Mercato : Quæ, simulatâ circuitûs effigie, lethalis et mille accidentibus periculosissimis implicata existit.* Haud equidem, propriè loquendo, *simulatam* ispe dixerim *effigiem circuitûs*, cùm hunc et verum præseferat, et manifestum; sed potiùs *simulatam* dixerim, *ex vi circuitûs, effigiem benignitatis*, atque ideò illius malitia *ex mille accidentibus periculosissimis, quibus implicata existit*, nobis principalitèr depromenda videtur, et secundùm illorum præcipuam diversitatem in varias classes distinguenda. Porrò generalitèr febris hæc periodica pernicialis vel talis est, ut perseverantèr intermittat, efferamque naturam suam tantùm profedat immani quopiam et peculiari symptomate febrilem paroxysmum comitante, cujus ferociam exitialem minimè tollit intermedia quies, quæ cæteroquì securitatem ex *Hippocrate* pollicetur; vel talis est, ut, intermissione paulatìm deperditâ, ad continuam et acutam, sæpiùs quidem lentè, nonnunquàm et festinantèr tendat, cum extensione gravium quorumdam variorumque symptomatum ad tempus ipsum turbulentæ quietis. Utroque modo perniciosum characterem induit, diversimodè adhùc in utrâque lineâ sese prodentem.

In primâ itaque lineâ, ubì febris periodum etiamnùm suam cum intermediâ apyrexiâ regularitèr servat (saltèm usquequò, rebus omnibus in præceps actis, cuncta, ut mos est, obscurentur ac confundantur) septem utplurimùm modis præcipuis solet interimere, quorum quilibet à funesto quopiam,

et peculiari symptomate febrem comitante, cæterisque ferociæ palmam præripiente, dependet; undè à diversitate primarii lethalisque symptomatis diversæ febris hujusmodi intermittentis emergunt differentiæ, potiùs à sensibilibus accidentibus, ut nuperrimè diximus, quàm ab ignotâ illarum intimâ essentiâ, vel ab obscuris earumdem causis petitæ; illa autem symptomata sunt I. vomitus, et alvi fluxus vehemens, *cholerico* utplurimùm, nonnunquàm et *dysenterico* similis; II. alter ventris fluor similis fluxui, sæpiùs (ut aiunt) *hepatico*, quandoquè etiam *atrabilari*; III. cardialgia; IV. sudor frigidus, ac *diaphoreticus*; V. syncope; VI. algor indesinens, quem nec calor ullus, nec sudor excipit; VII. soporosus affectus gravis, et ab apoplexiâ parùm distans. Et hæ sunt differentiæ febris periodicæ perniciosæ in primâ lineâ constitutæ, nempè veram adhùc intermissionem servantis. In secundâ verò lineâ, ubi febris intermittens semetipsam mutare affectat, et continuitatem acquirere, unam tantùm, quæ in ordine *octava* est, differentiam sortitur, hanc ipsam videlicèt, quòd ad continuam et acutam vergat, licèt pluribus modis, varioque symptomatum præeunte et comitante apparatu, in hunc unum scopum collimet.

Quòd si lubeat melioris ordinis gratiâ hasce varias perniciosarum febrium differentias ad terminos scholarum, et ad peculiarem cathegoriam reducere, in promptu erit, suppositâ generali intermittentium omnium tùm simplicium, tùm duplicium, tùm

triplicium divisione in benignas et malignas, istas iterùm subdividere in *comitatas* ferali aliquo symptomate verùm morbum simulante, immò et æquante, adhùc tamen intermittentes, et in *solitarias*, seu nullo peculiari symptomate, sed potiùs multiplici, et vario comitatas, et ex dispositione intimâ in continuitatem, atque, ut vocant, acutiem quàm maximè proclives. Comitatas adhùc intermittentes rursùs subdividemus, habito respectu ad conjunctum symptoma, in colliquativas et coagulativas (1), ut continuarum etiam malignarum mos est. Ad colliquativas erunt referendæ quatuor priores species enumeratæ, quas mutuato nomine ab ipso symptomate vocabimus I. *cholericam*, vel *dysentericam*; II. *subcruentam*, vel *atrabilarem*; III. *cardiacam*; IV. *diaphoreticam*: siquidem hanc ad colliquativas referre velimus, cùm forte etiam ad coagulativas possit quandoquè pertinere, ad easdem verò coagulativas revocabimus tres posteriores species, vi-

---

(1) Hæc *Torti* febrium in duo genera, scilicèt colliquativum et coagulativum, divisio, in eo humoristarum systemate versatur, qui humorum colliquationi debilitatem eorumque plasticitati vim tribuebant. Enimverò illa divisio reipsà in naturà reperitur, et ad omnibus ferè sectis adoptata fuit; nempè ad *Hippocratis calidum* et *frigidum*, ad *methodistarum strictum* et *laxum*, ad *Brown stheniam* et *astheniam*, ad recentiarum scholarum *auctas* vel *minutas* proprietates vitales, certè refertur Hæ variæ doctrinæ ex eodem principio, diversè tantummodò enarrato dependent, et huic animum summoperè intendere debent practici, namque exindè varius curationis modus deducitur

delicèt I. *syncopalem*; II. *algidam*; III. *lethargicam*; et sic primum membrum propositæ divisionis explebimus. Quo ad aliud verò membrum ejusdem divisionis in quo collocavimus intermittentem nullo peculiari, distinctoque symptomate comitatam (quam idcircò *solitariam* diximus) sed ex naturâ suâ in continuitatem, atque acutiem valdè proclivem, hanc sub unâ tantùm specie reponemus, cujus tota ratio erit hæc ipsa, quòd ad continuam essentialitèr, et acutam tendat, licèt indè in innumeras differentias accidentales (quotquot scilicèt sunt accidentales omnes febrium continuarum differentiæ) possit subdividi, et *subcontinuam* simplicitèr nuncupabimus; eamque, utpotè differentiarum omnium, etiam inter se oppositarum, facilè susceptibilem, ad nullum determinatum genus sive *colliquationis*, sive *concretionis* alligabimus, cùm modò ad unum, modò ad alterum, frequentiùs tamen ad coagulativum soleat pertinere.

Omnes ergò istas differentias, quæ sunt potiores à me observatæ, et sub quibus alias congeneres lubuit complecti, fas est exponere, si non quantùm exigit pondus materiæ, saltèm quantùm sat est, ut eædem valeant probè dignosci, lectorem plura cupientem relegando ad descriptionem, quam ex *mercato* transcripsimus libro præcedenti, ut ideò frustraneum sit omninò alibì actum rursùs agere. Exordiendo itaque à differentiis prioris ordinis, et specialitèr ab iis quæ spectant ad genus colliquativum, hæc earum sit series :

Primò necat hominem perniciosa intermittens, potissimùm tertiana (quartana etenim, aliave intermittens rariusculè in primo membro nostræ divisionis locum habere solet, sæpiùs verò in secundo, ubi ad continuitatem vergat, et ad acquirendam acutiem) necat, inquam, tertiana perniciosa, quandò circà paroxysmi initium, cui de more vomitus biliosus, sæpè etiam nonnihil copiosus, similisque dejectio solet associari, vehemens contingit, violentaque, ac simultanea excretio sursùm atque deorsùm humorum vitiosorum, pravâ insimul qualitate, atque immodicâ quantitate peccantium, sive sinceri illi sint, sive variegati, et bile utplurimùm prassinâ, vel æruginosâ referti; quibus nonnunquàm vomitibus, ac dejectionibus copiosis et crebris, singultus adjungitur, vox (ut aiunt) clangosa aut rauca, oculorum concavitas, angor stomachi, sudatiuncula minuta circà frontem, pulsus exilis, extremorum perfrigeratio aut livor; uno verbo, omnia accidentia, quæ choleram morbum comitari solent, à quo tamen distinguenda est hæc affectio quasi cholerica, inquantùm est merum symptoma febris suprà consuetam intensionem adauctum, et febris ipsius periodum, ac motum subsequens velut umbra corpus. Hæc quocumque tempore appareant, etiamsi non omnia, imò etiamsi extremæ semper non sint intensionis modò descriptæ, hanc tamen sequenti periodo certò minantur, ac mortem, intermediâ quiete ad nihilum suffragante, præsertìm si morbus adhùc fuerit, ut plerumquè assolet, in augmento.

Contingit alias ut affectio ferè dixerim, semidysenterica potiùs quàm cholerica invadentem paroxysmum concomitetur, quatenùs humores in primis biliosi, et alius etiam naturæ, tam acres ac erodentes excernuntur, ut post ipsos mucus cruentus exeat tàm sursùm quàm deorsùm cum tenesmo et torminibus, stomachique dolore, perindè ac si illius membranæ divellerentur et excoriarentur, ut reverà œsophagum excoriari intuemur in humoris excreti transitu et vomendi conatu. Hujusmodi excretionem cruentam, et dolorificam minùs periculi secum trahere sæpiùs observavi, quàm suprà descriptam. Et licèt febris in hoc casu videatur intensior, est tamen magis expansa, nec secum fert funestam illam perfrigerationem, angorem ac sudatiunculam, etsi singultum admittat, jactationem irrequietam, urinarum croceam rubedinem, linguæ scabritiem etc. undè facilè in continuam migrat, aut inflammationem aliquam minatur, ac proindè non parùm et ipsa portendit periculi.

Secundum peculiare symptoma funestum, peculiarem paritèr perniciosæ intermittentis differentiam constituens, est quidam alvi fluxus loturæ carnium similis, qualem veteres fluxum dictum hepaticum descripsêre. Istud autem symptoma, licèt aliquandò ab hominibus obesis præcipuè viderim tolerari, nec illis mortem inferre, sed potiùs, superatâ procellâ, morbi diuturnitatem, utplurimùm tamen funestum observavi, atque exitiale, priùsquàm nossem modum prohibendi febrem cum an-

nexo symptomate. Solet ergò nonnunquàm vel invadente, vel etiam declinante accessione suboriri placida quædam, ſrequensque ac copiosa dejectio, quæ intrà paucas horas nullo ferè sensibili ægrotantis incommodo, ad magnam molem et pondus excrescit. Materia ista planè serosa videtur, sed subcruenta, ægrumque primò nil tale timentem brevì deducit ad summam virium imbecillitatem cum pulsu minuto ac exili, et extremorum notabili perſrigeratione; vox attenuatur nonnihil, oculique concamerationem contrahunt. Cæterùm sitis non molestat, mens est vegeta, nec de aliâ re conqueritur patiens, nisi de summâ virium prostratione ac proclivitate in lipothymiam, quæ ſacilè quoque, si è lecto sugere velit, solet succedere. Evanescente ſebre, sensìm sedatur tumultus, qui raró diem interſmissionis occupat, si verò occupet, veh die sequenti! Cùm autem recurrente accessione idem recurrat alvi fluxus, augeaturque et ipse circà morbi statum (incrementum tunc suscipientibus accessionibus) vix fieri potest, quin intrà duos, vel tres ab invasione symptomatis paroxysmos æger succumbat.

Hoc idem certiùs etiam, ac citiùs evenit, si alia quædam fiat excretio non materiæ loturæ carnium similis, sed sanguinis atri ac nigricantis modò concreti, modò dissoluti, modò ex utroque mixti; quæ dejectio (cujus sæpè mentionem facit *Hippocrates*, et quam ſortè antiqui atrabilarem vocitârunt) si copiosa sit, et ad libras ascendat, ut assolet, suprà memorata symptomata facilè infert, et successivam

sub specie placidæ cujusdam defectionis celeritèr mortem.

Tertium symptoma, quod mortem haud rarò solet accersere est cardialgia. Contingit hæc quoties invadente paroxysmo febris tertianæ, dùm adhùc rigor et horror ægrum infestat, sive etiam dùm idem æger incipit incalescere, illum simul corripit acerrimus morsus oris ventriculi (cujus orificium superius antiqui cor vocavêre, illiusque morsum symptoma malignum appellavit *Hippocrates*) cum paucâ utplurimùm, vel inani vomituritione. Si ergò in febre intermittente, præcipuè verò ac forsàn unicè in tertianâ, contingat hujusmodi morsus, comitemque habeat, ut assolet, frequentem animi defectionem, ratione cujus hæc affectio à nonnullis syncope stomachica nuncupatur, cum pulsu exili, facie Hippocraticâ, luctuosis suspiriis etc., sitque dolor ille seu mordicatio tam ferox, ut quandoquè pro expiratione reddantur clangores et ululatus (non enim quilibet stomachi dolor, etsi sensibilis, utpotè in tertianâ familiaris, pro verâ cardialgiâ habendus est, atque ut lethalis metuendus) sive brevia deindè sint hujusmodi accidentia, et tantummodò torqueant ægrum in principio accessionis, sive usquè ad statum ejusdem protrahantur (quò tamen diutiùs, eò pejus) vita est in discrimine, et quocumque paroxysmo, sive secundo, sive tertio (rarò enim in primâ invasione id accidit) appareant, metuendum est, ne uno adhùc vel altero ingruente paroxysmo, de vitâ sit actum; quandoquidem vix

quintam accessionem morbus iste cum tali circumstantiâ solet transcendere.

Quarto fraudulentior est ea febris, quæ nullo præcedente pravitatis indicio ægrum invadit more solito cum horrore, rigore et frigore, cui succedit calor, et statìm sudor aliquantulùm præcox, qui equidem febrem videtur primo aspectu allevare, sed reverà post illum potiùs intenditur febris, quàm remittitur, immò eò fortior videtur fieri, quò copiosior est sudor. At iste non est terminus occultæ fraudis, hinc enim potiùs longitudo morbi significatur, quàm mors. Quod pejus est, frigefit paulatìm sudor, et in diaphoreticum sensim degenerat. Sudat perpetuò ægrotans, et defluit undequaquè frigido sudore perfusus; sicque perpetuò algens et sudans, sicut cera liquatur, dissolvitur et deficit. Pulsus celer est, minutus ac debilis, respiratio fit anhelosa et frequens, dissipantur spiritus, et virtus universalitèr languet. Mens sola lucidissima est, et sentit homo se paulatìm mori. Nisi autem hoc illâ ipsâ accessione succedat, in proximè futuram tantùm protrahitur.

Aliâ etiam viâ nonnihil diversâ algidum sudando fieri, et occumbere ægrotantem aliquandò novi, quem cæteroquì in similibus circumstantiis jure quis diceret cum suspicione tantùm longitudinis evasurum. Occumbit ille tamen inopinatò, inquantùm transactâ felicitèr totâ ferè accessione solummodò circà tempus declinationi proximum incipit minuto frigidoque sudore perfundi, frigidusque et ipse

fieri, ut marmor; licèt sudor paucus sit et viscidus, ac propè declinationem tantùm apparere incipiens, adeò ut in tali casu (rariore quidem) videatur loco declinationis succedere mors, quam facies Hippocratica illicò facta, et paulò antè præmonstrat, et paulò post secum trahit. Atque istæ sunt quatuor priores perniciosarum intermittentium differentiæ de genere colliquativo, videlicèt *cholerica* vel *dysenterica subcruenta*, vel *atrabilaris*, *cardiaca*, et *diaphoretica*. De coagulativo autem genere sunt tres, quæ sequuntur, *syncopalis* nempè, *algida*, et *lethargica*. Continuando itaque ordine successivo seriem assumptam.

Quintò funestos reddit quos comitatur nonnunquàm tertianæ intermittentis paroxysmos syncope verâ, non solùm cùm ea fuerit cardialgiæ, ut crebrò assolet, succedanea, verùm etiam cùm primaria fuerit simplex et solitaria; vi nempè cujus æger nullo licèt dolore perculsus frequentèr, gravitèr, et absque causâ manifestâ languet, exolvitur, et animo deficit, sive de latere in latus se velit convertere, sive solummodò brachium, aut manum tentet loco movere. Concurrit et hìc pulsûs depressio, et vicissitudinaria ejusdem defectio cum parvitate et celeritate, sudores minuti circà collum et frontem, oculorum cavitas, caligatio et languor, ac deniquè universalis virium collapsus, ut continuis odoribus, et irrorationibus æger recreari indigeat, ne deliquium, quod nihilominùs patitur, crebriùs patiatur. Si hæc sint durante augmento,

vel statu accessionis accidentia, quantumvìs tranquilla subsequatur intermissio, res ægrotantis malè agitur, nisi provida medici cautela futuras accessiones maturè præcaveat; si etenim sibimetipsi blandiatur medicus, vel quià minùs gravem reputaverit prægressam afflictionem, vel quià transactæ procellæ memoriam infida obliteret malacia, facile est, quod brevì pereunte ægro impingat in turpe illud: *non putâram*, eique postmodùm exprobretur illud aliud *Hippocratis* de Leonidæ filiâ, *medicus non intellexit: puella mortua est.*

Sexto modo tertiana perniciosa hominem jugulat, cùm frigus quoddam mortiferum incipienti paroxysmo jungitur, quod non, ut assolet in benignis, paulatìm evanescit, ut illud sensìm calor excipiat; sed protrahitur, et protrahitur, maximamque partem paroxysmi occupat, itaut nec pulsus resurgat, nec calor ad tactum conspicuus erumpat; quamobrem post horas et horas ægrotantem adhùc in principio accessionis diceres. Siticulosus est propterea, gemebundus, anxius, cadaverosus. Si in ipsâ accessione, quâ primò se prodit symptoma istud ferox, æger satìs non cedat, ægrè saltèm, et nonnisi post longum tempus incipit tantillùm incalescere, et pulsus anteà absconditus sese nonnihil exerere, itaut tamen parùm frequentiæ aut celeritatis suprà statum naturalem ostendat, sitque adhùc non parùm depressus, cum miti ad tactum calore, voce tamen paululùm clangosâ, et linguâ nonnunquàm scabrâ, urinâ verò vel co-

piosâ simul ac tenui, vel paucâ ac impensè rubrâ. In hoc statu durat æger per totum tempus intermissionis, quoàd alia satìs benè se habens, sed subsequente accessione utplurimùm moriturus. Sin autem symptoma istud algoris protracti sit mitius, subsequens reviviscentia pulsûs tantillùm vegetior, calorque aliquantulùm vaporosus, diuturnioris potiùs morbi, quàm mortis erit præsagium. Sed ista vix aliud quam usus potest sufficientèr docere.

Septimum deniquè lethale symptoma perniciosæ cuilibet intermittenti, non uni tertianæ familiare, est gravis affectus soporosus seu profondus lethargus, qui paroxysmos febriles sæpesæpiùs comitari consuevit. Contingit iste quandoquè in principio accessionis, quandoquè in augmento, et crescente febre, servatâ proportione, cum eâdem crescit, quemadmodùm eâ declinante paulatìm declinare solet, restitante tamen utplurimùm aliquâ in soporem propensione, etiam tempore intermissionis, quæ affectum paulatìm radicari, et ad idiopathicum tendere satìs admonet. Proindè si negligatur, nec inhibeatur progressus, lethargum unâ, vel alterâ accessione mortiferum, ac omni arte invicibilem, fortis apoplexiæ instàr, ferè dixerim certò portendit. Cùm hujusmodi affectus incipit, æger primò est in soporem pronus, à quo excitatus, statìm in somnum relabitur; paulò post fit immemor rerum immediatè antegestarum, undè non rarò matulam poscit, deindè mingere obliviscitur, atque interìm dormitat; nonnunquàm obloquitur, nec suos conceptus valet ex

primere, et licèt sui erroris sit compos, se tamen nequit corrigere, aut continere : imò quandoquè balbutiens, vel verba mutilat, vel unum pro alio profert, non secùs ac si levi apoplexiâ in linguæ paralysim degenerante foret detentus. Ingravescente tandem sopore omninò jacet, ac stertit naribus, neque ullâ voce, ullâ vi, frictione, ligaturâ, cucurbitularum aut vesicantium appositione, immò nec igne quandoquè actuali valet excuti ; et siquidem excutiatur aliquantispèr, statìm in eumdem soporem, imò in profundiorem recidit, nec nisi declinante accessione incipit expergisci. Quòd si unâ, vel alterâ vice recipiscat quidem, sed semper paulò difficiliùs, aut si soporosæ affectioni adjungatur singultus, tertiâ ad summum, vel quartâ accessione, inevitabili fato succumbit (1).

Sunt

---

(1) Auctores nonnulli qui iis febribus studia applicârunt, varietates quamplurimas observaverunt ; *doct. Alibert* (Traité des fièvres pernicieuses intermittentes) eas retulit ; sunt

1°. *Febris intermittens perniciosa delirio stipata :* hujusce varietatis characterem constituit intellectûs inversio, quæ accessûs invasionem, augmentum, decrescentiamque regularitèr sequitur ; illam observaverunt *celeberrimi Pinel*, *Landré-Beauvais Alibert.* Per accessûs decursum contingunt sudores, sitis, urinarum emissio involuntaria, pulsûs debilitas ; cutis ardentèr incalescit.

2°. *Febris perniciosa intermittens peripneumonica vel pleuritica. Lautter* et *Morton* exempla nonnulla transcripserunt, per accessûs decursum peripneumoniæ vel pleuritidis sympto-

Sunt istæ septem differentiæ magis conspicuæ perniciosarum intermittentium *comitatarum*, quæ na-

---

mata gravissima invadunt · familiaris noster, doctor *Calès* hujus varietatis exemplum nobis tradidit in quâ observatione, præter peripneumoniæ signa, æger magnam sanguinis copiam expuebat : exhibitus fuit cortex Peruvianus post secundum accessum, nec in posterum ullus apparuit.

3°. *Febris perniciosa intermittens nephritica. Morton* hujus varietatis exemplum retulit. Doct *Coutanceau* enarravit etiam observationem; per accessum dolores nephriticos experiebatur æger, utì dysuriam pervicacem, et ferè intolerabilem.

4°. *Febris perniciosa intermittens epileptica Lautter* juvenculæ sex annis natæ hac varietate laborantis observationem delineavit.

5°. *Febris perniciosa intermittens convulsiva.* Hanc observavit *Morton* apud juvenculam tredecim mensibus natam, cujus convulsionibus adjungebantur respirationis difficultas, pulsûsque exiguitas : Doct. *Coutanceau* hujus varietatis, comate stipatæ exemplum refert.

6°. *Febris intermittens perniciosa cephalalgica. Celeberrimi Comparetti* et *Alibert* hanc speciem observaverunt.

7°. *Febris perniciosa intermittens dyspnœïca.* (*Asthmatica* Doct. *Galeazzi.*) *Barthez* (*Traité des maladies goutteuses*) istius exemplum descripsit; cel. *Alibert* aliud exemplum, ex Doctore *Boullon* refert.

8°. *Febris perniciosa intermittens hydrophobica.* Illustris *Dumas* hujus varietatis observationem societati medicæ Monspeliensi communicavit, quam Doct. *Boullon* etiam observavit.

9°. *Febris perniciosa intermittens aphonica.* Doct. *Double* hominis 27 annis nati hac varietate afflicti, omninòque voce orbati historiam enarravit.

10°. *Febris intermittens perniciosa catarrhalis.* Hanc varie-

turam etiamnùm suam perfectè, vel quasi perfectè, intermittentem servantes, in aliquo accessu valent, atque consuescunt inopinatò hominem de medio tollere. Harum plurimas complexus est *Mercatus* sub primâ tantùm tertianæ perniciosæ differentiâ; reliquas verò saltèm implicitè sub titulo *De eâdem perniciosâ ob aliquod accidens, quod succrescit*, ubì nihilominùs (ut quod est fatear) diversas potiùs alias

---

tatem observavit *Comparetti*; *Alibert* hujus exemplum refert; æger, accessionis decursu, dolores ad frontem, angores ad regionem præcordialem, laboriosam respirationem, pectorisque lacerationes experiebatur.

11°. *Febris perniciosa intermittens icterica*. Doct. *Gilbert* de hac varietate observationem tradidit.

12°. *Febris perniciosa intermittens exanthematica*. Doct. *Comparetti* mulierem 25 annis natam hac varietate afflictam curavit.

13°. *Febris perniciosa intermittens rheumatica*, à Morton observata fuit.

Doct. *Alibert* aliquot varietates à nonnullis autoribus ad hoc febrium genus relatas novis observationibus delucidandas esse arbitratur; *Molitor paraliticam* retulit; *Vacca Balinghieri* aliam observavit, cujus accessus amaurose concomitati erant; aliam, cujus accessus contractione spasmodicâ ventriculi, cuique jungebatur hemorrhagia copiosa, descripsit Doct. *Gaillard*; aliam deniquè, quâ cordis motus pervertebantur, quæque omnia hujusce visceris affectionum organicarum phænomena mentiebatur, pluries *Jonquet* observavit. Duo hujusce varietatis à Doct. *Coutanceau* referuntur; nos autem hoc febrium genus omnes formas cuique lesioni organicæ proprias induere posse censemus.

recenset explicitè, quas quoque *Mortonus* indicat, quàm istas. Cùm tamen quas recenset ille, rariùs ac ferè nunquàm mihi observare contigerit, quemadmodùm ipsi *Mercato* fortè non contigit observare nonnullas ex iis quas recensui ego, ideò datâ operâ easdem subticui, frequentioribus tantùm mihi compertis contentus. Non est tamen ideò, quòd ab aliis allatas excludam, cùm mille sint viæ, quibus ad Stygem itur, sed eas inter infrequentiores tantùm connumero. Omnes nihilominùs, quotquot sunt, quæ vitæ periculum inferunt ex quovis adjuncto symptomate, sive de genere colliquativo illud sit, sive de coagulativo, tacitè comprehensas volo, eâdemque simul methodo dico curandas.

Licèt autem in enunciatis intermittentibus perniciosis nonnunquàm accidat, ut ægrotans lethalem alioquì accessionem, ægrè licèt ac difficillimè sustineat, vitamque protrahat usquè ad tempus subsequentis accessûs, totoque hoc tempore intermedio verè febricitet, esto sit algidus, sine pulsu, ac moribundo similis; attamen adhùc febrem hujusmodi intermittentem appello, vel saltèm ad intermittentes refero cum *Sydenhamio*. Cujus rei ratio mihi est, tùm quià febris hæc orta est intermittens, et talis conservata usquè ad extremum exitium, in cujus latitudine confusis omnibus, mirum non est quòd ipsa obscuretur periodus, tùm quià etiam in extremâ illâ rerum angustiâ eadem febris, utut recentem continuitatem referens per violentam extensionem sui, (citò tamen et infaustè finiendam)

cortici nihilominùs ritè, et celeritèr administrato ferè æquè facilè cedere consuevit, ac si primis accessibus manifestè intermittentibus ille fuisset exhibitus. Cæterùm propriè ac strictè loquendo, quandò intermittens perniciosa hominem non interimit repentè in eo accessu, in quo manifestè tentat interimere, sed eum constituit in eo statu deplorabili, quem suprà retulimus, tunc non ampliùs verè intermittens dici potest, cùm jam sit continua; uti paritèr talis est, quandò octavam differentiam infrà describendam nanciscitur, retentâ tantùm in utroque casu obscurâ quâdam specie primævi circuitûs, vi cujus adhùc intermittentem placuit appellare, habito respectu ad originariam illius dispositionem. Et hoc est quidpiam peculiare, quod suprà communem existimationem tradere intendo de actione corticis adversùs febres hasce, tandem verè continuas, malignas, et exitiales, sed intermittentes ab ortu, vel intermittentibus saltèm analogas.

Omnes ergò in primâ lineâ recensitæ febrium perniciosarum differentiæ suam denominationem, ut patet, desumunt principalitèr, ac ferè unicè ab insigni aliquo, feralique symptomate, quod se solo perniciem videtur inferre; sive aliud ab humorum violentâ dissolutione ac colliquatione, sive ab eorumdem concretione ac coagulatione procedat. Hoc autem præceps symptoma nonnunquàm tam inexpectatum supervenit, ut velutì totum simul, unoque ictu minimè præmonstrato erumpat; et tunc

non priùs se prodit, ac hominem interimat: Sed hoc rarum est, neque potest accidens hujusmodi cadere sub dignotione, aut curatione medicâ. Imò neque solet tale symptoma in primâ suî invasione tantæ intensionis esse, quantam illi in singulari uniuscujusque descriptione suprà assignavimus, neque universo aliorum accidentium inibì expositorum satellitio stipari; cùm enim res eo devenit, jam clara est, et unicuique nota. Quamobrèm superiùs relata totam tragœdiam ferè exactam ostendunt, non imminentem tantùm, aut incipientem.

Pro magis tempestivâ itaque dignotione ac præcautione periculi animadvertentum est, magnum illud, feroxque symptomata (qualecumque sit ex recensitis) quod febri intermittenti perniciosum imprimit characterem, in primo suî exortu, ordinariâ naturæ lege esse nonnihil mite, tolerabile, ac ut ità dicam, in parvo contractum, ità tamen, ut pravum esse non desinat; quemadmodùm fœtus tigridis suâ non caret ferociâ, etsi recens editus; cujus pravitatem sufficientèr demonstrant alia signa enumerata insimul apparentia, etsi nec semper omnia, nec ab initio tam sæva. Progrediente verò parumpèr morbo, cuncta citò intensionem acquirunt, et grandiora fiunt, adeò ut altero ab invasione primarii symptomatis paroxysmo haud difficile sit certò de malitiâ morbi decernere, et de ingruente periculo. Quaproptèr cautus sit oportet oculatus, et expertus medicus in omnibus simul conferendis, considerandis, ac ponderandis, qu-

tiescumquè perniciosi symptomatis præsentia ap-
pareat, aut saltèm illius suspicio non levis. Etenim
in negligendo, aut temerè contemnendo quæ con-
temnenda non sunt, sicut et in ſormidando quæ
non sunt ſormidanda, expertos quandoquè medicos
hallucinari certum est. Utrumque equidem malum,
sed primum pejus.

Ut verò monitum istud illustretur ex praxi, sit
hoc exemplum : in aliquo ſebris intermittentis pa-
roxysmo symptoma quodpiam grave ex suprà re-
latis se prodat, sed non adeò clarè, quin medicum
relinquat adhùc ancipitem, an verè perniciosum
sit, an benignæ quoque ſebris, sed intensionis
proprium, ut oris ventriculi mordax dolor, vel
vomitus simul et alvi fluxus sat validus in principio
ſebris tertianæ, vel importuna in somnum pro-
clivitas etc. quæ singula postmodùm mitescant de-
clinante ſebre, et evanescente evanescant. Cùm
ergò omnia hæc signa sint nonnihil æquivoca, ac
inter benignum et malignum quodammodò media,
solumque pro ratione minoris vel majoris inten-
sionis suæ, aut diversæ impressionis in subjectum
patiens, modò pro trivialibus, modò pro perni-
ciosis habenda, quippè modò cum salutari, modò
cum intermittente ſebre conjuncta, necesse erit re-
currere ad alia signa concomitantia, quæ suprà
enumeravimus, ex quorum variâ syndrome ac col-
lectione, et præcipuè ex illorum incohærentiâ cum
morbo, ſacilè occultam malitiam licebit suspicari.
Sic si absoluto paroxysmo quodam ob grave aliquod

symptoma, et ob alia etiam signa suspecto, quædam remaneat die intermissionis linguæ siccitas, nedùm scabrities sive insolita ægri nec febricitantis, nec de quopiam certo dolentis jactatio, inquietudo, vel suspiriorum ad quoddam levamen emissorum frequens eruptio, vel inanis identidem, nullâque occasione concita vomituritio, vel alvi dejectio sincera, vel intempestiva in somnum propensio, vel alia hujusmodi à perito medico facilè observabilia, in tali casu (nisi ab affectione hypocondriacâ, aliâve causâ manifestâ procedant) metuendum est, ne subsequente accessu vera cardialgia, aut affectio quasi cholerica, aut lethargus ferè inexpugnabilis palàm fiat, undè constituatur æger in summo discrimine. Cavere etiam oportet, ne illa eadem exceptio, quam in parenthesi apposui, nobis imponat, ne scilicèt nomine affectûs hypochondriaci perniciosos symptomatum characteres donemus, eo quòd patiens hypochondriacus esse soleat, vel credatur talis; ideòque minutâ et delicatissimâ, prudenti tamen, non nugatoriâ opus est disquisitione, atque animadversione in hisce casibus, in quibus

Sæpè exiguus mus
Augurium tibi triste dabit.

Præ cæteris autem id quod certiùs perniciosum characterem ni suspecto primario symptomate patefacit, inter signa concomitantia est pulsus, loquendo tamen de primis sex perniciosarum intermittentium differentiis; septima enim differentia

non à pulsu, sed potiùs à respiratione, immò à simplici et solitario symptomate soporis (cujus intensionis gradus ex se facilè est mensurabilis) solet dignosci. In illis itaque hoc perpetuum est, ut semper pulsus toto afflictionis tempore, atque illo etiam elapso, notabilitèr deprimatur plùs minùs, pro ratione majoris, vel minoris intensionis perniciosi symptomatis; cùm ex adverso, ubì symptoma vulgare est, etsi alioquì onerosum, pulsus consuescat resistere, oppressusve statìm resurgere. Ut ergò certam quamdam regulam habeant tyrones, pro distinguendo symptomate pernicioso ab eo quod, licèt simile sit, perniciosum non est, tanquàm ad Lydium lapidem (nisi illud se solo se prodat) recurrant ad pulsum, sciantque in febribus intermittentibus, quæ vel I. affectione quasi *cholericâ* aut *dysentericâ*, vel II. fluxu *subcruento hepatico* dicto aut *atrabilari*, vel III. *cardialgiâ*, vel IV. sudore *diaphoretico*, vel V. *syncope*, vel VI. *algore* funesto adjunctis necare solent, summum extremumque gradum talium accidentium esse, quandò omnimodam pulsûs abolitionem inferunt tactu judice. Ubì enim ad hunc statum deventum est, universalis subsequitur, nisi priùs apparuerit, totius corporis, præcipuè verò extremorum frigiditas, aut livor, facies Hippocratica, indèque mors. Et licèt nonnunquàm ad duos, vel tres dies etiam in eo statu protrahatur vita, certum tamen ferè semper subsequitur exitium, nisi illud tempestivè reparet ritè oblatus Peruvianus cortex. Atque

proptèr hanc asphyxiam et algorem funestum, ægrotantes hujusmodi non alio titulo pro febricitantibus habendos, aut dignoscendos esse autumat *Mortonus*, ut vidimus, *typo jam* (ut inquit) *legitimæ febris amisso*, nisi quià cortice Peruviano sanantur : febre videlicèt intermittente sub larvâ aliorum morborum delitescente et occultâ, seu mavis secundùm *Mercatum* et secundùm nos, manifestâ variisque illiusmodi perniciosis symptomatis comitatâ. Cùm itaque gradus extremæ intensionis symptomatis perniciosi pulsûs abolitionem, in sex speciebus nupèr expositis, soleat inferre, mensura congrua illius erit exactè observare quantùm afficiatur, deprimatur ac langueat pulsus, præsente symptomate, quantùm illo superato desiscat à validitate sibi debitâ, quantùm singulis certaminibus deperdat vigoris, uno verbo, quantùm distet ab extremo gradu suæ concentrationis. Quæ sanè omnia in justâ lance posita, et cum aliis quoque signis collata non minimum diligenti et experto observatori suppebitabunt indicium crescentis periculi, simulque argumentum tempestivæ præcautionis.

Dixi, pulsus rationem primam tenere in examine perniciosorum symptomatum, relativè tantùm ad sex priores febrium differentias primi membri nostræ divisionis, non verò relativè ad *septimam*, quæ capitis affectionem soporosam unicè respicit; in eâ siquidem non parvitas aut imbecillitas pulsûs, sed potiùs turgentia quædam, ictûsque validitas, qualis in essentiali apoplexiâ solet percipi, persen-

tiscitur, cum aliquâ nonnunquàm raritate potiùs, quàm cum insigni frequentiâ conjunctâ. Nascentem tamen, atque paulatìm crescentem in perniciosis comatosum affectum, quantùm opus est, ut opportunè valeat dignosci, jam satìs exactè, ordinatìmque paulò suprà descripsimus.

Superest aliud membrum divisionis nupèr statutæ, juxtà quod *octava* emergit perniciosarum periodicarum species, quatenùs illæ intermissionem suam paulatìm amittentes, ad omnimodam continuitatem, et simul acutiem latentèr ac malignantèr tendunt. Non ergò hìc loquor de placidâ illâ benignâque continuitate accidentali, quam nonnunquàm intermittens febris acquirit, cùm primò de simplici fit duplex, aut triplex, mox tandem subintrans, adeòque, pressè loquendo, continua per hoc præcisè, quòd protrahatur nonnihil duratio levior paroxysmorum, suâpte naturâ (si tempus sineret) perfectè solvendorum, quo sanè casu unus paroxysmus, sæpiusculè etiam anticipans, supervenit alteri, priusquàm integrè solvatur præcedens, sed his non obstantibus sub istâ etiam accidentali et benignâ continuitate, adhùc eadem servatur periodus, idem propè invasionis modus, cum sensibili etiamnùm rigore, horrore, aut frigore, eademque solutionis saltèm dispositio, si non totalis solutio. Ad hæc patiens febrem hujusmodi per paroxysmos sese lenitèr excipientes, et subintrantes dictos continuam redditam, fert facillimè, fermè ac si ea esset adhùc intermittens, nullumque grave symptoma patitur

præter vulgaria, nisi paulò majorem imbecillitatem virium, à frequentiori luctamine citrà consueta intervalla repetito fatigatarum. De his, inquam, febribus, hujusmodi continuitatem sibi prorsùs accidentalem, simulque benignam acquirentibus modò sermo mihi non est, nullum etenim ex seminantur periculum, nec alitèr exigunt tractari à perito medico, ac tractentur veræ intermittentes, aliquâ tantùm adjectâ circumspectione; adeòque viribus etiam corticis, ubì illum adhibere velimus, æquè facilè cedunt ac intermittentes omninò, ut suo loco repetemus. Non per hoc tamen fit, ut asseram, febres à primordio intermittentes simplices, mox duplices, aut triplices, demùm continuas per subingressum factas nequire ad continuitatem essentialem, atque periculosam, quin et ad summam pravitatem et malignitatem progredi; hoc enim esset negare quod experientiâ constat, et cuncta ferè destruere, quæ proximè ac etiam alibì sum prolaturus; sed velim intelligi, quòd quotiescumquè intermittens febris fit continua per subingressum eo, quo dictum est, et quo sæpè assolet modo, omnique proindè caret gravi malignoque symptomate, de illâ, quippè minimè perniciosâ, impræsentiarum mihi non est sermo, sed de illâ tantùm, quæ continuitatem acquirit simul et acutiem, ac pravitatem, et tunc tantummodò, quandò illam acquirit, sive deindè hoc fiat per viam paroxysmorum subingredientium, sive aliâ quâcumque viâ, siquidem aliâ (quod non crediderim) viâ id possit contingere.

Octava igitur, et ultima perniciosarum periodicarum differentia, seu species est, cùm febris nullo licèt præcipiti stipata symptomate, pluribus tamen aliis gravibus, sibique impropriis paulatìm afficitur accidentibus, qualibus febris acutæ, malignæque solent utplurimùm insigniri, ac idcircò et ipsa de intermittente sensìm in continuam, acutam, et malignam migrat. Per hoc autem quòd plura et varia sortiatur accidentia, ut continuarum mos est; non fit, quòd habere quandoquè possit aliqua etiam ex iis, quæ exposumus in perniciosis suprà descriptis, ut lethargum, cardialgiam, syncopem etc.; sed ea solet habere in gradu remissiore, ut eadem habere solent nonnunquàm continuæ ipsæ primariæ, non verò in immani, tamque conspicuâ intensione, ut inter cætera quammaximè superemineat, valeantque idcircò se solis huic febri et exitium summè præceps, et peculiarem denominationem tribuere, quemadmodùm eamdem illi primariò tribuit acquisita continuitas. Hæc autem perniciosarum febrium differentia postrema, quam *subcontinuæ* nomine lubet appellare, absque aliis signis ex eâ, quæ paulatìm fit, periodorum obscuratione, et successivè acquisitâ continuitate est cognitu facilis; sed quoniam expedit nosse à principio naturam hujusmodi febris, ut illi, priusquàm nos fallat, possimus obviam ire, eaque opportunè præmittere, quæ tempestivo, scilicèt neque præcoci, neque nimium dilato usui corticis viam planiorem atque methodicam sternere valent; illius ideò mo-

rem, atque progressum operæ pretium est fusiùs explicare, et verisimiliora, frequentioraque ejusdem signa describere. Hæc verò, licèt nec omnia, nec semper concurrant, nec eorum quodlibet perniciosæ febris semper sit index, plurimam tamen lucem perito artifici, eadem pro re natâ consideranti, pensitanti, combinanti, et conferenti poterunt afferre: et eo majorem, si illis immisceatur symptoma aliquod nonnihil conspicuum ex iis, quæ perniciosarum constantèr intermittentium sunt peculiaria.

Priusquàm tamen hujusmodi discriptionem aggrediamur, opportunum erit præmittere et adnotare, quòd octava hæc species (quam unicam constituimus, quià à solâ continuitate præter ordinem acquisita omnem perniciosæ naturæ suæ occasionem nanciscitur) hæc inquam una plures differentias accidentales potest suscipere, eas scilicèt omnes, quas passìm auctores continuis febribus, præsertìm proportionatis, solent tribuere, quales sunt horrifica helodes, assodes, hepiala etc. ut proindè *Mortonus* ipse hanc nostram octavam speciem tot differentiarum fœcundam, unoque nihilominùs cortice curabilem, peculiari capite consideraverit, quemadmodùm videre est apud ipsum *De Proteiformi febris continentis genio*, quamvis à pluribus sub hoc nomine febrem quoque essentialitèr continuam atque primariam credatur (et reverâ alicubì videatur) velle comprehendere, dummodò *remittentem*, seu *periodum servantem*. Sed cum minu-

tiores hujusmodi differentiæ parùm, aut nihil immutent curationem ope corticis absolvendam, ideò ab hac multiplici subdivisione ad rem nostram inutili hìc lubens abstineo. Quiâ verò ad eamdem curationem medio cortice instituendam facit aliquid varia ipsius continuitatis habitudo, hoc est diversa celeritas, modus, et tempus, quo febris ex naturâ suâ intermittens continuitatem acquirit, ideò hanc ipsam diversam habitudinem in octavâ hac specie placet considerare, atque distinguere.

Degenerat ergò intermittens febris in continuam vel in morbi progressu, vel in ipso statìm principio. Rursùs si in progressu, vel hoc fit celeritèr, adeò ut etiamsi post quartum vel quintum tantummodò paroxysmum contingat, fiat tamen intrà unum aut alterum circuitum evidentèr, ac sensibilitèr; vel contigit paulatìm, itaut si post quartum itèm, vel quintum paroxysmum incipiat febris aliquam continuitatem affectare, non tamen sensibilitèr eam sit assecutura, nisi sensìm, et post plures adhùc circuitus. Si ergò continua fiat febris intermittens in aliquo sui progressu, sive deindè id celeritèr, sive paulatìm fiat, curanda est cortice in ipso actu suæ metamorphoseos, in quo perniciosum incipit induere characterem; idque agendum methodo ordinatìm describendâ infrà *cap.* III. hujusce *libri*, regulisque in hunc eumdem finem ibidem apponendis. Si verò febris orta intermittens fiat continua in ipso ferè statìm oxortu suo, ut non infrequentèr accidit, in hoc casu, licèt sub octavâ hac specie

perniciosa illa contineatur, de eâ tamen absolutè intelligi non debent, quæ infrà dicturi sumus de cortice in perniciosis incunctantèr offerendo, cùm de oblatione illius in hujusmodi circumstantiâ maturam considerationem exigente peculiare examen simus instituturi *cap. v. libri sequentis.*

Hoc præmisso, transeo jam ad exponenda signa remotiora febris intermittentis modò celeriùs, modò lentiùs in continuam acutam, malignamque migraturæ, suspecta itaque ab exordio suî erit, ne in continuam acutam degeneret ea intermittens, quæ cum pauco, aut nullo rigore solet invadere, sed potiùs cum sensu caloris; itèm quæ primâ die leviusculam (dummodò tamen verè febrilem) infert accessionem, alterâ verò die (non alterâ periodo) fortiorem, et sic progrediendo motum servat graviorem per dies pares, loquendo per modum exempli de tertianâ duplici ab ortu. Quòd si eadem sic orta in simplicem statìm mutetur, etsi hoc laudabile sit, non desinit tamen esse suspectum, si primam accessionem validam debilis, ut suprà, immediatè præcessit; potest enim facilè typus ille mutari, qui ordine inverso potuit incipere. Proximum paritèr imminentis continuitatis indicium est, si in tertianâ, præsertìm simplici (idem, servatâ proportione, intellige de quartanâ, quæ, si continua essentialitèr fiat, suâpte naturâ ut plurimùm lethalis est, ut nôrunt practici) indicium, inquam, continuitatis est, si quidam appareat intermissionis die mordax ad tactum calor, qui aliquam etiam secum trahat

pulsûs perturbationem, sitim aut linguæ siccitatem; quæ omnia incendium universale jamjam disponi præmonstrant. Urina quoque notabilitèr pauca et simul rubra vel crocea, sicut in omnibus febribus est semper symptoma summè considerabile, quantùm novi, ità in intermittentibus non parvum facessit negotium, periculumque saltèm continuitatis portendit. Assolet etiam in iisdem ad suscipiendam continuitatem dispositis apparere faucium et gutturis inflammatio quædam ulcerosa cum crustâ albâ summi tædii, præ impeditæ deglutitionis incommodo, quam *aphtas albas* nonnulli, *alcholam* alii vocitant. Symptoma istud, utut nonnunquàm quasi criticè appareat circà finem morbi, quemadmodùm etiam (et quidem frequentiùs) pustulæ circà labia erumpentes, nihilominùs utplurimùm mali ominis esse consuevit, vel saltèm signum difficilis judicationis, et peculiaris pravitatis succorum, mediis glandulis illis à sanguine secretorum, aut consuetorum secerni. Quamobrèm quotiescumquè visitur hujusmodi crusta, de febre ad continuam essentialitèr tendente suspicari fas est, immò de eventu sinistro, si præsertìm parvitas pulsûs, vocis clangor et singultus (qui tamen hìc minùs, quàm alibì timendus, utpotè soboles inflammationis hujusmodi) simul concurrant. Deniquè omnia accidentia quæ in continuis malignitatem subesse, quæcumque sit illius indoles, solent ostendere, illa eadem si in intermittentibus observentur, idem, si non statìm, saltèm progressu temporis,

temporis, prænunciant, excepto delirio temporaneo, quod aliquandò in statu paroxysmi fervidioris solet accidere, et statìm evanescere citrà periculum, secùs si in febriculâ mitiore contingat, vel eâ etiam declinante perseveret. Facta verò jam continua essentialitèr, ac perniciosa febris suopte se ingenio patefacit. Et licèt lentiùs procedat, interimatque, ac cæteræ perniciosæ, maximo tamen, et diutiùs metuendo non caret periculo, quamvìs ab origine fuerit intermittens. Etenim trahit illa nonnunquàm secum sæva quævis symptomata, quæ secum paritèr deferunt malignæ ipsæ primariæ *v. gr.* parotides, quas non semel in hujusmodi febribus contingit observare, perpetua deliria, convulsiones, aversiones à cibo et maximè à quocumque potu, non secùs ac si hydrophobiâ detinerentur ægri, et similia febrium summè malignarum ac pestilentium propria, modò ex colliquativo genere, modò et forsàn frequentiùs ex coagulativo : quæ omnia unicuique praxim exercenti se produnt sæpissimè. Enim verò tam frequens est hæc una species febris perniciosæ, quæ singula febrium ab ortu continuarum acutarumque sensìm sibi asciscit symptomata, licèt incœperit intermittens, vel quasi, ut se sola membrum alterum generalioris nostræ divisionis meritò impleat, quippè quæ plures differentias perniciosarum à *Mercato*, sub diversis titulis recensitas unà comprehendit. Atque idcircò non inutile erit relegare iterùm, ut ab initio etiam hujusce capitis, lectorem ulterioris instructionis avidum, ad com-

pletam descriptionem, quam prodidit idem *Mercatus*, cujus ideò aureum de hisce febribus tractatum recusum voluimus, et antecedenti libro integrè insertum.

CAPUT II.

Periodicarum febrium perniciosus character generalitèr expenditur in suâ causâ, varia illarum pravitas, et actio diversa in triplicem nostri corporis regionem, earumdem *Chinâ Chinâ* curandarum idea quædam practica generalis.

DISTINCTIS penès præcipua symptomata et progrediendi modum, frequentioribus magisque observabilibus perniciosarum intermittentium differentiis, è re videtur easdem ultrò distinguere penès ipsarum causas internas, si non ultimas, quod difficillimum, saltèm generaliores ad normam eorum, quæ *libro* I. *cap*. VI. *et* VIII. protulimus : quod equidem lubet non asseverantèr, sed dubitativè tantùm, et superficie tenùs tentare. Cùm enim theoremata, quæ fundamentorum adinstàr ibidem jeci, quantumvìs probabilia, et ratione suæ universalitatis non facilè falsa, incerta tamen in plurimis agnoscam et ipse, non est cur fidentèr admodùm explicationem causarum, utut generalium, hujusce rei illis superstruam. Dicam tamen quæ cùm praxi et curatione cohærent, adeòque si quis notionibus istis, saltèm pro quopiam veritatis modulo sibi propositis, utatur, non multùm, ut reor, à recto

curationis scopo aberrabit; non quià idea hujusmodi indubitantèr vera sit, sed quià ad illius exemplar æquè benè curatio succedit, ac si vera esset. Ità ad modulum suæ hypotheseos, quantumvìs obscuræ, certissimam istarum febrium depulsionem per usum Peruviani corticis fassus est se excogitâsse *Mortonus*, quod illi profectò in praxi non malè cessit. Ità paritèr mundi systema, licèt sacrarum litterarum testimoniis et decretis Ecclesiæ minùs, ut videtur, consonum, ad regulas tamen praxeos astronomicæ, et ad cœlestia salvanda phœnomena sufficientèr dispositum condidit *Copernicus*. Ità quoque materialia suæ physices principia, non ut vera et certò talia, qualia depinxit, sed ad explicandos naturales effectus æquè apta, ac si vera forent, protulit *Cartesius*, ob ingenuam saltèm confessionem suam commendabilis, secundùm quam cogitata sua, suamque methodum, etsi explorandis naturæ arcanis satìs accommodatam, non magìs tamen pro *historiâ*, quàm pro *fabulâ* venditat. Utinàm verò magnus vir, cùm de Pallade suâ tam moderatè senserit, vel conatus suos ad purioris doctrinæ amussim magis adhùc castigâsset, vel nullum pravis præoccupatum affectibus lectorum nactus esset, quem transversum agere aut egisse crederetur. Ità multò magis ego de ratiunculis meis theoreticis sentio, sive fabulæ sint, sive historiæ; quod citrà contentionem sanioribus omnibus dijudicandum relinquo, *refelli* à cunctis, ut aiebat *Cicero*, si opus sit, *sine iracundiâ paratus*.

Cc 2

Ratum itaque hìc habendo, quod jam alibì statuimus, nempè sanguinem in febribus intermittentibus se habere merè passivè, principii verò activi rationem habere succum quempiam heterogeneum, per intervalla eidem sanguini affusum, et febrilem in eo fermentationem sive effervescentiam concitantem, cohærentèr sequitur, quòd in perniciosis tota ratio et tota vis, secundùm quam illæ tàm immanitèr sæviunt vel omninò, vel saltèm principalitèr pendeat à tali succo, quicumque ille sit, peculiarem diathesim, pravam tamen suprà consuetudinem suam atque sylvestrem, et septicam adepto, per quam tam gravia, tam ferocia et varia producat symptomata. Sed cùm ignorato hujusmodi succo ejusdem paritèr ignoretur natura et qualitas omnis tùm nativa, tùm præternaturalis, cùmque de eo vix quicquam fuerimus ausi statuere prætèr motum, viam, atque successivum progressum illius in sanguinem; ideò posito quòd talis liquor fermenti febrilis ordinariam rationem obtinens, in perniciosis intermittentibus nescio quid majoris suprà consuetam pravitatis habeat, seu nescio quid ascititiæ venenositatis, atque malignitatis (proùt diximus libro antecedenti in animadversionibus ad textum *Mortoni schol.* II. et ut fusiùs infrà sumus dicturi) præmissâ inquam hujusmodi positione, nil aliud superest à causæ morbificæ consideratione petendum ad distinguendas earumdem perniciosarum differentias, nisi motus, actio et distributio ipsius materiæ febrilis in triplicem

nostri corporis regionem, nempè *primò* in primas vias sic dictas, *secundò* in massam sanguineam, *tertiò* deniquè in principium nervosi generis; penès quem motum, actionem, et successivam propagationem febrilis fermenti in varias hasce provincias, si illud peculiaritèr pravum ac efferum fuerit, illæ eædem, quas suprà exposuimus, emergere possunt, et nonnihil dilucidari intermittentium perniciosarum differentiæ.

Itaque prout in primam regionem, ventriculum nempè, si lubet, intestina, ductusque omnes chyliferos repit fermentum istud vehementi quâdam, venenatâ ac propè arsenicali, erodente videlicet, ac colliquante acrimoniâ sive ingenitâ, sive aliundè acquisitâ imbutum, eosdem fermè producit effectus, ac chylus quidam ex esculentis venenatis confectus, seu ex eodem veneno plùs, minùs infectus, perindè ac si ephemerum cholchicum quis assumpsisset. Proindè orificium sensile stomachi acritèr mordens et vellicans *cardialgiam* infert, et per consensum comitem lypothymiam. Eumdem verò ventriculum, intestina et annexos ductus immanitèr pungens, et in spasmos ac contractiones excretorias provocans, affectionem *cholericæ* similem gignit. Quòd si ferociâ nonnihil minore sæviat, quatenùs succis viscidioribus sit irretitum, adeòque contactum illius etiamnùm ferre possint, etsi non sine magnâ molestiâ affectæ membranæ, tunc ea sequitur irritatio, quæ priùs lentam abrasionem, mox excoriationem illarum partium, deniquè suc-

corum omnium, illùc confluentium, ipsiusque sanguinis illas intimè perluentis excretionem inducit; undè vomitus mucosus, simulque cruentus cum conatu dolorifico, alvique fluxûs consimilis ac *dysenterico* analogus, aut *dejectio* copiosa *loturæ carnium similis*, aut alia quædam *sanguinem atrum referens*, solet emergere. Reseratis quippè, et abrasis à succo illo sive arsenicali, sive alius corrodentis naturæ, etsi succis quoque mitioribus, ut dictum est, nonnihil implicito, reseratis, inquam, et abrasis arteriarum gastricarum, et intestinalium osculis, immò vel erosis, vel laceratis excretoriis glandulis ad extrema vasorum appensis, non potest non egredi, quâ datâ portâ contentus cruor, aut serosior saltèm illius portio. Et sic ferè statìm ac excidit è minerâ suâ, et in cavitatem ventriculi (datâ supposione) deindè in intestina, et chyliferos ductus sese insinuat fermentum istud non modò vitiosum ab ortu, sed indolem insuper emetico-catharticam in itinere suo, utut brevi, proptèr aliorum succorum misscellam hinc indè mutuatum, potest haud difficultèr intelligi quo pacto nonnullas constituat perniciosarum differentias, illas videlicèt, quæ vel à *cardialgiâ*, vel ab affectu quasi *cholerico*, vel ab alvi fluxu *hepatico* dicto, *dysenterico*, *atrabilari*, aut quomodolibet cruento, perniciosam naturam suam sortiuntur, simulque secundùm nos denominationem *cardiacæ*, *cholericæ* aut *dysentericæ*, et *subcruentæ*, aut *atrabilaris*. Undè est (ut et hoc obitèr repetam) quòd facilè hallucinentur ii, qui suppo-

sitâ in locis omnibus antedictis fementi febrilis præexistentiâ, plurimùm fidunt emeticis, atque catharticis pro febrium intermittentium curatione; cùm tamen ostendat experientia, cui astipulatur et ratio, quàm facile sit remediis hujusmodi cum fermento febrili maximam symboleitatem habentibus, ut constat ab effectu utrimque pari, quàm facile, inquam, sit, idem fermentum potiùs acuere et roborare, quàm vincere et debellare. At de hoc jam fortè nimiùm.

Quòd si à ventriculo, intestinis, lacteisque primi ordinis (ut *libro primo cap.* VI. tetigimus) lubeat fermentum febrile proscribere, illudque tantùm agnoscere in lacteis secundi ordinis, non ideò minùs facilis erit explicatio singularum perniciosarum in primam regionem sævientium, feraliumque symptomatum earumdem. Malignum siquidem fermentum in secundarios ductus chyliferos irruens, quasi è suis compedibus excarceratum, tantam in ipsis ductibus irritationem, molestiam atque sævitiem exerere potis est, quantam exerit venenatus chylus è lacteis primi ordinis illùc delatus. Excitatâ etenim luctâ acerrimâ cum succis quibuslibet ibidem præexistentibus, simulque mordicatis immanitèr tunicis lactearum, et sensibilibus earum febrilis, eam necesse est sequi spasmodicam omnium partium infimi ventris connexarum contractionem ac convulsionem, quæ succos acerbos, et nondùm excretioni maturos, eosque propterea summè mordaces, et efferos (ut qui etiam ex naturâ suâ,

æstivo præsertìm, et autumnali tempore in quibusdam signatè corporibus, sunt tales) quæ, inquam, succos acerbos ex glandulis omnibus intestinalibus, et ex canalibus illùc confluentibus, pancreatico scilicèt, atque choledoco per vim valeat exprimere. Qui equidem succi sic expressi, prætorquàm quòd ex se ipsis summam vellicationem in stomacho, et intestinis gignere apti sunt, et illa in violentas excretiones cogere, abradere, excoriare, et indè cruorem ipsum elicere, ulteriorem etiam noxam inferre valent, quatenùs lacteas ipsas tùm primi, tùm secundi generis permeando, fermento quoque febrili suppetias ferunt, illudque deterius adhùc, et ferocius reddunt adventu et societate suâ. Addamus fibrarum nervosarum undequaquè divulsarum consensum multiplicem, potentem inducere cardialgiam, lypothymiam, aliaque hujusmodi gravia symptomata. Addamus tandèm, si liceat, ex tam violento tumultu, et ex diversis vasorum lacteorum, mesenterii, intestinorumque cantractionibus secundùm varias fibrarum directiones excitatis fortè fieri posse retrogradum à chyliferis ductibus in ipsâ usquè intestina tenuia fermentum febrile, superato vi convulsionum valvularum obstaculo. Ex quo qualis ibidem fieret succorum intestinalium cum fermento febrili miscella, qualisque confusio et qualis paritèr fluxus atque refluxus in ipsis ductibus chyliferis, eosdem succos, ídemque fermentum suâpte naturâ, saltèm per alia ostiola, iterùm admittentibus (siquidem

non planè impossibilis, ut reor, sit talis positio) nemo non videt. His et similibus modis posse hujusmodi malignum fermentum solas lacteas secundi generis occupans, ventriculo, intestinis, lacteisque primi generis antecedentèr intactis, symptomata omnia perniciosarum in primam regionem sævientium producere probabilitèr autumo. Indiscriminatìm nihilominùs et hìc, ut jam loco citato, omnes, qnotquot sunt, primas vias, velut primum limen ipsius maligni fermenti in sanguinem ingressuri, lubet adhùc considerare, et eâdem universali suppositione retentâ, ut cœptum est, deincèps prosequi.

Haud equidem diffiteor, arduum esse definire in quonam consistat intrinsecè peculiaris illa et determinata virulentia, quam identidem suprà consuetam suam solet acquirere febrile fermentum, sive hinc, sive indè illud derivetur, dùm singulas producit perniciosarum species; quam pravam diathesim ascititiam intantùm malignam et venenatam voco, inquantùm eam dilucidè nequeo explicare. Pro usu tamen practico sat sit dicere eam esse in casibus nuperrimè recensitis ubì primarum statìm viarum tumultuaria subversio suboritur, eam, inquam, tunc esse febrilis fermenti naturam, qualis plùs minùs est, ut modò dicebamus, indoles vehementiorum emeticorum atque catharticorum, seu qualis est natura, ut rem propiùs designem, ipsorum succorum nostri corporis choleram morbum producentium. Sanè morbus iste, quantùm ex acci-

dentibus patet, causam agnoscit veneno simillimam; tertianæ itèm perniciosæ modò memoratæ saltèm earum aliquæ, maximam habent similitudinem cum cholerâ. Itaque quâ ratione lethalis esse consuevit cholera morbus, eâdem quoque ratione lethales sunt ut plurimùm hujusmodi febres; eamque similitudinem, quam cum veneno extrinseco habent humores et succi choleram efficientes, illam eamdem habet cum eodem veneno succus febrilis, pro talium febrium causâ receptus. An verò tùm illi, tùm iste habeant acrimoniam quamdam veneficam prorsùs ineffabilem, an talis conditionis, quæ semoto etiam obscuro hoc nomine queat sensibiliùs explicari, præcisè non quæro, istamque litem, quæ ad purum nomen fermè reducitur, nec ad praxim conducit, theoreticis subtilioribus ad extremum usquè apicem discutiendam relinquo.

Si tamen liceat super hac re per analogismum quemdam crassiusculè ratiocinari, quoniam exactiùs non possumus absque sophismatum periculo, dicam illud esse datâ proportione discrimen inter succum febrilem, cùm tertianas benignas, et eumdem cùm perniciosas modò descriptas excitat, illud, inquam, quod intercedit inter antimonium uno modo, idemque alio modo præparatum, secundùm quas diversas præparationes in lineâ emetici atque cathartici, modò beniguiùs modò violentiùs præstat utrumque, aut alterutrum, variè videlicet alteratâ, vel immutatâ heterogenearum illius particularum texturâ. Sed, ne longè admodùm per remotiores com-

parationes à fluidis humani corporis recedamus, nonne videmus quantùm discrepet à flavâ bile quo ad acrimoniam et pravitatem bilis æruginosa et glastea, sive utraque sit idem humor variè alteratus, sive tertium quid ex diversorum succorum commixtione resultans? Nonne paritèr plures succi suâpte naturâ, si seorsìm sumantur, planè innocentes evadere possunt naturæ nostræ infesti, acerrimi et erodentes, si simul misceantur? Quid, st vitiati jam sint seorsìm singuli, et à crasi suâ desciscentes, ut in casu nostro, atque insuper insimul mixti. In hoc fortè uno consistit tota ratio formalis, ut scholasticè loquar, emetici atque cathartici, quæ reperitur in fermento febrili relatè ad illius actionem in primas vias, ratio coagulantis aut dissolventis relatè ad actionem in massam sanguineam et ratio stupefacientis, aut alitèr lædentis respectivè ad actionem quam exerit in principia nervosi generis, concurrente videlicèt insimul cum eo dispositione *medii* et *termini ad quem*. Hinc tota malignitas, venenositas tota quarumlibet pernicioarum intantùm solummodò occulta, inquantùm occultus latex ipse febrilis, aliique confluentes succi, eorumque varia commixtio, necnon commixtionis eorumdem varia porprotio. Sic videmus, unam et eamdem thermalem aquam (quamcumque velis) statìm ac è primâ scaturigine simplex prodit, talem determinatam vim, suæ fœdinæ, vel, ut aiunt, mineræ correspondentem, sive bonam, sive malam secum deferre; si verò diversás in progressu, et deteriores mineras perluat, diversam paritèr ac

deteriorem pro diversitate mineralium, sive fossilium, quorum salibus adventitiis, imprægnatur, subindè naturam nancisci, undè indoles primigenia notabilitèr alteratur ac deterior evadit, necnon quandoquè venefica. Idem cum proportione dicendum de fermento febrili in casu nostro. Est enim, ni fallor, intrà confinia maximæ probabilitatis credere, quòd febrium intermittentium fermentum seu latex extraneus, qui primò, et principalitèr sanguinem in periodicam excandescentiam aut affervescentiam concitat, sit quidem ex se ipso, statìm ac è minerâ suâ purus egreditur, indole quâdam peregrinâ præditus, quæ cum naturâ cruoris minimè conveniat, sitque adhùc deterior cùm perniciosas, quàm cùm benignas intermittentes gignit; sed neque extrà rem est ulteriùs suspicari, quòd ille idem latex febrilis fiat adhùc deterior ratione dipravæ et variæ dispositionis, quam invenit in diversis locis atque regionibus, per quas transit, vel in quibus hospitatur. Atque ideò, quatenùs à termino suæ scaturiginis ad terminum sui confluxûs in sanguinem progreditur, et in varios succos morbosos impingit, cum quibus confunditur, ac commiscetur tùm intrà primas vias, tùm intrà ipsam cruoris massam, talem probabilitèr ex hujusmodi commixtione acquirit dyscrasiam, quin et virulentiam atque malignitatem, quæ febris cæteroquì benignæ, perniciosam naturam, eamque variam pro varietate succorum quibus diversimodè inficitur, valet imprimere. De pravitate illius violentèr eme-

ticâ atque catharticâ, intrà primas vias acquisitâ, et intrà easdem immanitèr exercitâ, variasque idcircò perniciosarum species constituente, jam satìs hactenùs. Ad reliqua nunc pergendum.

Prout igitur idemmet febrilis latex succis non quidem vehementèr emeticis aut catharticis, ut in primo casu, pravis tamen et incongruis secum raptis, in secundam regionem, seu in sanguineam massam delabitur, venenositatem alius generis, primæque regioni (quam ideò vel innocuè transigit, vel magnâ ex parte declinat) non admodùm infensam solet exerere. Hæc in duas utplurimùm species potest subdividi, quatenùs duplex insigne sanguini damnum solet inferre, ipsum videlicèt vel coagulando, vel nimiùm solvendo, concurrente insimul vitiosâ dispositione, aut labe intrà eumdem sanguinem præexistente (1) ipsamque pravi fermenti dia-

---

(1) *Grimaud* his *Torti* ideis nixus, aliam protulit hypothesim; ideò symptomata, utì à statu permanente condensationis et spasmi alia, altera verò ab atoniæ et expansionis statu pendentia consideravit.

Baldinger malignitatis in febribus symptomata intuitus est, ut læsiones fonctionum primariarum virium vitalium plùs vel minùs graves.

Doctor *Alibert* hanc methodum febribus intermittentibus perniciosis accommodare satagens, divisiones physiologicas à professore cel. *Chaussier* editas ad hunc scopum amplectitur, indè 1°. spasmos, convulsiones, subsultus, tremores, singultus, pulsûs frequentiam, tensionem vel contractionem, mollitiem vel elevationem, respirationem præcipitatam, vel raram et ster-

thesim ad hanc vel illam noxam specialiùs determinante. Proindè talis nonnunquàm ex hujusmodi commixtione resultat indoles fermenti febrilis, ut venenorum fixantium adinstàr (quorum prostat ex vegetabilibus, animalibus, et mineralibus numerosa seges) in sanguineas particulas, et spiritûs torporem quemdam inducat, cui primùm fermentativi, mox et et circularis quoque motûs retardatio succedit. Hinc vel *syncope cardiaca* (constipato potiùs quàm rarefacto, cùm primùm appellit ex cavâ ad dexterum cordis sinum, cruore) vel universalis quasi coagulatio, ejusdem cruoris, *algor* partium indesinens, et abolitio pulsûs absque restitutione ullâ, vel saltèm paucâ et exili subsequi solent. Idque fortassè, ut clariùs me explicem, duplici potest ratione contingere : vel enim succus febrilis diathesim modò enunciatam sortitus statìm ac sanguini affunditur, illum planè

---

torosam, palpebrarum occlusionem, decubitum supinum, cutis maculas nigras, gangrænam etc., membrorum, præsertìmque sphincterum paralysim, etc., utì *motilitatis imminutionem* aut *augmentum*: 2°. insomniæ, delirium, mentis stuporem, memoriæ debilitationem, animi deliquia, dolores cardialgicos, visûs, auditûs, olfactûsque obliterationem, utì *graves sensibilitatis affectiones*; 3°. frigus deniquè febris algidæ perniciosæ socium, ardorem ventriculi, caloremque acrem et mordacem, quæquæ omnia in aliis varietatibus perniciosarum observantur, utì *varias caloricitatis animalis alterationes* considerat.

Hæc febres perniciosas intermittentes ratio ordinandi, sanè maximè videtur methodica, sed potiùs effectus aperit quàm causas, quæ quidem diù ignotæ remanebunt.

constipat omninò citrà cor et citrà pulmones, vel in pulmonibus, vel intra cor ipsum. Et in hisce casibus, in quibus vel mortiferam syncopem, vel suffocationem repentinam inducit in ipso accessionis principio, cor ipsum non prætergreditur, neque per aortam ultrà cor distribuitur ad inficiendam reliquam cruoris massam, cùm statìm interimat: vel pravitatem suam minùs immanitèr exerit succus ille in ipsum sanguinem, itaut totum iter à lacteis ad aortam possit complere, et accessionem febrilem ad augmentum usquè, statumque perducere. Et in hoc casu illam specialitèr potest in universo cruore producere effervescentiam quam *frigidam* vocant, quæque ex puris acidis cum puro sale volatili commixtis solet emergere, ut in plurium liquorum citrà manifestum caloris sensum effervescentium commixtione observamus. Quâ cum suis limitationibus positâ paritate, non adeò captu difficile redditur, quomodò talis esse possit indoles fermenti febrilis, talisque salium illius cum salibus cruoris inexistentibus proportio, ut consimilis excitari possit effervescentia febrium *algidarum*, *syncopalium* vel similium, si quæ sint aliæ, productiva, quod satìs potest succedere, cùm fermenti febrilis indoles tùm nativa, tùm ascititia, acida peculiaritèr est, et coagulativa.

Contrà, quandoquè ex succrescente mixturâ quam diximus, talis resultat indoles ejusdem fermenti, ut venenorum potiùs dissolventium adinstàr (quorum paritèr plurimæ sunt, notæque species) ipsiusmet sanguinis compagem discindat citâ, ac

velutì explosivâ divulsione partium illius fibrosarum, necnon serosiorum fusione præcipiti, undè sudores statìm colliquativi, frigidi ac *diaphoretici* emergunt, quamquàm hoc etiam à concretione partium sanguinis fibrosarum, ut suprà, et indè succedente serosiorum effluxu possit procedere. Atque omnibus hisce pravis conditionibus stipatum febrile fermentum, si activum sit valdè, imbecillemque inveniat atque dispositam ad suscipiendam celeritèr aliquam ex prædictis impressionibus sanguinis crasim, eas statìm (modò unam, modò aliam) febrium differentias gignit, quas vel *syncope*, vel *algor* funestus, vel frigidus ac *diaphoreticus sudor* perniciosas et lethales reddit, quasque ideò *syncopales*, *algidas*, et *diaphoreticas* dicimus.

Quòd si alterutram, ut suprà, sortitum sit fermentum febrile veneficam diathesim, et præcipuè coagulantem, quippè frequentiorem, dissolvente tamen etiam quandoquè minimè exclusâ, eam verò segniùs ac lentiùs in usum deducat, sive quià illam in remissiore gradu possideat, sive quià minùs dispositam inveniat sanguinis compagem, ut impressionem hujuscemodi valeat suscipere, tunc ea lento progressu introducitur dispositio quæ febrem ab ortu intermittentem sensìm in *continuam*, *acutam* atque *malignam* convertit. Cùm enim veneficum hujusmodi fermentum coagulans (idem ratione in oppositum versâ intellige de colliquante) non ità facilè intrà unum paroxysmum integrè subigatur, quin aliquas intrà cruorem suâpte etiam naturâ

naturâ malè dispositum relinquat; cùmque in dies renovatis accessibus recens semper febrilis hujusce succi renovetur influxus, novâque per consequens crasi sanguinis semper imbecilliore redditâ, restitet illius portio non ritè subacta, non potest quin ex congestis repetito cumulo portionibus, talis tandem fiat earum acervus, qualis febrem essentialitèr continuam, acutam, malignam, ex vitiosâ sanguinis stagnatione, aut nimiâ etiam fusione gigni consuetam, solet producere. Et hinc ea emergit perniciosæ febris natura, quæ *octavam* secundùm nos speciem passìm obviam, cæterisque omnibus ampliorem constituit, *subcontinuam* nobis dictam, cujus indoles multiformis tunc cùm suum complementum est assecuta, tot et tantis solet sociari symptomatis, quot et quanta sunt ea, quæ febrem *à primordio* continuam atque malignam comitari consuevêre; cùm hac insuper deteriore additione, ut ultrà continuitatem hìc succrescat nova periodus, non quæ obscuram exacerbationem pluribus continuis ex naturâ suâ familiarem imitetur, sed quæ æmulatur, licèt remissius, pravam perniciosarum intermittentium accessionem, adeòque fatigatas jam vires ultrò prosternens, et ob id febrem hujusmodi reddens suprà malignas essentialitèr, et ab ortu tales, metuendam.

Deniquè, prout ad prima tertiæ regionis confinia pertingit, eademve occupat fermentum febrile, licèt pluribus modis cerebrum, ac principia nervosi generis possit afficere, et verè multifariè nonnun-

quàm afficiat inferendo deliria, motus convulsivos etc., unico tamen graviore modo, cùm citiorem infert perniciem solet obesse, *soporosum* videlicèt affectum profundissimum inducendo. Id autem videtur contingere, quatenùs idem fermentum extraneis, ut dictum est, salibus, aliundè quoque derivatis imbutum, talis naturæ et gradûs venenositatem acquirit, ut mandragoræ aliisve soporiferis venenis analogicè respondeat, suamque exerat virtutem non tantùm intrà massam sanguineam, verùm etiam, et quidem principalitèr, in nervosum laticem, seu, quod idem est, in spiritus animales, quibus ab infecto sanguine vel subministratur materia narcotica assiduo appulsu ad glandulas corticales cerebri pertingens, et indè in nervosum genus diffusa, vel consueta denegatur; nec influit, utì fas esset, pro restaurandis iisdem spiritibus ad obeunda sensûs et motûs munia; sanguis enim narcosi infectus forsitàn stagnare cogitur in extremis arteriolis pro eorumdem spirituum instauratione ad cerebri corticem desinentibus. Hinc fit, quòd exacto citrà omnem tumultum primarum viarum itinere, quin blandè et subdolè fascinatis cruoris spiritibus specie tranquillitatis cujusdam torpentibus, sensìm ab accessionis initio altiùs sese insinuet fermentum febrile. Cùm verò plurimam sanguinei torrentis congelationem nequeat producere, ut in febribus *algidis* suprà descriptis, particularem saltèm in cerebro stagnationem, et fibrillarum ejus nervosarum relaxationem ob spiritus vel

interceptos, vel ex narcoticâ materiâ confectos, inducit. Talis autem, tamquàm vehemens nonnunquàm est hujusmodi dispositio à fermento sanguini confuso introducta, ut eâ durante per totam extensionem augmenti et statùs accessionis febrilis æger lethargicus jaceat, ac fermè apoplecticus, donec subacto propè declinationem eodem fermento (ni priùs æger occumbat) dissolutoque sanguinis torpentis vinculo, et superato ejusdem stagnantis obice, spiritibusque primævæ volatilitati, fibrisque cerebri primævæ tensioni restitutis, paroxysmus solvatur, et cum paroxysmo ipsum ferale symptoma soporosi vehementèr affectus. Et hinc deniquè illam perniciosæ intermittentis differentiam, quæ à comatoso lethali affectu denominationem capit, et *lethargicam* dicimus, videmus expositam.

Quòd autem unum, idemque fermentum in diversis subjectis, ætatibus, tempestatibus, aliisque circumstantiis possit varias venenositatis tùm colliquativæ, tùm coagulativæ species suscipere tam ob multiplicem plùsque vel minùs activam pravitatem suam, quàm ob diversam dispositionum habitudinem subjecti in quod agit, quales requiruntur ad diversarum perniciosarum differentias constituendas, facilè sibi suadere poterit quicumque ab uno eodemque veneno, æqualem in se ipso semper acrimoniam servante, prout altiora sensìm corporis penetralia pervadit, diversisque ejusdem corporis succis sese immiscet, ea omnia, etsi varia et inter

se nonnunquàm opposita animadvertat successivè produci symptomata, qualia in enarratis febrium speciebus suprà descripsimus ; indicio satìs conspicuo, longè majorem esse, ac esse videatur, symboleitatem causarum accidentia hujusmodi, dissimilia licèt, producentium, eamque proindè à nostris humoribus accedente præsertìm aliorum mixturâ esse facilè susceptibilem.

Hisce universis generalitèr, et superficie tenùs libatis circà variam indolem fermenti perniciosas intermittentes producentis, obvium est conjicere, quòd etsi in diversas species aut differentias distinximus, *Mercato* præeunte, easdem perniciosas febres, ut quæ tantùm distant à benignis intermittentibus, quantùm distat morbus salutaris à morbo lethali, et tantùm differunt inter se ipsa, quantùm ferè differunt *v. gr.* cholera morbus et apoplexia : nihilominùs si spectemus fermentum illas et istas producens, unum ab alio non plùs quàm accidentalitèr videtur differre, quatenùs accidentale est uni, quod habeat acrimoniam intensioris gradûs, ac habeat aliud, et quod commixtionem salium peregrinorum et exoticorum aliundè mutuatorum admittat. Quòd si alicui rixas logicas effectanti aliqua in terminis *generis*, *speciei* et *differentiæ* confusio aut discrepantia subesse videatur, litem hanc agat cum ipso *Galeno*, et illam componat pro libito, meque in quamcumque partem trahat, annuentem habebit. Dico igitur, fermentum intermittentium tàm salutarium, quàm perniciosarum

idem esse quo ad rem ipsam, sive, ut loquuntur scholæ, *substantialitèr*, habito respectu ad intermissionem, et ad periodum ; *accidentalitèr* verò differre, habito respectu ad malignitatem uni adjunctam, et alteri non, quemadmodùm accidentalitèr differunt boleti venenati à non venenatis, flava bilis à bile glasteâ etc. Sic antimonium crudum, vel diaphoreticum (ut prosequar comparationem quâ usus sum aliàs) quo ad substantiam differt à vitro, aut flore antimonii, quià reverà semper antimonium est, saltèm ex radice, differt tamen accidentalitèr secundùm diversam præparationem, juxtà quam in primo casu innocens est, in secundo verò sæpissimè noxium, nec carens omni suspicione veneni.

Uniformem istam utriusque fermenti naturam (quod est ad principia essentialia) satìs patefacit Peruvianus cortex, et illius actio febrifuga utrimque æqualis, experientiâ teste ; neque enim virtuti illius cedit minùs perniciosarum quàm benignarum intermittentium fermentum, auctâ tantummodò ubi opus sit juxtà exigentiam dosi remedii, ut aucta est in maligno fermento energia fortior nocendi. Quòd si illud cæteris succis nocentibus mixtum dicatur aliam à consuetâ naturam acquirere, et in tertium quid veneficum converti, cui non ampliùs competat ratio indolis primigeniæ, dico adhùc experientiâ fretus, quòd cùm venenum istud tertium ex plurium succorum combinatione, seu potiùs confusione resultans, habeat pro basi fer-

mentum febrile intermittentium proprium, ut ostendit adhùc intermissio ipsa, atque periodus; cùmque fermentum illud suâpte naturâ consuescat cedere actioni corticis, cedit eidem cortici etiam tunc, quandò evadit pars integralis talis veneni; adeòque ex solâ simplicis hujusce fermenti retusione totius veneni (si modò loqui sic liceat) perniciosas producentis infringitur activitas. Sic in præparatione venenorum usui medico deservientium, ex solâ unius partis activioris refractione integrâ totius veneni habetur correctio, etsi illud non sit aggregatum per accidens, ut in casu nostro, sed mixtum verum ex mineralium aut vegetabilium genere. An verò simili ratione, ut cônjeci, et non aliâ dometur à cortice fermentum, quod perniciosas gignit, ignoro: quòd dometur æquè certò, ac benignarum fermentum, ferè usquè ad extremas angustias, indubitantèr assevero.

Hoc autem, quod diutinâ fretus experientiâ quæ in dubium revocari nequit, affirmo, aliâ etiam planiore spectatâ ratione, videtur ità debere contingere. Itaque considerare est, quòd, cùm diversæ benignarum intermittentium species, quotidianæ scilicèt, tertianæ et quartanæ ab uno Peruviano cortice æqualitèr expugnentur, necesse est earum causas, in aliquâ ratione præcipuâ univocè convenire, proptèr quam earum extinctio uniformitèr sequatur, licèt specie dicantur differre, spectatâ dissimili earum naturâ, periodo, et symptomatum societate. Hæc autem communis causa, si variam

periodum respiciamus, videtur esse posse stagnatio temporanea alicujus succi in sanguinem ingressuri, eaque modò longior, modò brevior quo ad durationem, et fortè modò in remotiore, modò in propinquiore loco succedens, quâ solâ per corticem sublatâ, omnis æqualitèr tollitur diversarum febrium periodus. Et cùm in ratione periodi intermittens perniciosa, *v. gr.* tertiana, minimè differat ab intermittente tertianâ salutari, hinc est quòd utraque, quantum ex hoc capite, per corticem æqualitèr expugnetur.

Si verò respiciamus succum ipsum hìc, et nunc variè, seu per diversa intervalla stagnantem, adeòque diversimodè etiam nonnihil se habentem, et constituentem fermenta ipsa diversas salutarium intermittentium, putà quartanarum, tertianarum, etc. species producentia, etsi ista ob hoc ipsum, et proptèr diversitatem symptomatum, quæ pariunt, diversam quoque inter se dyscrasiam habere minimè dubitem, adhùc tamen in illis radicalem quamdam symboleitatem et uniformitatem semper servari crediderim, ratione cujus non obstante aliquâ difformitate conveniant univocè in præcipuâ quâdam vitiosâ dispositione suprà quam cæteroquì fundatur, vel cui accedit diversa nonnihil hìc, et nunc ipsorum fermentorum habitudo. Suadet hoc vulgaris experientia, quâ constat, tàm tertianæ, quàm quartanæ fermentum ab uno, ut diximus, et eodem Peruviano cortice æqualitèr retundi. Suadet hoc succus ipse febrilis, qui probabilitèr, ut aiebam,

semper est idem latex, vel saltèm de eodem genere, conclusus et stagnans, et ob longiorem solum, vel breviorem stagnationem modò hac vel illâ tempestate, modò in hoc vel in illo loco contingentem, nonnihil diversimodè vitiatus. Suadet deniquè alia experientia, quâ notum est, quàm facilis sit, et crebra metamorphosis unius speciei intermittentis in aliam, quod nonnisi à symboleitate fermentorum potest procedere. Si enim toto cælo diversa, et ferè ad invicem contraria supponantur tertianarum *v. gr.* et quartanarum fermenta, arduum erit intelligere non solùm quomodò contingat hujusmodi transmutatio, verùm etiam quo pacto unus et idem cortex possit in illa opposita agere ut agit, nisi velimus totum opus refundere in diversos corticis sapores, ut opinatur *Thomas Donzellus*, vel nisi clariùs talem supponamus proptèr hujusmodi sapores Chinæ Chinæ constitutionem, ut salium hermaphroditorum adinstàr oppositas etiam inter se acrimonias æqualitèr temperet, eo pacto, quo datâ proportione unâ, et eadem simplex aqua acidam *v. gr.* æqualitèr, ac salsam sui additione acrimoniam diluit.

Cum itaque minùs, quàm differant ad invicem tertiana et quartana benignæ, differant inter se tertiana perniciosa, et tertiana benigna, (istæ enim sunt ejusdem speciei, teste eâdem periodo, secùs ac illæ) hinc est, quòd utriusque fermentum æqualitèr dometur à cortice, ut ab eodem domatur æqualitèr fermentum tertianæ et quartanæ benignioris. Cùm enim tota diversitas tertianæ benignæ,

ac malignæ nobis elucescat ex solo symptomate pernicioso huic adjuncto, et cùm tale symptoma non differat ab alio simili non pernicioso in tertianâ benignâ apparente, ut vomitus *v. gr.* in istâ moderatus, in alterâ immanis, cùm, inquam, non differat nisi ratione majoris intensionis, ità fortè nonnisi ratione majoris intensionis consuetæ dyscrasiæ, aut acrimoniæ suæ, quæcumque illa sit, differt fermentum tertianæ perniciosæ à fermento tertianæ non perniciosæ, adeoquè tota illius malignitas ac venenositas, quæ ineffabilis dicitur, non alius est nisi major intensio activitatis ejusdem fermenti febrilis, cujus indoles solita cùm ignoretur, æquè ideò ignoratur intensior insolita. Sed quo pacto per corticem ritè administratum illa corrigitur, eodem quoque corrigitur et ista, fermento scilicèt istius æqualitèr retuso, licèt in hoc casu nocentior, quàm in alio ejusdem sit vis. Sic idem telum æquali nisu vibratum in eamdem corporis partem, prout magis vel minùs acutum est, modò leve, modò lethale vulnus infligit, si verò omni acie suâ tàm quantò acutius est, quàm quandò est obtusius, per eamdem limam æquè spolietur, ab infligendo tàm lethali, quàm leviore vulnere æqualitèr prohibetur. At istiusmodi ratiocinationes nodis quamplurimis inextricabilibus implexas, nonnisi ut nutantes velim accipi caligantis intellectûs mei cæspitationes.

Firmiore talo deberet posse per hanc arenam incedere, si materia sineret, medicinæ practicæ benè jugata mathesis, quæ utinàm æquè felicitèr

applicari posset morbis, ut loquebantur antiqui, similaribus, sive in intemperie constitutis, adeòque febribus tàm simplicibus, quàm putridis, ut paritèr aiebant, atque malignis, ac applicatur morbis organicis. In his certè quoniam solidorum affectio vel solitaria est, vel saltèm prævalet fluidorum læsioni, locum satìs amplum potest habere mechanice, anatomicis, chirurgicis, clinicisque simul observationibus juncta, id quod in rebus ab opticen pertinentibus quàm maximè elucessit. Immò et eamdem ingeniosè usurpatam ad plures alias extendi posse nequaquàm negaverim medicinæ provincias, ut luculentèr testantur tot practica non minùs quàm subtilia et docta clarissimi in dies *Hecqueti*, aliorumque nostri ævi scriptorum tùm alibì memoratorum, tùm etiam non memoratorum opera medico-mechanica, in quibus etsi solidorum systema pro basi sternatur, sua tamen quoque vis non planè denegatur fluidis insito quaquaversùm turgentibus spiritu.

Haud æquè facilè forsàn procedit res in explicandis morbis inorganicis vulgò appellatis, seu similaribus, et specialitèr febribus, quarum abstrusa et implicata natura mechanicum utrumque systema non parùm fatigat. Quià verò ætiologia earumdem febrium, in quibus, ut reor, fluida per se exorbitant, atque orgasmo suo solida ipsa consecutivè afficiunt ac lædunt, meliùs concordare videtur cum observationibus naturæ, si fluidorum systemati superstruatur, quàm si superstruatur sys-

temati solidorum; optandum idcircò superest, ut iidem celebres viri, vel iis jam emeritis, alii posthàc mechanicis itidem principiis innixi, post sedulam praxim medicam à diutino tempore exercitam, conatus suos ultrò urgeant, ut hanc Spartam adornent per mathesin fluidis quoque humani corporis, eorumque tùm peculiari texturæ, tùm motibus intestinis, quoàd usquè licet, applicitam, etiamsi res ardua hæc sit ac perdifficilis, maximè cùm nondùm satìs compertam habeamus omnium sigillatìm succorum naturam, vim, et secretionis modum, immò nec circulos satìs calleamus eorumdem particulares, aut varias velocitates, quâ singuli circumaguntur, ut ad circulum universalem concursu redeant inæqualitèr æquali. Allaborandum nihilominùs æquè dixerim hac etiam viâ, neque tamen ubì sic exigat rerum ordo, pigeat quemquam petere principium motûs, non immediatè quidem à solidis in primâ sui creatione sic ineffabilitèr constitutis, sed potiùs à fluidis spiritu suo insito, et elasticâ vi, quantum par est, abundè pollentibus, illamque jugitèr in solida transferre valentibus.

Hæc rursùs si fortè teratur universalitèr semita, quam antehàc calcavêre tot alii præclari viri universâ mathesi præstantes, quamvìs, ut fatear, theoriam febrium, præsertìm periodicarum, ut et omnium quas malignas vocitamus aut pestilentes, nondùm satìs extricârint, nullus tamen dubito, quin improbo, ut dici solet, labore adhibito, plurimus saltèm sit emersurus tyronibus præsertìm instituen-

dis profectus; esto quòd ob peculiarem conditionem materiæ nimiùm inæqualis et variæ, nimiùmque irregularitèr mobilis, non omnis circà hoc ab arte suâpte naturâ conjecturali demi queat incertitudo. At de his iterùm satìs, universalia namque isthæc innuere si fortè licet, inculcare ampliùs non decet, ne iis, qui longè suprà nos eminent, philosophandi leges temerè videamur velle præscribere. Resumptis ergò grassioribus nostris sermocinacionibus, ad methodum curandi febres perniciosas pro scopo unico nostræ specialis therapeutices assumptas, quo cœpimus gradu pergamus.

Munus ergò solertis medici, qui perniciosam intermittentem dignoverit, erit statìm paucis præmissis quæ indicationibus universalibus, prout è re videbitur, respondeant, vel iis omissis, si occasio sit præceps, erit inquam munus illius statìm ipsi fermento directè occurrere, ut imminentem paroxysmum periculo sæpiùs, atque terrore plenum antevertat, vel saltèm imminuat ac leniat. Consideratâ itaque gradatâ omnium prægressarum, præcipuè verò postremæ accessionis intensione, et indè elicitâ conjecturâ futuri accessûs, necnon habitâ mensurâ distantiæ illius, eam plùs aut minùs, citiùs aut lentiùs præmittat remedii febrifugi quantitatem, quæ enervando plùs aut minùs, citiùs aut tardiùs, prout opus esse videbitur, fermento adventuro sit satìs; adeòut vel omninò præcaveatur paroxysmus, vel, si planè id non liceat, vel fortè non libeat, saltèm leniatur, ut vires ægrotantis ferendo sint,

usquè ad integram paroxysmorum sublationem, quæ omnind est in arbitrio experti medici etiam quo ad tempus et modum.

Hac in re ritè gerendâ expediet præ oculis habere theoremata illa generalia febrium intermittentium proprietates nonnullas respicientia, quæ *capite* vi. et viii. *primi libri* protulimus. Nobis ideò congruum est, ut saltèm fingamus pro crassiore quâdam sed utili curationis ideâ, quòd illarum fermentum, etsi in loco peculiari adeò repositum, ut viribus catharticorum atque emeticorum sit utplurimùm inaccessibile et radicitùs inexpugnabile, habeat nihilominùs cum primis viis, et specialitèr cum ductibus chyliferis sive propinquiorem, sive remotiorem aliquam communicationem, ad hoc ut possit, quandocumquè è suis loculis proruperit, easdem vias subire. Quod equidem fieri poterit vel per eadem ostiola, per quæ chylus primùm ingreditur, vel etiam mediis aliis communicationibus, quæ per totum lectearum tractum à primo illarum exortu usquè ad locum insertionis earum in sanguinem plurimæ sunt, ut ostendit lympha chylum ubiqùe diluens, et lacteis potissimùm mesentericis (chylo jam per eas in sanguinem advecto) recentèr adveniens, ex observatione *Malpighii*, *Nuck*, *Municks* aliorumque recentiorum anatomicorum. Ponamus insuper, Chinam Chinam in tenuissimum pollinem redactam, et quomodolibèt deglutitam, si non ipsam fermenti fodinam directè et immediatè petere, saltèm in intestinis ipsis, et ductibus chyliferis ad

longiusculum tempus morari, illisque ad modicum intervallum adhærere; quod non planè negabit qui animadvertet res plurimas nutritioni ineptas, etsi ob molem, figuram, et pondus ad secedendum ab intestinis magis dispositas, ad longum tamen tempus in iisdem de more delitescere, antequàm cum chyli recrementis crassioribus foràs emandentur. Id ipsum autem eidem Chinæ Chinæ non modò potest accidere, sed verè accidit, ut ramenta illius excreta, et fæces alvinæ tincturâ ejusdem infectæ longè satìs ab illius assumptione palàm testantur. Atque ità actionem Chinæ Chinæ adversùs fermentum febrile per immediatum etiam utriusque contactum facile erit intelligere, et eò facilius, si prætèr iter corticis per intestina consideremus insuper necessarium progressum particularum illius in lacteas, necnon longiusculam earum moram in iisdem lacteis, in quas saltèm, et per quas aliquandò vehi debet fermentum febrile ad sanguinem tendens, quicumque sit terminus, à quo in easdem illud delabatur. Deniquè ponamus, eamdem Chinam Chinam si nòn crassiore, tenuiore saltèm substantiâ suâ, succis intrà intestina hospitantibus intimè immixtâ, quod idem est ac dicere, virtute suâ iisdem communicatâ et impressâ, fermenti adinstàr massam aliquam imprægnantis, eosdem succos ità alterare, et suis viribus roborare, ut continuato assiduè illius usu evadant apti ad præstandam medelam fermento febrili, cum quo alicubì sunt commiscendi, et ad illud retundendum,

quoties eidem commiscebuntur. Quemadmodùm enim, si pravi sint, possunt illud deterius reddere, ità si virtute polleant febrifugâ sibi à Peruviano cortice communicatâ, non modò illud non acuent, sed balsamicam, quam quodammodò acquisierunt naturam ipsi demùm fermento impriment, pro residendo eodem ad nocendum inerti, etiamsi non statìm ac retusum est, præcipitetur, sed in ipsam massam sanguineam se insinuet, dummodò tamen assidua sit et valida per novam febrifugi ingestionem illius retusio.

Quòd si etiam velimus nobis suadere eamdem Chinam Chinam vel sanguinem munire adversùs fermentum adventurum, vel depurare illum, ac abstergere ab eodem fermento intrà eumdem, velutì in suâ minerâ degente (quod aliàs cæteroquì non sumus lubentèr amplexi) immò si velimus, eam altiùs penetrare ad lustranda remotiora quæque ejusdem fermenti seminaria, non ideò sub hac hypothesi pro correctione ipsiusmet fermenti febrilis minùs felicitèr curationem instituemus. Atque hoc dictum volo, etiamsi metuamus, quòd China China nudum fermentum adorta vel in suo foco, vel tantùm in suo itinere, *causam* ejusdem fermenti *productricem* nequaquàm tollat. Neque enim de hoc quod pro dubio ad summum, ac incerto haberi potest, adeò solliciti esse debemus in casu ocissimè extremo, ut ob id præsens et certum exitium velimus negligere, maximè cum impetratis induciis, tractu temporis vel natura ipsa, vel ars, vel ætas,

vel corporis exercitatio, vel anni tempus integram medelam consuescant subministrare. Certè in cancro seriùs exitium minitante mos est adhibere curationem, ut vocant, *palliativam*, quæ mortem tantummodò protrahit, nec unquàm sanat. Quidni ergò in casu præcipiti febris perniciosæ liceat, imminente morte, uti (cùm præsto sit) curatione verâ et satìs firmâ, ubì potiore jure, quàm in cancro, ipsa optabilis esset simplex palliativa? Deniquè, si ex *Cornelio Celso multa in præcipiti periculo rectè fiunt, quæ aliàs essent omittenda, meliusque est anceps experiri remedium, quàm ægros certo exitio relinquere*, cur in eodem præcipiti certoque exitio, omittendum erit remedium suâpte naturâ tutissimum et minimè anceps, quod vel in morbis periculo carentibus communitèr solet administrari? His ergò pro fundamento, aliis verò quæ præmisimus, pro modulo agendi nobis propositis, facile est, ut juxtà exigentiam casuum diversorum in arduâ quâlibet febrium perniciosarum circumstantiâ, et temporis angustiâ, Peruvianum corticem ritè et cum fructu valeamus offerre; nihilominùs, ut firmiore talo in hoc possimus incedere, methodum ipsam specialem, certis regulis constitutam, et variis casibus, quæ in praxi contingunt accommodam, vel saltèm haud difficultèr aptabilem, pro medici videlicèt curantis judicio, et pro diversâ identidem eorumdem casuum exigentiâ, jamjam aggredior luculentèr exponere.

CAPUT III.

CAPUT III.

Methodus exhibendi validè, atque felicitèr *Peruvianum corticem* adversùs singulas recensitas febrium perniciosarum species, etiam in casibus fermè deploratis.

Per hoc, quòd febres perniciosas anteà descriptas Peruviano cortice curandas velim, non ideò cætera remedia rejicio, quæ, priusquàm ingruat ferox pernicies solo cortice domabilis, locum habere solent, et vel universalem humorum sensibilitèr peccantium alterationem, vel etiam peculiarem (quantum conjectare valemus) fermenti febrilis correctionem, aut mitigationem respiciunt. Rideo equidem, seu potiùs doleo, quòd iis solis adeò fidamus, ut in eorum usu enervi et imbecillo, teramus assiduè ac inutilitèr tempus, et verum validumque febrifugum illis posthabeamus; magisque rideo, dùm in eâ curandi ratione, quam *scrupulosam et superstitiosam* festivè appellat *Baconus*, rixas pueriles identidem audio inter... *tenaces propositi viros*..., sive circà numerum foliorum herbæ cujuspiam domesticæ, putà lactucæ jusculo incoquendæ, vel amygdalarum emulsioni addendarum, an scilicèt quinque sint plures, quatuor verò pauciores quàm par sit, vel circà usum endiviæ potiùs quàm cichorii, eo quòd nonnulla certè sit talium vegetabilium (etsi succedaneorum ad invicem) ut et salium eorumdem diversitas: quasi in stomacho,

Ee

et corpore nostro mille cibariis longè diversis assueto citrà sensibilem humorum, aut sanitatis alterationem, quicquam insignitèr diversum mediante usu jusculi medicati per quatuor, vel quinque dies assumpti possit efficere endivia suprà cichorium. Proh quanta est delicatulorum aliquandò medicorum discordia circà delectum herbarum aliquot convivalium, in quarum tamen usu promiscuo tantus est coquorum non modò, sed et botanicorum consensus!

Rideo paritèr, sed risu Sardonio, cùm à nonnullis non ob credulitatem (quod condonandum foret) sed ob garrulitatem et vanam quamdam ostentationem artis, ne dicam sui, pretiosa potiùs sæpè inutilia, quàm vulgaria et minùs conquisita remedia, meliora tamen (quæ scilicèt ex mente *Plinii: pauperrimus quisque cænat*) præscribi video, vel vulgaribus ab alio medico proptèr eamdem indicationem præscriptis substitui, ad captandum popellum; quasi concharum vel cornu cervi pulvere, quoàd affectum longè præstaret pulvis margaritarum, aut effœtum magisterium earumdem, magisque excelleret, ubì indicetur potus ferratus, extinctio (debilior licèt) auri quàm chalybis candentis, quemadmodùm pretio suprà chalybem excellit aurum. Ostentationes sanè ridiculæ, simulque nauseosæ, esto quòd ad illarum fulcimentum haud difficile sit nugatorias comminisci ratiunculas, ab ingenuis cordatisque viris despiciendas et minimè audiendas. Medicis hujusmodi optimâ suprà cæteros

memoriâ est opus, ne scilicèt quod semel ab alio propositum repudiârunt, ut noxium in tali morbo et subjecto, in eo ipso post annum tanquàm utilè proponant, affectatæ olìm reprobationis obliti: quod aliquandò contigisse memini.

Non ergò pro curatione febrium perniciosarum de remediis inutilibus loquor, vel de utilium æquipollentium inutili, nimiùmque religioso delectu; sed loquor de congruis omnibus rectâ et ingenuâ methodo administratis, eaque, quoadusquè possunt prodesse, suis loco et tempore esse usurpanda, ultrò concedo. Cùm tamen vita hominis est in discrimine, nec nisi per promptam inhibitionem paroxysmi febrilis possumus declinare exitium imminens, tunc saltèm, nisi priùs, aliis remediis posthabitis ad Peruvianum corticem debemus confugere; nec, nisi cum nostræ conscientiæ detrimento, perspectis jam illius viribus, possumus, ut reor, hujusmodi auxilium certum æquè ac innocuum omittere. Nimiùm suadet hoc ipsius certitudo mortis, et certitudo remedii illam impedientis; si quod enim est in medicinâ certum de morte præsagium, illud est unicè in casibus perniciosarum septem præsertìm priorum specierum, cùm illæ jam pulsûs abolitionem, algorem universalem, lethargum mortiferum etc. intulerunt. Quæ sanè certitudo funesti præsagii tanta nunquàm est in moribundis vel in agone constitutis ex quâlibet febre ab ortu malignâ, ut ipsa evincit experientia. Qui enim ad statum jam memoratum devenit æger,

etsi non statìm expiret, sed per diem adhùc tantillùm resurgat, accessione tamen correspondente certò perit, ni servetur ope corticis, de cujus præsentaneo auxilio non minor est ac esset anteà de imminente morte certitudo. Liceat exemplo rem explicare satìs, ut puto, appositè. Si quispiam natandi nescius mergatur in vasto gurgite, nec illi quidquam circumprostet, quod possit prehendere ut emergat, is profectò, licèt semel aut bis conatu suo naturali, et vi subeuntis aquæ, sursùm trusus efferatur nonnihil, citò tamen, et certò suffocabitur, ni illi baculus vel quid simile porrigatur ab adjutrice manu. In gurgite mergitur æger ex perniciosâ febre algidus factus, et sine pulsu, utut paululùm relevari semel, ac iterùm videatur. Lignum extrahens è gurgite est Peruvianus cortex ritè porrectus; manus adjutrix est manus medici, illum methodicè ac opportunè porrigentis.

Non una tamen præcisè est methodus in omnibus hisce casibus adhibenda, sed potiùs duplex, habito respectu ad duplicem ordinem febrium perniciosarum. Rursùs utraque adhùc varia evadit nonnihil pro diversitate motùs, seu velocitatis ipsius febris modò magis, modò minùs celeritèr in præceps ruentis; itèmque pro diversitate temporis quo vocatur medicus, seu pro longiore aut breviore intervallo, quod illi superest ad agendum, postquàm vocatus fuerit pro inhibitione imminentis exitii. Juxtà varias igitur hujusmodi circumstantias varia quoque aliquantulùm est, nempe modò lenior,

modò fortior methodus exhibendi corticem, ut mox apparebit.

Et quidem generalitèr loquendo, methodus fortior convenit magis septem prioribus perniciosarum speciebus, quas in primo membro latioris nostræ divisionis sumus complexi; et sunt, quandò febris quantumvìs exitialis suam intermissionem, suumque circuitum etiamnùm servat. Atque eò validior ea esse debet, quò celerior est motus ipsius febris ad exitium properantis, et quò brevius est intervallum temporis, quo distat accessio, quodque ad illam inhibendam medico superest. Methodus verò lentior magis convenit octavæ et ultimæ speciei, quam in postremo membro ejusdem primæ divisionis solitariè collocavimus; et est, quandò febris intermittens ab ortu ad continuam essentialitèr acutam et malignam tendit. Atque hæc ipsa quoque methodus, levior licèt respectivè ad methodum supradictarum, nonnihil fortis aliquandò (et quidem magis vel minùs) debet evadere, prout velocior aut lentior est motus ipsius febris ad continuam essentialitèr tendentis, proutque majus vel minus est spatium temporis, quod superest medico vocato ad impediendam continuitatem.

Exordium itaque ducendo à validiore, et quoàd effectum celerem mirabiliore methodo, septem priores perniciosarum intermittentium differentias respiciente, vel eam, ut dictum est, adhibere contingit, quandò febris minùs præceps in suo motu ob gravissimum symptoma maximum quidem pe-

riculum portendit, sed non immediatè, verùm probabilitèr post duos circitèr (anteactorum respectu habito) paroxysmos; et tunc etiamsi minùs validè usurpetur cortex, nempè more ferè vulgari, adhùc sat est; vel eamdem methodum contingit adhibere (quod frequentiùs accidit) cùm jam febris ferali symptomate, quodcumque fuerit ex recensitis suo loco, ægrum in tali statu repentè constituit, ut vix illam, quam actu patitur, accessionem videatur posse transigere, cum morali certitudine quòd alteri non sit futurus superstes, et in tali casu validissimâ opus est corticis oblatione.

In quocumque autem ex duobus casibus modò recensitis reperiatur æger, perniciosam intermittentem quamlibet passus ex prioribus septem speciebus, statìm ità curandus est, ut quò citiùs possibile sit, viæ omnes per quas fermentum futuræ accessionis transire debet, ut indè elutrietur in sanguinem, Peruviano cortice abundè conspergantur, omnesque quotquot sunt, succi in primis viis cum fermento alteram accessionem producturo commiscibiles, omnes, inquam, eodem pulvere inebrientur; adeòque ventriculus, intestina, vasa chylifera omnesque succi per eadem vasa reptare soliti, hoc pulvere febrifugo copiosè scateant necesse est, ut hospitem efferum sive in illis latentem, sive illis accessurum, excipiant ut par est, illum videlicèt enervando, debellando, ac mansuefaciendo, ne ultrà pergens, ultrà lædat.

Ad hoc opus citò absolvendum de more non

minus requiritur quàm quantitas *sex drachmarum* pulveris, nec plus quàm *uncia una* ad impediendum scilicèt futurum accessum, et *tantumdem* circitèr posteà ad firmandam valetudinem, et inhibendam recidivam. Quæ quantitas modò celeriùs, modò lentiùs debet absumi, prout magis vel minùs distat imminens paroxysmus, et prout majus vel minus est imminentis paroxysmi periculum. Sciendum est enim, ut dicebamus *cap.* I. *et* VIII. *libri primi*, ad sistendam febrem quamlibet intermíttentem sufficere quidem *drachmas duas* pulveris, si uno haustu assumantur longè satìs ab accessione futurâ, nempè vel in principio vel saltèm in fine accessionis antecedentis, (loquor de correlativâ ad eam quam intendimus inhibere) sed si talis distantia non adsit, ità ut paroxysmus qui debet impediri, distet *v. g.* per XXIV. horas tantummodò, vel etiam minùs, et tamen opus sit illum impedire ratione periculi, quod secum laturus est (non loquor de paroxysmo vel jam invadente, vel quàm proximè imminente, sive lethalis, sive mitior ille futurus sit, quoniam ad eum curandum pertingere tempestivè nequit actio corticis) in tali casu necesse est, quòd copia pulveris suppleat defectum temporis, et quòd ipsa quantitas adaucta absumatur eâ proportione et ordine, ut primus haustus, si offeratur in formâ liquidâ, vel prima oblatio, quomodocumquè fiat, constet tali quantitate pulveris, ut potis sit probabilitèr ipsum paroxysmum vel sistere, vel ut plurimùm enervare, quod faciliùs assequemur per primam oblationem

validam à paroxysmo inhibendo magis distantem, quàm per reliquas, quarum actio seriùs in actum deducitur. Et hinc est, quòd si primò offeratur in paucâ dosi, etiamsi postmodùm, vel frequentèr exhibeatur, ut mos erat *Talbotii* et aliorum, vel copiosè etiam, sed propè accessionem, facilè fraudemur fine nostro; secùs si longè ab accessione fortiùs, propè verò accessionem debiliùs agamus. Utrumque autem eâ proportione faciendum, quæ securitati effectûs, et casuum exigentiæ modò majori, modò minori aptè respondeat.

Hanc autem regulam, et consonâ proportione dispositam distributionem remedii paulò infrà meliùs determinabimus, atque exemplo illustrabimus, ut vim remedii cum brevitate temporis, quod superest ad impediendum futurum accessum, commensurare possimus, et cum præviâ cognitione, ac quasi ex certâ scientiâ id assequi in casibus arduis, quod in vulgaribus quasi fortuitò nonnunquàm contingere observavit *Monginotius* inquiens: *notandum venit, si infusio* (intellige corticis) *admodùm valida fuerit, aut si crebriùs fuerit exhibita, nonnullos à primo etiam paroxysmo liberationem obtinere; undè medicamento plurimum laudis accedit.* Et licèt hanc citam curationem in casibus minimè urgentibus, in quibus tantummodò illam observavit, minùs firmam censeat, illique propterea anteponat (nec forsitàn malè) nonnihil lentiorem, in casibus tamen præcipitis exitii, eadem utpotè coacta, hanc exceptionem pati non potest; satiùs est quippè recidere

segniùs in febrem, quàm citò mori. Sed et de rarâ in hisce ipsis casibus recidivâ aliquid infrà sumus dicturi.

Si itaque æger in talibus circumstantiis sit constitutus, ut probabilitèr duos adhùc *ex. gr.* ferre possit, etiamsi intensiores futuri sint, paroxysmos, quatenùs scilicèt febris sit motûs non adeò præcipitis, et perniciosum symptoma habeat adhùc quamdam mediocritatem, in hoc casu (siquidem fidendum sit morbo, qui nullam sæpè servat proportionem, adeò ut non raró post accessum levem sequatur immediatè lethalis alter) in hoc inquam casu declinante accessione, vel eâ integrè solutâ sufficiet exhibere *drachmas duas* corticis, prout de more in intermittentibus benignis. Quià tamen febris perniciosa habet nescio quid pravitatis et pertinaciæ suprà benignam, ideò ad majorem cautelam, si febris præsertìm duplex fuerit (loquor de tertianâ per modum exempli, et de hac semper intelligi velim, quippè magis obvia et pernicioso characteri magis obnoxia) ad majorem, inquam, cautelam utile erit sequenti die minoris scilicèt afflictionis, *unam* adhùc *drachmam* præscribere, ipsoque futuri paroxysmi fortioris die pluribus horis antè accessionem adhùc *alteram*; sic enim dubio procul paroxysmus ille majoris afflictionis non succedet, sicut nec subsequens levior. Quòd si, ut dicebam, suspicio de symptomate pernicioso sit minor, et periculum magis distans, febrisque tantùm simplex, possumus etiam solis *drachmis duabus* antecedente paroxysmo exhibitis contenti esse,

et observare quid indè sequatur, priusquàm corticem repetamus cum morali certitudine, quòd, etiamsi correspondens paroxysmus adveniat, levior is erit, et longè minoris periculi; adeòque poterimus, si velimus, etiam per *semidrachmas* pulveris vel semel, vel bis in die exhibitas, paulatìm accessiones imminuere, et intrà paucos dies in totum extinguere. Mihi tamen semper magis probabitur methodus validiuscula, ubì suspicio perniciei justum fundamentum habeat; tùm quià infidus est ordo et inæquale incrementum accessionum, quæ quandoquè nos fallunt; tùm quià, cùm innocuum semper repererim in quâcumque dosi remedium istud, non est cur ubì decernitur necessarium, hæreamus in parvâ, maximè cùm fortiùs operetur, quò fortiùs exhibetur; et quò fortiùs operatur, eò minus sit semper periculum, quod repullulet febris recisa.

Si verò ob neglectas febres, nondùmque ab ullo medico curatas, vel ob easdem non satìs à curante medico observatas, aut observabiles propter occultam illarum malitiam, repentinamve ac præcipitem mutationem, si, inquam, ob has vel similes causas æger (quod sæpè contingit) jam ruerit in exitium, sitque ideò in tali statu, ut jam frigidus, anhelosus, ac ferè cadaverosus appareat, et quod pejus est, in eodem statu diutiùs perseveret destitutus auxilio corticis, medico videlicèt illius restitutionem tentante per sola alexipharmaca atque cardiaca vulgaria: in tali casu, dummodò vita in futuram saltèm accessionem protrahi debeat (quæ conditio

omninò requiritur ad evitandam calumniam, non verò quià China China obsit cùm nequit prodesse, ut fusiùs explicabimus sequenti *capite;* neque enim hominem intrà illam ipsam accessionem expiraturum vel cortex vel aliud quidquam sanare valet) in tali, inquam, casu, licèt res in angusto sit posita, et insuper postridiè *v gr.* adventura sit nova accessio procul dubio cæteroquì lethalis, nihilominùs omni conatu statìm tentanda est virilitèr introductio liberalis quantitatis Peruviani febrifugi, posito quòd æger possit illud deglutire; hæc enim difficultas, quæ in lethargicis præsertìm facilè occurrit, non semel in causâ fuit, ut quispiam remedio destitutus occubuerit, qui ferè certò convaluisset si potuisset assumere.

Ponamus itaque per modum exempli, quòd ægrotans aliquis post duos paroxysmos *v. gr.* tertianæ simplicis intermittentis, quorum prior levissimus fuerit cum nullo vel pauco stomachi angore in principio accessionis, et alter nonnihil fortior cum dolore mordaci oris ipsius ventriculi, tertium patiatur fortissimum cum tali tantoque morsu ejusdem stomachi, ut primò ejulans ac ululans, dein clamandi impotens, jactabundus, nauseabundus, animo deficiens, cum pulsu pertinacitèr abscondito, oculis concavis, suspiriis luctuosis, sudatiunculâ frigidâ et hujusmodi, videatur animam efflaturus. Ponamus paritèr, quòd à naturâ atque à remediis adjutus et recreatus, post plures et plures horas tandem incipiat reviviscere cum levi aliquo ad tactum calore,

pulsûs utut minutuli elevatione, morsûsque ventriculi imminutione, adeò ut medicus moralem certitudinem habeat de vitâ in futuram accessionem protrahendâ, sed simul æqualem de morte tunc temporis adventurâ unà cum paroxysmo febrili, qui, quartus cùm sit cæterisque de more ferocior, quippè cum morbi statu coincidens, et die septimâ in hoc certè casu lethalis omninò futurus erit. Ponamus adhùc, quòd statìm ac appareat ea symptomatum remissio, quæ sinit ægrotantem loqui, ille tùm animæ primùm, tùm rebus deincèps suis successivè consulat, ad quæ peragenda non parùm temporis necessariò requiritur. Omnibus hisce tandèm peractis, manè sequenti (quæ dies est ab accessione vacua) ponamus deniquè alterum medicum in consilium vocari, ægro aliquantulùm quidem, sed parùm respectivè ad dies antecedentèr correspondentes allevato, et quo ad actus externos aliquantulùm vegeto, ad motum non segni, et ad respondendum, licèt languidiusculè, prompto, sed ex aliâ parte, remanente pulsu adhùc exili, et nonnihil celeri, sudatiunculâ quâdam viscidâ cum splendore faciei, nauseâ, aut apepsiâ cum quâdam sensatione molestâ in regione stomachi, oculis cavernosis, voce sepultâ, suspiriis identidem anhelosis et nonnunquàm singultuosis, itaut de futurâ accessione sequentis diei, ac per consequens de futurâ morte inter medicos curantes facilè conveniat, nisi impediatur paroxymus (quod primo loco requiritur) ad impetrandas saltèm inducias pro iis, quæ supersunt,

symptomatis ex arte corrigendis, et pro tollendâ pulsùs celeritate et frequentiâ febrili, etiam extrà paroxysmum novitèr introductâ, quæ tamen nullo negotio etiam sponte post inhibitum paroxysmum cum reliquis symptomatis solet evanescere; cùm verò nullum in medicinâ remedium sit, à quo possimus promptam inhibitionem paroxysmi sperare, nisi à cortice Peruviano ritè administrato, iste propterea in hoc statu, quin et in pejore (in quo ne ipsi quidem medici cæteroquì cortice utentes, illum posse proficere quondàm credidissent) nullâ morâ vel cunctatione interpositâ, proponendus est à medico recentèr vocato, et nervosè exhibendus.

Obstat equidem in hoc casu brevitas temporis (quæ aliquandò etiam major est in aliis casibus) obstat inquam brevitas temporis, quod superest usquè ad futurum accessum. Et certè in tali temporis augustiâ *duæ drachmæ* corticis, quæ requirunt pro actione suâ totum saltèm spatium, quod intercedit inter unam et alteram accessionem, non sufficiunt ad impediendum, quin immò neque ad minuendum quantùm opus est proximum paroxysmum, qui quoque, etiamsi levior foret, et cardialgiâ minùs feroci comitatus, adhùc tamen hominem viribus jam destitutum, qualem suprà descripsimus, dubio procul jugularet. Igitur in hoc casu necesse est, ut æger, quò citiùs fieri poterit, saltèm *drachmas sex* corticis deglutiat, primo quidem haustu *semunciam*, circitèr, et reliquum partitis vicibus, *ex. gr. drachmam unam* post horas sex vel

octo, et post simile intervallum alteram, habitâ cautione, ut ultima oblatio, si proficua futura est pro paroxysmo proximo, distet ab eodem paroxysmo per horas circitèr duodecim; quæ enim China China exhibetur paucis admodùm antè accessionem horis, ea pro inhibendâ accessione hujusmodi nihil valet, nisi fortè inquantùm præcesserit horis congruis alia quantitas roborari capax ad hoc adjuncto. Quo nomine etiam expediet in casibus brevissimæ à paroxysmo distantiæ, oblatâ dosi amplâ tempore remotiore, aliam portionem repetere etiam non longè à paroxysmo, licèt cæteroquì hujusmodi oblatio propè febrem magis influat ad impediendos subsequentes paroxysmos quàm ad avertendum imminentem, tali oblationi nimìs immediatum. Quod dictum est de *sex drachmis*, intelligi potest de *unciâ integrâ* in casibus summè urgentibus antè paroxysmi adventum absumendâ, et prudenti partitione distribuendâ.

Sin autem imminentis paroxysmi propinquitas sit talis, ut reddatur dubia quoàd effectum etiam prompta oblatio *trium* vel *quatuor drachmarum* corticis ob temporis brevitatem et ægrotantis instans exitium, ut *v. gr.* si paroxysmus lethalis per duodecim circitèr horas tantummodò distet, tunc ad *sex usquè drachmas* simul unicâ vice (quod pluries felicitèr à me, et ab aliis me suadente factum est) licebit transcendere, *duabus* quæ supersunt *drachmis*, in duo sequentes dies reservatis, si æger tamdiù supervivat; quemadmodùm, si distantia à

paroxysmo sit plurima ut in quartanis, vel etiam tertianis, medicusque sit præsens postremo accessui perniciem apertè præmonstranti, habeatque ideò totum tempus tùm declinationis paroxysmi, tùm subsequentis intermissionis, pro præscribendo citrà tumultum cortice, sufficiet primâ vice exhibere *drachmas tres*, vel etiam *duas*, ut paulò antè dicebamus, dein *drachmam unam* identidem, et frequentèr repetere, singulis, *v. gr.* sex horis antè adventum paroxysmi, aliisve modis suprà expositis, donec quantitas *sex drachmarum* circitèr sit absumpta.

Brevì hac facili et validâ servatâ methodo per totum tempus, quod accessionem antecedit, (supposito quòd illud sit horarum plùs minùs viginti quatuor, ab incepto usu remedii usquè ad horam futuri paroxysmi) idem paroxysmus vel inhiberi solet omninò vel levissimus apparere, vel saltèm procul dubio non lethalis esse ; quæ sors non contingit ullâ aliâ methodo in usum ductâ, ut, si solam infusionem Chinæ Chinæ more *Talbotii, Helvetii*, aliorumve quantumvìs frequentèr usurpemus, vel si alio quocumque modo procedamus, nisi *unciam* circitèr, si affectus sit præceps, ejusdem Chinæ Chinæ in purâ substantiâ assumpserit æger, vel tantùm saltèm extracti recentis, aut validæ tincturæ corticis, quantùm potest æquare virtute *unciam unam* ejusdem substantiæ antè adventum futuri paroxysmi; cum animadversione etiam, quòd dimidium integræ dosis æger jam uno tantùm vel

duplici haustu habeat assumptum duodecim circitèr horis, si fieri possit, longè ab ipso paroxysmo, siquidem necesse est, bonam quantitatem intrà breve tempus hausisse, et hausisse longè antè horam quantum fieri potest, futuri paroxysmi.

Propterea qui infusionem *trium*, vel *quatuor unciarum* Chinæ Chinæ præscribunt factam in magnâ liquoris mole, et plurium dierum spatio potandam, in casibus perniciosarum intermittentium moram non admittentibus, invalidè utuntur cortice; cùm talis methodus vix valeat in benignis, atque diuturnis febribus, minùs agente quantitate *quatuor unciarum* parvis dosibus usurpatâ, ac agat quantitas *unciæ unius* largâ dosi, brevique temporis spatio administratæ, ut diximus *capite* VII. *libri* I. Addo insuper, tantùm interesse non solùm corticem præscribi in quantitate liberali intrà breve tempus absumendâ, verùm etiam talem quantitatem distribui eâ, quam diximus, proportione, ut datâ pari quantitate, *v. gr. unciâ unâ* Chinæ Chinæ, eâque intrà æquale tempus, *ex. g.* intrà viginti quatuor horas absumptâ, in casu pari febris perniciosæ, adhùc tamen potest sanari Plato *v. gr.* et non sanari Socrates, præcisè ob inæqualem administrationem remedii, quatenùs Platoni oblata fuerit primo haustu *semuncia* febrifugi, et reliquum ad *drachmam*, et *drachmam*; Socrati verò oblata fuerit *drachma una* singulo trihorio *v. gr.* juxtà *Mortoni* methodum, vel alitèr. Cùm enim sic, et nimìs imbecillitèr agatur primis horis, à paroxysmo futuro

futuro magis distantibus, in quibus incidit occasio præceps, ac tota agendi opportunitas, et ferè incassùm agatur secundùm dimidiam circitèr portionem remedii, postremis horis inutilibus administrati, hinc est, quòd in casu præcipiti nullus sequatur effectus, qui ex adverso sequeretur per oblationem *semunciæ* primis horis, cui quidquid distributivè, et parcè postmodùm suppeditatur, satìs est. Et hoc necesse est, quòd sciant atque intelligant ii, si qui fortè sunt, qui, ut usui Chinæ Chinæ plaudere videantur tanquàm rei sibi notissimæ, Psittacorum more, quod minùs perspicuè hinc indè excerpserunt, confusè repetunt per vicos et per compita, scilicèt audendum esse, et Chinam Chinam in febribus quibuscumque crebrò et liberalitèr esse propinandam : hoc enim jactare sine experientiâ, et tradere sine lege, est remedium contemptui exponere, et semetipsos censuræ ob asserti nimiùm latè patentis animositatem, et ob frequentem carentiam successûs.

Positis autem in tuto hac strictâ methodo ægri rebus, ad ulteriorem expugnationem fermenti febrilis, et ad præcautionem recidivæ, morbo, ut ità dicam, in medio sui vigoris suffocato, necesse est insistere in usu remedii per plures dies, illudque postquàm ad dies aliquot omissum est, ad plures alios denuò repetere; alterna siquidem reciprocatio temporanei usûs et omissionis illius mirificè conducit ad intentum, præstatque ipsi usui non interrupto. Expediet idcircò non semel opus aggredi modis, et

formis luculentèr expressis *lib.* I. *cap.* præsertìm VII, ut ideò hìc idem repetere non sit opus. Illud addam tantummodò, quòd in casibus perniciosarum, qualis est, quem attuli paulò suprà per modum exempli, satius est primis diebus post fugatum paroxysmum, et præcipuè si aliqua febrilis incalescentia ab ultimo paroxysmo relicta, constantèr nonnihil perseveret (quod tamen per duos tantùm vel tres dies solet observari) satius inquam, est primis diebus, quibus cortex ad prophylaxim exhiberi solet, illum præscribere nonnihil liberaliùs ac in benignis, *ex. gr.* ad *drachmam unam* quotidiè per tres circitèr dies, dein ad *semi-drachmam* bis in die per alios tres dies; undè quemadmodùm *sex drachmæ* absumptæ fuerunt paulò antè adventum paroxysmi pro eo impediendo, ità *sex* aliæ posteà absumantur pro eodem longiùs pellendo. Interpositâ verò quiete sex dierum circitèr, *semunciam* adhùc ad *semidrachman* quotidiè sufficiet præscribere pro eodem paroxysmo, si possibile sit, penitùs arcendo. Atque ità *duabus unciis* ad summum Chinæ Chinæ in totum absumptis, sed dosi providè inæquali, et quidem intrà spatium trium hebdomadarum (comprehendendo quietem intermediam unius hebdomadæ). Perniciosa febris jugulatur, hominem cæteroquì statìm jugulatura, cùm ex adverso apud alios, *unciis quatuor*, vel *quinque* enervi methodo exhibitis vix pellatur benigna.

Quòd si adhùc radix aliqua febrilis repullulascere

videatur, illa vel paulispèr sibi sinatur suâ sponte cessatura, vel postquàm cursus aliquis illi permissus est, præmissâ, si lubeat, leni aliquâ corporis expiatione vel sanguinis missione, iterùm repetatur usus benignior ejusdem corticis, *v. gr.* ad *semidrachmam*, vel ad *scrupulum unum* quotidiè manè per dies duodecim circitèr ad impediendam omnem febris revirescentiam sive in formâ potûs, sive in formâ boli, sive in extracto, aut tincturâ, sive cum syrupis, aut conservis, sive alio quovis modo, quod parùm refert, ut fusiùs citato *cap.* VII. *lib.* I., ad quod etiam in hoc casu lectorem remitto. Atque hæc est methodus valida pro curandis illis febribus intermittentibus perniciosis, quas in primo membro divisionis genericæ collocavimus, quæ videlicèt etiam in suâ pravitate nativam adhùc servant intermissionem.

Exponenda superest alia methodus temperatior pro curandis illis quas collocavimus in secundo membro, et octavam perniciosarum speciem constituunt, scilicèt *subcontinuarum*, earum nempè quæ ex intermittentibus ad continuas et acutas tendunt. Ista autem methodus, quam lentiorem voco, respectu habito ad suprà descriptam, non semper adeò lenta est, ut aliquam non exigat celeritatem, neque tam levis, ut validum quandoquè non admittat operandi robur et dosim corticis liberaliorem. Ab hoc ut citò me expediam, sat erit generalitèr dicere, quòd pro medici curantis judicio varianda est dosis Chinæ Chinæ, et repetenda

illius oblatio eâ proportione quæ sensìm valeat ità enervare paroxysmos ad continuitatem vergentes, ut priusquàm adveniat tempus probabile futuræ continuitatis, atque (ut aiunt) acutiei, iidem paroxysmi omninò sublati sint, absumptis scilicèt intrà tale tempus aptâ distributione *drachmis sex* Peruvianis corticis. Paroxysmis etenim sic inhibitis, seu, non recurrente novâ accessione, mirum est quàm facilè ipsa evanescant semina et rudimenta succrescentis cæteroquì continuitatis.

Ponamus itaque et in hoc casu, quòd transactis quatuor vel quinque paroxysmis tertianæ intermittentis, quos inter aliquis calor atque siticula mediârit ipsâ intermissionis die, et quibus invadentibus minor semper quâlibet accessione facta fuerit sensatio frigoris, adeò ut levis tantùm et brevissima evaserit extremorum perfrigeratio, ponamus, inquam, quòd post hujusmodi paroxysmos, longiorem etiam extensionem, majorem semper intensionem, et breviorem ac obscuriorem intermissionem habentes, subsequatur alter, cui loco intermissionis succedat tantùm notabilis remissio, perseverante cum siti etiam linguæ siccitate, inquietudine, jactatione, calore ad tactum acriore, dolore capitis, urinis paucis, rubris, ac crassis, et aliis hujusmodi, adeò ut febris de intermittente jam facta sit subcontinua, seu continua per subingressum, non quidem per simplicem mitiorum paroxysmorum extensionem, sed propter violentam intensionem, et validiorem simul extensionem eorumdem; undè

sub hac proportione palàm fiat, quòd continuitas ista, quæ per subingressum paroxysmorum initium sumpsit, minimè velit in hac lineâ subsistere, sed ultrà pergere ad acutiem atque malignitatem, simulque ad continuitatem essentialem, post duos circitèr paroxysmos acquirendam, nullâque ampliùs periodo, vel nonnisi obscurissimâ distiguendam; in quo statu vel inutilis omninò, vel saltèm imbecillus admodùm semper est cortex, ut *lib.* V. dicemus.

In hoc ergò casu acutiem proximè et perniciem longiusculè præmonstrante, præmissis suo tempore quæ debebant præmitti, et repetitâ etiam, si opus sit, paulò antè usum febrifugi, ut casus quidem ferre videtur, venæ sectione, vel omissâ tali repetitione, si jam antecedentèr plenitudini et exigentiæ sit satisfactum, aut si nova accessio jam propè immineat, vel non admodùm distet, danda statim est opera, ut paroxysmus imminens continuitatem majorem allaturus enervetur insignitèr, non autem inhibeatur omninò; quoniam cùm effervescentia febrilis admodùm valida sit in hoc casu, in quo intermissio jam evanuit, fortassè minùs conveniens est illius repentina et violenta suppressio, maximè cùm nec unus, nec alter paroxysmus mortem sit allaturus, sed solam acutiem. Enervato siquidem imminente paroxysmo, per repetitum usum corticis magis enervatur et alter, donec sensìm tertius omninò tollatur, et paulò post etiam ipsa cæteroquì invalescens continuitas. Hoc

autem citiùs vel lentiùs agendum est, prout magis vel minùs distat primus accessus, et prout magis vel minùs celer est motus, quo febris ad continuam vergit, majorve aut minor ad succumbendum oneri dispositio ægrotantis.

Redeundo itaque ad casum jam positum, in quo medicus post elapsum quintum paroxysmum cogitet sequenti die de impediendâ continuitate sexto accessu validiùs adventurâ, dico quòd præmissis anteà præmittendis, statìm poterit exhibere manè *v. gr. scrupulos quatuor*, vel *drachmam j. ss.* corticis, vespere verò *drachmam ss.* vel *scrupulos duos*. Die autem ipsius accessûs, manè *drachmam unam* solam, vel *duos* tantùm paritèr *scrupulos*, totidemque serò declinante febre, offerre sufficiet, et sic per duos vel tres dies continuare, insumendo scilicèt quotidiè partitis vicibus *scrupulos* tantùm *quatuor* vel circitèr pulveris; posito quòd primo die, primoque haustu liberalior aliquantulùm fuerit, ut suprà, dosis assumpta. Et quià, ubì agitur de febre ad continuitatem atque acutiem properante, suspectus cuipiam videri poterit vini usus, propterea ad majorem cautelam in hac febris specie expediet corticem offerre in aliquâ aquâ stillatitiâ, putà cardui benedicti, scorzoneræ etc., vel eamdem aquam loco vini ipsi cortici assumpto in formâ boli superbibendam præscribere; quamquàm (ut fatear) neque in his circumstantiis vini præsertìm tenuioris usum unquàm noxium sim expertus.

Sublatâ in hunc modum periodo, et successivè

evanescente quæ supererat febre, ne facilè eadem repullulascat, utile erit post quietem unius vel alterius diei, immò etiam trium, vel quatuor, corticem rursùs offerre ad *drachmam ss.* modò semel, modò bis in die juxtà majorem vel minorem ægri dispositionem ad recidivam, quod oculato medico haud difficultèr constabit. Atque ità pro variâ istâ ægrotantis dispositione, et febris indole, brevior aut diuturnior esse debet, et citiùs aut tardiùs, crebriùs aut rariùs, ac per breviora aut longiora dierum intervalla resumi usus ejusdem corticis; hac tamen cautelâ generali semper adhibitâ, ne scilicèt usus crebrior transeat in abusum. Absumpsisse siquidem satìs est *duas*, plùs minùs, *unicias* Chinæ Chinæ in substantiâ, quomodolibèt id fiat, pro unâ ægritudine integrâ, quod enim non præstat hæc quantitas, nec præstat major. Immò non semel observavi pendente ipso corticis usu liberaliore (qui pertinacitèr à nonnullis in benignis intermittentibus perperàm instituitur) febrem insimul rediisse; illâ videlicèt cum remedio sibi familiari reddito aliquod tandem societatis fœdus ineunte.

Quòd si celerrimo gradu febris ad acutiem et continuitatem properet, itaut statìm ac incipit obscurari intermissio præter indicia superiùs exposita, aut illis similia, appareant etiam, ut quandoquè assolent, alia fortiora, qualia sunt motus artuum tremuli aut convulsivi, subdelirium non planè intermittens, vox tremula, urina subjugalis, singultus aut alia hujusmodi, tunc gradu paritèr velociore debet

incedere medicus in exhibendo cortice fermè ad regulam methodi in perniciosis comitatis constantèr intermittentibus usurpandæ. Ut enim se habet respectu illarum imminens exitium, ità se habet respectu istarum imminens acuties; utrumque magnâ quidem celeritate impediendum, non tamen omninò pari, quoniam dispar quo ad tempus est extremum utriusque periculum. In casu itaque perniciosæ post aliquot intermittentes accessus motu celerrimo in continuam degenerantis, expediet primâ oblatione (quæ semper, ut aliàs diximus, cæteris longè validior esse debet, ut cum fructu efficaces esse possint leviores, quæ debent subsequi) expediet, inquam, primâ oblatione *duas* saltèm vel etiam *tres drachmas* corticis exhibere, dein alterâ die *drachmam unam* manè et serò, posteà ad *drachmam semis* transcendere modò semel, modò bis in die, prout opus erit, donec absumatur *prima uncia* circitèr corticis, reservatâ aliâ *unciâ* vel integrâ vel dimidiâ, distribuendâ pro prophylaxi eo modo et eâ proportione quæ medico curanti videbitur opportuna, ut satìs superque jam diximus.

Nec est, quod quispiam meticulosus liberaliorem dosim, diuturnamve repetitionem corticis eo, quo diximus, modo reformidet; præterquàm enim quòd major quantitas, et diuturnior oblatio ob leviorem causam in usu jam fuit et est quotidiè, diversâ quidem methodo apud alios, et præsertìm in Galliâ, nec tamen quidquam detrimenti à tantâ et supervaneâ corticis ingurgitatione ad plures videlicèt,

ac plures illius uncias, suboriri intelligimus; addere insuper possum et ego experientiam meam, quæ respectivè ad usum innocuum Chinæ Chinæ generalitèr est annorum circirer L., præter experientiam præviam præceptoris mei, ad ipso corticis in Italiam adventu initia sua sortitam; respectivè verò ad usum largiorem in perniciosis febribus est annorum XL., quod potest sufficere ad firmandam ancipitem pusillorum fidem. Et quoniam virorum omnium honestorum experientiæ agentium de corio humano, acquiescendum est, lubet adjicere quoque experientiam *Mortoni* ab annis XXV. petitam, et *Sydenhami : nunquàm*, inquit *Mortonus*, *me pœnituisse memini, quòd corticem frequentèr et copiosè exhibuerim; indè enim sæpè appetitum magis firmatum, coctionem alimentorum in ventriculo restitutam, generi nervoso robur adjectum, et habitum corporis à flatu tabido in athleticum mutatum observavi.* Quæ quidem omnia sæpissimè mihi quoque observare contigit. Immò copiosæ ac repetitæ corticis oblationi tantùm tribuit citatus auctor, ut incommoda quæ aliquandò febres fugatas sequuntur in aliquibus, qui cortice solùm usi sunt quantùm par fuit ab pellendam febrem, et non ultrà, adscribat nimìs parco corticis usui, fermentum febrile ob idipsum supprimentis potiùs quàm subigentis, adeòque subdit, hujusmodi incommoda restitantia, quæcumque sint, *à repetito et justo corticis usu absque quâcumque aliâ methodo spontè cessare :* tandemque concludit : *culpentur ergò medici, qui ipsum*

satìs copiosè non exhibuerunt, aut ægri, qui ejus repetitionem respuebant, non verò pharmacum, quod insons est. Sydenham paritèr in ſebribus præsertìm continuitatem affectantibus, in quibus cæteroquì magis suspecta videtur esse debere copiosa corticis quantitas, illum liberalitèr exhibet in substantiâ præcisè ob hoc ipsum, quòd febris ad continuam disponitur. *Observandum est,* inquit ille, *quòd quò magis febris sive sponte suâ, sive regimine calidiori ad continuitatem accedat, eò major corticis quantitas exhibenda; itaut nonnunquàm viderim morbum hunc nonnisi sesquiunciæ, vel unciis ejusdem duabus cessisse.* Sed de hoc fusiùs adhùc *sequenti capite.*

Deniquè pro coronide monendum superest, quòd cum in casibus perniciosarum quarumlibet, et præsertìm postremarum, quæ octavam differentiam constituunt, earum suppressio contingat ut plurimùm circà statum morbi universalem (si enim periculum continuitatis in ipso statìm se prodat principio, suo loco quæremus, an tunc quoque expediat corticem administrare) cùm, inquam, morbi mutilatio, ut ità dicam, contingat in medio illius cursu, ideòque tunc faciliùs recurrere posse videantur recidivæ, reciso quidem, sed non ab omni forsàn radice penitùs evulso febrili fermento ob remotam scilicèt productricem causam quæcumque fuerit, fortassìs adhùc vigentem: propptereà in hujusmodi casibus utile erit recidivam, si contigerit, non statìm iterùm reprimere, sed aliquantulùm sinere, quoniam semper debilior est ac fuerit invasio prima,

suamque febris faciliùs ac diutiùs quàm tunc servat intermissionem; atque ideò satìs est efficacitèr egisseà primordio periculi. Cæterùm quæ subsequitur levior invasio vulgaribus tantùm, congruisque et cautis remediis erit tractanda, donec vel sponte, vel consuetâ artis methodo perfectè curetur. Quòd si his non obstantibus vel diutiùs quàm par sit protrahatur, vel iterùm cum periculo recrudescat febris, vel ad continuitatem essentialem tendat, tunc promptè, et sine ullâ cunctatione repetendus est cortex sive fortiùs, sive temperantiùs, juxtà exigentiam casuum diversorum, et secundùm regulam in *historiis sequenti libro* subdendis servatam; quod omne paritèr faciendum est eodem modo, quoties sive bis, sive ter, sive etiam pluries pervicax et indomitæ ferè cervicis febris validè recruduerit.

De diætâ servandâ eo tempore, quo juxtà methodum utramque remedium in usum ducitur, nihil habeo, quod addam suprà id, quod obitèr dixi de hoc *cap.* viii. *libri primi;* maximè cùm facile sit cuilibet medico vel mediocritèr versato, alimentum in debitâ qualitate, quantitate, et temporis distantiâ præscribere, præfertìm ubì vel methodus curativa lenior, vel mera prophylaxis sit institura. Ubì verò præ manibus sit methodus validior, in quâ copiosè et frequentiùs exhibetur cortex, attentè magis quoàd partitionem, et cautè magis quoàd quantitatem victus est offerendus, ne cum eo confundatur intempestivè remedium. Sed hæc ipsa cautela citò desinit, cùm brevitas unius diei naturalis, quâ negotium

magnâ ex parte solet absolvi, difficultatem ullam vix possit admittere.

Circà hoc tamen illius non sum sententiæ, ut cum nonnullis credam crebrum et pleniorem ciborum usum conferre cortice utentibus; imò cùm permixtio medicamenti cum cibis apud me sit semper suspecta, quò enim purior et simplicior permeat chyli vias substantia remedii, eò activior est, et validior satiùs duco, quòd ea servetur victûs ratio quæ congruit naturæ morbi in datâ positione acuti jam facti; ut propterea solliciti admodùm esse non debeamus, saltèm in regione nostrâ (ut *libro* etiam *primo* innuebamus) de cibo offerendo, quasi in adjumentum remedii. Atque ideò præter vinum, in quo frequentiùs propinatur febrifugum (esto quòd et in aquis stillatitiis, et in formâ solidâ cum fructu æquè offeratur) præter vinum, inquam, quod portionem aliquam alimenti supplere potest, convenient juscula carnium, ova sorbilia, fercula ex illis confecta, panatellæ, emulsiones ex seminibus peponum, ex amygdalis recentibus, et hujusmodi.

Quoàd intervallum verò inter cibum et corticem, ego hanc regulam generalem teneo, ut quandò remedium offertur, ventriculus sit à cibo, si fieri potest, vacuus, vel saltèm sit peracta digestio, et quandò cibus offertur, remedium paritèr, majore saltèm sui portione, sit è ventriculo ad chyli vias propulsum. Idcircò quatuor saltèm horis antè cibum exhibeatur cortex, elapsis verò quatuor itidem, vel quinque horis ab assumpto tenuiore cibo ite-

rùm repetatur, et sic deinceps toto tempore, quo durat frequentiòr oblatio ejusdem corticis. Hanc tamen regulam quandoquè variare expedit, ubì urgeat necessitas tùm nutriendi, tùm febrifugum exhibendi; quo casu, partito singulis sex horis cibo dilutiore ac tenui, horis demùm intermediis (videlicèt tribus elapsis ab assumpto jusculo) potest exhiberi cortex, immò etiam paulò post, vel paulò antè assumptum jusculum, si sit opus; quandoquidem aliquam alimentòrum, præsertìm liquidorum fortè et solidorùm societatem non prorsùs excludit remedium istud, facilè fermentorum nostrorum objectis, ut fermentis ipsis nostris accommodabile. Quæ itaque pro regulâ generali circà hoc sunt prolata, non adeo religiosè intelligenda sunt, quin variam pro diversitate casuum, et methodi adhibitæ, ampliationem aut limitationem juxtà medici curantis judicium identidem patiantur.

Hæc ergò est methodus completa curandi febres periodicas perniciosas per usum Chinæ Chinæ. Superest, ut methodum eamdem hucusquè expositam, quæ omnem fortè legentis cujuspiam expectationem (tàm facilis illa est et obvia) nondùm implevit, licèt suprà plurium expectationem mea sæpiùs, et ægrotantium impleverit vota, *sequenti capite* dilucidemus, examinemus, et à præcipuis quæ obtrudi facilè possent, objectionibus vindicemus. Jam enim mihi videor audire non paucos dictis meis succensentes, et palàm clamantes:

Quid dignum tanto tulit *hic promissor hiatu?*

Docuit, inquiet aliquis, curare febres suâpte naturâ intermittentes, mediante *unciâ unâ* vel *alterâ* Chinæ Chinæ, quod lippis jam, atque tonsoribus notum. Docuit, inquiet alter, experimentum periculosum, fermè deploratos curare tentans, temerariâ affatìm, exuberante corticis oblatione. Docuit deniquè, concludent alii, sive recoxit, quod antè illum docuit præter alios etiam *Mortonus*, ob idipsum à sanioribus universalitèr reprobatur. Hæc jam, et similia meis scriptis ominor. Etsi verò vel ob inania hujusmodi præjudicia, vel ob alienam incuriam, vel ob denegatam fidem, vel ob pervicatiam (neque enim unquàm crediderim, quod ob nequitiam) in contemptum cadant hæc mea, nullus dubito, quin ipsi contemptores, vel obtrectatores mei, si qui futuri sint, methodum istam, quam palàm fortassè spernent, clanculum tandèm usurpent, vel siquidem eam apertè profiteantur, confidentèr apud ignaros jactitent, velut sibi jamdudùm compertam, antequàm mihi. At hoc parùm refert; nullam enim hinc famam quærito, sed proximi utilitatem; nec me vana tangit prurigo garriendi, per quem vivat hac arte servatus homo, dummodò vivat. Cùm longior autem dies, et diuturnus usus, isque dubio procul felix, universalem approbationem, ut juvat sperare, huic methodo conciliaverit, tunc justitiam, quam mihi fortè nasuti complures denegabunt viventi, reddent extincto. *Tempori, judici æquissimo* (ità monere videtur exemplo celeberrimi *Harvei*, hisque

fermè verbis innuere *cl. Ramazzinus*) *causa committenda, et despiciendi obtrectatorum latratus, neque responso dignandi, donec tandèm ferietur livor, qui ut plurimùm in vivis pascitur, ac cineribus parcit.* Sed et istud perindè mihi erit ac illud; quippè qui reprobantes audire vivens nolo, approbantes extinctus nequibo.

CAPUT IV.

Dilucidatur methodus exposita, examinatur et defenditur à malè feriatorum dicteriis, porrò circumstantiæ, in quibus ea locum habet et in quibus non indicantur.

NE quæso existimet quispiam, eo quià plurimùm tribuerim methodo expositæ pro curandis perniciosis febribus suprà descriptis, in arduâ ferè quâlibet earumdem circumstantiâ, extremâque propè ægrotantium angustiâ, velle me methodum eamdem jactantèr venditare pro peregrino quodam cogitato aut invento, quod menti hominum unquàm nec occurrerit, nec potuerit occurrere; cùm tamen admodùm similem antè me excogitârit (me quidem inscio, cùm antequàm excogitâssem, et in usum duxissem, non promulgarit) *Mortonus*, aliique forsitàn privatìm suo Marte tentârint aut excoluerint absque eo quòd illam peculiari dignam reputârint historiâ. Non ea sanè mihi mens est, nec me latet quàm parùm distet à communi usu inventum istud, quippè quod habet pro basi remedium vulgatis-

simum, et pro scopo febres febribus eidem remedio communitèr addictis analogas. Non ergò methodum hanc propono, ut rem abstrusæ atque sublimis indaginis, sed ut rem summæ, atque admirandæ utilitatis, à cunctis quidem facilè excogitabilem, sed à paucis excogitatam, et à perpaucis excultam, quâ mediante servantur quamplurimi, cæteroquì perituri, et sine quâ plurimi pereunt, qui certò servarentur; pereuntque præcisè per hoc, quòd methodus ista sive obvia, sive recondita, sive vulgaris, sive peculiaris, sive aliena, sive mea, communitèr non noscitur, nec in usum ducitur. Quòd si quis illam antè nos se novisse jactitet, etsi pudeat pro hac gloriolâ decertare, adducat in exemplum curationes nostras quas sumus allaturi, æquales pondere, ac priores tempore, et manus vinctas dabimus. Sed aliud est decantare quod pluribus jam libris nimiùm liberalitèr evulgatum est, ex ideali quâdam conjecturâ, Chinam Chinæ omnibus generalitèr febribus, et quolibet earum tempore posse convenire, in casibus autem arduis, ubì verè convenit, nescire præscribere pro exigentiâ affectûs curandi: aliud per praxim methodicam, propriâ observatione sibi comparatam, certisque regulis constitutam, pronunciato contrà communem expectationem successu, utilissimè administrare, seque vadem eventûs præbere in agone rei.

Invento huic qualicumque, (siquidem inventi nomine velimus illud dignari) incipit jam propè contingere, quod contigit olìm jocoso invento

satìs

satìs noto de ovo stante, quod postquàm viderunt, sciebant omnes, et priusquàm videret, sciebat nemo. Sciunt autem ex nostratibus medicis ingenui non pauci, qui me præeuntem in hoc saltèm uno secuti sunt, et imitati; digni tamen, ut illos in longè pluribus sequar ipse, sciunt, inquam, et experiuntur, quot modò sanantur hac viâ, qui priùs inevitabili sorte interibant. Sed jam malè sonat (nosco) delicatis auribus repetita pluries hæc cantilena, quam nihilominùs vel invito sæpiùs extorquet sinceræ veritatis studium, non inanis jactantia.

Quidquid autem singulare habet hæc methodus, si quidquam habet, à duobus pendet. Unum se tenet ex parte morbi, alterum ex parte methodi ipsius. Ex parte morbi mirabile est prorsùs, non præcisè quòd febris intermittens, etsi violenta, per Chinam Chinam depellatur, sed quòd depellatur febris, quæ licèt fuerit intermittens, jam continua facta est, maligna, et exitialis, et quidem in eo statu, in quo æger lethalibus undiquè stipatus symptomatis videtur jam morti proximus cum algore universali, frigidove sudore, pulsusque ipse nullam ferè ampliùs febris habitudinem prodit, cum vix prodat se ipsum. In quo equidem statu de nullo ferè remedio cogitare consueverant medici, nisi de cardiacis, ut vocant, et restaurantibus vires, quorum tamen pretioso apparatu instructi, ne dicam infarcti, ægrotantes ditissimè moriebantur. Ex parte verò methodi peculiare quidpiam est, quòd China China eo modo et eâ proportione exhibeatur, ut

consuetam activitatem suam valeat transcendere non modò curando morbum qui à nullo ampliùs remedio videtur curabilis, quippè fermè *deploratus*, et quem propterea *non oporteat attingere*; verùm etiam illum curando intrà breve temporis intervallum, intrà quod benignam intermittentem, si vulgaris quælibet usurpetur methodus, non valet curare, et intrà quod, etsi angustum, si curaret, non curaret ampliùs, si videlicèt seriùs actio illius esset protrahenda, et priusquàm talis actio se posset exerere, novus se exereret paroxysmus.

Hæc sunt quæ methodum hanc *peculiarem* reddunt atque spectabilem, cùm cæteroquì summa illius in hoc tantùm consistat, ut augeatur suprà vulgatiorem dosis Chinæ Chinæ videlicèt *ad drach. ʒj.* vel *ad unc. j.*, quòd distribuatur determinatâ quâdam proportione, ut prima oblatio sit potis febrem non longè distantem valido istu plectere atque mulctare, et quòd hæc dosis sic adaucta et sic distributa intrà breve spatium temporis absumatur integrè, ac etiam, si opus sit, tota simul. Quæ omnes circumstantiæ, si singillatìm considerentur, sunt leves quidem, et quasi fortuitò inventæ, sicut ferè fortuitò olìm applicitæ (ratione tamen duce) casibus quibusdam, quibus parùm vel nihil profuturæ reputabantur; sed si considerentur conjunctæ, ubì agitur de servandâ pereuntis hominis vitâ, præstant effectum (atque frequens equidem est occasio præstandi) præstant, inquam, effectum et citum, et certum, et tutum, et admirabilem, uno

verbo talem, qualem reverà assequi nullus anteà medicinæ liber, sive ex Hippocraticâ, sive ex Galenicâ, sive ex chymicâ scholâ unquàm nos docuit.

Ut magis elucescat peculiaris hæc novitas cordatiorum oculis, ponamus exemplum. Notum est omnibus, pleuritidem copiosâ non modò ac repetitâ pluries, quantùm sinit virium status, phlebotomiâ curari, verùm etiam id fieri per specifica, ut aiunt, propinata, putà dentem apri in pulverem redactum, mandibulum lucii piscis, et hujusmodi. Hac nihilominùs apud omnes vigente notitiâ, quot pereunt quotidiè pleuritici, quibus jam ad extrema redactis inutilia sunt, nec proindè ampliùs administrantur prædicta præsidia? Si ergò medicus aliquis ratione et multiplici experientiâ fretus doceret modum certum sanandi eos, etiam cùm jam stertor bronchia pulmonum obsidet, suppresso sputo cùm pulsus exilissimus, facies Hippocratica, et anhelitus sublimis mortem præ foribus esse, et postridiè cubiculum ingressuram prænunciant, doceret autem id assequi per oblationem *copiosiorem*, et intrà *breve* statutum tempus *crebrò repetitam* dentis apri *v. g.*, itaut loco scrupuli unius vel semidrachmæ, quæ est dosis usitatior, semunciam *v. gr.* affatìm offerret, ac subindè statis brevibus intervallis oblationem parciorem renovaret, donec uncia una quamprimùm esset absumpta, is profectò *peculiarem* et novam methodum prodidisse, meritò diceretur curandi pleuritidem jam ferè desperatam, licèt remediis pro morbo illo curando notissimis

id præstaret. Sic *Lazarus Riverius*, eo quià febrem malignam epidemicam intrà biduum ab exortu parotidum ægros ferè omnes, quos corripiebat, necantem curare et sanare cœperit, iteratâ solùm phlebotomiâ et purgatione in eo gravi statu administratâ, methodum suam nomine *insignis experimenti, quod silentio præterire sit nefas*, donare minimè dubitavit *cap. de febre pestilenti.* Sicque paritèr, qui modo prædicto provectam ut suprà, pleuritidem sæpiùs sanaret, *insigne experimentum* se peregisse, et *specialem methodum* curandi pleuritudem in eo statu se reperisse, haud immeritò gloriatur, etsi vulgaribus tantùm id ageret, notisque remediis; quià videlicèt, quos alii sanare nequeunt, ipse sanaret, præcisè ob *peculiarem* notorum medicamentorum administrationem, in quo uno tota sita esset prærogativa talis actionis. Ob id jure maximo aiebat magnus *Verulaminus* hanc materiam egregiè suo more pertractans : *sciant pro certo medici posse plura medicamenta ad morbum aliquem gravem curandum rectè præscribi, quæ debito ordine et debito intervallo sumpta curationem præstent; quorum singula si per se tantùm sumerentur, aut si ordo inverteretur, aut si intervallum non servaretur, fuerint prorsùs nocitura :* etenim (liceat hìc ex eodem auctore alibì dictum repetere), *Quæ in naturâ eximiè possunt et pollent, sunt ordo, prosecutio, series, et vicissitudo artificiosa.* Perfectio rerum consistit in parvo. Excellentem picturam non reddit præcisè congrua colorum elec-

tio, sed et consona dispositio. Crassiora quæque lineamenta efformant effigiem : pauca et tenuia efficiunt similem.

Sed neque in auctâ dosi, et proportionatâ distributione Chinæ Chinæ merè consistit vis et utilitas methodi expositæ. Aliud namque requiritur, quod designari quidem potest aliquo modo, ut jam pro viribus factum est, sed nequit planè communicari. Tria sunt circà methodi usum scitu necessaria; *ubì* nempè usurpanda sit, *quandò*, et *quomodò*. *Ubì* respicit febres omnes in quibus potest aut debet administrari; *quandò* respicit tempus opportunum, et *quomodò* quantitatem medicaminis, et proportionatam celeremque distributionem illius. Contrà *ubì* peccatur, quandò non dignoscitur natura febrium in quibus conveniat ac prosit, et in quibus non exhibendo *v. gr.* ubì nequit agere, vel omittendo ubì miranda quandoquè præstare posset. Circà hoc autem plura jam hucusquè protulimus, et non pauca posthàc, præsertìm *lib. V.* sumus prolaturi, ut nempè istud *ubì*, quod plurimùm refert, perspicuè dignoscatur. Contrà *quandò* peccatur, cùm tempore inopportuno exhibetur cortex, nempè vel procrastinando in occasione præcipiti, et offerendo nimìs serò, cùm lapsa est occasio morsque jam proximè imminet, vel exhibendo nimìs celeritèr ob timorem panicum, cùm cæteroquì satius esset, febrem vel nonnihil, vel omninò, sinere. Et de hoc paritèr actum est et deinceps agetur. Deniquè contrà *quomodò* delinquitur, cùm quan-

titatem medicamenti, et illius distributionem non aptamus debitâ proportione febri modò majorem affatìm, modò minorem corticis copiam, modò lentiorem, modò citatiorem repetitionem et modò æqualem, modò inqualem illius partitionem intrà congruum tempus exigenti. Et circà hoc quoque, ut reor, quantùm sat est, quid sentiam aperui, speciales cautiones, observationes meas experimentales candidè aperiens.

Haud equidem inficior, hanc ipsam dosim largiorem, atque etiam nonnihil celeritèr absumptam in usu esse apud *Mortonum* (idem quodammodò dici posset de *Sydenhamio*, aliisque compluribus exteris) atque ab eo nonnunquàm applicari, seu applicitam fuisse febribus perniciosis suprà descriptis; ut paritèr fuit ab eodem applicita (fortè nimìs quàm par fuerit, sed tamen minùs quàm fuerit hactenùs creditum, ut videbimus) aliis quibusdam febribus, ne dicam morbis omnibus aliquid periodici redolentibus. Et propterea fassus sum alibì, atque hìc iterùm fateor, methodum meæ consimilem uni fortè *Mortono* antè me innotuisse, ut testantur illius historiæ annum sæpiùs 1690. quandòque et 1680, connotantes, licèt opera ejusdem seriùs impressa illam nobis non aperuerint, nisi post cœptum à me meæ methodi usum, ut historia peculiaris *capite VI*, hujusce *libri* exponenda, et aliæ deinceps *libro sequenti* manifestè patefacient. Si tamen aliquis chronologiæ hujusmodi fidere nolit, meque velit à *Mortono*, vel aliis auctoribus

instructum, parùm refert; hinc enim, ut alibì dixi, plùs mihi gloriæ quàm pudoris emerget; emerget siquidem gloria saltèm imitationis in melius evectæ, si gloriola qualiscumque inventionis denegetur.

Illud tamen mihi fidentèr tribuo, aliisque compertum volo non ob contentionem quidem præeminentiæ sed ob utiliorem tantùm ægrorum curationem; nempè aliquam nec prorsùs levem esse discrepantiam inter meam et *Mortoni* methodum. Ille enim, cùm dosim non augeat, nisi ob suspicionem, quòd cortex sit adulterinus, ut videlicèt *drachmæ sex* hujus adulterini sortiantur effectum *drachmarum duarum* genuini pulveris, utì vidimus jam *capite VII, libri primi*, eamdem dosim non distribuit proportione satìs validâ, ut quandoquè opus est in casu præcipiti, ideòque in talibus casibus fortè fallax erit *Mortoni* methodus *sex illas drachmas* præscribentis, et dividentis in sex partes æquales, singulis quatuor horis assumendas, quæ est methodus illi magis familiaris, nimìs languidè incipiens, et nimis propè accessionem inhibendam desinens. Inquit itaque ille disserens de præparatione, electione et exhibitione largiore corticis: *nonnunquàm vix decimam illius partem in capsis mercatorum genuinam deprehendi*: et paulò post subdit: *corticem qui prostat in officinis venalis, reapsè maximâ ex parte esse spurium, effœtum, ac putidum, testes appello medicos etc. Quin et res ipsa idem clamitat; quarè enim dosim solemnem drachmarum duarum adultis olìm præscriptam, hodiè in*

febribus curandis ad tot uncias augere coacti sumus? En ergò quâ ratione dosim adaugeat. Deniquè (quod et alibì retulimus) clariùs inquit : *dosis drach. ij, præcisè adultis præscripta erat, jam autem quià cortex adulterinus est, coacti sumus saltèm unc. j. nonnunquàm duas vel tres ingerere, priusquàm scopum attingere possimus etc.* Hoc posito, cùm finis adauctæ dosis sit solùm, ut intrà illam totam quantitatem includantur saltèm *drach. ij.* germani corticis, illa paritèr distribuitur lento et æquali progressu, nullâ habitâ febrium benignarum vel malignarum, lentiorum aut velociorum, casuumve magis vel minùs urgentium ratione; ac proindè curationes insignes, quas nonnunquàm videtur absolvisse *Morton*, absolvit ferè fortuitò per dosim liberalem in validas quidem, sed non quantùm aliquandò par esset portiones distributam genuini probabilitèr corticis, pro adulterino habiti. En illius generalior præscriptio : *Adultis præscribendus est cortex, prout plùs vel minùs genuinus sit, ab unc. ss. ad drach. vj. unc. j. ss. unc. ij. infantibus ac pueris pro ratione ætatis à drach. j. ad ij, iij, iv. Neque tantam molem unicâ vice ingerere necessarium est, cùm satius sit partitis vicibus, drach. j. scilicèt, drach. ss. scrup. j. quartâ quâque horâ, respectu ad ætatem habito, ministrare.* Hæc ille.

Ego verò, cùm fraudem ac fucum hujusmodi in cortice à nostris pharmacopolis electo et dispensato, raró vel nunquàm deprehenderim, solisque *drachmis duabus* in ordinario intermitten-

tium cursu optatum effectum semper sortiri consueverim, idcircò *sex drachmas*, quas in casibus arduis céleritèr præscribo, præscribo ut bonas, neque ut æquivalentes duabus tantùm, sed ut triplo fortiores quàm duæ, imò etiam plùs; cùm sex conjunctæ, quas aliquandò mihi contigit et assumere et exhibere, longè plùs agant ac sex sejunctìm et per intervalla absumptæ, ut jam diximus per extensum *cap. VII. libri primi.* Cùm itaque plurimùm intersit, ut prima, nonnunquàm etiam altera oblatio sit valida, ubì videlicèt præceps imminet periculum, ideò methodus *Mortoni*, in quibusvis casibus non plùs quàm *drachmam unam* corticis singulis tribus vel quatuor horis præscribens, etsi præter auctoris existimationem genuinus ille fuerit, si versemur in præcipiti casu, erit infirma. Et hæc est ratio propter quam curationes, quas adducit in suis historiis, licèt insignes profectò sint, universalitèr tamen non sunt admirabiles: imò propter hanc ipsam rationem censeo ægros aliquot graviùs affectos, quos refert, quibusque cortex opitulari nequivit methodo fortè nostrâ sanari potuisse, cùm plurimos haud absimili modo laborantes hac eâdem methodo sanatos noverim. Cæterùm nunquàm satìs in hoc laudari potest idem auctor, omnesque propterea, quotquot sunt medicos efficacitèr hortor, ut scripta illius circà febrium curationem Peruviano cortice absolutam, ac præsertìm experimenta et historias curationum attentè legant, nec negligant aut contemnant; plurimùm enim veritatis hu-

jusmodi historiis inesse, nullus dubito, in illis etiam iisdem casibus, in quibus videtur esse nimiuus, ut nonnunquàm est, in præscribendo cortice citatus auctor nempè in ipsis continuis. In his enim consideratis et sumptis in eo statu, in quo ille easdem sumit, atque considerat, nempè in statu manifestæ et periodicæ remissionis, benè potuit, potestque nonnunquàm, si non semper, esse proficuus cortex, quatenùs febres hujusmodi aliquem tunc characterem intermittentium præseferunt, licèt illas sub tali etiam circumstantiâ nomine febrium *continentium* designet, præter morem in scholis usitatiorem. Quod hìc obitèr monuisse sufficiat; cùm hoc idem, quod communi forsàn æquivocationi circà illius asserta ansam dedit, exactiùs ad trutinam revocandum sit, *libro V*.

Haud sum nescius quod et nupèr innui, scrupulosis quibusdam et in praxi parùm versatis, largam nimìs videri posse tùm quantitatem corticis universalem, tùm dosim particularem à me in perniciosis præscribi solitam. Sed de nihilo est cavillatio respiciens generalem quantitatem, ut de hac priùs loquar: cùm enim ea in uno ægro non soleat transcendere *unc. j. ss* vel *unc ji.*, aut saltèm cùm paulò ultrà extendatur pro curandâ simul *febre*, et impediendâ *recidivâ*, nullo modo culpari potest hodiè: hæc etenim minor est quantitas, quæ impendi consuescat. Gallia universa Chinam Chinam usurpat ad unc. tres, quatuor, et ultrà, ut vidimus *cap.* VII. *libri* I. *Sydenham* in observationibus ad unc. quatuor in

substantiâ *longo* et repetito usu per modum alterantis ascendit : immò illum in epistolis seriùs impressis, in quibus cum *Mortono* fermè concordat, *duas uncias brevi* temporis spatio assumendas sæpiùs præscribere consuevisse adnotavimus jam *cap. antecedenti. Monginotius* vir cautissimus, et in usu Chinæ Chinæ versatissimus hanc regulam generalem tradit agens de præparatione remedii in Zod. med. Gall. august. 1681., nimirùm : *in curationem unius individui impendendam esse sesquiunciam vel unc ij. Quinquinæ, immò aliquandò superandam illam quantitatem pro varietate occasionum.* Quid multis? Prostat experientia *Mortoni* de usu corticis in substantiâ usquè ad libras duas tractu temporis exhibiti *Exercit.* 1. *hist.* 29. cui dosi liberali adscribit ille vegetiorem contractum ab assumente vetulâ corporis habitum; quod et ipse nonnunquàm observavi, ac in historiis retuli *cap.* X. *lib.* 1.; adeòque balsamicas huic remedio vires inesse, videtur exindè deducere idem *Mortonus*, qui dosin idcircò illius uberiorem semper anteponit parciori.

Quo verò ad dosim particularem, primis præsertìm cyathis liberaliorem (in quo consistit major efficacia methodi nostræ) nullum circà eam video cunctationi locum, quandoquidem æquè innoxiè ægris exhibentur, quantùm centies expertus sum, *tres* vel *quatuor* simul *drachmæ* tenuissimi pulveris, ac exhibeantur *duæ* more vetustiori; extractâ namque à fermento ventriculi corticis tincturâ febrifugâ et utili, intrusisque per lacteas particulis tenuiori-

bus, crassior et lignea substantia per alvum sensibilitèr amandatur, quemadmodùm solemne est, oblatâ etiam cæterorum omnium lignorum substantiâ, putà santalorum, salsæ, guajaci, et similium. De innocentiâ remedii intrinsecâ jam satìs *capite prim. lib.* I.; de eâdem verò etiam in auctâ dosi egregiè subdit idem *Monginotius* in contextu supracitato, post arbitrariam, et indeterminatam suprà unicas duas dosis taxationem : *cùm nihil mihi in animo obversetur, quàm ut optimum quodque, et usu probatum adferam, dosim eo usquè extuli, ratione et experientiâ testibus. Cùm ab hujus remedii usu omne omninò absit periculum, satius est ad majorem quantitatem ascendisse, quàm in minori hæsisse, ut curationis τὸ ἀσφαλὲς sequatur.* Idem planè asserit *Charas* loquendo de dosi extracti sui in hunc modum : *Mais il n'est pas nécessaire d'être scrupuleux sur la dose de ce remède, car il a cet avantage, que l'augmentation de la dose un peu au delà de l'ordinaire, ni la réitération des prises ne laissent aucune mauvaise impression, et ne peuvent faire mal à personne.* Ità sentiunt auctores omnes in præscribendâ et adhibendâ Chinâ Chinâ exercitati. (1) Et hæc

---

(1) Consentiunt omnes practici de *Chinæ Chinæ* efficacitate in febribus perniciosis, illamque ministrandam statìm ac morbus patet; fatentur itaque hoc medicamen in pulverem redactum satiùs cæteris præparationibus conducere, dosique longè copiosiore quàm in cæteris casibus esse ministrandum; sed cùm sit impossibile de justâ adamussìm statuere quantitate, symp-

quo ad dosim adultis administrandam, quam ut frequentiorem pro modulo plùs minùs adduxi; ex eâ namque facile est perito medico, proportionem elicere dosis pueris et infantibus præscribendæ pro ratione ætatis eorum; jacto semper fundamento quòd, etsi liberalior nonnihil sit ipsa dosis, agitur

---

tomatum verò intensitate, ægrique viribus accommodandâ, nunquàm minùs sex dragmarum propinandum est.

Ut remedium tutò afferat effectus, propinetur, paroxysmo immediatè terminato.

Dosis integra in plures minores dividi potest, quarum tamen copiosior, integræ *v. gr.* dimidium, prima ministretur, cæteræ verò successivè minuantur.

Dumas, in dissertatione de febribus remittentibus quæ larga vulnera sæpè comitantur, quæque perniciosarum intermittentium evidentèr naturam participant, *Chinæ Chinæ* rubræ unciam unam in quatuor partes inæquales dividebat; primam dosim trium dragmarum quàm remotissimè ab accessu propugnando ministrabat, secundam et tertiam unius tantùm dragmæ, interposito sex horarum intervallo offerebat, quartam deniquè trium etiam dragmarum, paulò antè accessionem. Hæc methodus non videtur utilior præcedente, sed cùm vir illustris felici cum successu hac uteretur, his tantùm casibus applicari potest.

Cùm febris perniciosa subintrans evadit, exhibendus est cortex accessu declinante.

In perniciosarum febrium epidemiis circà tertium aut quartum accessum quandoquè perit æger; tunc si medicus accersitur, nullâ interpositâ morâ, *Chinam Chinam* exhibere debet opio unitam: hoc narcotico per accessionis decursum fausto cum eventu *Barthez* usus est.

de remedio suâpte naturâ innocuo, et de absorbente æquè inculpabili, ac cætera quibus assiduè utimur, sed magis specifico.

Neque paritèr negaverim tàm meæ, quàm *Mortoni* methodo objici posse, quòd suppressis in ipso morbi vigore febrium paroxysmis aliquandò recidant ægri. Sed hoc excellentiæ ipsius methodi nihil videtur detrahere, nam præterquamquòd æpissimè non recidunt, et præsertìm quò magis ad extremum fuerint redacti, et præterquamquòd recidiva vel inhibetur continuato remedio, vel, si prorsùs inhiberi non possit, saltèm debilior solet esse radice suâ, ut diximus agendo de oblatione corticis in benignis intermittentibus, adhùc tamen, etiamsi recidiva certò recurreret, et si gravis æquè foret ac antè (quod profectò non accidit) adhùc, inquam, hoc nihil officeret in nostris casibus, ubì agitur vel de exitio certo ac imminenti, vel de periculo quàm maximè impediendo, aut saltèm suspendendo. Sicutì enim, si quispiam ex gravi febre delirans se præcipitem daret in puteum, esset extrahendus è puteo, etiamsi recens emersum eadem febris *certò* esset interemptura; ità in hisce casibus æger est subtrahendus naufragio suo per corticem, qui unicum certumque remedium est, etiamsi contendatur esse palliativum, ut sic dicam, aut foret narcoticum (quorum nempè pro leviori occasione frequens est usus) causam febris consopiens, ac ad tempus figens, ad impetrandas scilicèt saltèm inducias adversùs mortem. Eâ enim tunc temporis propulsatâ,

potest deindè Medicus, qui cortici satìs non fidat, aliam pro libito methodum, si quam se putat habere meliorem, eligere pro eradicatione integrâ causæ morbificæ. Caveat tamen ne remedia, quæ cortici putat ad prophylaxim substituenda, mortem iterùm, quam cortex propulsavit, accersant. Interìm sat sit, si usu illius nostrâ methodo administrati protinùs vivat æger, qui cæteroquì proximè moriturus erat, præsertìm cùm vivat non moriturus paulò seriùs; quod tamen quis flocci pendat? sed victurus diutiùs, suosque dies naturalitèr impleturus. Si tamen, postquàm intrà duos vel tres dies ab orci faucibus evidentèr ereptus est, atque ad infebricitationem omnimodam redactus, obnoxius remaneat uni vel alteri recidivæ leviori, post duas circitèr hebdomadas contingenti, id æquo ferat animo. Feret autem, si memor fuerit periculi recentèr elapsi, et si animadvertat, difficultèr à remedio naturali restitui posse sanitatem ferè in instanti, utì restituitur à cortice, absque ullâ recidivæ suspicione; hujusmodi enim modus agendi miraculosus foret solique Deo reservatus. Sed reverà nonnunquàm transactæ procellæ obliti ægrotantes, et ab hominibus malè feriatis, cùm recidunt, seducti facilè exclamant quandoquè, satius fuisse febrem sinere, à quâ fortassìs evasissent absque tædio tot recidivarum, quàm illâ violentèr suppressâ diuturniore incommodo præcocis sanationis pœnas tandèm luere. Profectò receptum beneficium non exprobrârent si febri illos jugulanti relicti fuissent;

sed probi viri est cunctos servare, quos potest, et serere beneficium, etiamsi sit messurus calumniam. Non sic aiunt posteà cùm alios cernunt, in similibus circumstantiis hoc remedio, hacque methodo destitutos perire.

Fateor equidem quòd, quandò febris acuta jam facta ferri potest, nec hominem propterea interimit, sed suum cursum integrè ac felicitèr absolvit cum universali tandèm et criticâ fluidorum depuratione circà finem (dico *integrè* atque, *felicitèr* : sæpiùs enim hoc fit imperfectè, et tunc quoque ex imperfectâ judicatione plures recidivæ contingunt) meliùs ac tutiùs quo ad suspicionem recidivæ judicatur morbus, ipso etiam fatente *Mortono*, quàm si per corticem impedito febrilis effervescentiæ progressu, etiamsi retusum simul sit, correctumque ipsum febrile fermentum, integra impediatur per consequens eorumdem fluidorum, et præcipuè sanguinis despumatio; quod circà citam nimìs, validamque, ubì opus urgens non sit, corticis oblationem observavit et *Monginotius*, à nobis super hoc ipso citatus *cap. antecedenti.* At non proindè coercetur intùs morbi fomes, totis suis viribus iterùm resumptis æquè revicturus ac anteà, sed longè debiliùs resurrecturus, siquidem aliquâ sui parte possit resurgere, reviviscere aut reproduci. Illud namque discrimen mihi videtur intercedere inter febrem solutam primo, et resectam secundo modo, quod intercedit inter arborem radicitùs evulsam, et eamdem ab imo trunco securi recisam.

recisam. In primo casu ità extirpata est arbor, ut nullum ampliùs possit emittere surculum ; in secundo quoque certè integrè resecta est, nihil tamen obstat quominùs tenuius aliquod à detruncatâ radice pullulet germen, minimâ quâlibet sirpiculâ facilè averruncandum. Ità est profectò in casu febris per Chinam Chinam curatæ. Non modò obtruncatus est paroxysmus, sed propè radicem resectus, absorpto videlicèt, correcto, enervato, ac retuso fermento febrili ; remotiores tamen et universaliores causæ, quæ ipsum genuêre fermentum, etsi hac ipsâ viâ enervatæ sint, non tamen sunt adeò domitæ ac radicitùs evulsæ, quin novum adhùc fermentum licèt infirmius, aliquamve iterùm illius portionem valeant progignere : quâ de re fusiùs infrà *lib.* IV. *cap.* V. Sed quorsùm hæc ? objectioni siquidem de periculo recidivæ, ubì agitur de impendente morte, nullus est locus, ni velimus in re seriâ fabellam renovare, quâ fertur sitientem quemdam proximè suspendendum patibulo, vinum montanum potare renuisse, quippè quòd saxoso loco genitum tractu temporis calculum vesicæ gignere poterat. Ne tamen festivâ hac tantummodò, validâ licèt responsione velle satisfacere videar, ingenuè repeto quod pluries observavi, vel saltèm quod mihi observâsse sum visus (quod quidem ex historiis suo loco afferendis poterit quisque meliùs conjicere) per raram nempè contingere consuevisse recidivam in iis, quibus methodo validâ oblatus est cortex in extremo prorsùs eorum periculo ;

contrà verò faciliorem, quandò periculum aliquantispèr ab extremo distabat, ut cùm æger duas adhùc accessiones, vel unam saltèm poterat probabilitèr sustinere.

Est et alia ægrorum non querimonia, sed potiùs despicientia adversùs hanc methodum, et est hujusmodi. Tam cita est, et tam facilis illarum sanatio, nullâ scilicèt concurrente famosâ operatione, nullo ferè labore, dolore nullo, ut vix noscant aut credant, etsi videant se ab insigni liberatos periculo, quasì pretiosa illis non videatur acquisita sanitas, quæ non empta fuerit vel ingenti auri pretio, vel ingenti ipsorum cruciatu. Non ità foret, si copiam lapidis bezoartici nil agentis deglutissent, si torminosa et nauseosa potâssent pharmaca, vel si cucurbitulis aut vesicantibus excarnificati ægrè convaluissent. Proh magna innocui et benigni remedii calamitas! Eo quòd facile est, mansuetum et minimè dolorificum, vilescit. Sed et alia adhùc est ratio, propter quam vilescit sanitas per corticem adeò mirabilitèr acquisita. Ea est, quià ægri assueti sunt credere, quoties evadunt à morbis, semper evasisse propter illa remedia, quibus sunt usi, licèt nullum fuerit sive certum, sive sensibile illorum juvamen : ideòque etiam per corticem sanati non illi, vel medico præscribenti plùs tribuunt, ac tribuant aliis remediis quorum pendente usu alias convaluêre, licèt sæpiùs non propter illa convaluerint, sed beneficio naturæ. Hæc autem exceptio verè cortici nullatenùs competit, quippè

quì statìm sensibilitèr, et semper suum munus absoluit in arduâ ferè quâcumque circumstantiâ, ei namque uni in totâ medicinâ datum est privilegium hocce, ut medicus antè oblationem illius possit spondere subitam, certamque saltèm moralitèr salutem, et restituto ægro possit intrà se modestè gloriari, exulare, et sibimetipsi dicere: *hunc hominem certò pereuntem hoc uno remedio verè servavi.* Sed hoc quod probè dignoscitur à medicis, minimè dignoscitur ab ægrotantibus; adeòque illis minùs conspicua redditur singularis excellentia remedii, medicique illud aptè et opportunè præscribentis industria. Verùm hoc quoque parùm refert; et quoniam in aliis quandoquè casibus laudatur à sanato ægrotante medicus, cùm illius saluti nil ferè præstitit, haud ægrè ferat, si aliquandò non laudetur, cùm præstitit plurimùm.

Deniquè illud quod maximè exponit calumniæ methodum istam, est necessitas illam quandoquè adhibendi in talibus circumstantiis, ut fortè homini intrà tres vel quatuor horas animam efflaturo, illam contingat inutilitèr administrare, et *subire speciem ejus, ut occisi, quem sors ipsius peremit.* Circà hoc oculatus valdè sit oportet, cautus ac peritus medicus in dignoscendis casibus, ubì sit vel non sit locus congruens actioni remedii, præsertìm *in splendidâ personâ, ne, si non servet, occidisse videatur.* Et, ut repetam quod *capite* antecedenti obitèr monui (est enim hæc magni momenti circumstantia) scire oportet, quòd sicutì ad

hoc, ut virtus corticis etiam copiosè administrati in actum possit perfectè deduci, requiritur debitum temporis intervallum, XXIV. circitèr horis circumscriptum, ità ne inutilitèr exhibeatur necesse est, per XXIV. circitèr horas victurus sit homo cui debet exhiberi : adeòque oportet ut ultrà paroxysmum atrocem quem actu patitur, vita illius sit protrahenda saltèm in alterum, seu quòd in illâ accessione occumbere non debeat, sed ad minimùm in proximè sequenti. Caveat idcircò sibi medicus ne calumniam subeat, videatque ac attentè perspiciat, si vigente aliquo terribili paroxysmo vocetur, an à tali accessione evasurus sit æger (quod haud difficultèr dignoscet, si expertus et peritus sit) priusquàm corticem propinet. Neque enim statìm ac vocatur, semper opus est illum immediatè præscribere, sed satius est declinationem aliquam etiam hoc nomine expectare. Si enim aliqua symptomatum appareat remissio, et quædam ægri jam ferè morientis revivisentia, utut fermè sine pulsu et cum aliis lethalibus signis idem perseveret, alacritèr exhibendus est cortex cum spe probabili, ne dicam certâ de servando homine propter moralem certitudinem, quam habet medicus de impediendo futuro accessu.

Quòd si res ægrotantis eò devenerit ut vita illius etiam intrà paucas horas sit in discrimine, sive quià paroxysmus jam inchoatus videatur non posse ad declinationem pertingere, quin priùs æger deficiat, sive quià idem paroxysmus non inchoatus

quidem, sed quàm proximè instans, nec proindè per corticem ampliùs inhiberi capax, ùltimus absolutè, lethalisque futurus esse videatur, tunc, licèt meliùs cautum foret famæ medici non exhibendo corticem, qui neque paroxysmos ipsos benignarum intermittentium vel inchoatos, vel proximè instantes valet coercere, adhùc tamen ne caritati ergà proximum suum ullo modo desit, ut quodammodò videtur deesse, si ob metum calumniæ negligat, vel omittat auxilium in talibus circumstantiis incertum quidem ac probabilitèr inutile, sed nihilominùs innocuum et fortè juvandi capax, adhùc, inquam, crediderim eumdem corticem à medico misericordi offerri posse, plano tamen priùs et aperto præmisso prognostico, incunctantique protestatione de futurâ probabilitèr inutilitate innocui cæteroquì tentaminis. Id eò magis licet aggredi (si non titulo curandi, saltèm titulo indulgendi atque tentandi, ut dictum est) si tale auxilium ab assidentibus, vel ab ipso ægrotante expressè expetatur, quandoquidem fama remedii paucis ab hinc annis satìs perspecta est, et vulgata cuique, dummodò æger ipse jam ferè non agat animam, febrisque ex naturâ suâ sit capax remedii, et non alitèr. Aliud est enim illud tentare in febre, cui cæteroquì conveniret, ni mors proximè instaret, aliud tentare in eâ, cui nunquàm, ne antecedentèr quidem, convenerat. Illud, quamvìs successu careat, condonandum, istud non ità.

Etsi tamen omnes quotquot excogitari possunt

cautelæ, frustraneæ quandoquè futuræ sint, itaut à malè feriatis hominibus nihilominùs malè audiat medicus, qui homini paulò post vitâ functo corticem præscripserit, qualiscumque tunc fuerit ægri status, qualiscumque illius, vel adstantium efflagitatio, et qualiscumque propria protestatio antè remedii oblationem, non ob id christianum medicum decet abstinere prorsùs ab usu talis remedii, ubì aliqua congruens ratio id exigat, vel tenuissima quævis non planè irrationabilis spes salutis in longinquo etiam affulgere, aut transpici posse videatur, ut si ægrotus sit juvenis, et cæteroquì validus. Mihi etenim non semel contigit, licèt non semper contigerit, hominem non modò à lethali paroxysmo futuro parùm distantem, sed etiam in eo quem patiebatur expiraturum creditum, quin et propè expirantem, ope corticis Peruviani copiosè et celeritèr ministrati servare, ut ex historiis posthàc afferendis patebit; etsi etiam post restitutam sanitatem, et calumnias detractarum, et querelas convalescentium, et beneficii minimè cogniti contemptum, et mala cuncta, quæ suprà recensui, sim pluries expertus. Quid, si cortice inutilitèr ministrato ægrotantes hujusmodi occubuissent? idcircò desperatis omninò nunquàm offerendus est, ne sine spe juvaminis infametur. Atque eò magis ab illo abstinendum, vel eò saltèm cautissimè utendum, si cum circumstantiâ statûs ægri planè deplorati concurrat altera circumstantia temporis, de invadente jam, vel istante quamproximè paroxysmo:

quo casu duabus, vel tribus horis ab assumpto cortice, debet probabilitèr æger proxima jam fata sua subire. Satius ergò semper est, si fieri possit, remissionem febris ut suprà diximus expectare, ne orta ex morbo calamitas in remedium refundatur : utì non modò propter horam oblationis intempestivam, paulò videlicèt antè paroxysmum, sed forsàn (crediderim ego) ob hanc ipsam morbi dispositionem, in perniciosis præsertìm facilem, aliquandò in Angliâ quid simile contigisse refert *Sydenham*, subortæ indè cunctationis nebulas dissipans, usumque corticis, quodammodò tunc fatiscentem nervosè restituens.

Quod dictum est de cortice non exhibendo deploratis omninò, et citissimè morituris, intelligendum est etiam de casibus (rarioribus quidem) in quibus perniciosa febris conjunctam habeat insignem aliquam læsionem organicam viscerum, suprà quam nullam habet ditionem cortex ; quarè si à tali potiùs vitio, quàm à consueto fermento producatur febris, hæc tolli nequibit à cortice, qui nil potest adversùs hujusmodi causam. Si verò eadem febris periodi rationem habeat à fermento ordinario, læsio verò organica visceris alicujus, putà gangræna, ulcus, abscessus etc. sit vel quid adjunctum per simultaneam coincidentiam, vel symptoma productum ab ipsâ febre, tanquàm effectus à suâ causâ, in tali quoque casu, etiamsi per Chinam Chinam removeatur periodus, non tamen removebitur gangræna, ulcus, abscessus etc.,

sicut neque febris illa continua, quæ hujusmodi affectiones comitari solet, aut subsequi, et quæ vel citam mortem, vel diuturnitatem morbi utplurimùm inexpugnabilem, consuevit inferre. Hæc quidem coincidentia in perniciosis nostris non est admodùm frequens; ubì tamen ea contigerit, frustrà est præscribere corticem, quemadmodùm in ipsis diuturnis intermittentibus, quas ulcus aliquod internum, externumve profundum foveat, plurimi experti sunt et fassi ingenui scriptores, utque ego ipse possum testari, maximè si labes aliqua insignis thoracem præ cæteris occupaverit; sed de his fusiùs alibì.

Addamus pro coronide aliam nec levem nec infrequentem ferè dixerim calumniam, quam subire solet hæc methodus, eam videlicèt quam aliæ methodi curandarum febrium, seu potiùs non curandarum, ut suam collabescentem substineant existimationem, necessitate quâdam titulæ *culpabilis*, huic affigunt. Primo itaque loco nonnulli Chinæ Chinæ infensissimi, soloque illius nomine exhorrescentes, qui scilicèt eam nullo examine prævio ab usu jam medico proscripsêre, mirum est dictu quot nugas, quot ineptias, quot blaterationes, quot jurgia in illam effutiant. Illorum interìm methodus in curandis febribus nostrâ rejectâ et exsibilatâ, ea ipsa est quam lepidè describendo deludit celeberrimus *Lucas Tozzi* peculiari capite, *De methodo, quâ reguntur nostris temporibus, qui se Galenicos jactant,* ad quod curiosum lectorem

relego. Alii sunt, qui Chinâ Chinâ vix audent uti in febribus intermittentibus benignioribus atque diuturnis, postquàm videlicèt omnes pharmacopæorum alveolos incassùm exinanierunt. Apud istos methodus nostra malè audit ; temeraria quippè, empirica et phantastica, semel per accidens utilis, pluries verò noxia, reclamantibus licèt experientiâ et ratione reputatur. Præter hos nolim facilè credere alios quoque reperiri posse, qui methodo hac quomodolibet excerptâ vel intellectâ, neque inutili in praxi repertâ, quasi tamen eos pigeat ipsam aliamve parùm absimilem palàm profiteri, pudeatve alienum quodammodò morem sequi, eâ clanculùm, ut ità dicam, utantur, etsi cæspitantèr atque casu tantùm nonnunquàm utilitèr. Isti, si qui sint, illam identidem ut opinor, subfrigidè ac quibusdam tantummodò additis limitationibus laudabunt, sive laudabunt quantùm sat est, ut eâ possint uti sine exprobratione, si deprehendantur in facto, sed simul quantùm sat est, ut possint opponere et cavillationes adducere, eamve nonnihil (parùm licet experti) reformare vel castigare tunc, cùm eadem sibi proponitur, vel mussitare saltèm, cùm ab aliis exercetur. Quod tamen ex his omnibus nemo ex pravâ intentione peccet, sicuti me certum reddit ipsorum integritas, ità æquum est ut lectores reddat æquè certos integritas mea, me quoque in decursu totius operis semper respicere, atque corripere opinionem tantummodò adversantium, non mores ; etsi præter intentionem alicubì forsàn, ut

et hìc, mihi exciderint verba, quæ aliud sonare videantur. Cùm itaque ex opponentibus istis nemo, ut aiebam, peccet ex pravâ intentione, sed *primi* ex præoccupatione quâdam vetustâ, *secundi* ex terrore panico, et stipticâ quâdam circumspectione, *postremi* verò ex mutilâ experientiâ, sophisticis utplurimùm ratiociniis coinquinatâ; ideò pandere hujusmodi methodum apertè decrevi, ut sublatâ dubitandi murmurandive occasione, omnibus indiscriminatìm prosim prò viribus, nominique deinceps meo hac spontaneâ qualicumque oblatione et consulam et caveam.

CAPUT V.

Evitare censuram vulgi difficile, si aliquandò æger hac methodo curatus occumbat. Recensentur ideò fidelitèr casus omnes lethales, in quibus culpatus est insons *cortex*, etsi non oblatus, ut et ii in quibus verè oblatus non profuit, iique insimul in quibus nec profuit, nec poterat prodesse.

Caveat tamen sibi quantùm velit, et quantùm lubeat prudens medicus, nunquàm censoriam adversantium virgam declinabit, et quoadusquè vivet ignavorum blateratio, eousquè culpabitur cortex, et qui corticem præscripsit, si quandò unus tantùm inter centum, suâpte naturâ patentèr jam moriturus, moriatur assumpto cortice. Sed, bone Deus! aliud est mori sumpto cortice, aliud est mori propter assumptum corticem; nihilominùs apud homines hujusmodi idem est mori aliquandò post

eum assumptum, ac propter eum assumptum; cùm tamen non propter assumptum pharmacum, nec propter assumptum cardiacum, bezoarticum, aut alia sexcenta dicantur unquàm mori tot, qui istis assumptis quotidiè moriuntur. Anne soli cortici injuncta est necessitas vel sanandi etiam deploratos, vel necandi quos sanare non valuerit? An quisquam illum venditavit pro pharmaco immortalitatis, ut præstet primum? An aliquam habet, ut habent tot alia, quæ passìm præscribuntur, noxiam, aut deleteriam qualitatem, ut præstet secundum? Cùm verò tam præstans non sit, ut omnes sanet, præsertìm in agone constitutos (licèt fortè sanet ex iis etiam nonnullos) nùm propterea ut venenum audiet? Hic sanè adamussìm quadraret, quod ratione longè minore protulit olìm *Botallus*, et ex Botallo nostris temporibus *Sydenham*, quorum uterque cùm liberaliorem sanguinis missionem in febribus pestilentialibus usurparet, seque culpari resciret, si quandò aliquis tali adhibitâ methodo occumbebat, *verùm*, inquit, *nebulones nequissimi et ignàvissimi in id semper culpam convertere satagunt, non quòd nocuit, sed quòd per nefas à cunctis vituperari exoptant. Aut si id nequitiâ non faciant, ignorantiâ tamen efficiunt: utraque certè perniciosa, sed illa magis.*

Non equidem ego in hanc querelam effundor; eo quià mihi quòd memor sim, unquàm contigerit casus aliquis qui alicui etiam in dicacitatem prono potuerit ansam præbere similia effutiendi;

sed potiùs conqueror quòd hæc aliquandò ab ignaro vulgo, vel deliris hominibus promulgata sint in casibus quandoquè illustrium personarum quæ obierunt, quibus verè cortex non fuit oblatus, quibusque utinàm oblatus fuisset. Cæterùm denuò possum testari coràm Deo, et hominibus, ut aliàs paritèr testatus sum, me nunquàm ulli corticem exhibuisse, cui ille obfuerit vel potuerit mihi seriò meditanti suspicionem ullam incutere de damno illato; excipiendo semper hìc, et ubiquè suspiciones in historiis secundæ huic editioni additis adumbratas, usumque minùs tempestivum pharmaci cæteroquì innocui respicientes. Ne verò alicui intrà urbem nostram conscio de casibus quibusdam lethalibus, in quibus aliquandò famâ mendaci culpatus est cortex, minùs candida videatur assertio mea, placet hìc casus ipsos obitèr recensere, et ab iniquâ calumniâ insontem corticem vindicare.

Sed priùs circà hoc generalitèr velim notari, quòd, quandò æger, qui in extremâ angustiâ corticem potavit, vitâ fungitur antè adventum futuri paroxysmi, scilicèt correspondentis ei, quo pendente oblatus est cortex, non potest tunc idem cortex culpari non modò de damno ut patet, sed neque de inefficaciâ : quandoquidem in tali casu perit æger in ipso paroxysmo, quo oblatus est cortex, diutiùs protracto. Effectus autem corticis est inhibere correspondentem, ut diximus, adeòque quotiescumquè vivente ægro usquè ad tale tempus correspondens paroxysmus inhibeatur, cortex jam

suum munus absolvit, sive deindè æger successivè sanetur, ut verè assolet, sive etiam inhibito licèt paroxysmo, adhùc occumbat ob aliquam *v. gr.* labem adjunctam, quæ febriculam continuam foveat, sublatâ etiam periodo, lethalem, ut in nonnullis casibus contingit, immediatè infrà subdendis.

Primo igitur loco fama tulit apud nonnullos clarissimum olìm virum *D. Nicolaum de Sanctis*, à secretis, et statûs consiliarium serenissimi Ducis nostri, in postremâ ægritudine suâ (quâ fato cessit) assumpto juxtà hanc methodum cortice obiisse; sed falsum est. Sumpsit quidem alia remedia vulgaria, et obiit; corticem autem verè non sumpsit, nec obiisset fortasse, si verè sumpsisset. Torquet adhùc animum meum memoria de cortice non oblato tunc, cùm tempus aderat de non tentato saltèm etiam tunc, cùm præteriit. Quatuor eramus curantes medici, *D. Dandrinus*, *D. Ferrarius*, *D. Davinius*, *et* ego, qui propter levem quamdam invaletudinem, quâ paulò antè correptus fueram, postremus accessit, nec primis, ut aliàs consueveram, morbi diebus interfui curationi. In aliâ difficillimâ ægritudine ejusdem patientis non sine fructu tale remedium vix vix indicatum, cum aliis tamen quamplurimis longo temporis tractu præscripsimus, et ab eo morbo contrà ipsam expectationem nostram evasit. An cortex simul cum aliis remediis, an sola naturæ actio opus illud absolverit, ignoro. Eâdem fiduciâ propositus fuit unanimitèr cortex per modum alterantis in novissimâ ægritudine, tempore congruo,

cùm videlicèt febris tertiana duplex sat valida, et per subingressum paroxysmorum continua, suas adhùc servabat periodos; sed et unanimitèr (postquàm paratus fuit in pyxide, et secundùm tenuem portiunculam ab eodem libatus) ab ulteriori illius oblatione supersedimus victoriam à solâ naturâ sudatiunculas quasdam tentante per viam vel crisis vel lentioris coctionis, concordi voto sperantes. Sed quid? Non multò post intenditur morbus, tandemque irritis cardiacis et bezoarticis ruit in præceps. De tentando cortice remanet anceps judicium. Creditur inutilis futurus, timetur calumnia, nec offertur; eoque intentato occumbit æger, superstite intrà pyxidem cortice; medici verò subeunt calumniam de eodem perperàm oblato, dùm eos pœnitet non tentâsse ob calumniæ metum.

Secundo loco nobilissima matrona *Domna Gertrudis de Sanvitalibus*, eminent. Cardinalis soror, *Marchionissa Rangona*, anno 1707. post paucos paroxysmos duplicis tertianæ in soporem incidit tàm gravem, tàmque profundum tempore accessionis cujusdam, ut de illius vitâ maximoperè à curantibus medicis dubitaretur. Duo erant hi, unus quidem junior (talem quippè respectu alterius licebit illum appellare) alter verò senior, nempè *cl. Ramazzinus*, qui durante Patavinorum studiorum interstitione Mutinæ agens, amplissimæ huic matronæ operam suam, ut quondàm consueverat, in hac quoque ægritudine præstitit. Applicita sunt statìm, gravi hoc ingruente symptomate, ex eorum-

dem curantium medicorum præscripto vesicantia, aliaque peculiaria remedia; jam enim universalia præcesserant. Tandèm advocor et ego tempore, quo sopor nonnihil incipiebat unà cum accessione remitti; ipsa namque patiens paulò post me nosciens est allocuta. Statìm corticem validè administrandum propono ad impediendum paroxysmum correspondentem. Annuit meis motus rationibus, meisque, si fas sit dicere, sibi sat notis experimentis *D. Ramazzinus* in curatione præcipuus (quidquid olìm minùs favorabilitèr in suis *constitutionibus epidemicis Mutinensibus* scripserit ille de cortice in hisce præsertìm circumstantiis, aliud scilicèt sentiens antè annum 1695. et aliud post) cunctante tamen, nec nisi præ auctoritate ipsius *D. Ramazzini*, pluribus nominibus sibi æstimabili, consentiente altero medico; quamobrèm parata est illicò *semuncia* Chinæ Chinæ è vestigio potanda, saltèm pro medietate; sed inculcante rursùs eodem juniore medico adesse tempus commodum pro expectandâ majori remissione, prima oblatio quæ à me illicò proponebatur, seriùs (me quoque officiosè consentiente) protracta est. Sumsit itaque nobilissima ægrotans tantummodò *drach. j. ss.* circitèr pulveris uno haustu circà noctem. Manè diluculò alia similis saltèm dosis debebat exhiberi, et repeti post aliquod breve temporis intervallum, prout fert methodus mea; sed quià constantèr asseverabat antedictus junior, qui permanentiùs adstabat, accessionem illius diei consuevisse esse parvi ponderis, quod tamen non facilè

admittebant domestici, nec proindè opus esse tàm festinâ corticis oblatione, nescio an ipsius, an assidentium deliberatione loco Chinæ Chinæ cibus fuit exhibitus. Cùmque paulò post ipse supervenissem, sub fiduciâ rerum mihi narratarum (maximè cùm statìm à cibo remedium opportunè ampliùs exhiberi non posset) circà meridiem tantùm illud propinari posse censui. Ast inopinatò ante tale tempus nova acessio, quæ debuerat esse minor ex relatu, violentèr ægram corripuit cum tantâ mentis hebetudine, ut Chinam Chinam oblatam non valuerit assumere, actum deglutitionis edere nescia; illam enim, postquàm ore diutiùs agitaverat, deglutire credens, expuebat, nec indè potuit ullo modo eam per œsophagum dimittere, sed facta omninò lethargica, manè sequenti obiit, annum implens ætatis suæ LIII. Fortè tamen, ne dicam certò, non obiisset, si primo haustu *quatuor*, vel *sex drachmas* pulveris, ut facilè poterat, assumpsisset.

Tertio D. Candrinus Medicus, qui post receptam methodum meam (recepit autem statìm ac vidit) plures eâ mediante perfecerat curationes eximias, in ultimâ ægritudine suâ, cui medebatur, me per accidens absente, *D. Davinius*, paulòque post simultaneo officio medebar paritèr superveniens et ipse, sæpiùs mihi inculcabat, ut memor essem de propinando cortice more meo quotiescumquè se offerret occasio; noscebat enim febrem continuam cum exacerbationibus obscuris et irregularibus, qualis erat ea, quâ detinebatur, corticem nondùm planè admittere.

admittere. Levis aliqua remissio circà decimam-quartam diem, et sudores indè erumpentes cum facili tolerantiâ bonum omen tractu temporis videbantur spondere : adeòque etiamsi aliquis fortè tunc locus esse posset usui corticis, non tamen opportunus admodùm, necessariusque videbatur. Interìm transactâ die xxi. labuntur vires. Circà xxiv. morbus in pejus ruit, *D. Davinio* plura incassùm meditante et agente, mihique post duorum dierum absentiam in urbem recentèr redeunti proponente, antequàm ægrum inviserem, an novam venæ sectionem, an potiùs corticis usum seligerem in hoc casu, in quo nonnisi censuram prævidebat ex utroque remedio, quodcumque eorum inutilitèr administraretur. Rectà ideò conferimur ad invisendum ægrum, ut alterutrum seligamus; sed eum jam properantem ad interitum, cum gravi anhelitu et pulsu deficiente reperimus. Et quoniam nullus phlebotomiæ, vel ulli remedio, virium robur exigenti, locus erat, corticem potiùs tentari posse credidimus, licèt probabilitèr sine fructu, ut pleno palàm ore protestati sumus. Assumptis ergò priùs Ecclesiæ sacramentis, meliore quo potuit modo, levem corticis portionem potavit; sed crescente jugitèr gravi anhelitu, et pulsu ruente, impotens factus est ullam ampliùs portionem assumere : immò, etiamsi potuisset, abstinendum præcepimus ab ulteriore oblatione in statu jam evidentèr lethali, quo in sequens tantùm mane protracto, intrà diem xxvii. expiravit, et intrà annum ævi sui LI.

Quarto tandem vir patricius *D. Joseph Gallianus de Coccapanis* annum agens 64. quem quondàm laborantem tertianâ perniciosâ cholericâ sanaverat cortex, ut suo loco dicemus, æstate anni 1708. post superatam in principio veris gravem ægritudinem tertianâ simplici corripitur, cujus prior accessus accidentalis creditur ab ægrotante, atque à crudâ repletione pendens ob vomitum adjunctum materiæ inconcoctæ. Accitus ego secundâ morbi die, infebricitantem omninò deprehendi, et in omnibus vegetum, tertianam nihilominùs febrem sequenti die se proditurarn, eidem pronuncians. Tertiâ die manè illudit ille mihi de inani prognostico; adeò sibi fidebat, nil incommodi percipiens. Redit tamen post meridiem accessio comitata dolore stomachi satìs sensibili, et vomitu laborioso, quæ duo symptomata illi semper fuêre in febribus omnibus familiaria. Duravit per quatuor horas vexatio, quæ, me vesperi accedente, blandaque remedia præscribente evanescebat. Mane sequenti potat oleum amygdalarum dulcium, quo materia biliosa placidè per alvum educitur. Optimè tolerat, totâque die immunis à febre amicos admittit, et cum iisdem amœnè confabulatur. Alterâ die, quæ erat morbi quinta, assumit bolum confectum ex crystallo mont. præp., conf. de hyacintho, ac tantillo theriaces recentis, et tranquillè se habet totum mane. Accedo horâ suspectâ, quæ erat tertia pomeridiana, et invenio illum recentèr expergefactum à somno cum vi et impetu, ratione insomnii cujusdam, in quo sibi visus est ex-

pellere Diabolum sub aspectu mulieris ad se accedentem. Narrat somnium istud, aliudque insuper planè festivum; de utroque ridet, et interìm præterlabitur hora tertiæ accessionis. Moror adhùc ibì per aliquod tempus, dùmque discessum meditor, inquit ille: *modò non admodùm benè me habeo.* Hoc dicto, statìm turbatur pulsus, insurgitque angor stomachi et proclivitas in vomitum. Præscribo jusculum tenue, identidem potandum ad demulcendam humoris acrimoniam, misturam anodynam ex absorbentibus, incrassantibus et cardiacis, cochleatìm sumendam, fotus externos, aliaque hujusmodi, et abeo quò me trahit statutâ horâ consultatio quædam gravis. Post horas quinque circitèr redeo (versabamur autem circà secundam noctis horam) et ab assistentibus, priusquàm ægrum invisam, intelligo, immanem fuisse irritis auxiliis omnibus illius accessionis cardialgiam, adeò ut æger vix loqui valeret interciso sermone, et irrequietus hùc illùc assiduè jactaretur. Intrà memetipsum statìm cogitavi de cortice propinando, metuens exitium in quarto accessu, sed ægrum subindè inspiciens, inveniensque in eo statu, ut potiùs metuendum esset de morte in illâ eâdem accessione, quàm in alterâ, mutato consilio abstinui, alia tantùm cardiaca remedia substituens: factoque interìm funesto prognostico, et præscriptis Ecclesiæ sacramentis, discessi subdens, quòd si fortè accessio illa perveniret ad declinationem, itaut spes esset vitam posse protrahi in alterum accessum, manè corticem exhibe-

rem. Manè igitur quamdam sensuum promptitudinem, quam etiam maximam habuit in assumendis sacramentis, observans, etsi febris adhùc vigeret, et protraheretur potiùs intensa quàm ad remissionem vergeret, cæteraque omnia mortem proximam minarentur, unum haustum corticis satìs moderatum (hærebam enim non parùm) exhibui, post tres dein horas alterum oblaturus. Sed accedens rursùs, ut hunc exhiberem, novi ægrum semper in deterius labi, nec illam accessionem, quippè nondùm declinantem, prætergressurum esse; ideòque ab ulteriori corticis oblatione supersedi, illum pro deplorato omninò reputans, ut nimiùm circà secundam noctis horam confirmavit eventus. Atque ità periit amicus, qui fortè non periisset vel saltèm non periisset tunc, si illi post secundum statìm paroxysmum integram corticis dosim propinâssem. Sed quis quantumvìs oculatus tàm præceps exitium in tantâ tranquillitate prænovisset?

Hæc sunt de quibus medicos moneo in curatione perniciosarum, indigus præ aliis, ut admonear ipse, esto quòd mea nonnunquàm præsagia fortunet eventus; quo demùm capti popellus atque plebecula

Me quoque dicunt
Vatem..... sed non ego credulus illis

ab inopinato identidem successu doctus oppositum. Mihi tamen in casu tàm repentino, et minimè præmonstrato (præmonstraverat tamen aliquid accessio secunda, licèt tàm præceps non indicavit exitium) mihi, inquam, in hoc casu nulla per urbem objecta

est omissio, quæ verè à nemine mihi poterat objici nisi à me ipso, ut qui forsàn in personâ minùs splendidâ statìm corticem obtulissem, fortè tamen etiam non. Sed si obtulissem in hac post secundum tantùm paroxysmum, qui fuit primus quem inspexerim, pluresque posteà, ut suspicari fas est, contigissent recidivæ, vel si in earum aliquâ obiisset æger, quid quæso dictum foret de cortice, quid dictum, immò quid non dictum de me? Evitavi tamen censuram, quià obiit vulgari curàtus methodo; non evitâssem, si curâssem felicitèr cortice. Utinàm ità egissem tunc, ut modò censuram paterer. Videant ergò, quàm crassè hallucinentur ii qui censent (si qui sunt qui censeant) in enarratis casibus propinatum fuisse toto conatu corticem, cùm verè propinatus non fuerit, vel saltèm pro non propinato habendus sit; cujus rei veritatem ac seriem assidentes, et consanguinei defunctorum possunt testari. Quià verò ingenuitati meæ vel publicæ fidei nunquàm deero, fateor (quod latet obtrectatores corticis) in nonnullis casibus præter recensitos fuisse à me exhibitum corticem, et nihilominùs ægrotantes illos æquè obiisse, ac obiissent eo non assumpto: adeòque minimè inficior illum aliquandò, raro licèt, inutilem esse, ut sæpiùs sunt quævis remedia, sed absolutè nego esse noxium, præsertìm si methodicè adhibeatur.

I. Ità contigit, ne quicquam reticeam, alteri viro patricio *D. Antonio de Quatrinis*, cui medebar ego adjuncto mihi in societate *D. Davinio*. Illi itaque

pendente cursu simplicis tertianæ addita est dysenteria ferox et essentialis, quæ tunc ferè epidemicè vagabatur per urbem. Utroque æger vexatus morbo, brevì frigidus factus est, singultuosus, et ferè sine pulsu. *D. Davinius* tunc me sciscitatur cur corticem non proponam, ut mihi mos est in tali angustiâ. Respondeo, dysenteriam esse essentialem, nec sequi motum febris, adeòque illam cortici febres cum suis tantùm symptomatis tollenti non simul cessuram. Desperatis tamen rebus tentandum censuimus. Itaque oblato validè remedio, nulla ampliùs observatur febrilis recrudescentia horis periodicis, sed perseverante pertinacitèr dysenteriâ cum indiciis sphacelatæ partis, intrà paucos dies æger vitâ fungitur. Fortè in hoc casu majorem quàm China China contulisset opem ipecacuanha tempestivè oblata, et si præstò fuisset, etsi nec æquè certum, nec forsàn semper æquè tutum, innocensve remedium sit ipecacuanha in lineâ antidysentericorum, ac China China in lineâ alexipyretorum.

II. *P. Felix de Tagliazucchis* ex ordine fratrum Minimorum S. Francisci de Paulâ, quem curabat *D. Riccius*, in quodam tertianæ, non sum memor an simplicis an duplicis, paroxysmo, sudoribus diaphoreticis frigidissimis abundè diffluens cum totali asphyxiâ, sensibus licèt vegetus, jam moriebatur. Absente ab urbe curante medico advocor ipse, ut qui tunc felicissimam curationem in illâ viciniâ absolveram in casu valdè consimili. Anceps ego

an suffecturus sit æger usquè ad declinationem accessionis, quippè inscius de morbi cursu et de rebus gestis, ut nihilominùs amicorum adstantium petitionibus morem geram, præmisso priùs prognostico de infausto exitu, adducor, ut corticem ad *unc. ss.* ni fallor, statìm præscribam, sed incassùm, nam perseverantibus iisdem sudoribus intrà illam eamdem accessionem post paucas horas è viventium numero deletus est.

III. *D. Francisco de Favalottis* quem *D. Davinius* curabat, detento duplici tertianâ ob gravissimum comatosum affectum perniciosâ, corticem more meo propinandum esse, consultus credidi ; erat enim meo judicio morbus eo remedio sanabilis, et opportunum tempus oblationis illius. Sed nescio quo fato, quâve infaustâ pharmacopolæ aut assidentium diligentiâ, illi percolata tantùm infusio, seu potiùs decoctio *unciæ unius* Chinæ Chinæ exhibetur per statuta intervalla loco ejusdem Chinæ Chinæ in substantiâ, liquori, ut proposueram, conjungendæ. In hoc æquivoco moramur per duos fermè dies, dùmque aliam pyxidem similem paratam video, eidem semper innixus credulitati indico, satiùs esse pro tunc sufficientem jam assumpti remedii reputans quantitatem pro impediendâ accessione proximè futurâ. Redit tamen illa eodem forti lethargicoque comitata symptomate. Miror novitatem rei, et meliùs inspectâ pyxide, errorem deprehendo. Cogitavi statim de præscribendo validius remedio (non enim tunc cum collegâ curante

illùc conveneram) sed renui facere solus, et tantummodò superaccitus, nec mihimetipsi ampliùs satìs fidens in eo rerum statu. Interìm æger fit summè lethargicus, et deglutiendi nescius. Die sequenti habitus est pro expirante; aliquot nihilominùs tenues cyathos illius percolatæ decoctionis cochleatìm hausit, vitamque præter multorum expectationem ad tres vel quatuor dies, frigidus et sine pulsu, simulque sine exacerbatione protraxit, donec pari passu deficiens tandem expirârit, qui forsàn remedio nervosiùs oblato sanari potuisset.

IV. *D. Ludovicus Cæsar de Carandinis* valetudinarius perpetuò, et in tabem pronus, diuturnâ quartanâ ruri detentus, quæ tractu temporis pertinacem diarrhœam, mox et vomitum cum summâ virium dejectione, et corporis extenuatione secum traxit, urbem transfertur, et *D. Riccio* medico suo ordinario curandus committitur. Invenit is, ut retulit, quartanam non ampliùs intermittentem, suos tamen circuitus etiamnùm manifestè servantem, et comitatam prædictis symptomatis, maximè verò vomitu ferè assiduo. Cùmque accessio quælibet ægrum fatigaret tali proportione, ut paucis in posterùm suffecturus videretur, cogitavit ille de præscribendâ Chinâ Chinâ ad *drach. ij.* more vulgari. Quià tamen continuitas introducta, quæ si essentialis fiat, de more lethalis esse consuevit (ut nôrunt practici) rationalem aliquam illi suspicionem incutiebat de infructuosâ oblatione, me ideò in consilium vocavit. Annui ego, atque animum

adjeci, eo quià adhùc manifesta mihi narrabantur signa periodi, inter quæ frigus in accessione invadens, naturamque febris intermittentis etiamnùm designans in ipsa accidentali, ut ità dicam, et recenti continuitate. Quoniam verò non longè distabat paroxysmus, hunc priùs observari debere censui, antequàm planè statueretur oblatio corticis. Advenit febris quæ ægrum ferè sustulit, remansitque ille cum pulsu vix perceptibili, etiam in majore febris et symptomatum remissione. Tunc statìm ad *drach. ij.* præcriptus est cortex, et sequentibus duobus diebus ad *drach. j.* manè et serò; sicque accessio die correspondente non rediit. Continuata est ad aliquot alios dies eadem China China, non quidem ampliùs in substantiâ, quià eam nauseabat æger quomodolibèt offerretur, sed in extracto ad *scrup. j.* bis in die. Jamque nullum omninò periodi indicium ampliùs visebatur; sed nihilominùs nec resurgebat pulsus, nec tollebatur lenta febricula, nec removebantur licèt paululùm remitterentur symptomata. Interìm æger languidior fiebat, tandemque diarrhœâ sensìm colliquante, vomituque vix cibum admittente, statìmque rejiciente confectus expirabat. In hoc casu, quin vitium aliquod grave latuerit in partibus solidis, nempè in visceribus, minimè dubito; præstitit tamen cortex quod potuit, et vitam, ut reor, ad aliquot dies protraxit.

V. Alium casum addam de pictore quodam, nomine *Dominico de Villanis* à *D. Candrino* curato,

qui cum quartanâ longissimâ hydropem simul confirmatum patiebatur. Venter illi immanitèr turgebat; sonabat percussus, et repercutiebatur aquâ. Facies similitèr turgebat, et intrà palpebras inflatas, ac diaphanas adeò condebantur, ut vix apparerent oculi. Pedes æquè insignitèr intumescebant; brachia verò, tibiæ, et crura summè gracilia extenuataque apparebant. Sed mirum! ipse marasmus erat tumor; casu namque compressæ digito partes istæ foveam profundam nil tale cogitanti exhibuerunt; quarè subducto calculo nonnisi ossa, et pellis arida, sero subcutaneo flaccidè turgida, tactui se offerebant. Erat insuper totus ad sensum frigidus, identidem singultuosus cum pulsu summoperè exili, et ægrè cibum capiebat. Solùm mente constabat, languidè loquebatur, et noscebat se paulatìm mori. Ad hæc paroxysmum quartanæ suæ periodicè patiebatur, quo durante semper profundè somnolentus jacebat, ut mortuus videretur, donec declinante paroxysmo aliquantulùm, semper tamen imperfectiùs revivisceret. In consilium vocatus, immò expressè accitus, ut tantùm inspicerem, non ut curarem, renuebam ipse quidquam proponere homini chronicis jam morbis insanabilibus fermè confecto, ætatemque insuper sexagenariam agente; sed ab amicis illius, atque domesticis postmodùm rogatus, ut quidquid etiam inutiliter tentari posset, vellem tentare, et curanti medico promptè cuncta executuro indicare, ausus sum corticem proponere. Uno verbo, cortex oblatus est, et repetitus pluries

suis temporibus, statìmque sublata est periodus, et comatosa affectio conjuncta. In eum deindè statum devenit, ut per mensem jusculum viperinum, aliaque remedia reliquas affectiones respicientia potuerit assumere, corticis quoque usum imminutâ et continuatâ dosi per intervalla repetens. Usquè tamen durabat hydrops cum extremitatibus maximè excarnibus, et nihilominùs maximè tumidis. Revixit singultus summumque simul cibi fastidium, sensìmque æger post tres circitèr, ni fallor, menses ab oblato cortice (quos omnes dubio procul ope corticis vixit) decessit è vivis. Atque hanc historiam, quam jure merito inter triumphos corticis numerare possem, quià mortem ægrotantis inevitabilem, et imminentem longè seriùs, quàm par erat, protraxit, inter eventus nihilominùs infaustos lubet collocare.

VI. Obiit quoque *D. Flaminia de Ingonis* matrona spectabilis, de cujus ægritudine vix, quantùm sat est, sum memor; memini tamen quæ præcipua sunt. Ab initio tertianâ simplici laboravit ex gravi animi pathemate, et facilè remediis ordinariis liberata est. Recidit illa, atque iterùm similitèr sanata. Recruduit denuò morbus, febrisque non intermittens, ut anteà, sed continua apparuit cum periodicis obscurissimis exacerbationibus. Ingravescente morbo *D. Davinius* fit mihi curationis socius. Administrantur quæ sunt ex arte, sed irrito semper successu. Tandem erumpunt duæ parotides, unaque earum satis insignis. Evanescit tamen utraque

citrà suppurationem, ac subindè paulò manifestiores videntur fieri exacerbationes, et remissiones febris; verùm in ipsis exacerbationibus gravis sopor se prodit cum summo virium languore, pulsuque minimè consistente. Re in pejus ruente, ambo cupidi prohibendi exacerbationes febriles, soporosi symptomatis mortem portendentis productrices, decernimus de tentando usu corticis. Auctor sum ipse, consentit collega. Primâ vice assumit illa, sed difficultèr, profundo quippè sopore oppressa: quâ de causâ potis non est remedium repetere, sicque incœpto inauspicatò opere, dein imperfecto remanente, ægra paulò post lethargica prorsùs è vivis sublata est.

VII. VIII. Decessêre deniquè mihi, absque eo quòd historias per extensum referam, nil proficiente usu corticis etiam tempestivè administrati, duo religiosi viri ex Carmelitarum excalceatorum familiâ, quorum unus septuagenarius, debilis, et valetudinarius erat, obiitque correptus tertianâ duplici perniciosâ et exitiali factâ, ob continuitatem et acutiem irrito cortice progredientem. Alter verò juvenis erat, qui à febre primùm acutâ et continuâ proportionatâ, mox et ab intermittente, in quam recidit, fuerat sanatus, et quidem semper sine cortice. Recidit ille tertiò, febriculas iterùm intermittentes longiusculas passus, et cortice levitèr per modum alterantis assumpto, denuò sanatus est. Recidit quartâ vice, et quià febres videntur ad acutiem vergere cum tendentiâ ad soporem, præ-

missis ex arte in tali casu præmittendis, offertur iterùm cortex validiusculè in formam opiatæ; sed incassùm. Omittitur idcircò illius usus nondùm planè completus, aliaque remedia volatili et dissolvente virtute prædita substituuntur, sed frustrà : juvenis namque cum pulsu raro, et quodammodò, ut videbatur, laudabili, profundum in soporem labitur, vix potis cibum capere ; tandemque singultuosus, et anhelosus cum pulsu minuto et celeri, Deo suo piam animam reddit.

Sunt hi fidelitèr casus omnes ægrotantium tractu annorum fermè XL. defunctorum, quorum sim memor; eorum videlicèt, quibus cortex incassùm à me propinatus fuerit in febribus perniciosis anteà descriptis, quas cæteroquì idem cortex eâdem methodo, sed opportuniori tempore, et in circumstantiis magis propitiis administratus curare potuisset. Nonnullos equidem alios præter hos paucosque casus, in quibus irrito paritèr successu oblatum est remedium istud, referam *lib. V.* Ast id contigit in febribus tantùm quibusdam essentialitèr continuis, vixque paululùm, ac ne vix quidem remittentibus, pro quarum medelâ cum suâpte naturâ anceps sit actio et effectus corticis, ipsa quæ subsecuta quandoquè est, carentia successus, nobis eo loco suppeditabit fundamentum suspicandi de ipsius inefficaciâ in febribus illiusmodi, in quibus ideò nonnisi certâ quâdam adhibitâ distinctione ut verè proficuus admittetur. Sed hæc hujusce loci non sunt.

Ut verò ad recensitos nuperrimè casus, in quibus

inanitèr ministratus est cortex, ſugaci saltèm intuitu convertamur, statìm animadvertere est eumdem corticem prioribus quatuor ægrotis propriè non ſuisse propinatum, vel saltèm nostrâ non servatâ, aut non completâ, methodo. Iis etenim ſerè contigit, quod contigit (ne vel minimum quidquam supprimam) patricio viro, serenissimæ ducalis, cameræ generalis procuratori, *D. Gaspari de Quattrofratris*, qui anno 1697, ex tertianâ perniciosâ diaphoreticâ irritis omnibus curantis medici conatibus jam planè conſectus, Chinam Chinam potare cœpit quatuor circitèr antè obitum horis, unoque tantùm, vel altero assumpto haustu spiritum edidit, remanente domi remedio, pauperi cuipiam leviùs ſebricitanti dispensando. Idem etiam contigit, et quidem patentiùs, uni ex ejusdem nepotibus, qui vix unicâ antè obitum horâ, dùm scilicèt illi suffocans stertor jam in bronchiis inflammatorum pulmonum obstreperet (occumbebat enim peripneumonicus) tam enixè Chinam Chinam expetiit, eamque sibi denegari tàm ægrè tulit, ut ad solamen morientis liquorem aliquem amaricantem sub specie Chinæ Chinæ eidem offerre decretum ſuerit. Cùm verò casu præstò esset ibì ipsum remedium, paucula statìm illius portio exhibita est, quam summis vix attigit labiis, cùmque id abundè sufficere, præsens ipse subjunxerim, substitit ille; et sic expletâ imaginatione suâ post horam circitèr expiravit.

Hujusmodi ergò, atque similibus ægrotantibus nemo profectò jure dixerit, oblatum ſuisse corti-

rem. Aliis autem pluribus ex iis, quos recensui, licèt verè oblatus fuerit, id tamen actum fuit desperatis jam æquè rebus, morte quamvìs paulò plùs distante, tentandi scilicèt solùm vel indulgendi causâ, paucisque tantùm, ut ex relatu patet, fuit oblatus in circumstantiis, quæ valeant ostendere (quod à me non negatur perpetuò) invalidum nonnunquàm, incertumve in difficillimis quibusdam casibus esse posse robur remedii, cæteroquì saluberrimi et admirabilis, cui par non est, nec unquàm fuit in lineâ alexipyretorum. Ex opposito namqne plùs centum illustres historias hominum ab imminente morte servatorum possem adducere, quarum non paucas sequenti potissimùm libro sum allaturus: relictâ unicuique qui sibi os strenuè perfricuerit, libertate blaterandi, me donâsse nomine non potentium servari, quotquot China China necavit; nomine verò sanatorum, quotquot ea nequivit occidere.

Quòd si aliquibus cortice perperàm vel languidiusculè, dosique irregulari, aut priusquàm plusquàmve deceat imminutâ utentibus vel præscribentibus ubì non conveniat, ut in febribus essentialitèr continuis, et in extremo earum periculo, ille non videatur proficere, non id in medicaminis vel methodi meæ vitium vertant, sed in culpam methodi suæ, si quam habent, aut habere credunt; si enim huic (quam protuli in eum finem, ut qui eam non satìs callent, callere possint) fidem velint adhibere, eamque integrè non renuant amplecti,

feliciores procul dubio posthàc curationes absolvent.

Sed eheu! nimiùm fortassìs methodum hanc amplectentur nonnulli, et indiscriminatìm in usum ducent, nimiùmque forsitàn intemperantèr tractu temporis illam medicis suggerent importunæ mulierculæ, adeòque in abusum et tandem in contemptum, culpâ scilicèt utentium promiscuè et sine delectu, cadet remedium eximium, fietque tandem de cortice quod jam perperàm factum est ac quotidiè fit de cardiacis et bezoarticis. Neque enim legitimè mortuus vulgò crederetur homo, cui non sit propè mortem oblatus cortex, quæcumque sit febris, aut quæcumque affectio quæ illum jugulet, quemadmodùm legitimè mortuus vulgò non creditur, qui ventre pretiosis lapidibus, eorumve confectionibus turgido lethem non tranat. Cùmque hoc pacto remedium alioquì saluberrimum sæpissimè inutilitèr exhibitum fuerit, ac indè fundamentum aliquod acquisierit obtrectatorum dicacitas, à communi etiam saniorum æstimatione fortassè decidet, ac in legitimis quoque casibus, in quibus verè proficeret, rejicietur. Verùm quid angor sollicitus de futuro, cùm satìs prostet undè conquerar de præsenti? Sat sit huic occurrere;

...... *maneat seros ea cura nepotes.*

CAPUT VI.

CAPUT VI.

Historia peculiaris, quæ primam occasionem inventioni methodi traditæ auspicatissimè præbuit.

Præmissis casibus omnibus quos mihi memoria suggessit infaustum eventum sortitis, licèt semper sine crimine corticis, et sæpiùs etiam sine assumptione illius, saltèm ad leges methodi expositæ, jam tempus est, ut plurium inter quamplurimos faustorum, et, si fas sit dicere, admirabilium, seriem subnectam. Priusquàm tamen illos certo ordine ad peculiaria redigam capita libro sequenti, unum à cæteris lubet secernere, et seorsìm exponere, quippè qui huic methodo primam dedit originem, mox incrementum et famam. Fuit autem hujusmodi.

Vir generosus *D. Comes Bailardinus Nogarola*, tunc præfectus Aulæ serenissimi Ducis nostri, annum agens LIII., sanguineo temperamento habituque corporis carnoso præditus, et podagricis insultibus, fluxuique sanguinis hæmorrhoidalis periodicè obnoxius, sub finem mensis augusti 1695. fluente adhùc, nec diminuto quidem hæmorrhoidali stillicidio, corripitur febre quartanâ simplici intermittente. Accitus ego, inveniensque, *malum benè compositum*, sanguinisque excretionem modum naturæ servantem, nil insignitèr agendum, vel movendum duxi: quaproptèr, præscriptâ tantummodò victûs ratione, jusculo matutino paucis

herbis alterato, nec non emulsione sem. melon. cum tantillo pul. cornu cervi in vigore accessionis potandâ, clysteribusque blandis ad alvum lubricam servandam identidem injiciendis, suasor fui ut febrem, suâpte naturâ, eâque præsertìm tempestate diuturnam futuram, æquo ferret animo absque majore remediorum apparatu, dummodò intrà consuetos limites illa subsisteret; me posteà paratum offerens ad eam Peruviano cortice fugandam, postquàm cursum suum nonnihil exegisset, et postquàm ego æquinoctii non longè distantis phænomena observâssem, ne scilicèt ea diutiùs in autumnum protracta auctaque insimul, quæ jam supervenerat, lienis obstructione, radices ageret non facilè per totam hyemem extirpandas.

Transanctis sex circuitibus, die 18. septembris (erat autem dies septimam periodum immediatè antecedens) febris extrà ordinem ægrum invadit, repetitque die 19. ut consueverat. Mane sequentis diei, nempè die mensis xx. cùm protraherentur nonnihil reliquiæ antecedentis accessionis, et sanguinis hæmorrhoidalis fluxus esset notabilitèr imminutus, ac insuper ægrotans assereret, se persentiscere remota quædam indicia, vi quorum horis pomeridianis novam accessionem præstolabatur, statìm præmisso clystere ex lacte et saccharo, venam brachii secari jussi, et sanguinem detrahi ad *uncias decem*. Post meridiem cricà horam XX. rediit accessio, ut sibi prænunciaverat æger, atque eumdem servavit motum diebus paritèr XXI et XXII.

subsequentibus ut de triplici quartanâ nulla posset esse dubitatio. Quià tamen nativam ea servabat intermissionem, esto quòd paroxysmi majorem extensionem cum aliquâ postpositione acquirerent, ideò iisdem remediis inhæsi, addendo tantummodò paulùm salis prunellæ jusculo matutino, propter aliquam subortam urinarum imminutionem, ut nempè blandioribus istis remediis hostem demulcere datum esset, abstinendo à fortioribus illum exasperare aptis, donec saltèm æquinoctialis anomaliæ præterlaberetur influxus.

Die mensis XXIII., quæ sexta erat à triplicatione quartanæ, *D. Davinio* urbana fortè quædam officia ægrotanti præstante, occasionem arripui illum mihi adjungendi socium in curatione. Habitâ consultatione, statuitur methodus ferè eadem ac anteà, febrisque circà horam XXII. suum renovat accessum sub oculis medicorum consuetum, minore tamen cum frigore invadens. In hoc paroxysmo, scilicèt in vigore ipsiùs (ut manè retulit uxor vigilantissima) æger passus est levem aliquam oblocutionem, quod symptoma in nullo alio unquàm morbo toto vitæ suæ tempore passus fuerat, ut et notabilem quemdam capitis et membrorum tremorem cum aliquâ etiam rerum ab ipso paulò antè expetitarum oblivione. Symptoma istud magnum mihi timorem incussit; quarè iterùm convocato collegâ, nova inita est consultatio, novaque sunt præscripta remedia, aliaque proposita vicissìm et vicissìm rejecta, ut in opinabilibus mos est.

His non obstantibus die XXIV. vespere circà horam 24. rediit accessio, in quâ nullum quidem subdelirium observatum est, sed loco illius altus sopor, à quo difficultèr admodùm excutebatur vocatus æger, atque concussus. Obliviscebatur bibere et mingere, postquàm scyphum, et matulam postulâsset; immò utrumque vas facilè illi manibus excidebat, postquàm prehendisset.

Die XXV. confessus est peccata sua, et post meridiem, longè etiam antè accessionem (erat enim dies quartanæ primariæ juxtà vetus morbi stadium) adaucti sunt notabilitèr motus tremuli membrorum, ipsi ægrotanti sensibiles, quin et illis socium se adjunxit singultus; quæ symptomata ansam dedêre disquirendi, an vesicantia aut emplastrum sinapismum apponi possent partibus arthritidi obnoxiis; factoque rei examine, statuta fuit sinapismi emplastri appositio, et vespere in usum deducta. Ingruente postmodùm circà tertiam noctis horam paroxysmo cum frigore semper minore (usquè tamen sensibili) in profundum adeò soporem demersus est æger, ut quibusvis planè functionibus edendis impar esset, perindè ac si fuisset cadaver; nec nullâ quâlibet dolorificâ artis industriâ excuti potuit per multas horas. Non loquebatur, non movebatur, nec oculos aperiebat; sed tantummodò involuntariè mingebat, nil tale sentiens. In hoc statu permansit ad plures et plures horas, tandemque ligaturis et frictionibus summè dolorificis, cucurbitulis tractis et evulsis, vesicantibus statìm incunctantèr appositis,

spirituque salis ammoniaci naribus admoto, et sale volatili cornu cervi in os intruso, Deo dante, in eum statum sensim devenit (appropinquante scilicèt jam febris declinatione) ut propè auroram venerabile Eucharistiæ sacramentum voluerit assumere.

Mane verò jam facto, die nempè mensis XXVI., cùm conspicua nonnihil esset remissio febris atque symptomatum (omnia tamen, etsi paululùm remissiora usquè perseverabant, sopor videlicèt gravis; singultus, et febris ipsa quæ jam de intermittente, continua facta per paroxysmos se mutuò excipientes ad continuam essentialitèr celerrimè properabat) cùm, inquam, nonnihil conspicua esset ejusdem febris symptomatumque remissio, statuta est nova sanguinis missio sat liberalis, videlicèt ad libram, partitis tamen vicibus; quà celebratâ, et ab ægro benè toleratâ, supervenit jussu serenissimi Ducis (cui summoperè cordi erat viri tam egregii vita) Bononiâ accitus clarissimus, et in patrio Archilycæo professor quondàm eximius *D. Jo. Gæleatius Manzius*. Is intellectâ facti serie, et approbatâ methodo in usum ductâ, saltèm insuper viperæ, spiritumque fuliginis, et similia remedia proposuit ad precautionem præcipuè, et sublationem soporosi symptomatis. Sed et hæc, ut et alia præmissia incassùm usurpata fuêre; siquidem paulò post, videlicèt longè priùs, et longè magis ac consuevisset anteà, cœpit gravari caput, obmutescente nempè ægrotante, qui paulò antè haud difficultèr loquebatur, et in profun-

dum assiduumque soporem jamjam labente, nullumque motum edente, exceptâ eâ violentâ universi corporis concussione, quam identidem suscitabat, absque eo quòd illum à somno excuteret, importunus frequensque singultus. Sic perseveravit usquè ad horem 23., quo tempore cùm nonnihil magis frigefieri visus esset, de invasione novæ accessionis incidit suspicio, præscriptumque fuit spe ferè nullâ, cochlear julapii gemmati cum pauxillo lapidis bezoartici, exhibendum tantummodò circà v. noctis horam, sequidem æger quidquam deglutire valuisset. Reverà tamen non 23. horâ diei, ut creditum est, sed solùm circà quartam noctis advenit accessio; id præmonstrante non tantùm levi extremorum perfrigeratione, verùm et aliquâ pulsûs concentratione, majoreque symptomatum omnium, et præcipuè soporis atque singultûs intensione. Tunc sanè talia fuêre tam gravia tamque funesta cuncta accidentia, tantaque et tam patentia proximæ mortis signa, ut Parochus sacramentum extremæ unctionis illi ministrans anxiè festinaverit pro complendâ functione, metuens scilicèt ne expiraret æger priusquàm ille sacrum opus absolveret. Remansit itaque patiens usquè ultrà nonam noctis horam quasi in vero mortis agone, quo postmodùm tempore perexigua quædam dare cœpit motûs et sensûs specimina, ac proindè in sequens mane vitam adhùc, ægrè licèt, protraxit.

Itaque mane diei XXVII. circà horam 14. à nobis inspectus, vix capax inventus est deglutiendi plu-

rimâ quoque adhibitâ industriâ cochlear illud julapii gemmati, quod assumpsisse debuerat nocte præcedente, si potis fuisset. Quapropter consideratâ proportione quâ celeritèr atque vehementèr augebatur febris, et cum febre lethargus, motus convulsivi et singultus; itèm clarè inspiciendo hæc omnia jam ad novum incrementum non longè disponi (quod satìs præmonstrabant singultus frequentior, subsultus membrorum crebriores et nictatio assidua, involuntataria ac pertinax, cum intermixto narium stertore) unanimi omnium nostrum voto sancitum est nil ampliùs superesse spei, futuramque accessionem, quâcumque horâ invaluisset, fore ultimam vitæ, etsi juxtà calculum quartanæ simplicis accessio hæc non incideret in diem majoris afflictionis, sed in antecedentem, hoc est in correspondentem diei primæ metamorphoseos. Etenim absque ullo dierum calculo reverà impossibile videatur posse ægrotantem ab imminente accessione evadere, etiam ut mortem tantùm differret in subsequentem; maximè cùm adeò invalescerent quotidiè paroxysmi eorumque symptomata, ut nulla ampliùs observaretur in illis quartanaria proportio, nec ampliùs distingui posset accessio gravior, nisi inquantùm semper gravior erat novissima. Commissâ ergò tantummodò assidentibus curâ ægrum cochleatìm per juscula refocillandi, si fuerit opportunitas, discedebamus concordes in funesto prognostico, quin et in horâ circà circùm futuri interitûs; quæ hora cùm ad summum circà ad mediam noctem desig-

naretur, imò cùm eam *D. Manzius* propiorem adhùc metueret, institit ille deferri statìm serenissimo Duci ferale præsagium, sibique Mutinæ (ut ajebat) inutili quamprimùm parari quadrigam, quâ vectus posset eâdem die Bononiæ restitui. Fuit autem ille de instante certâque morte ægrotantis adeò persuasus, ut, cùm in medio itinere à quodam Equite sibi obvio interrogaretur de statu *D. Co. Nogarolæ*, absque ullâ hæsitatione responderit (etsi conscius mei tentaminis, quod mox subdam) eum jam probabilitèr mortuum esse, vel, sequidem adhùc viveret eo momento, tamdiù non esse victurum, ut ille Mutinam petens vivum ampliùs posset invenire.

Interìm dùm quadrigam præstolaremur simulque ubì conveneramus moraremur paulispèr, *D. Manzio* discessuro urbanitatis officia præstituri *D. Davinius* et ego; ego, inquam (quem præ familiaritate mutuoque amore summè pigebat tantum virum, et amicissimum perire) plurima volutabam mente, plurima meditabar pro eo salvando, quem febris à primordio quartana jamjam jugulabat, et quem dosis duarum drachmarum Peruviani corticis antè paucos dies oblata, ut tunc in usu erat, à tali excidio citrà dubitationem præservâsset. Præ cæteris autem meæ menti obversabatur casus *D. Octavii Maselli lib. I. cap. X. hist.* 18. recensitus, dicebamque intrà me: quantumvìs lethalis et esse videatur, et reapsè sit status istius ægrotantis, certè vel viveret, ut vixit *Masellus* (etsi tunc minùs gravitèr affectus, sed in hunc eumdem statum tendens) vel,

inquam, viveret, vel saltèm seriùs occumberet, si posset aut inhiberi omninò, aut enervari imminens paroxysmus; quo enervato, tantillùm temporis lucraremur pro magis semper enervandis, ac paulò post debellandis subsequentibus paroxysmis, ut et symptomatis prababilitèr concomitantibus, quemadmodùm videram in præcitato casu antè annos 17. circitèr mihi fortè observato.

Pro hoc autem opere perficiendo (me secretò alloquens prosequebar) : etiam in casu febris recentem quidem continuitatem adeptæ, quin et acutæ, malignæ, atque exitialis jam factæ, sed nativum adhùc periodi characterem servantis, pro hoc, inquam, opere absolvendo potis esset China China, quantùm est ex intrinsecâ virtute illius, ut vidi in recensito casu, si *tempus* sufficiens adesset, requisitumque ad opus hujusmodi, et si in ægrotante adesset *capacitas* ad deglutiendam tantam molem remedii. Quoàd *tempus*, non minùs tunc requiri censebam, aut noveram in quartanis sive simplicibus, sive duplicibus, sive triplicibus, quàm totum intervallum, quod est inter unam et alteram accessionem quartanariâ proportione sibi respondentem, idemque datâ proportione credideram de tertianis, sive simplices illæ fuerint, sive duplices, quod perindè putâram, nec malè; sic namque me docuerat experientia, quoties *duas* tantùm *drachmas* corticis uno haustu in principio accessionis obtuleram, quibus correspondentem solùm accessionem, non intermedias, inhiberi observâram. Quoàd

impotentiam verò ægrotantis, hanc evidentèr agnoscebam in difficili oblatione materiæ cujuscumque fluidæ, etiam gustui non ingratæ, cochleatìm factâ; quid fierit ergò (dicebam contrà paritèr intrà me) si offerrem pulverem copiosum, nauseosum, et ægrè deglutiri aptum in plurimo liquore? primæ antem difficultati occurrebam ipse mihimet subdens: forsitàn insignis quædam quantitas corticis celeritèr, si fieri posset, in ventriculum illius intrusa efficeret intrà breve tempus, quod solet efficere intrà longiusculum quantitas modica. Secundæ verò difficultati, quæ auctâ remedii mole simul crescebat, sic reponebam: fortassè si ab insigni, quam meditor, et insolitâ corticis quantitate tantùm tincturæ recentis valido vehiculo extractæ (non quidem nudæ, sed tenuiore insimul, optimèque trituratâ ejusdem substantiâ imprægnatæ) posset educi, quantùm posset in paucâ mole æquare virtute *sex* vel *octo drachmas* puri pulveris, fortassìs, inquam, et deglutiri intrà breve tempus cochleatìm posset, et intrà breve tempus accessionem instantem licèt, saltèm infringere, vitamque prórogare in crastinam diem. Sed si ab hodiernâ in crastinam, cur non et à crastinâ in alteram, et sic deinceps, continuato congruentèr, magisque posteà temperantèr usu remedii?

Statuto intrà me, quoties consensissent collegæ mei, tentamine, statìm hæc omnia, qualia cogitâram, combinaràm, et seriatìm deduxeram palàm feci, amplâ protestatione præmissâ, me nullâ om-

ninò spe ductum ea proponere, sed tantummodò ne mihi sollicitudo ulla superesset, extincto amico, de non communicato consilio, frustraneo quidem forsitàn ac inutili, sed simul innocuo, quod mihi non ars, quæ ibì locum habere nequibat, sed cœcus quidam, et inutilia quoque tentaturus amor suggesserat. Cùm autem interrogarer à collegis, quo pacto hæc omnia generalia, et dictu speciosa in praxim demùm, usumque peculiarem ducere cogitarem, itèm qualis futura esset hæc tinctura corticis, nùm ab aliis in hisce casibus hæc acta viderim aut legerim, et similia respondebam, me nondùm specialitèr cogitâsse de modo tenendo, aliquem tamen mente revolvere, neque idcircò vidisse me, aut legisse exempla hujusmodi, vidisse tamen unum aliquo modo simile, cùm junior essem, in ægroto solâ *drachmarum duarum* corticis oblatione sanato; sed præsentem casum esse longè magis præcipitèm, et planè desperatum, neque me proindè quidquam sperare, sed votum tantùm permissivum exquirere, dummodò id rationale, et tutum in talibus circumstantiis iisdem videretur, et non alitèr. Quotiescumquè enim non solùm pro inutili, verùm et pro temerario, aut damni suspecto ab illis reputaretur tentamen meum, summâ animi tranquillitate, atque internâ quiete abstinere ab eodem eram paratus, ut qui ab infausto qui præ foribus erat eventu, si non calumniam, derisionem saltèm me reportaturum noscebam.

Annuit illicò qui primus interpellatur *D. Manzius*,

admisso mecum supposito, quòd verè quævis diligentia inutilis futura esset, invalidumque ac irritum quodlibet, utut conquisitum artis tentamen. Atque hoc seriò tenens, quòd res ipsa clamare videbatur, statìm discessit. Annuit paritèr eadem confirmans de re planè deploratâ *D. Davinius*, mihique uni rei totius agendæ pensum denuò concessit; suo tamen æquè ac anteà continuato, ut spopondit usquequò viveret æger ad eumdem accessu.

Nultâ itaquè morâ interpositâ abii, atque ad pharmacopolam ingressus jussi extrahi celeritèr strictam tincturam ab *unc. ss.* Chinæ Chinæ cum vino Malvatico in B. M., quæ tinctura cum forti expressione substantiæ corticis elicita, et ab pauca cochlearia redacta, non sine difficultate ipso mane diei xxvij. circà meridiem propinata fuit ægrotanti, cui ab initio vi adhibitâ os apertum est, et aperto injectus liquor. Unâ plùs minùs elapsâ horâ (sive id contigerit ope vini, sive ope remedii) cœpit ille loqui, interciso tamen sermone, quod mihi animum addidit ultrà pergendi ad paroxysmum imminentem validiùs anteverten- dum. Assumptâ itaque *unc. j.* novæ Chinæ Chinæ, et eâ vini spiritu irroratâ, mox additâ aliquâ vini Malvatici portione, novam tincturam extrahi jussi per simplicem infusionem cum expressione validissimâ, cui admodùm saturatæ, et turbidæ adjici curavi modicam quantitatem vini tenuis; indè evaporato vini spiritu in B. M., liquorem restringi iterùm jussi, cujus majorem portionem per clysterem injectam volui (quod factum ab alio quopiam non-

dùm noveram) minorem verò per os exhibui circà horam 24.; quæ omnia sine difficultate acta sunt, ægro facilem se præbente, somnolento licèt, obtuso, suisque motibus convulsivis et importuno singultu indesinentèr vexato. Nocte autem ipsâ, quâ expectabatur funestus paroxysmus circà horam sextam, levis tantummodò. vixque observabilis facta est acessio cum omnium admiratione: quarè mane subsequente, nempè xxviij. septembris potis fuit me ad lectum illius appropinquantem amabilitèr amplecti et osculari, ut et consanguineos, ac amicos intimos, eosque alloqui, et cum iisdem de rebus omnibus alacritèr disserere cum integro mentis, nec non modico corporis vigore; quod omne ipse jam cernens, vix oculis meis fidebam, mirabarque (quod mirabantur et aliis omnes) mei felicitatem tentaminis, cui simile nemo in hac urbe, ne per somnium quidem, anteà peregerat, aut viderat. Atque ità post cursum decem dierum ab inchoatâ triplicitate quartanæ intrà 24. horas, quin etiam citiùs in hunc statum devenit, qui mane antecedente derelictus planè fuerat ut conclamatus, et pro tali à cunctis inevitabili fato habitus, ut et rationabilitèr habendus.

Eodem nihilominùs mane repetita est oblatio corticis ad *drach. ij.*, ad arcendum certiùs paroxysmum illius quoque diei, eò quià in eam diem incidebat accessio præcipua juxtà periodum antiquam quartanæ simplicis. Cùm tamen ea minimè apparuerit, statuta deinceps fuit à me pro pluribus

diebus sequentibus continuatio corticis dosi tantummodò diminutâ, per modum scilicèt levioris alterantis, priùs ad *drach. ss.*, postmodùm ad *scrup. j.*, donec penitùs abolita fuerit quælibet, utut levis umbra periodi.

Sublatâ in hunc modum quâvis periodo, et redactâ ad summam exilitatem febriculâ permanente, sive continuâ, quæ postremis angustiæ diebus irrepserat, expugnato lethargo, sedatisque motibus membrorum tremulis ac convulsivis, unus supererat singultus, qui pertinacitèr perseveravit per undecim dies irritis antè hunc terminum omnibus remediis : erat enim tam vehemens, ut facilè audiri posset etiam in aliquâ distantiâ transeuntibus per viam. Exacto nihilominùs, ut dictum est, undecim dierum curriculo, cessit tandem; nescio an cortici, an pluribus aliis remediis tàm internis, quàm externis constantèr adhibitis et applicitis. Inter hæc mirabilis fuit, quantumvìs aspera vesicantium, et sinapismi emplastri tempore procellæ appositorum operatio, quibus remediis perrarò cæteroquì, et in quibusdam tantùm, quæ non facilè simul coeunt, circumstantiis uti consuevi. Ab illorum autem appositione in casu enarrato excitatis vesiculis, et excoriatis genubus, effluxit per mensem et ultrà quantitas incredibilis materiæ putridæ, quæ ipsa sæpiùs strata et pulvinaria penetrabat. non sine meâ admiratione; quâ demùm evacuatione completâ, easdem, aliasque etiam articulationes corripuit arthritis, quæ eousquè vagata est

hùc et illùc, donèc illi supervenerit justo moderamine et stillicidio fluxus hæmorrhoidalis, ultimum tandem universæ ægritudini finem imponens intrà 40. dies ab enunciatâ triplicitate quartanæ. Circà brumale equidem solstitium ejusdem anni 1695. (ut nihil subticeam) cùm Tridentum usquè profecisset, serenissimi Ducis sponsam serenissimam gloriosæ etiamnùm recordationis excepturus, eique famulaturus in itinere Mutinam usquè, leviores aliquot febriculas passus est, quas facilè tulit per totum iter, consueta nunquàm munia intermittens; ab iisque, priusquàm Mutinam pertingeret, nullâ ope medicâ perfectè liber evasit.

Atque hæc est ingenua narratio historiæ morbi et curationis illius; de cujus narrationis veritate in omnibus, et singulis ejus partibus absque ullo addito fuco non est quòd quisquam dubitet; nam præterquamquòd non desunt de hac re testes oculati omni exceptione majores, ipse insuper apud me servo universam et exactam descriptionem casûs, singularumque circumstantiarum illius Italico conscriptam idiomate, firmatamque ac roboratam propiâ manu et charactere generosi paritèr viri *D. Comitis Aloysii Nogarolæ* filii ægrotantis, quam hùc non transtuli, eo quià plura continet ad rem nostram minimè facientia, variasque sermocinationes singulis consultationibus habitas, quæ molem historiæ inutilitèr augerent. Quæ tamen hìc inserta visuntur, ab ipsâ descriptione sunt excerpta, ut cuique curioso non pigebit ostendere.

Alios equidem casus quos libro sequenti sum relaturus, etsi non minùs insignes sint nupèr exposito, imò ipsorum nonnulli sint eodem adhùc mirabiliores, non tamen, ut hunc, ex peculiari quâdam descriptione penès me asservata possum colligere; pendente siquidem ægritudine memorati nobilis viri, otium aliquod mihi suppetebat, quod indè non ità suppetiit; quippè tunc solutus eram recentèr nodo aulico per obitum serenissimi Francisci II., necdùm obstrictus eo, quo nunc teneor immeritus. Quamobrèm cùm ferè cuncta fidere memoriæ labili fuerim subindè coactus, quotidianam omnium expositionem modò persequi est impossibile; et quandocumquè etiam facile id foret, esset tamen nimìs prolixum, etsi ex aliquâ parte majoris foret utilitatis. Aliud est enim describere morbum lethalibus jam symptomatis stipatum, aliud est videre gradatìm progressum ipsius morbi in talem statum pervenientis, ad hoc ut possimus rectè noscere, quantùm præstiterit remedium in eodem verè ad exitium tendente, non verò propter imminentem fortassè crisim, vel ob judicantis imperitiam, aut præoccupationem tali apparente, ac perperàm credito. Id tamen fidentèr exigam à lectoribus meis, ut scilicèt pro certo habeant, quod licèt compendiosiùs, quæ supersunt historias sim relaturus, et licèt minutas illarum circumstantias, ac seriem ordinatam nequeam exprimere, (quod tamen ubì poterit fieri pro modo fiet) attamen, nonnisi quæ certò mihi comperta sunt scribam,

quæ

quæ nempè vel ex schedulis impolitis, sed veridicis, apud me loco adversariorum aut historiarum servatis, vel ex ipsâ meâ indubitatâ reminiscentiâ deprompta sunt. Neque enim histrionum more quidquam attollere, sed castigatissimè, prout virum candidum decet, cuncta referre mihi lex est. Quod tamen si non planè quispiam admittat, hunc ad sanatorum, assidentium, consanguineorum, et amicorum eorumdem tribunal appello.

Etsi verò (ut pro coronide repetam quod aliàs protuli) etsi, inquam, has et cæteras hujusce ordinis protestationes sparsìm habitas, tam bundè hactenùs edidisse contigerit, ut eas, ferè dixerim, videar jactasse; absit tamen, ut alio id egerim, agamve studio, nisi ut mearum, quotquot sunt, assertionum veritatem ac ingenuitatem (de utrâque enim æquè sum nec parùm sollicitus) coner in propatulo ponere, atque hac tandem viâ, prævio scilicèt multiplicis et indubitabilis experientiæ lumine, cunctis pateat, me *pro ingenii modulo* (si *Sydenhami* verbis uti liceat) me, inquam, *pro ingenii modulo omnes animi nervos in hoc intendisse, ut, si quo modo fieri possit, morborum* (dicam ego, *febrium perniciosarum*, *saltèm*, *periodicarum*) *medela post cineres meos majori cum certitudine administretur.*

ELENCHUS

LIBRORUM ET CAPITUM

TOMI PRIMI.

LIBER PRIMUS.

Præstantiam, ac vim Peruviani corticis adversùs febres intermittentes, et earum causas, illius paritèr tutelam, usumque methodicum in iisdem intermittentibus, saltèm vulgatioribus, aliaque hujuscemodi comprehendens.

LIBER SECUNDUS.

Febrium perniciosarum intermittentium (saltèm ab ortu) descriptionem, et curationem continens, ex aliorum auctorum observatione, additis scholiis materiam hanc magis illustrantibus.

LIBER TERTIUS.

Continens febrium omnium perniciosarum, tùm planè intermittentium tùm etiam subcontinuarum descriptionem ex propriâ observatione, illarumque curationem, mediâ peculiari methodo Chinam Chinam in iisdem administrandi.

FINIS TOMI PRIMI.